[illegible]

అకాడెమీ బహుమతి పొందిన గ్రంథం

తెలుగు సాహిత్య విమర్శ — పాశ్చాత్య ప్రభావం

(TELUGU LITERARY CRITICISM IN WESTERN IMPACT)

డా. హెచ్. ఎస్. బ్రహ్మానంద

అక్షర ప్రసార ప్రచురణ
అనంతపురం
1984

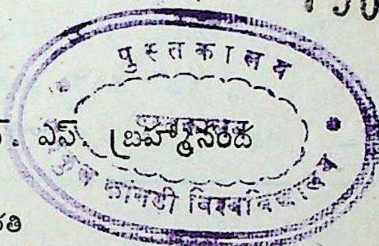
అకాడెమీ బహుమతి పొందిన గ్రంథం

తెలుగు సాహిత్య విమర్శ: పాశ్చాత్య ప్రభావం

(Telugu Literary Criticism : The Western Impact)

డా. హెచ్. ఎస్. బ్రహ్మానందా
రీడర్
ఆంధ్ర భారతి
శ్రీకృష్ణదేవరాయ విశ్వవిద్యాలయం
అనంతపురం.

అక్షర ప్రసార ప్రచురణ
అనంతపురం - 1984.

ప్రథమ ముద్రణ
డిసెంబర్ 1984

కాపీలు
1000

వెల :
రు. 30/-

ప్రాప్తి స్థానం
1. మారుతి బుక్ డిపో
63, మెయిన్‌రోడ్డు
గుంటూరు.

2. శ్రీమతి హెచ్. నిర్మల
అక్షర ప్రసార ప్రచురణలు
C-13 శ్రీకృష్ణదేవరాయ విశ్వవిద్యాలయం క్యాంపస్
అనంతపురం – 515 003.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీ
వారు నిర్వహించిన పోటీ (1980-81) లో
ఉత్తమ గ్రంథ రచన
బహుమతి పొందిన విమర్శ గ్రంథం

విషయ సూచిక

DEDICATED

To

My Teacher

KUMĀRA BHĀRATI

[Prof. T. Koteswara Rao]

ముందుమాట
(FORE WORD)

'కప్పి చెప్పేది కవిత్వం
విప్పి చెప్పేది విమర్శ'[1]

ఇది ఇటీవలి నిర్వచనం విమర్శకు. ఈ మాటలు సహృదయుడు అన్నవి కాబట్టి ప్రాచ్య పాశ్చాత్యాల లోతులు వెదకనక్కరలేదు. విమర్శకు విప్పి చెప్పడం ప్రధాన ధర్మం. ఈ వ్యాసం తెలుగు సాహిత్య విమర్శ మీద విమర్శ. పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని గురించి కాబట్టి 'పరిశోధన' కావాల్సివచ్చింది. అంచేత పరిశోధన — విమర్శ వ్యాసం అయింది.

ఇలాంటి విషయాల్ని గురించి రాసేటప్పుడు రచయిత ప్రవేశించకుండా ఉండటం వాంఛనీయం. ఆ ప్రయత్నంతోనే ప్రథమ పురుషలో రచయిత తన్ను తాను **refer** చేసుకుంటాడు. 'నన్నయభట్టు జగద్ధితంబుగన్' అన్నప్పుడూ ఉన్నదిదే. **'The writer says'** — అన్నప్పుడూ ఇదే ఉంది.

ఒక విషయం మాత్రం నిజం. సూర్యుడు తూర్పున పుట్టి పడమట వాలిపోతున్నట్టు అనిపిస్తుంది. కనిపిస్తుంది కూడా. కాని విజ్ఞానికి ఇవి రెండూ భ్రమలే. తెలుగు సాహిత్యం మీద ఆంగ్లం చూపిన ప్రభావం కూడా అలాంటిదే. మొత్తం ప్రపంచ సారస్వతం నుంచీ ఎంతో గ్రహించడం వల్లనే ఆంగ్ల సారస్వతం విశ్వజనీనస్థాయికి చేరుకోగలిగింది. అలాగే రచనా ప్రక్రియకూ, వ్యాఖ్యానానికే పరిమితమై ఉండిన తెలుగు వాఙ్మయం ఆంగ్ల ప్రభావంవల్ల ఇలాంటి అంశాలమీద వ్యాసాలు రాయించే స్థాయికి ఎదిగింది. అటు సంస్కృతం నుంచి సంప్రదాయాన్నీ, ఇటు ఆంగ్లం నుంచి ప్రయోగాన్నీ గ్రహించింది. ప్రపంచ సారస్వతాన్నంతా పుక్కిట పట్టింది. భారతీయ భాషల్లో ద్వితీయమైనా అద్వితీయ సాహిత్య విమర్శను సృష్టించింది. ప్రపంచ సారస్వత ప్రక్రియల్లో జరుగుతున్న పరిణామాలు ఎప్పటికప్పుడు తెలుగులో తమ

---

1. సి. నారాయణరెడ్డిగారి కవిత (చూ. భావన — **A Colection of Quotations.** యువభారతి ప్ర. 1974)

ప్రభావాన్ని చూపుతున్నాయి. అసలు ఈ అంశాన్ని పోటీకి నిర్ణయింపడమే ఇతర భారతీయ భాషల్లో ఇలాంటి పరిశోధన చెయ్యడానికి ఒక 'బ్లూప్రింట్'గా పనికి వస్తుందని ఈ రచయిత విశ్వాసం. ఆకాంక్ష కూడా.

ఇంత విశ్వసాహిత్యాన్ని గ్రహించినా దేశీయతను కోల్పోలేదు. నిజమైన సంప్రదాయాన్ని అనుక్షణమూ ఆంధ్రవాఙ్మయం పునర్నిర్వచించుకుంటూ వచ్చింది. తెలుగు సాహిత్య విమర్శకు సంబంధించినంతవరకూ ఈ ప్రయత్నం అలాంటిదే. కొన్ని వందల గ్రంథాలూ, వ్యాసాలూ చూసినా ఈ శీర్షికతో ఒక్కవ్యాసం కూడా ఈ రచయితకు కనిపించలేదు.[2]

కాని ఒక అంశం తెలిసింది. సంస్కృతం ఎలా మనకు పరాయి భాష కాదో ఇంగ్లీషు కూడ అలాగే 'Indianise' అయిపోయిందని: **S. V. V.** రామలింగేశ్వర రావుగారు 'వర్డ్సువర్తు - పాశ్చాత్య వీధుల విహరించే ప్రాచ్య విహంగ' మనే[3] పేరిట్న రాసిన వ్యాసం నిదర్శనం. తెలుగువారు ఈనాడు 'పోపర్' భావాల్ని తెలుసు కోవడానికి ఇంగ్లీషు గ్రంథాలని ఆశ్రయించాల్సిన పనిలేదు. (తిరుమలరావు : భారతి జూలై 1980); ఆంగ్ల సాహిత్య చరిత్ర కూడా తెలుగులో వచ్చింది. (గోపరాజు సాంబశివరావు, 1968); ఇంగ్లీషు వారి గ్రంథాలనీ ఆశ్రయించాల్సిన పనిలేదు. (చూ. **B. J. Prasad 'An Introduction to English Criticisum' 1965**). **K. Krishna Moorthy** వంటివారు. **T. S. Eliot** కీ ఆలంకారికుడైన ఆనంద వర్ధనుడికీ మధ్యలో ఉన్న సామ్యాల్ని కూడా అనుశీలించి పెట్టారు (1964). దీన్ని బట్టి చూస్తే తెలుగువారు (భారతీయులు) మొత్తం పాశ్చాత్య సాహిత్యాన్ని తెలుగు లోకి తెచ్చుకోవడానికి రంగం సంసిద్ధంగానే ఉంది.

ఇది ఇలా ఉంటే సాధారణంగా 'విమర్శ' జరుగుతున్న రీతి మాత్రం తృప్తి కరంగా లేదు. యూనివర్సిటీల్లో – యూనివర్సిటీ బయట జరుగుతున్న 'విమర్శన' రీతులమధ్య 'gap' బాగా ఉంది. ఇటీవల సన్నగిల్లుతున్న లక్షణాలు కన్పిస్తున్నాయి.

---

2. సాహిత్య విషయంగా సాధారణంగానూ; ప్రత్యేక ఉద్యమాల్ని గురించి విశేషంగానూ రాసిన గ్రంథాలూ ఉన్నాయి. వ్యాసాలూ ఉన్నాయి. అందులో విమర్శ ప్రసక్తి వుంది.
3. 'సాహితీ వాల్లభ్యం'లో (1968).

గ్రంథాలు గ్రంథాలుగా అనువదింపబడ్డాయి కాని అది సామాన్యంగా విమర్శలో చోటు చేసుకోవడానికి 'పాశ్చాత్య' మంటే ఏమిటో ఇంకా తెలుగు పాఠకుడికి, పరిశోధకుడికి, పండితుడికీ తెలియాల్సిన అవసరం వుందనిపిస్తోంది. ఇంగ్లీషు చదువు 'మ్లేచ్ఛకూడు' అని ఈనాడు ఎవరూ అనుకోరని అనుకోలేక వస్తోంది. ఈనాటికీ ఒక్క ఇంగ్లీషు గ్రంథాన్నీ 'కోడ్' చెయ్యకుండా PhD గ్రంథాలకు గ్రంథాలే రాసేస్తున్నారు – ఇదే నిదర్శనం.

పోనీ ఇంగ్లీషు చదవలేమనా! చదవగలం. కాని ఆంగ్లభాష ఏ సంస్కృతితో ముడిపడి వుందని ఒక అపప్రథ ఏర్పడిపోయిందో అది 'మేచ్ఛ' మనే భావం మన దేశీయ పండితుల్లో చాలామందిలో ఇంకా అవశేషించినట్టే కనిపిస్తోంది. అలాంటి భ్రమల్ని తొలగించడంలో తెలుగు సాహిత్య విమర్శమీద ఉన్న పాశ్చాత్య ప్రభావం గురించి రాయడం చాలా ప్రధాన పాత్ర వహిస్తుందని ఈ రచయితకు నమ్మకముంది.

ఈ వ్యాసంలో నిరూపింపబడ్డట్టుగా మన సాహిత్య సిద్ధాంతాన్ని (అలంకార సిద్ధాంతాన్ని) సమగ్రంగా ఈనాడు వ్యాఖ్యానించుకో గలుగుతున్నామంటే భిన్న సాహిత్యోద్యమాలతో (ఉదా॥ Symbolism and archetypal approach) మన విమర్శకులకు కలిగిన పరిచయమే కారణమని గ్రహించవచ్చు. ఈ పరిచయంలేని విమర్శ 'సంప్రదాయ' మనే పేరిట ఇంకా కట్టనుంచి పూర్వదశలోనే వుంది – ఈనాటికీ.

మరో విషయం – ఇంగ్లీషు చదువు ఆనాటికీ ఈనాటికీ 'modernism' కి పర్యాయ వాచకమై పోయింది. 'ఆధునికత' సంప్రదాయ వ్యతిరేకత - అనే ఒక దురభిప్రాయం యువరచయితల్లో, విమర్శకుల్లో బాగా పాకిపోయినట్టుగా పరిశీలించిన వాఙ్మయం నుంచీ తెలుస్తోంది. ఇంగ్లీషు చదువంటే Bacon సంప్రదాయం ఒకటే ఎలా కాదో; పాశ్చాత్య సాహిత్య విమర్శ అంటే 'emotion' (ఉద్రేకమని మనవారి అనువాదం) ని గురించి మాట్లాడటం మాత్రమే కాదు. కట్టనుంచి మోస్తరులో కనిపించిన ప్రతి non-literary విషయాన్ని నిందించడమూ కాదు. ఆ పరిచయం యువ పరిశోధక లోకానికీ, విమర్శక ప్రపంచానికీ కల్గించడంకోసం కూడా ఈ విషయం ఇంకా పరిశోధితవ్యమైన విషయంగా ఈ వ్యాసకర్త గుర్తిస్తున్నాడు: తన ప్రయత్నం ఆ ధ్యేయంతోననీ విన్నవిస్తున్నాడు.

ఈ వ్యాసంలో ఉన్న తొమ్మిది అధ్యాయాలు (అనుబంధాలు కూడా) వేటికవే ప్రత్యేక గ్రంథాలుగా వెలువరించదగినంత సామగ్రి ఉంది. విస్తారమైన విమర్శ వాఙ్మయాన్ని తక్కువ నిడివిలో ఇమిడ్చే ప్రయత్నంలో చాలా విషయాల్ని సంక్షేపించాల్సి వచ్చింది. కాని విషయం మాత్రం అంతా వచ్చేలా జాగ్రత్త పడటం జరిగింది.

ఈ వ్యాసం ఎవరినీ ఖండించటానికీ, మెచ్చుకోవటానికీ ఉద్దేశింప బడింది కాదు. పాశ్చాత్య ప్రభావం ఎలా ఏదుగుతూ వచ్చిందో చెప్పే సందర్భంలో ఒక రచనని ఉదాహరించి మరో రచనను చూపి ఇది 'అభ్యుదయ' మని అని వుంటే పరిణామక్రమంలో తెలుగు వాఙ్మయంలో వచ్చిన 'అభ్యుదయ' మనే 'అర్థం'లో అన్నట్టుగా పాఠకులు గ్రహించాలి. అలాగే ఇది ఇలాకాదు ఉండాల్సింది — అని వుండే కూడా — అది పాఠకుడిలో కల్గించే మరభిప్రాయాన్ని దృష్టిలో వుంచుకొని అన్నదే.

ఈ వ్యాసంలో ఉదాహరింపబడిన వారందరూ శ్రమిస్తున్న వారే. అందరూ తమదంటూ కొంత వాఙ్మయాభరణానికి అప్పగించుకొన్నవారే. ఎవరూ తక్కువ తిన్నవారుకాదు. అందరి రచనల సారాంశమే ఈ పుస్తక రూపాన్ని ధరిస్తోంది. తనదైన కల్పనం ఏమీలేదు.

ప్రతి గ్రంథమూ ఆ రచయిత భావనా విధానానికి (thinking) అభివ్యక్తి మాత్రమే (expression). ఈ ప్రాథమిక సత్యాన్ని ఆధారంగా గ్రంథాల్ని పరిశీలించి వాటిని ఈ అనుశీలనలో గ్రహించడం జరిగింది.

పండిత మహాశయులకీ గ్రంథంలో ఏ గుణలేశమైనా కనిపించినా అది వాగ్రూపమైన సరస్వతీ ప్రశంసగా రచయిత స్వీకరిస్తాడు.

సహృదయులకు ప్రణామాలు.

19-1-82. వ్యాసకర్త.

కృతజ్ఞత

ఈ గ్రంథం రాయడానికి ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీవారు ఉత్తమ గ్రంథరచనల పోటీ నిర్వహించడం ప్రేరణ. అకాడెమీ సారస్వత సహవ్రతులకు, పోటీకి సంబంధించి కావల్సిన వివరాన్ని అందించి ప్రోత్సహించిన అకాడెమీ కార్య దర్శి డా॥ ఇరివెంటి కృష్ణమూర్తిగారికి,

బహుమతి నిర్ణేతలుగా వ్యవహరించిన పండిత విమర్శకులకు, నాలో ప్రాచ్య, పాశ్చాత్య సమన్వయ చింతనను పాదుచేసిన మాష్టారు ఆచార్య తుమ్మపూడి కోటేశ్వరరావు గారికి,

పోటీకి గ్రంథం రాయమని పురికొల్పి యెక్కడెక్కడో వున్న వాఙ్మయాన్ని అందించిన సోదరులు డా॥ శ్రీనివాసరెడ్డి, డా॥ చంద్రశేఖర్‌రెడ్డి, డా॥ దేవకి గార్లకు,

మొదటిప్రతిరాసిన నా విద్యార్థి ఆదవాని హనుమంతప్పకు,

సకాలంలో విమర్శపై విమర్శ వెలయించి తెలుగులోని సాహిత్య విమర్శ సిద్ధాంతాల్ని గురించి తెలుగువారికి పరిచయం చేసిన డా॥ కోవెల సంపత్కుమార గారికి,

రెండొందల పైచిలుకు పుస్తకాల్ని ప్రేమతోపంపిన వాఙ్మయ మిత్రులు శ్రీ నే. శ్రీకృష్ణమూర్తి (నెల్లూరు) గారికి,

అసంఖ్యాకులైన తూర్పు పడమటి రచయితలకూ, విమర్శకులకు, పరిశోధకులకు,

చదవలేని రోజుల్లో యింకాచదవమని వెన్నుతట్టి పంపిన ఆచార్య జి. యన్. రెడ్డిగారికి, డా॥ తమ్మారెడ్డి నిర్మలగారికి,

నాలో భాషామీమాంసతోబాటు అంతర్జాతీయ దృక్పథాన్ని ఆవిష్కరించిన ఆచార్యులు భద్రిరాజు కృష్ణమూర్తి, హెచ్. యస్. అనంతనారాయణ, చేకూరి రామారావుగార్లకు,

ఈ గ్రంథాన్ని రాయడంలో ఆత్మీయంగా నాతోపాటు తానుకూడ శ్రమించిన నా శ్రీమతికీ,

బహుమతికి నాకంటె ఎక్కువగా సంతోషపడ్డ విశ్వవిద్యాలయ అధికారులకు, విద్యార్థి మిత్రబృందానికి,

అస్పష్టంగావున్న యెన్నో విషయాల్ని చర్చించి నాలో ఆధునిక స్పృహను పెంచిన ఆంగ్లశాఖాచార్యులు డా॥ సేతురామన్, డా॥ చిరుమామిళ్ళ సుబ్బారావు గార్లకు,

'ఇమేజి'ని గురించి నాలో క్రొత్త 'ఇమాజినేషన్'ని పెంచిన శబ్ద శిల్పి శేషేంద్రగారికి,

చర్చలతో నాలో చారిత్రక దృక్పథాన్ని, నిష్పాక్షితను పెంపొందించిన విజ్ఞాన సర్వస్వుడు, గ్రంథసాంగుడు శ్రీ సర్దేశాయి తిరుమలరావుగారికి,

ఏంరాసినా అది సమాజానికి పనికిరావాలంటూ నాలో యెక్కడో ఇంకా మిగిలివున్న కొద్దిపాటి చాదస్తాన్ని వదలగొట్టిన శ్రీమంచిరెడ్డి శివరాం గారికి,

నవలల్ని ముద్రిస్తే వచ్చే లాభాలు యిలాంటి పుస్తకాల్ని వేస్తేరాని యీ రోజుల్లో అచ్చువేయడానికి సాహసించి నా పరిశ్రమకు అక్షర రూపాన్ని కల్పించిన మారుతి పుస్తక సంస్థకు,

నా ధ న్య వా దా లు.

9-11-1982

బ్రహ్మానంద

KEY NOTE

On the difference between impact and influence

I have translated 'Prabhava' as 'impact', whereas the conventional translation of 'influence' is into 'Prabhava' when it is Telugised. The etymon of 'Prabhava' in sanskrit relates it to the majestic supernatural power of the divine. (ఉదా॥ చిత్ర చిత్ర ప్రభావ దాక్షిణ్యభావ – కాసుల పురుషోత్తమ కవి. But today's usage of 'Prabhava' in Telugu means the underlying spiritual control of the behavior of an object (మంత్ర ప్రభావం / మాటల ప్రభావం). In such cases, the receiver is under the spell of the agent influencing.

But the topic under discussion proves that the western contact was temporary while the impact (the ideological collision) is still continuous. It was more out of the conceptral fusion of the east and the west, that we are able to find western elements in the Indian thinking, rather than due to the notion that the east was taken away by the west, the real meaning of influence.

The translation characterises the spirit of the work.

—*H. S. B.*

మలిపలుకు

(After Word)

తెలుగు సాహిత్య విమర్శ మీద పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని గురించి చర్చించడంలో ఈ ప్రయత్నం ఒక అల్పారంభం. గ్రంథం రాయడం - జరిగిపోయాక ఈ వ్యాస రచయితకు ఎన్నో కొత్త విషయాలు అవగాహనలోకి వచ్చాయి. పెంచితే మరింత పుస్తకం పెరుగుతుందన్న భయంతో కొద్దిపాటి సవరణతో పుస్తకాన్ని యథాతథంగానే ముద్రించడం జరిగింది.

అయినా ఒకటి రెండు విషయాల్ని మాత్రం చెప్పక తప్పదు. వీరేశలింగం గారి సమకాలికుల్లో చాలామంది ఇంగ్లీషు నాటకాల్ని అనువదించడమో, అనుసరించడమో విస్తారంగా చేశారు (వివరాలకు కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు (1960) చూడవచ్చు). కాని నాటకం మీద విమర్శ మాత్రం రాలేదు. అక్కడక్కడా పీఠికల్లో వచ్చిన కొత్త ఆలోచనలు తప్ప - కాలైక్యం, కథైక్యం - అప్పటికి చాలా ఆకర్షకమైన అంశాలు. కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారి 'ప్రపంచ నాటక చరిత్ర' (ఆంగ్లంలో) ఒక్కటే చెప్పుకోదగిన విమర్శగ్రంథం. కాని ఆదిభట్ల నారాయణదాసుగారి 'నవరస తరంగిణి' (1922, పునర్ముద్రణ 1979) ఆనాటికీ ఈనాటికీ మిగిలిపోయిన ఉత్తమ తులనాత్మక పరిశీలన. కాళిదాసును, షేక్స్‌పియర్‌ని పోల్చి రస నిరూపణం చెయ్యడం అఘటన ఘటనా సమర్థుడైన ఆదిభట్ల వారికే చెల్లింది. వారి ప్రాచ్య పాశ్చాత్య తారతమ్య పరిశీలనం చూడండి :

"మరియు సచ్చిదానంద స్వరూపుడగు పరమాత్మ యొకడే మిగుల ననుచు గాని....'కర్తా భోక్తా జనార్దన' యనుచుగాని, యాప్త వాక్యము తెలిసికొనువారు సంసార దుఃఖము నంటరను వేదాంతముం గాళిదాస కృతులు బోధించుచున్నవి. షేక్స్పియరుని కృతులవలన సంసారము 'దుఃఖభూయిష్ఠము', మానవులకది యనుభవించక తీఱదు, పాపాచరణమున నిత్యనరకముం బుణ్యమున నిత్యానంద పదవియుం జీవులకు పరమాత్మునిచే నొసంగఁబడునని బోధపడుచున్నది"

(నవరస తరంగిణి 1979 : 52)

ఆయన సమకాలికుల్లో ఎవరికీ కనిపించని రససమన్వయం - దృక్పథ విచక్షణం - నారాయణదాసు గారిలో మనకి గోచరిస్తుంది. ఈ గ్రంథంలో చర్చించిన విధంగా ఆయనలో భావవాద ప్రాబల్యం కనిపించినా పాశ్చాత్య ప్రభావ పరిగణన దృష్టితో ఇది తప్పకుండా గుర్తించాల్సిన ఘట్టమే.

'కెథార్సిస్'ని గురించి ఇంకా తెలుగులో ఎంతో పరిశోధన జరగాల్సిన అవసరం వుంది. అప్పుడే 'ట్రాజెడీ' స్వరూప స్వభావాలు తెలుగువారికి అంతు చిక్కడానికి అవకాశం వుంటుంది. ఇటీవల వచ్చిన అవగాహన ఇది.

"Tragedy arose from the Dithyrambs... these dithyrambic choruses gradually became more and more dramatic; scenes from the adventures of Dionysus, afterwards also of some other god or hero, being half-acted, half-recited. These performances were called Tragedies, or goat - songs (tragos 'goat'; ods 'songs') either because a goat was sacrificed to Dionysus, or because the Chorus were dressed as Satyrs. Thus the word Tragedy had not originally its modern meaning of a play with a sad ending."

(W. S. Robinson 1902 : 359)

పై మాటల్నిబట్టి ఏ దేశంలోని సాహిత్య తత్త్వాన్ని పట్టుకోవాలన్నా ఆ దేశ చరిత్ర పొందిన పరిణామాన్ని; సమాజంలోని అంతర గతితర్కాన్ని; వీటి నాధారంగా పుట్టే సృజన విమర్శల స్వరూపాన్ని తవ్వక తప్పదని తెలుస్తోంది. 'ట్రాజెడీ' అంటే ఇప్పుడెలా అనువదించాలని? బైబిలులోని 'గొర్రె'; వేదంలోని 'మేక'; మనిషికి సంకేతాలు కాకపోతే మరేం కావాలి?

ఒథెల్లో సృష్టి వెనక వున్నది 'విషాద' దృష్టి అయితే అది 'గొర్రెపాట' ఎలా అవుతుంది?

ఇలాంటి ప్రశ్నలకి సమాధానాలు ఇక తెలుగులో రాబోయే విమర్శలే చెప్పాలి!

అనంతపురం
6–11–82.

బ్రహ్మానంద.

భూమిక

(Prefacial Background)

'సరస్వత్యాస్తత్వం కవి సహృదయాఖ్యం విజయతే'

—అభినవగుప్తపాదులు (లోచనం)

'సకల భువనోదయ స్థితిలయ మయ లీలావినోదనోద్యుక్తః
అంతర్లీన విమర్శః పాతు మహేశః ప్రకాశమాత్రతనుః'

—కామకళావిలాసం

'వక్తి విశ్వమభిలపతి ప్రత్యవమర్శేన ఇతివాక్' —భాస్కరీ

'ఇహాఖిల పరపరామర్శ శివబోధాత్మికాయాం పరస్యాం
వాచి సర్వభావ నిర్భరత్వాత్ సర్వశాస్త్రం పరబోధా
త్మికతయైవోజ్జృంభణమితి సత్ శక్తిః' —తంత్రాలోకం

0.1. విమర్శానమర్శ :

ఇక్కడ ప్రదర్శింపబడింది ఒక సంప్రదాయం. అంటే ఆలోచనా విధానమని. ఇది కాశ్మీరశైవాగమ సంప్రదాయం. ఇక్కడ ప్రకాశాంశ—విమర్శాంశ అనే రెండు మాటలు వాడటం వుంది. ఒకటి శివుడు, మరొకటి దేవి-అని సంకేతింప బడ్డాయి. ప్రపంచం, అలాగే వ్యక్తి – అంతర్బాహ్య అస్తిత్వాన్ని కల్గినందువల్ల బాహ్య తత్వాన్ని 'విమర్శ' అని, అంతస్తత్వాన్ని 'ప్రకాశ' మని అనటంవుంది. ఈ రెంటి మధ్య ఉన్న సంబంధం ఏమిటి ? ఒకటి మరోదాన్ని 'Presuppose' చెయ్యటం. సాహిత్య విషయకంగా దీన్ని అన్వయిస్తే పాఠకుడు కావ్యగత వాక్కు(expression) ద్వారా ఏ అంతర్ముఖానుభవాన్ని వెతుక్కుంటాడో (మృశ్—వెదకటం)—ఆ అనుభవం 'ప్రకాశం'; ఆ వెదకటం అవమర్శ ప్రత్యవమర్శ: విమర్శ. ఇది అద్దంలో మనముఖం మనమే చూడ్డంలాంటిది. చూసి మనమేకదా అని నిర్ధరించుకోనడం (recognise).[1]

విడివ్యక్తి రోజూ చేస్తున్న పనే విశ్వవ్యక్తీ (Cosmic Individual)కూడా చేస్తున్నాడు. ఆ పనే—సృష్ట్యాది దశలో విశ్వకవిలో జరిగే కృత్యాది పరపరామర్శగా చెప్పబడింది. ప్రతి కవీ విమర్శకుడే అనడం ఇందుకే. పాఠకుడు కూడా చదివి

---

1. ప్రత్యభిజ్ఞా సిద్ధాంతం త్రిక దర్శనాల్లో ఒకటి తక్కినవి శైవాగమ స్పంద మార్గాలు (Plotinus లో ఉన్న ఈ లక్షణాలపై వివరాలకు చూ. K. C. Pandey 1972). Recognition ఇక్కడ ప్రధానాంశం.

లోపలికి మునిగి ఆ అవస్థనే చేరుకుంటున్నాడు. కవితో అభేదాన్ని పొందుతున్నాడు. స–హృదయుడు (the like hearted) అవుతున్నాడు. అందువల్ల వాడి వ్యాపారం రస భావాల్ని–మృశ్ (వెదకటం). అందుకే సరస్వతీ తత్త్వం కవి సహృదయ గతమై ఉంటుందని అభినవసిద్ధాంతం.

'మార్గ'–'దేశి' భేదాలుగా చెప్పబడ్డవి కూడా ఈ విషయంలో గుర్తింప దగినవి.[2] 'మృగ్ → మార్గ' అంటే ఏమిటో చర్చిస్తూ

'In Rugveda 10–46–2, the Bhrugus, eager seekers after Agni, track him by his spoor (Padaih) like some lost beast – Marga is the then – the creatures' 'run-way' the track to be followed'

—Anandak. Coomaraswamy 'The Christian and Oriental Philosophy of Art' P. 123.

ఆనంద కుమారస్వామిగారు చెప్పింది వైదికార్థం.

'విమర్శ' అనే పదాన్ని మనం ఎన్ని అర్థాల్లో ఈనాడు వ్యవహరిస్తున్నామో చూసినా ఈ భావనాను స్యూతి అర్థమవుతుంది. (చూ. అనుబంధం 3) నిర్ణయించు (judge) అన్న ధాత్వర్థసగోత్రత 'విమర్శ' పదోపయోగంలో తెలుగులో కనిపించక పోవడం గుర్తించదగిన అంశం. ఆ అర్థం కూడా పరిణమించడాన్నే పాశ్చాత్య ప్రభావంగా ఈ వ్యాసం నిరూపిస్తుంది. తెలుగు సాహిత్య విమర్శపైన 'ఆంగ్లం' తన్ముఖంగా పాశ్చాత్యసంస్కృతి చూపిన 'ప్రభావం' దీన్ని ఆధారంగా చర్చించడం ఈ వ్యాసంలో నిర్దిష్టమైన మార్గం.

భారతీయమైన ఈ మార్గంలో 'విమర్శ' సాధిస్తున్న ప్రయోజనం ఏమిటి?

'యది నిర్విమర్శః స్యాత్ అనీశ్వరోజడశ్చ ప్రసజ్యేత' —పరాప్రావేశిక

It is this pure – I consciousness or vimarsa that is responsible for the manifestation, maintenance and reabsorption of the universe'.

—K. C. Panday[3] (Abhinavagupta).

2. చూ తుమ్మపూడి కోటేశ్వరరావు 'జానపదకవిత – ప్రతీకాత్మకత' (1981)

3. 'cit scires itself as Cidrupini' sakti. This sciring itself as Cidrupini 'Sakti is Vimarsa'.

—Jayadev Singh 'Pratyabhijna Hrudayam' (1977).

విమర్శమూలంగానే స్పందాత్మకమైన సృష్టి జరుగుతోంది. అంటే కళాసృష్టికి ప్రేరేపించడమే విమర్శ లక్షణం. అందుకే 'గ్రంథం' వల్లేకదా విమర్శపుడుతోంది. ఆ కావ్యంలోనే ఈ 'విమర్శగ్రంధి' కూడా ఉంటుంది. అందుకే విమర్శను 'శక్తి' రూపమని వర్ణించడం.

'సాజయతి శక్తిరాద్యా నిజసుఖమయ నిత్య నిరుపమకారా
భావి చరా చర బీజం శివరూప విమర్శ నిర్మలాదర్శః

(కామకళా విలాసం)

ఇదంతా విమర్శావమర్శ. అంతా తాత్త్వీక విచారణ పరిధికి చెందింది. అంచేత విమర్శ సృజనకు వ్యక్తీకృతి. సృజన విమర్శ అంతర్లీనమైన భావాకృతి.

0.౩. ప్రత్యామ్నాయ మార్గాలు (alternative approaches)

తెలుగు సాహిత్య విమర్శ: పాశ్చాత్య ప్రభావం — అనే ఈ అంశంమీద ఆలోచించడానికి ముందు ఒక విషయం స్పష్టం చేసుకోవాలి. పాశ్చాత్య ప్రభావం ఉందని. లేదన్న దృష్టితో వాదించడానికీ అవకాశం ఉంది. ఏనో కొంతకాలం ఇంగ్లీషువారి పరిపాలనలో ఆంగ్లభాషా సంపర్కం వల్ల మఖలో పుట్టి పుబ్బలో అంతరించిపోయిన కొన్ని ప్రక్రియలు వచ్చాయి. అలాంటిదే 'విమర్శ' అనే సాహిత్య ప్రక్రియ — అని. ఈ నాడు ఉన్నదంతా ఆలంకారిక విమర్శమాత్రమే. ఏదో కొంత పరిభాష ఉన్నా అదీ 'సంస్కృతీయమే' అని పనిగట్టుకొని నిరూపించ డానికి ప్రయత్నిస్తే ప్రయత్నించవచ్చు.

కాని పాశ్చాత్య 'ప్రభావం' (impact అన్న అర్థంలో వాడటం జరిగింది.[4] తెలుగు సాహిత్య సృష్టిలో; విమర్శకో భావాత్మకమైన పరిణామాలు తెచ్చింది. అది దేశీయ భావాలతో రానురాను కలసిపోయి (విడదీయరానంతగా) 'ఆధునికతకు ప్రేరణగా మిగిలిపోయింది. అంచేత ఈ వ్యాసంలో తాత్త్వికంగా - దృక్పథగతంగా— మార్గగతంగా పాశ్చాత్యీకరణం తెలుగు 'విమర్శ' (సాహిత్య విమర్శ ఇందులో అంతర్భూతమే) మొత్తంమీద తెచ్చిన మార్పుల్ని గురించి ప్రస్తావించడం జరుగుతుంది.

4. cf A note P. I.

ఈ ప్రస్తావన రెండు మూడు రకాలుగా చెయ్యవచ్చు.

(1) విమర్శకుల దృష్ట్యా, (2) విమర్శన ప్రక్రియల దృష్ట్యా, (3) విమర్శ మూల సూత్రాల దృష్ట్యా.

ప్రస్తుతాంశం తెలుగు సాహిత్య విమర్శకుల మీద పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని గురించి అయితే (1) ప్రకారం చెయ్యవచ్చు. కాని ఇక్కడ విమర్శ మీద వచ్చిన ప్రభావం చెప్పాలి. (1) ప్రకారం చేస్తే విమర్శకులు (ఎంతమంది ఉన్నారో statistics తీయాలి. పోనీ ప్రసిద్ధుల్ని (?) పరిగణనలోనికి తీసుకోవాలి.) — వారి విమర్శలు — ఒక **descriptive catalogue** అవుతుంది తప్ప ప్రభావ నిరూపణం సమగ్రంగా జరగదు. ఒక విమర్శకుడు (ఒక విశ్వనాథవంటి వారు తప్ప) జీవితాంతమూ ఒకే సిద్ధాంతానికి (ఆయనలో కూడా దృక్పథ పరిణామం వుందన్న విషయం మరిచిపోరాదు) కట్టుబడి ఉండక పోవడం[5], తన విమర్శలో ఆ సిద్ధాంతాలు సమన్వయిస్తున్నాయా లేదా అనే అంశాన్ని చూసుకోవాల్సిన అవసరం లేకపోవడం — ఈ కారణంగా (1) పనికిరాదు.

(2) ప్రకారం పాశ్చాత్య ప్రభావంతో వచ్చిన సాహిత్య ప్రక్రియల్ని విమర్శించేటప్పుడు తెలుగు విమర్శకుల్లో వచ్చిన ప్రభావాన్ని చెప్పడం. కాని గమ్మత్తు ఏమిటంటే ఆధునిక సాహిత్యంలో — మాత్రమేకాక సంప్రదాయ సాహిత్యాన్నీ పాశ్చాత్య ప్రభావం సంపన్నం చేసింది. అస్పష్టంగా ఉన్న myth, symbol, **archetype,** వంటివి పాశ్చాత్యావగాహనవల్లే వివరణ సమగ్రతకు ఈనాడు నోచుకున్నాయి. అప్పుడు ప్రక్రియా దృష్టి (3) లోనే గతార్థమవుతుంది.

(3) ప్రకారం చేస్తే (ఈ వ్యాసంలో అనుసరించిన పద్ధతి ఇదే) (1) (2)ల ప్రసక్తి తప్పనిసరిగా వస్తుంది. కాని అంశ మాత్రంగా ఉండి పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని గురించి చెప్పడానికి మౌలికమైన పునాదుల్ని అందిస్తుంది. ప్రభావం పునాదుల దగ్గరే పడేది. వ్యక్తులు దాని అభివ్యక్త రూపాలు మాత్రమే. రచనలూ అంతే. ఈ దృష్ట్యా ఈ అంశాన్ని పరిశీలించడం సమంజసం.

ఈ పద్ధతివల్ల మరో లాభం ఉంది. వ్యక్తిగతమైన ఇష్టాయిష్టాలతో పని లేకుండా విమర్శక ప్రపంచం మొత్తం పాశ్చాత్య ప్రభావానికి ఎలా లోనయిందో

---

5. పుట్టపర్తివారు స్పష్టాస్పష్టంగా; రామకోటిశాస్త్రిగారు స్పష్టాస్పష్టంగా ఈ నాడు 'కమ్యూనిజం' ఛాయల్లోకి వెళ్ళిపోయారు. పోతున్నారు. ఇలాంటి సందర్భాలు ప్రతి రచయితలోనూ ఉంటాయి. ఇది సాధారణ విషయం.

చెప్పడం — ఒకటి. ఈ దృష్ట్యా ప్రస్తుతాంశం చాలా వార్తమానిక విలువ (modern value) ఉన్న అంశం.

నూత్న ప్రక్రియలు పుట్టాయి — కథానిక, నవల ల్లాంటివి అంతేకాదు వేయి పడగలు, కల్పవృక్షం, కుమారభారతి లాంటి ఉత్తమ కావ్యప్రబంధ ఇతిహాసాలూ పుట్టాయి. వీటి వెనుక పాశ్చాత్య ప్రభావం లేదా! తప్పనిసరిగా ఉంది. అంచేత ఈ ప్రభావం positive గా negative గా ఎలా ఉందోకూడా చూడవచ్చు. ఈ మార్గాంతరం కూడా ఈ వ్యాసంలో పాటింపబడింది.

కడపటి అంశం — పాశ్చాత్యమంటే ఏమిటన్నది నిర్ణయించడంలో ఉంది. ఇక్కడా రెండు మార్గాలున్నాయి. (1) ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు మొదలైన దేశాలు పాశ్చాత్యాలు — వాటి ప్రభావం పాశ్చాత్యం — అనడం లేక 18, 19 శతాబ్దాల్లో అని మొదలు పెట్టడం. ఆంగ్ల పాలనలో అనికూడా మొదలు పెట్టవచ్చు. ఆ దేశాలు ప్రత్యక్షంగా ప్రభావం చూపాయా! ఈనాడు 20వ శతాబ్దం అంతంలో ఉన్నాం కదా! ఆంగ్ల పాలన పోయింది కదా! మరి పాశ్చాత్య ప్రభావం పోయిందా?

ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం (2) ప్రాచ్య పాశ్చాత్యాలు మానసిక భేదాలుగా గుర్తించడం. ఈ వ్యాసంలో పాటింపబడ్డ మార్గం ఈ ద్వితీయం. అద్వితీయమైన ఈ మార్గం కూడా పూర్వ విపశ్చిన్మణులు గుర్తించిందే.

ఇవి పాశ్చాత్య ప్రభావ పరిశీలనలో ప్రత్యామ్నాయ మార్గాలు.

0.3. ప్రభావదశా మీమాంస :
(Stages of Impact)

తెలుగు సాహిత్య పరిణామ చరిత్రలో 19, 20 శతాబ్దులు పాశ్చాత్యీకరణకు నిదర్శనం. ఈ మార్పును కొన్ని దశలుగా విడగొట్టడానికి వీలుంది. 'ప్రభావం' మూడవదశ. దానికి ముందు అనుకరణం — అంతకు ముందు 'స్పర్శ' — పూర్వ పూర్వదశలు ప్రస్తుతాంశం 'ప్రభావం' మీద. ఆ దశ గడిచిపోయింది. ఈనాడు జరుగుతున్నది నాల్గవదశ 'అభేదం'. వీటిని వరసగా ఇలా చెప్పవచ్చు.

1. స్పర్శ దశ (Period of Contact)
2. అనుకరణ దశ (Period of Imitation)
3. ప్రభావ దశ (Period of Impact)
4. అభేద దశ (Period of Identity).

ఈ దశాదృష్టితో రాస్తే మళ్ళీ ఒక 'History of literary criticism' అవుతుంది. అయితే నిక్కచ్చిగా కాల విభాగం కుదురుతుందా అన్నది ఈ వ్యాస కర్తకు ఇంకా సందేహంగానే ఉంది. ఒకే వ్యక్తిలో, లేక ఒక సమాజంలో ఈ దశలు — వివిధంగా (at various levels) ఉంటున్నాయి. ఆయా వ్యక్తి పాశ్చాత్యంలో పొందిన తాదాత్మ్యం దీనికి హేతువు. చదువు — నేపథ్యం, వైయక్తిక సంస్కారం — ఉద్యోగం — వగైరాలన్నీ పనిచేస్తాయి. ఏమైనా ప్రతి వ్యక్తీ 'స్పర్శ' దశనుంచే మొదలుపెట్టాలి. అంచేత 'కాలహేతు సరణుల్లో' (కట్టమంచివారి పరిభాష) ఇక్కడ 'హేతు సరణి' అవలంబింప బడింది.

అంటే తెలుగు సాహిత్య విమర్శ — ప్రభావ దశలో మొదలైంది. కాని అప్పటి సాహిత్యం (సృజన అనే అర్థంలో వాడబడింది) ఇంకా స్పర్శ — అనుకరణ దశల్లోనే వుంది. కట్టమంచి దీనికి మంచి ఉదాహరణం. గురజాడ కూడా సమకాలికుడే. కాని ఆయనలో సృజన కూడా స్పర్శ/అనుకరణ దశల్ని అధిగమించింది. అదే ఆయన 'వస్తు' దృష్టి. అంచేత ఆయనలోనే ప్రభావం నుంచి 'అభేదం' వైపు ఎదుగుతున్న లక్షణం కనిపిస్తుంది.

ప్రాచ్య పాశ్చాత్య లక్షణాల్ని రెంటినీ తమ తమ దృక్పథాలలో జీర్ణించుకొన్న విశ్వనాథ, శ్రీశ్రీ లతో 'అభేద' దశ మొదలైంది. అందుకే ఈనాడు ఏ విమర్శ చూసినా భారతీయులు ఇలా అన్నారు ; పాశ్చాత్యులూ ఇలా అన్నారు — ఇలా సాగుతోంది విమర్శ.

అంచేతే కొంతమందికి పాశ్చాత్య ప్రభావం పోయిందని అనిపించే అవకాశం వుందని మందనటం.

ఈ 'అభేద దశా' పరిజ్ఞానమే ఈ వ్యాసకర్త చేత ప్రాచ్య పాశ్చాత్యాన్ని మానసిక దశావైవిధ్యంగా నిరూపించడానికి సహకరించింది. చారిత్రక దృష్టి 'వస్తు' దృష్ట్యా చాలా ప్రధానమే అయినా 'ప్రభావ' దృష్ట్యా సుతారాం పనికిరాదు. ఈ విషయం ఈనాడు ప్రపంచ సాహిత్య విమర్శకు లందరూ అంగీకరిస్తున్నారు.

ఈ దశల్ని మరో రకంగా కూడా చూడవచ్చు : ప్రత్యక్ష పరోక్ష దృష్ట్యా. ప్రత్యక్ష ప్రభావం విద్య, సంస్కృతి, సాహిత్య రంగ విస్తృతిలో కనిపించేది కాని 'పరోక్ష' ప్రభావమే నేటి సాహిత్య విమర్శన రంగ స్వరూపావిర్భావానికి హేతువు. అందుచేతనే ఈ వ్యాసంలో వస్తు — భావ — సంసృష్టి దృష్టులు అవలంబింపబడ్డాయి. ఇది పరోక్ష మార్గం. (ప్రభావ దశలు అవసరమైనచోట్ల అక్కడక్కడా చెప్పబడ్డాయి కూడా).

1. పాశ్చాత్య ప్రభావ పరిగణన

(Evaluating the Western Impact)

1.0. ప్రణాళిక : తెలుగు సాహిత్య విమర్శపై వచ్చిన పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని చారిత్రకంగా, సూత్రాత్మకంగా చర్చించడం ఈ సిద్ధాంత గ్రంథ ప్రయోజనంగా వివరించడం జరిగింది. ఈ రెండు ప్రయోజనాల్ని సాధించేలా తొమ్మిది అధ్యాయాలుగా విషయాన్ని విశ్లేషించడం జరుగుతుంది. ఈ అధ్యాయంలో భారతీయత — పాశ్చాత్యం అనే విషయాన్ని తాత్త్వికంగా వివరించడం జరుగుతుంది. ఇదే అంశాన్ని మరల కడపటి అధ్యాయంలో సాహిత్య విమర్శసిద్ధాంత పరంగా సమన్వయించడం చూడవచ్చు. ద్వితీయాధ్యాయంలో భిన్నశాస్త్ర సంప్రదాయాలు తెలుగు సాహిత్య విమర్శను ఎలా ప్రభావితం చేశాయో గమనించవచ్చు. తృతీయంలో ఆంగ్లవిద్యవల్ల మనదేశంలో — తెలుగు సంస్కృతీ అవగాహనకు సంబంధించి — తద్వారా సాహిత్యపరంగా వచ్చిన పునరుజ్జీవన లక్షణ స్వరూపం వివేచింపబడుతుంది. నాల్గవ అధ్యాయం ప్రాచీనమనీ, అధునికమని భావించబడే దృక్పథాలకి సామంజస్యం ఏమిటో చర్చిస్తుంది. ఐదవ అధ్యాయం భారతీయులకి—తెలుగువాళ్ళకి—కొత్తగా పరిచయమైన వస్తు—భావ తత్త్వాల్ని గురించి వివరిస్తుంది. వీటి ఫలితంగా వచ్చిన విమర్శ దృక్పథపరిణామాలు ఆరవ అధ్యాయంలో చర్చించబడుతాయి. ఈ దృక్పథాల అభివ్యక్తి మార్గాలు ఏడవ అధ్యాయానికి సామాగ్రి. తెలుగులో ఈనాడు విమర్శన రంగం ఎంత విస్తృతి పొందిందో చెప్పడం ఎనిమిదవ అధ్యాయం.

మూడు అనుబంధాలున్నాయి. విశేషాంశాలందులో వున్నాయి. భవిష్యత్ పరిశోధకులకూ, పాఠకులకూ ఉపయోగింపబడేలా విస్తృతమైన విమర్శన వాఙ్మయం వర్గీకరింపబడి ప్రదర్శితమైంది. ఇది ప్రణాళిక.

1.1. భారతీయం – పాశ్చాత్యం :

కృష్ణప్రేమ్ మహాశయుడు కఠోపనిషత్తుకి వ్యాఖ్యానం రాస్తూ ప్రాచ్య (east) పాశ్చాత్య (west) భేదం 'మానసికం' (psychological) అన్నారు.[1] అంటే ప్రపంచమంతటా ఉన్నవారు మానవులే. కరచరణాది అవయవాలు అందరికీ సమానం. అలాగే భావనలుకూడా. దీనికొంత వివరణ అవసరం.

ఇటీవల 'వ్యంజన సూత్ర' మనే పరిశోధన గ్రంథం వచ్చింది. (బ్రహ్మానంద; 1981). ఆలంకారికమైన ధ్వని సిద్ధాంతంలోని 'వ్యంజన'ను వాక్ప్రక్రియగా నిరూపించే ప్రయత్నంలో ఆ గ్రంథకర్త ఓమాట అన్నాడు.

"ప్రాచ్య పాశ్చాత్యములను వింగడింపు కేవలము దేశకాలములకు సంబంధించినదికాదు: మానవ మనస్తత్వమునగల ఆస్తిక్య ఆస్తిక్యేతర భేదము. కావుననే 9వ శతాబ్దమున నెపుడో గుర్తింపబడిన అభావవాదు లీనాడును కనిపించుచున్నారు. ఇది వ్యంజన సూత్రమునకు గల విశ్వజనీనత".

—వ్యంజన సూత్రము—అధ్యాయం 1, పుట 114.

ఆస్తిక్యమంటే 'దైవభక్తి' అన్న అర్థంకాదు. వస్తు (object) భావా (idea) లకు మధ్యనున్న సంబంధాన్ని భావించడంలో ఒకరీతి వస్తుంది. తోడుగా అర్థముంది—అదే పదార్థం. అర్థంలేకపోయినా భావముంది. ప్రేమ, ద్వేషం—వీటికి అర్థాలు లేవు. కాని ఇవి భావాలే. వస్తూత్పత్తికి భావస్పందనను హేతువుగా గుర్తించడం ఆస్తిక్యం. దీనికి భిన్నం అస్తిక్యేతరం. ఇండియాలోనూ ఈ రెండు తెగల మనుష్యులు ఆనాడూ ఉన్నారు. ఈనాడూ ఉన్నారు. ప్రపంచంలో అన్ని దేశాల్లోనూ ఉన్నారు.

ఇక సాహిత్య విషయంలో దీన్ని పరిశీలించాలి. సాహిత్యం ఒక జాతి ప్రజల భావనావిధానా (semiosis) నికి ప్రతిబింబం (reflection). 'విమర్శ' తీసుకొందాం. అది ఆ ప్రజల ఆలోచనా విధానా (thinking) నికి అభివ్యక్తి (reflection). అది

1. చూ. డా. తుమ్మపూడి కోటేశ్వరరావుగారి పీఠిక 'చత్వారివాక్', (వ్యంజన సూత్ర గ్రంథానికి): ఆయన ఈ సందర్భంగా ఇలా అంటున్నారు. భాగోళికంగా భౌతికంగా చూడటం 18, 19 శతాబ్దాల భౌతిక దృష్టి. ఆధునికం మానసికదృష్టి—మనస్తత్వ దృష్టి (P. xxiii).

ఒకనాటిలాగా ఈనాడు లేదన్నది అందరూ గుర్తిస్తున్న విషయం. ఇది ఆధునికం. అది ప్రాచీనం. ఆ ప్రాచీనం ఈ ఆధునికంగా మారడంలో జరిగిన 'మార్పు' (metamorphosis) ఏమిటని? దాన్నే ఆస్తిక్య—ఆస్తిక్యేతరంగా చెప్పేంది మొదట.

ఈ పరిణామం తాత్కాలికంగా జరిగిందా! లేక ఒక చారిత్రక దశలో 'ఇతరేతర' కారణాలవల్ల వచ్చిందా! ఇండియాలోని చరిత్ర పొందిన 'గతితర్కం' దీనికి హేతువా! అన్నవి చాలా ముఖ్యమైన ప్రశ్నలు.

మార్పు జరగడం పూర్తి అయిపోయివుంటే ఈ నాడీ ప్రశ్నను వేసుకో వాల్సిన అవసరం ఉండేది కాదు. తాత్కాలికమైతే గిరిగీసి ఈ మార్పు ఈ శతాబ్దంలో మొదలై ఇక్కడ ముగిసిందని చెప్పగలగాలి. అది కుదరడంలేదు. అంచేత ఆస్తిక్యే తరమైన ఈ భావవిప్లవానికి అటు భారతీయ చరిత్ర—ఇటు బాహ్య ప్రభావాలూ రెండూ కారణమే. ఈ పరిణామ స్వభావాన్ని ఇలా చెప్పుకోవచ్చు.

ఇక్కడ ప్రధానంగా 'పాశ్చాత్య' మనడంలో మనం ఉద్దేశించింది—బాహ్య ప్రభావంగా ఇందాకా చెప్పింది ఆంగ్లపరిపాలనవల్ల భారతీయుల్లో వచ్చిన భావపరిణా మాన్నే ఇంగ్లీషువారికన్నా ముందే పోర్చుగీసు, డచ్చి, ఫ్రెంచి దేశీయులు వాణిజ్య సంఘాలద్వారా కొన్ని ప్రాంతాల్ని ఆక్రమించినా సాంస్కృతికంగా 'భావ'గతంగా భారతీయులపై వాళ్ళు చూపిన ప్రభావం ఏమీ కనిపించడంలేదు.[2]

కాని ఒక్క ఆంగ్లేయులుమాత్రమే భారతీయులపైన ఒక 'విలక్షణ' పరిస్థితిలో ప్రభంజన వేగంతో ఆపాదమస్తకం భారతీయ విరాట్పురుషుని బొమ్మ తల్లకిందయేలా ఒక విజ్ఞాన వజ్రాయుధ ప్రహారాన్ని కల్గించారు. వాళ్ళు కల్గించారనటంకన్నా 'ఆంగ్ల విద్య' కల్గించిందనటం బాగా ఉంటుంది.[3] ఆ దెబ్బకు ఒక్కసారిగా భ్రమరకీటక

---

2. "Except, however for missions the range of portuguese influence was limited by the extent of their territorial possessions."
—L. S. S. O 'Malley (1941 : 47)

3. 'Language and literature in which thought finds expression lie at the voot of *mental culture*, and knowledge of English language and the study of English literature have done move to spread western culture than personal contacts with Europeans in general and the British in particular."
—L. S. S. O 'Malley (1941 ; 579).

న్యాయంలా భారతీయుడు వివశుడై పోయాడు. ఆంగ్ల విభుత్వాన్ని రాజకీయంగానే కాకుండా 'మేధోవికాసం'లో కూడా అంగీకరించాడు. తెలుగువారిని నిరంతరం ప్రభావితం చేస్తున్న వంగదేశంలోని ఒక మేధావి అన్నమాట లివి :

"Political and intellectually England is our master. We have been brought up in the school of English thought and have been inoculated with western ideas and sentiments."

—Keshab Chandra Sen 'Lectures in India'[4]

ఇలా అంగీకరించడం 1850 ప్రాంతానికే మొదలయింది. ఆంగ్ల సాహిత్య పరిచయం అంతకుముందు దాదాపు 50 సంవత్సరాలక్రితమే జరిగింది. ఏమిటో తెలియనిస్తోఒక నూత్న భావపరిష్యంగంలో ఆనాటి భారతీయుడు పొందిన పులకరింత ఇలా ఉంది :

'Our fathers, the first fruits of English education were violantly Pro-British. They could see no flow in the civilization or the culture of the west. They were charmed by its novelty and its strangeness. They enfranchisement of the individual, the substituation of the right of private judgements[5] in place of traditional authority, the exaltation of duty over custom, all came with force and suddeners of revelation to on oriental people who knew no more binding obligation than the mandate of immemorial usage and venerable tradition. Every thing English was good even the drinking of brandy was a virtue; everything not English was to be viewed with suspicion"

—Sir Surendra Nath Benerjee (1925 : 308)

అందాకా సంస్కృత విద్యమాత్రమే దేశంలో విద్య. అది 'అలేఖ్య' ఆమ్నాయ మార్గం. గురూపదేశం తప్పనిసరి. దేశంలో అందరికీ చదువులేదు. అందుకే 1923 లో రాజారామమోహనరాయలు రాయడం—"అయ్యా! ఈదేశాన్ని ఇంకా అంధకారంలోనే ఉంచాలని ఉంటే సంస్కృతం చెప్పించండి. ఇంగ్లండ్‌లో

4. Q. Fr. K. V. Rao (1960 : 236).
5. భారతీయ 'విమర్శ' అలంకారశాస్త్ర పరిధినుంచీ తొలగిపోవడం ఈ కారణం వల్ల విమర్శ నిర్వచనాలు ఈ అంశాన్ని సమర్థిస్తాయి.

బేసన్ తత్త్వశాస్త్రంలో మీ విద్యావిధానాన్ని మార్చుకొని అభివృద్ధిని సాధించినట్లే ఇక్కడా చెయ్యండి. ఇది నా ప్రార్థన" అని.

(చూ. కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు : 1960 : 235)

1859 లో వంగదేశ సాహిత్యసంప్రదాయాలలో విప్లవాన్ని తెచ్చిన మహాకవి మైఖేల్ మధుసూదనదత్తు ఆంగ్ల–పాశ్చాత్య–సంపర్కం పూర్తిగా పొంది 'శర్మిష్ఠ' అనే నాటకం రాశాడు. అప్పటి రచయితల దృక్పథాలు ఎంత విశ్వజనీన పరిధుల్ని తాకడానికి ప్రయత్నించాయో ఆయన మాటల్లోనే చూడవచ్చు.

"What care you if there be a foreign air about the thing ('Sarmistha)? Do you dislike Moore's poetry because it is full of orientalism? Byron's poetry for its Asiatic air, Carlyle's prose for its Germanism? Besides, remember that I am writing for that portion of my countrymen who think as I think, whose minds have been more or less imbued with western ideas and modes of thinking; *and that it is my intention to throw off the fetters forged for us by a servile administration of everything Sanskrit*"

Q. from Yogindra Nath Basu, (1905 : 231)

సంస్కృత మర్యాదలు ఆనాటి రచయితలకి ఒక 'బంధంగా' అనిపించింది. దాన్ని విడిపించుకోవాలి! స్వేచ్ఛగా తమభావాల్ని **'express'** చెయ్యాలి. విశ్వ కుటుంబంలో తామూ ఒక్కరన్న గుర్తింపు పొందాలి.

ఇది ఆనాటి రచయితలో వచ్చిన ఆలోచనాపరిమాణం. ఇది పర్యవసించింది ఆస్తిక్యతరంలో.

కాని సమకాలికంగానే 'ఆస్తిక్యం' సజీవంగానే ఉంది. ఆ ప్రభావ పరిష్వంగ సుఖాన్ని అనుభవించి సారం గ్రహించి నిస్సారమని భావించి దాని తత్త్వాన్ని గురించి మీమాంస చేసిన వాళ్ళూ ఉన్నారు. ఇద్దరు కవిమహర్షుల్ని పరిశీలిద్దాం. ఒకరు రవీంద్రుడు. మరొకరు అరవిందుడు. రవీంద్రుడు ఇలా అన్నారు.

"యూరోపునుండి ఒక భావప్రవాహము వచ్చినది. స్వభావతః అది మనస్సులకు ఆఘాత మిచ్చుచున్నది. ఇట ఘాత ప్రతిఘాతములవలన మన చిత్తము జాగరితమగుచు వచ్చినది. ఈ విషయము స్వీకరించమేని స్వీయచిత్తవృత్తి యెడల నన్యాయాపవాదమొనర్చుట వంటిదగును. ఇట్టి భావ సమ్మేళనమున నొక వ్యాపార

ముత్పన్నమగుచున్నది. కొలది కాలమైన తదుపరి దాని మూర్తిని స్పష్టముగ చూడ నగు సమయమాసన్న మగును."

—మహీధర జగన్మోహన రావు (సాహిత్య జగత్తు) 1964 : 163)

విశ్వకవి రసార్ద్ర చిత్తవృత్తికి ఈ ప్రతిఘాతం అసహ్యమూ ఆకస్మికమూ కాక ఒక ముఖ్యకార్యంగా తోచింది. దాన్నే వారు ఇలా అన్నారు:

"మానవ సాహిత్యమునందు ఒకానొక భావసృష్టి జరుగుచున్నది. దాని స్థితి గతుల క్షేత్రము అతి విశాలమైనది. అది చూచుటకు ఆకస్మికము. ఈ చైత్రమాస మున ఇంత ఘన వృష్టిపడినది. అదియు నాకస్మికమనియే తోచును. కాని సుదూర పశ్చిమమునుంచి కారణపరంపర ద్వార వాహితమగుచు ఒక చోట విశేషముగా వేరొకచోట నిర్విశేషముగా ఆ వృష్టి మన క్షేత్రమును అభిషిక్తమొనర్చినది."

—పై గ్రంథం. పు. 166.

విశ్వకవీంద్రుని వాక్యాలు విశ్వజనీన సత్యాలు. కవి దర్శనంలో ఉన్న తాత్త్విక నేపథ్యమే ఈ అవగాహనకి మూలం. భారతీయాత్మ పాశ్చాత్య ప్రభావానికి లోనై మరలా అతఃపరిశీలన మొదలుపెట్టింది. విస్మృతమైన తన అగాధ ఆధ్యాత్మిక సంపదను తోడితెచ్చుకుంది. నిజమైన సంప్రదాయాన్ని నిర్వచించుకొంది. వసుధైక కుటుంబ భావాన్ని సమగ్రంగా ఆవిష్కరించింది. మూఢాచారాలకు నిష్క్రియత్వానికి సీమితమైపోయిన భారత జాతిని మేల్కొల్పింది ఆంగ్లేయ విద్య.

సాయణాచార్యులతో ఆగిపోయిన వేదభాష్యం, శంకరులలో నిలిచిపోయిన మాయాద్వైత తర్కం, వేదఉపనిషత్తుల నడిమి అగాధం, ప్రకరణ గ్రంథాల పాండిత్యం, ఆచారమే మోక్షమని తను జ్ఞానకవాటాల్ని బిగించుకొని గుహలో ఉండిపోయిన అమాయక అగ్రవర్ణాల అజ్ఞాన ప్రవృత్తి ఏ మహనీయుడి దివ్య దర్శనంలో కొత్త వెలుగును చూశామో ఆ సమన్వయమూర్తి అరవిందుల మాటలివి :

"ప్రస్తుతం మానవుని మనస్సు రెండు రాజ్యాలు పొలిమేరలను దాటడానికి చూస్తున్నది. క్రియాశీలమైన, భౌతికమైన బుద్ధివాదపు సీమలు దాటుతున్నది. బుద్ధి ద్వారా సత్యాన్వేషణచేస్తూ పోగాపోగా అపరిచిత సీమల్లో అడుగుపెట్టడం, బోధిద్వారా సత్యాన్వేషణ జరపటం సంభవించింది. కాబట్టి దారితెలియక అన్నివైపులా చూడటం,

దేవులాడటం జరుగుతోంది. ఈ అనిశ్చిత స్థితి తాత్కాలికమైతే పరవాలేదు. కాకపోతే ఇది ఉజ్వలంగా కొడిగట్టే కళంకానికి, పతనానికి దారితీయవచ్చును."

—**Shri Aurobindo 'Future Poetry'**
Tr. Amarendra 1971 P. 76.

అరవిందదర్శనం తాత్త్వికమైంది. ఆత్మశక్తి ఆయనకు సాక్షాత్కార హేతువు. తర్వాత భావానాస్రవంతుల్లో పాశ్చాత్య ప్రభావం **positive** గాను, **negative** గానూ ఉభయతోముఖంగా ప్రసరించడం ముందు చూస్తాం. ఈ ప్రసార వైవిధ్యాన్ని అరవింద దర్శనం ముందుగానే పసిగట్టిందనటానికిది తార్కాణం. సాహితీవిషయంగా భవిష్యద్రచయితలకి ఆయన సందేశం ఇది.

"ఉజ్వలంగా మురిపించే అవసాదలక్షణాలు ఆధునిక కవితలో చాలా ఉన్నాయి. కవులు సముజ్వల మనస్కులు కావచ్చు. కాని అంతటితో సరిపోదు. నేటి కవిత్వ వైఖరులను, నిన్నటి కవిత్వ ధోరణులను రేపటి కవిత్వం మార్పు లేకుండా కొనసాగిస్తూ పోరాదు. వెనుకటి ధోరణులను తిరోగమించడంకూడా జరుగవచ్చు. గత కాలపు పోకడలను కొనసాగించినపుడు కూడా గణనీయమై విజయాలు సాధించాలంటే ఆధునికకవిత తన పరిధిని పెంచుకోవాలి. విశ్వంతో విశ్వంతో విపులమైన పరిచయం ఏర్పడిన తర్వాతకూడా ఈ లోకంలో పరాయివాడినని భావిస్తూ ఎవరో నిర్మించిన ఈ వ్యవస్థ చూచి చెదరిపోరాదు. మానవదృష్టికి భౌతిక వికాసానికి తగినంతగా చైతన్యం కూడా విస్తరించాలి. చీకటిలో దేవులాడి చివరికి నవ్యదర్శనం పొంది ఆత్మసీమద్వారాలు తెరుచుకోగలగాలి. తత్త్వవేత్తకు వివేచన, శాస్త్రవేత్తకు ఆలోచనా ప్రేరితమైన విశ్లేషణ, కవికి దర్శనమూ ప్రధాన లక్షణాలు."

—పై గ్రంథం అదే పుట.

రవీంద్ర అరవిందుల్ని కవి విమర్శకులకు ప్రతీకలుగా గ్రహించడం జరిగింది. ఇద్దరూ దార్శనికులే. కవిలో ఆవేశంపాలు, విమర్శకుడిలో ఆలోచనపాలు అధికం కాబట్టి—రచయిత పొందినంత ఉద్వేగాన్ని విమర్శకుడు పొందడు కాబట్టి—పాశ్చాత్యమంటే ఒక భావనావికల్పం (**a trend of thinking**) గా సూత్రించడం జరిగింది. ఇలా గుర్తించడమే శ్రేష్ఠమని పండితాభిప్రాయం. ఈనాటి బహు సిద్ధాంత సంకీర్ణమైన విమర్శన రణరంగ పద్మవ్యూహాన్ని భేదించే 'గుట్టుగోటు' ఇదొక్కటిగానే కనిపిస్తుంది.

1.2. ప్రభావ విస్తృతి : కాలాంతరం :

తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో పాశ్చాత్య ప్రభావం ప్రత్యక్షంగా పరోక్షంగా—రెండు రకాలుగానూ ఉందని ముందే చెప్పడం జరిగింది. ఈ విషయం స్పష్టం చేసుకోవడంకోసం ఇద్దరు ప్రసిద్ధ విమర్శకుల అభిప్రాయాల్ని పరిశీలించాల్సి వచ్చింది : ప్రత్యక్ష ప్రభావం ఉన్నవారు కట్టమంచి తరంవారు. అప్పటినుంచి 'imagination' అన్న పరిభాష బాగా ప్రచారంలోకి వచ్చేసింది. దాన్ని గురించి శేషేంద్రగారిలా అంటున్నారు.[6]

'ఆయన (i.e., కట్టమంచివారు) మీదనే ఆ impact కొంత ఉందిగానీ ఆ పుస్తకం impact మరెవ్వరి మీదా లేదు. ముఖ్యంగా అయన రొమాంటిక్ కవుల భావజాలాన్ని స్పృశిస్తూ imagination అనేవాళ్ళ concept ని తెచ్చాడు. కాని ఆ శబ్దానికి 'భావన' అనే అర్థం ఎప్పుడు చెప్పాడో అప్పుడు ఆయన imagination అన్న పదాన్ని సరిగ్గా అర్థంచేసుకోలేదని స్పష్టం అవుతోంది. పాశ్చాత్య సాహిత్యంలో imagination అన్న శబ్దం అరిస్టోటిల్ గ్రంథం poetics నుంచీ వస్తున్న 'image' తో సాంగత్యం ఉన్నది. నిఘంటువులుకూడా పారంపరికంగా imagination కి power of mind of calling up images, power of mind to create mental images Etc. అని అర్థం చెపుతున్నారు. అంటే పాశ్చాత్య సాహిత్యలోకంలో imagination అంటే images చేసే శక్తి అనీ images కు కవిత్వానికి అవినాభావ సంబంధం ఉందనీ భావం ఉంది. ఇక్కడ Poetry and Experience అన్న మెక్లిష్ గ్రంథం అత్యాధునిక కావ్యావగాహనకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది."

ఇలా అరిస్టోటిల్ నుంచీ మెక్లీష్ దాకా ప్రవహిస్తూ వస్తోంది. పాశ్చాత్య ప్రభావం — తెలుగువారి ఆలోచనావిధానం మీద.

మరొకరు సర్దేశాయి తిరుమలరావుగారు :[7]

"మేం ప్రత్యక్షంగా ఇంగ్లీషువాళ్ళ దగ్గర చదువుకొన్నాం. మామీద ఉన్న ప్రత్యక్షప్రభావం—ఆలోచనలో—మీతరం వాళ్ళమీదలేదు. మీవాళ్ళు—అలంకార శాస్త్రం వైపు మళ్ళి పోతున్నారు. అది నా observation."

---

6. Personal communication dated 3—12—81.
7. in a personal interview dated 13—11—1981.

ఆయన గమనించిన విషయంలో ఎంత యధార్థ్యం ఉందో ఈ వ్యాసమంతా నిరూపిస్తుంది. భాషను నిర్వచించడం మొదలు సాహిత్య ప్రయోజనం ఏమిటో చెప్పేంతవరకూ ఉన్న సర్వసాహిత్య మీమాంసలోనూ 'western frame' ఈనాడు ప్రముఖంగా ఉన్న మార్గం అక్కడక్కడా exceptions కనిపిస్తున్నా—(ఇలా ఇంగ్లీషు మాటల్ని తేపతేపకూ ఉదాహరించడం—వాడుకోవడం—కూడా ఈనాడు unavoidable అన్నదాన్ని సహృదయ పండితులు గుర్తించాలి.) సాహిత్యం—విమర్శ అన్ని వర్గాలకీ చెందిన ఒక ప్రమాణ మాండలికాన్ని భాషాశైలిని—ఆశ్రయించి ఎదగడంలో పాశ్చాత్య ప్రభావంకాక మరేమీలేదు. పరిభాషలో (technical terms), వ్యూహాల్లో (strategies)[8], విధానాల్లో (models) తెలుగు విమర్శ కావలి వెంకట బొర్రయ్యగారి కాలంనుంచే పాశ్చాత్యీకరించబడింది. కనిపిస్తున్న అపవాదాలుకూడా frame లో పాశ్చాత్యవాసనను పోగొట్టుకోలేదు—మఠాధిపతులు పండితవర్యుల గ్రంథాలకిచ్చే 'నారాయణ స్మరణపూర్వక' సర్టిఫికెట్లలో ఉన్న frame నిస్సందేహంగా పాశ్చాత్యమని చెప్పడం అనవసరం.

ఇలా ఒకనాటి సంస్కృతం తెలుగుకి ఎంత చేసిందో[9], చేస్తోందో ఇంగ్లీషు—తద్వారా పాశ్చాత్య భాషలు—ఆధునిక ఆంధ్రుడి ఆలోచన విధానంలో అంత పరిగణనీయమైన పరిణామాన్ని తెచ్చాయి.

ఒక ఆశ్చర్యకరమైన అంశం[10] పాశ్చాత్య పరిభాషను (ఏ శాస్త్రానికైనా సరే! ఈ యిబ్బంది/అనుకూల్యం ఇలాగేవుంది) తెలుగులోకి దించుకోవడంలో సంస్కృతపదం 'apt'గా సరిపోవడం. తెలుగు పదాన్ని వాడినా ఆ effect రాక పోవడమో—లేక ఇంగ్లీషు పదాన్నే వాడేయటమో జరుగుతోంది. పరిభాష విషయం ఎలాగో ఇతర విమర్శ ప్రమాణాలూ అంతే. ఉదాహరణానికి ఇటీవల వచ్చిన ఒక సాహిత్య పరిశోధన గ్రంథంలో[11] పాశ్చాత్య ప్రమాణాల్నిగాక 'మార్క్సియన్'

---

8. ఇటీవల చేకూరి రామారావుగారు చేసిన అనువాదం—చూ. రామారావు(1981).
9. See Appendix 3
10. ఇది చేకూరి రామారావుగారి మాటే (1981 : 2).
11. వెల్చేరు నారాయణరావు (1978).

ప్రమాణాన్ని సాహిత్య పరిణామాన్ని సూత్రించడానికి ప్రాతిపదికగా తీసుకోవడం జరిగింది. ఆ గ్రంథకర్తే పోయిన ఏడాది ఒక పండిత సదస్సులో ఇలా అన్నారు[12].

"13. యూరోపియన్ సాహిత్యం కోసం రూపొందించిన పద్ధతులు గాని, సంస్కృత ఆలంకారికుల సూత్రాలు కాని తెలుగు సాహిత్యానికి యథాతథంగా వర్తింప చేయడానికి వీల్లేదు, సంబంధిభావాలను, పద్ధతులను అరువు తెచ్చుకున్నప్పటికీ తెలుగు సాహిత్యానికి సంబంధించినంతవరకు దాని సంప్రదాయాలను కొలబద్దలనే పాటించాల్సి ఉంటుంది."

—వెల్చేరు నారాయణరావు (1980 : 19)

ఇప్పటికీ విమర్శల ప్రమాణాల విషయం; పరిభాషా విషయం; అటు పరిశోధనల్లోగాని, ఇటు ఇతర విమర్శ గ్రంథాల్లోకాని ఇప్పుడిప్పుడే చర్చించబడుతున్న విషయాలు. ఇలా **concepts** ని అపార్థం చేసుకోవడం నుంచీ అర్థంచేసుకొని **parallels** ని వెదుక్కోవడం--దేశీయప్రమాణాల్ని స్థాపించుకోవాలని ఆశించడందాకా తెలుగు సాహిత్య విమర్శ ఎదిగినా ఈ మార్పులో అంతర్గత ప్రేరణగా పాశ్చాత్య ప్రభావం నిలిచిపోయింది.

ఇక్కడే కాలాంతరాన్ని (**time gap** అనే అర్థంలో వాడబడింది) దృష్టిలో వుంచుకోవాలి. కట్టమంచివారు తాము చెప్పదలుచుకున్న విషయాలకు **Mathen Arnold** ప్రభృతుల్ని ప్రమాణంగా తీసుకుంటే ఈనాడు **Plotinus** ని ప్రమాణంగా తీసుకొంటున్నారు. ఒకనాడు '**everything Sanskrit**' ని నిరసించి '**everything English**'ని కావలించుకున్న తెలుగు రచయిత ఈనాడు రెండూ వద్దంటున్నాడు. ఈ దృక్పథపరిణామం తర్వాతి అధ్యాయాల్లో విస్తరించబడుతుంది.

1.3. ప్రభావ పరిమితులు :

సాహిత్యవిషయంగా ఒకరిమీద మరొకరి ప్రభావాన్ని గురించిగాని, ఒకరిని మరొకరి అనుకర్త (**imitator**) గా నిరూపించడంలో ఒక చిక్కు సమస్య ఉంది. సాహిత్య సృష్టిలో ప్రభావ విషయం ఎంత విశ్వజనీన భావనాపరిధిని కల్గిందిగా

12. Seminar on Research Methodology in Telugu and Hindi-key note address. Pub. in అభ్యుదయ విమర్శ విశేష సంచిక, ఆర్. ఎ. రామారావు (అను) (1980)

అంగీకరించబడిందో విమర్శ విషయంగానూ అంతే. ఒకరిపై మరొకరి ప్రభావం చాలా 'లీల' గా కనిపించే చోట్లుకూడా కానివి కొన్ని ఉన్నాయి. వేమనగారు చెప్పిన సాంఘిక సమస్యలు ఈనాడు 'most modern Sociological Problems' గా యువ పరిశోధకులు గుర్తిస్తున్నారు.[13] ఎప్పుడో ధ్వని సిద్ధాంతకర్త చెప్పిన వ్యంజన ప్రక్రియా సూత్రాన్ని ఈనాడు French structuralist critic/linguistic scholar Prof. Roland Barthes 'semiology' అనే పేరిట సమర్థిస్తున్నాడని ఇటీవల ఒక గ్రంథకర్త అంటున్నాడు.[14]

భిన్న ప్రాంతాల్లో ఉన్న జనుల మధ్య కనిపించే 'భావసంవాదం' (parallelism in thinking) పొడుపు కథల్లో బయటపడుతోంది.[15] సామెతల్లో బయటపడుతోంది.[16] ఇదే విమర్శసిద్ధాంతాల్లోనూ బయటపడటం ఆశ్చర్యమూకాదు–అశాస్త్రీయమూకాదు. అలాంటప్పుడు సాహిత్య విమర్శలో కనిపించే సిద్ధాంతాలలో ఎన్ని స్వదేశీయాలో, ఎన్ని విదేశీయాలో తేల్చాల్సిన అవసరంకూడా ఉంది. (ఆ ప్రయత్నం 7వ అధ్యాయంలో చూడొచ్చు)–ఏదీ ఇది తెలుగులో సంపూర్ణంగా సాహిత్య విమర్శమార్గమని నిలిచిపోక పోవడం గమనిస్తే పాశ్చాత్య ప్రభావం ఒక 'భావనావికల్ప' మని సూత్రీకరించడంలోని సార్థకత తెలుస్తుంది. అందుకే ఇన్ని మార్పుల్లోనూ అనుస్యూతంగా మిగిలిపోయిందనడం. అరవిందులన్న 'రెండు రాజ్యాల పొలిమేర' అన్న విషయం ఇదే. ఒకటి వస్తుతత్త్వం. మరొకటి భావతత్త్వం. 20వ శతాబ్దంలో ఈ రెండు జగత్తులకీ సమన్వయాన్ని ప్రపంచ సారస్వతం ప్రయత్నిస్తోంది.

అంచేత ఈ వ్యాసంలో పైపరిమితులకు లోబడిన వివేచనా దృష్టితో పాశ్చాత్యప్రభావాన్ని గూర్చి ముచ్చటించటం జరుగుతుంది. ఇంకా బాహ్యమైన పరిమితులూ

---

13. Communication from Mr. Muralidharudu, Lecturer in Rural Development, S K University, Anantapur.
14. Brahmananda H. S. (1981).
15. Brahmananda H. S. (1980, 816)
16. Narasimha Reddy P. (1980)

ఉన్నాయి. అవికూడా ఓసారి చెప్పుకోవడం మంచిది. తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో objectivity, sincerety కొన్ని వందలరెట్లు ఈ శతాబ్దం రెండో సగంలో పెరిగినా ఇంకా సంస్థాద్వేషాలు, విసుర్లు, 'నేను' తనం, కేవల రాజకీయ దృష్టి, ఇంకాకొన్ని 'లేకి' దృష్టులా మిగిలిపోవటం చాలా విచారించాల్సిన విషయం. పరిశోధన 'academicise' అయింది కాని అనేక కారణాలవల్ల 'speed' పెరిగిపోయి రాసిపెరిగినా వాసిపెరగడం లేదు. ఒక PhD రావడానికి పాశ్చాత్య విద్యాలయాల్లో పడే పరిశ్రమ, ఇక్కడ పడే పరిశ్రమ–ఒకటిగా లేవు. విమర్శలో వచ్చిన ఈ 'తొందర' అటో ఇటో తేల్చిపారేయాలన్న తత్వం మాత్రం పాశ్చాత్య ప్రభావ జనితాలుకావు. ఇవి ప్రభావ పరిమితులు.

2 శాస్త్ర సంధి

(Intermingling of Sciences)

ఈ యుగాన్ని – 'విమర్శన యుగ'మని పండితులు[1] పిలవడానిక్కారణం భిన్న శాస్త్రాలు ఈ యుగంలో సంధించుకోవడం. ఇటీవల ఒక విమర్శకుడు అభిప్రాయ పడుతున్న తీరుచూడండి :

" 'నవల' ఎలా అభివృద్ధిచెందింది ? అంటే ఫలానా యుగంలో వచన రచన మొదలైంది. యిలా యిలా అభివృద్ధి చెందింది, యిలా యిలా పరిణమిస్తోంది. అని విపులీకరిస్తాం తప్పా శివుడు పార్వతీదేవికి 'నవల' చెపితే ఆవిడ కడుపులో ఉంచుకోలేక మరో పింగళకుడికి చెబితే, ఆ పింగళకుడు ఓ సాంబయ్యకీ, అతనింకో కుటుంబయ్యకీ చెప్పి మనకిచ్చారనే వాదనని అశాస్త్రీయంగా కొట్టిపారేస్తాం. ఆ దృష్టి తోనే 'అన్నీ వేదాల్లో వున్నాయష' అనే దృష్టిని తూర్పారబట్టడం. అన్నీ అక్కడే వుంటే మరి అభివృద్ధి చెందిందేమిటి ? యీ రకంగా శాస్త్రీయ దృక్పథమూ హేతు వాద దృష్టీ నూతన పరిశీలనావకాశాలు కల్పించాయి."

—ఆర్. వెంకటేశ్వరరావు, సాహిత్య తత్త్వం (1980 : 36)

పై మాటల్లో 'ఇలా ఇలా' జరిగిందని చెప్పడం—వాస్తవాల్ని తవ్వితీయడం మొదలైంది 19వ శతాబ్ది మొదట్లోనే. ఒకే కుటుంబంలోని పెద్దవాడిలో కనిపించని చారిత్రకదృష్టి నైశిత్యం చిన్నవాడిలో కనిపించింది. దీనికి కారణం చారిత్రక విజ్ఞానం (**Historical Science**).

2.1. చరిత్ర :

మెకంజీ దొరదగ్గర 'దుబాసీ'గా పనిచేసి ఆ చిన్న ఆయుర్దాయంలోనే (1776—1803) సర్వేచెయ్యడం, రికార్డు చెయ్యడంలో బ్రిటిష్ మేధావి మెప్పుల్ని అందుకోగలిగిన కావలి వెంకట బొర్రయ్య 'అరవణవ్యవహార తంత్రాన్ని'

1. Cf. PP 161-162 (infra)

'తెలుగులో', 'ఇంగిలీజు'లో—రెంటిలోనూ దొరకురాసి సమర్పించాడు. అందులో ఒక భాగమిది :

యేభాష ఆడేవారిని ఆజాతివారు అంటున్నారు. ఈ భాషలు విచారించ వలసి వస్తే భాషలు యావత్తు దేశములది గాని మతములది కాదు.[2] ఈ దేశములకు జనులకు ఉత్పత్తి స్థానం దేవతలు. వాండ్ల పేరే గీర్వాణులు. ఆది భాష వేదం, శాస్త్రిలు తన్మయమయి ఉన్నది కనుక ఆ భాషకు మాతృభాష అని, సమ్యక్కృతం సంస్కృతం అని అంటున్నారు. కర్ణాటకం అంటే "కర్ణానాం అటతేతి కర్ణాటకః" అందరి చెవులలోనుంచి న్నినటింపేది కనుక కర్ణాటకం. తాత్పర్యం 'బహూవినకలిగినది, అనే యీ ప్రకారంగానే E T E MOLOGY[3] యాభైయారు దేశాలకు ఉన్నవి....ఇందుకు కర్ణాటకస్థులు కర్ణాటకం, ఆంధ్ర దేశస్థులు ఆంధ్రం...ద్రవిళ దేశస్థులు ద్రవిళం .... ఆడుతారుకాని యవరు తమరంతా ఒకటి అని అనుకొని మతాన్ని గురించి వేరే భాషలు ఆడేదిలేదు."

(మైకంజీ కైఫీయతు 1802 M.P.R. Reddy (ed) 198 : 2)

ఆయన తమ్ముడు కావలి వెంకట రామస్వామి **Biographical Sketches of Dekkan Poets** (1829) రాశాడు. ఆంగ్లంలో తెలుగు కవులమీద విమర్శ చెయ్యడం విమర్శన రంగంలో ఒక మలుపు. అన్నగారు 'గీర్వాణ' భాష దేవతల భాష అంటుంటే ఈయన ఇలా అంటున్నారు.

'Although the Sanskrit *is a dead language* it was under the use of various poets at the court of kings, and to write down public records, and in the deeds of gifts, or grants of land to Brahmins.

(పైగ్రంథం **Preface P. XII**)

---

2. కాల్డ్‌వెల్ సిద్ధాంత ప్రతిపాదనకు ముందుటి ప్రజాభిప్రాయంగా దీన్ని గ్రహించవచ్చు.

3. **Spelling** యథాతథంగా ఉద్ధరించబడింది.

ఆనాటికే ఒక తెలుగు పండితుడా విషయాన్ని అంగీకరించడం ఒకవైపు **'although'** అని తన 'రిజర్వేషన్'ని సూచిస్తున్నా, సంస్కృత భాషామృతత్వాన్ని గుర్తించడం ఆయనమీద ఉన్న చారిత్రక దృష్టిని స్పష్టంగా సూచిస్తోంది.[4]

ఈ దృష్టి ప్రభావం ప్రాచ్య పాశ్చాత్య కవిత్వ సిద్ధాంత మౌలిక భేదగణనం దాకా తీసుకుపోయింది—ఆయనే ఇలా రాశారు :

'According to Aristotle all poetry consists in imitation and if we allow the remarks of Hermogenes to be true, that what even is delightful to the senses produce the beautiful, we could not pitch on a spot of the world more abundant is natural objects to excite poetic effusions, than the peninsula of India, where the face of nature is furnished with features that strike the imagination with scenes, the most sublime, imposing and delightful, so as to raise all her man powers of fancy to an elevation that exalts them to the very sublime and beautiful' .... (i bid preface P VII)

అప్పటికి తెలుగువాడు ఇంగ్లీషులో ఇలా రాయటమా ! **Plato dialogues** ని గురించీ తెలుసు. **Romantic movement** లోని పదజాలమూ తెలుసు. **Longinus** సిద్ధాంతమూ పరిచయం ఉంది. **imitation** గురించి మాట్లాడుతున్నాడు. అయినా 'భారతీయత'మాత్రం ఇంకా ఆయన్ని వదలిపెట్టలేదు. (స్పర్శ దశ అన్నది దీన్నే).

ఇలా మొదలైన జిజ్ఞాస ప్రాచీన కాలాల్లోని వాస్తవాల్ని తవ్వితీయాలన్నది, ఆ తవ్వడంలో వస్త్వాశ్రితమైన నిరూపణలకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వాలన్న దృష్టికూడా పాశ్చాత్య ప్రభావ జన్యాలే.

2.1.1 చరిత్ర - పరిశోధన - విమర్శ :

ఈ మధ్యన వస్తున్న కొన్ని వ్యాసాల్లో విమర్శన—పరిశోధన వేరు వేరు

---

4. "పాశ్చాత్య ప్రభావము సోకని ప్రాచీన పండితుడెవడు ఇట్లనుటకు సాహసింపడు. ఒకవేళ సంస్కృతమును గూర్చి చెప్పవలసి వచ్చినచో "నేడు బహుళముగా వ్యవహారములో లేని భాష" యని పలుకునుగాని 'మృతభాష' యని పిలుపడు."

—కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు (1960 : 167).

అన్న అభిప్రాయం వ్యక్తమవుతూ వస్తోంది[5] తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో దాదాపు ఈనాటికి కూడా ప్రధాన విమర్శన రంగంగా చెప్పదగింది చారిత్రిక పరిశోధనాత్మక మైన విమర్శ. వ్యక్తుల్ని గురించి, సంస్థల్ని గురించి, ఆశయాల్ని గురించి సమగ్రమైన స్పష్టావగాహన కోసం చరిత్రను మాటిమాటికి తవ్వక తప్పడంలేదు. ఇటీవల జరిగిన అలాంటి ఉత్తమ చారిత్రక పరిశోధనలుగా బంగోరే కృషిని (ముందు చర్చించబడుతుంది) సొసైటీ ఫర్ సోషల్ ఛేంజి (కావలి) వారి కృషినీ గుర్తించ వచ్చు. బ్రౌన్, వేమన, గురజాడ, ఉన్నవల మీద ఈనాటివారి అవగాహన స్పష్టమైన చారిత్రక నేపథ్యంలో ముందుకు సాగుతూండటం గుర్తింపదగిన అంశం. అందుకే ప్రతి విమర్శలోను కొద్దిగానో గొప్పగానో చారిత్రక స్పర్శ ఉండక తప్పడంలేదు. అందువల్ల సాహిత్య విమర్శకు పరిశోధనకు సంబంధించి **History** అంటే —

> '....at its simplest is the story of past facts'
> (See Jacques Barzun & Henry F. Graft 1970 : 48).

అని గుర్తించడం జరుగుతోంది.

ఇలా గుర్తించడంలో చారిత్రక అనుస్యూతికల్గిన పాశ్చాత్య 'విమర్శక' ధోరణి ఉంది. ఎలాగంటే పాశ్చాత్య దేశాల్లో గ్రీకు నాగరికత అతి ప్రాచీనం. గ్రీకు చరిత్రకారుడు 'హెరిడోటస్' సమకాలీనులైన గ్రీకుల విషయ జిజ్ఞాస వ్యాపారోన్ముఖత్వం, క్రియాశీలత్వం, నిత్యజాగరూకతా లక్షణం—వీటిని **historiai**, అని పిలిచారు. ధాత్వర్థం '*researches*' అని.[6] అందుకే చరిత్ర సంఘటనాత్మక కథన లక్షణాన్ని వాస్తవికతా దృష్టిని—కళాస్వభావాన్ని అవిచ్ఛిన్నంగా కాపాడుకుంటూ వస్తున్నది. తెలుగు సాహిత్మ విమర్శపైపడిన మొదటి పాశ్చాత్య ప్రభావం చారిత్రిక ధోరణి కల్గించడంలో పర్యవసించింది. తెలుగు భాషా సాహిత్యాలనూ, భారతీయ సంస్కృతినీ యథాతథంగాకాకుండా స్పష్టమైన చారిత్రక నిరూపణల్ని ఆధారంగా చర్చించడం మొదలుపెట్టారు తెలుగువారు.

---

5. పరిశోధనాత్మక, వ్యాఖ్యానాత్మక, గుణదోష విచారణాత్మక, అత్మాశ్రయాది భిన్న మార్గాల్లో విమర్శ ఉండవచ్చంటున్నారు కొత్తపల్లి వీరభద్రరావుగారు (1972 : 223) ఇనాక్ (1980 : 56) కూడా ఈ విషయాన్ని గుర్తించారు. **See. Rene Wellek and Austin Warren (1942 : Ch. 4).**
6. పూర్వోదాహృత గ్రంథం. **Jacques Barjun & Henry F. Graff P.48.**

2.1.1.2. ఏనుగుల వీరాస్వామిగారి 'కాశీయాత్ర చరిత్ర' (1830) ప్రక్రియగా మాత్రమేకాకుండా విమర్శనాత్మకంగా తెలుగువారిలో ఎదుగుతూ ఉండిన చారిత్రక దృష్టిని ప్రతిబింబిస్తోంది.[7] ప్రాశ్చాత్య విజ్ఞాన (science) వాసనలుకూడ భారతీయుల పౌరాణిక దృష్టులతో సంధించుకోవడం ఇక్కడ మనం చూడవచ్చు. సాహిత్య సృష్టి ఇంకా విస్తారంగా మొదలుకాని ఆ దశలోనే **Max Miller, Ellis, Campbell**, మొదలైన పండితుల కృషివల్ల ఔత్తరాహ భాషలకన్నా దాక్షిణాత్య భాషలు ఒక ప్రత్యేక కుటుంబానికి చెందినవి కావచ్చునన్న దృక్పథం ఒకటి ప్రబలింది. గ్రీకు, లాటిన్ భాషల్లాగానే సంస్కృతం కూడా మృత భాషే అన్న అభిప్రాయంకూడా పండితవర్గాల్లో వ్యాప్తిచెందడం మొదలుపెట్టింది (కావలి వెంకటస్వామిగారి వాక్యాలు ఇక్కడ అనుసంధించుకోవచ్చు).

ఈ పరిస్థితుల్లో **C. P. Brown** మహాశయుడు తెలుగు నేర్చుకోవడం, తెలుగు గ్రంథాల్ని వెలికి తీయించడం మొదలు పెట్టారు. ఆయన భారతీయ సంస్కృతి వాఙ్మయాలచేత చాలా ప్రభావితుడయ్యాడు. ప్రాథమికంగా ఆయన చేసిన పని spade work—మాత్రమే. ఆయన పరిష్కర్తగా, నైఘంటకుడుగా మిగిలాడు. స్వయానా ఆయన సహృదయుడు[8] పాఠక దృష్టిని కేంద్రంగా ఉన్నవాడు.

కాని ఆయన దగ్గరే సంస్కృతం నేర్చుకోవడానికి ఓడలో 1837 లో శ్రీకారం చుట్టిన **Robert Cald Well** తర్వాత 20 సంవత్సరాల్లోనే ద్రావిడ భాషల స్వతంత్రప్రతిపత్తిని స్థాపిస్తూ సంస్కృత జన్యత్వాన్ని నిరసించారు. బ్రౌన్ కాల్డ్వెల్‌కి ఎంత సంస్కృతం నేర్పాడో ఆయన ఏం నేర్చుకున్నాడోకాని **Cald Well** తన **Journal** లో బ్రౌన్ మనస్తత్వాన్ని ఆయన తత్త్వంలోని వెలుగు నీడల్ని

---

7. ఇది అధికంగా సాంస్కృతిక విమర్శ—కాబట్టి ఇక్కడ ఉద్ధరింపబడలేదు.
8. తారాశశాంక విజయం మీదా, సారంగధర చరిత్ర, నవనాథ చరిత్రలమీదా ఆయన అభిప్రాయాల్ని బట్టి ఆయనలో ఉత్తమ విమర్శకుడున్నా—వెలికి వచ్చింది మాత్రం సంపాదక పరిష్కర్త (editor) మాత్రమే అని గుర్తించాలి. See. P. M. Sarma (1975 : 14).

నిర్దాక్షిణ్యంగా విమర్శించినట్లు ఈ మధ్యన పరిశోధనలవల్ల వెల్లడైంది.[9] సమకాలికులైన మోరిస్ సోదరులు, జాల్జియల్, బోయిల్, మెకెరెల్, విజ్జర్ ప్రభృతులు (ఆర్డన్ కూడా) ప్రముఖంగా విలియం బ్రౌన్, క్యాంబెల్–తెలుగుభాషా వ్యాకరణ, నిఘంటువుల మీదే తమ శ్రద్ధ చూపించారు.

కాని ఒక్క కాల్డ్ వెల్ మాత్రమే 1856 లో (A comparative grammar of the Dravidian ....' రాయడంలో తర్వాతి శతాబ్దంలోనికికూడా చొచ్చుకు రాగలిగాడు. ఆయన ప్రభావం తులనాత్మక భాషా పరిశోధనలోను, సాహిత్య విమర్శలోను ప్రతిఫలించింది. ఆయన నాటి వెళ్ళిన చారిత్రక బీజాలు సాహిత్య విమర్శలో ఎలా పనిచేశాయో తెలుసుకోవాలంటే భారతీయులపై ఆయన ద్రావిడ సిద్ధాంతం చూపిన ప్రభావాన్ని గుర్తించాలి. అది ప్రత్యేకంగా అధ్యయన యోగ్యం కాబట్టి ఇక్కడ భారతీయ పండితులకు ఉన్న పాండితీ వైశిష్ట్యాలతో పాటుగా చారిత్రిక సత్యాన్ని కనుగొనే అన్వేషణా తత్పరత విచక్షణా దృష్టి అలవడితే ఎంతో విశిష్టమైన కృషి చెయ్యగలుగుతారని ఆయన అభిప్రాయపడటం మాత్రం చాలా ప్రధానాంశం.[10] అంతేకాకుండా విదేశీయులు చేస్తున్న ఇలాంటి భాషా సాహిత్య కృషివల్ల దక్షిణదేశీయులు కూడా ఒక **'friendly rivalry'**తో కృషి చెయ్యడానికి ఇది ప్రోత్సాహకరంగా కూడా ఉంటుందనీ ఆయన రాయడం[11] తర్వాతి పరిశోధన మార్గాల్ని విమర్శక ధోరణుల్నీ హేతుబద్ధంగా విచారించడానికి భూమికను ఏర్పరుస్తోంది.

2.1.2 కాల్డ్ వెల్ సిద్ధాంతం సాహిత్యానికి సంబంధించినంతవరకు రెండు అంశాల్ని అందించింది. 1. సంస్కృతం మృతభాష అది ఏనాడు నిత్యవ్యవహారంలో

---

9. చూ. బ్రౌన్ లేఖలు. బంగోరె (సం) 1977 : 133. బ్రౌన్ ఒక సివిలు ఉద్యోగి. కాల్డ్వెల్ ఒక మిషనరీ. వారివారి దృక్పథ భేదాలు ఈ పరిగణనకు హేతువులు కావచ్చు.

10. 'Native Pandits have never been surpassed in patient labour, or in an accurate knowledge of details. They require in addition that zeal for historis truth and that power of desuimination, as well as of generalisation, which have been supposed to be special characteristics of the European mind' (Comparative Grammer, Preface : P XI)

11. ibid P. X.

లేని కృతకభాష. వ్యవహారంలో ఉండినవి ప్రాకృతాల్లాగానే ద్రావిడ భాషలుకూడా. ద్రవిడ భాషల (తమిళ, మలయాళ, కన్నడ, తెలుగు) భాషా నిర్మాణంలో లాగానే, సాహిత్యంలోకూడా పరస్పరం సన్నిహిత సంబంధం ఉంది. 2. దక్షిణ దేశ భాషల్లో తమిళ సాహిత్యం అతిప్రాచీనం.

2.1.2.1. వీరేశలింగంగారు, కట్టమంచివారు ఈ ద్రావిడ సిద్ధాంతంచేత ప్రభావితులైనట్టుగా కనిపించడంలేదు. కాని కొమర్రాజు, గిడుగు, గురజాడ తర్వాత వచ్చిన కొన్ని వందలమంది సాహితీజీవులు ఈ సిద్ధాంతంలో విశేషమైన ప్రత్యయం వుంచారు. ఫలితంగా కొమర్రాజుగారి (1923) 'త్రిలింగ' శబ్ద విచార ఖండనం, గిడుగువారి 'నిజమైన సంప్రదాయము' (1914) కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారి (1952) దక్షిణదేశ భాషా సారస్వతాల్లో 'దేశి' ని గురించిన మీమాంస, వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్యగారి 'జానుఁదెనుఁగు' (1972), గిడుగు సీతాపతిగారి (1961) ఛందః పరిశీలన, తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్యగారి తులనాత్మక సాహిత్య పరిశీలన[12] ప్రభవించాయి. తర్వాత వచ్చిన పరిశోధకులందరూ ఒకవైపు భాషాశాస్త్ర విషయాల్ని స్పృశించకుండా సాహిత్య విషయాల్ని మాత్రం తాకినవారు చాలకొద్దిమంది మాత్రం కనిపిస్తారు. విశ్వవిద్యాలయ తెలుగు శాఖల్లోకూడా పరిశోధన ఈ మార్గంలోనే జరుగుతూ ఉండటం గుర్తించవచ్చు. ప్రబంధాల్లోని వర్ణనల విషయంగా కూడా ఈ ద్రావిడ సంస్కృతీ నేపథ్యాన్ని ఆధారంగా చూడటం[13] పండితుల్లో ఒక నూత్న ధోరణిని సూచిస్తోంది.

2.1.2.2: వీరేశలింగం పంతులుగారి 'కవుల చరిత్ర'ని గూర్చి రాస్తూ అప్పారావు పంతులుగారు ఇలా అన్నారు.[14]

'The book is neither fish nor flesh nor red herring, as the trite saying goes' (Q. from letters of Gurujada).

'కవి జీవితమంటూ ఏమీలేక, కావ్యాన్ని అంచనావేసే ప్రయత్నం చెయ్యక ఒకటి రెండు విశేషణాలతో దాన్ని వర్ణించి తృప్తిపడుతూ అశాస్త్రీయమైన పద్ధతుల ననుసరించి కాలనిర్ణయం చేసిన రచన (క. చ) అంటూ

---

12. 'ఇరుగు పొరుగు సాహిత్యప్రక్రియలు' (కన్నడము, మళయాళము): S. V. U. O. J. (1970)
13. 'కవిరాజ శిఖామణి', తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్య.
14. See for discussion. మహోదయం పుట. 496,

"It would have been historical material of great value if he had published all the historical portions of Telugu Poems, and oriental scholars would have lain under great obligations tohim if he has translated them into English (Q. from. i bid).

అనడం, గురుజాడవారు, తరువాతి చాలామందీ కవుల చరిత్రల్ని ఇంగ్లీషులో వ్రాయడానికి ఉద్యమించడమూ తెలుగు సాహిత్య విమర్శ పరిధిలో వచ్చిన విస్తృతిని సూచిస్తోంది.[15] విమర్శకు గ్రహించిన కావ్య వస్తువైవిధ్యం తర్వాతి పరిశీలనల్లో ప్రముఖంగా దర్శనమిస్తుంది. కుందూరి ఈశ్వరదత్తు (**The Pioneer modernism in India**) కొమర్రాజు జయంతిరామయ్య, గురజాడ, గిడుగు, వేదం, వేటూరి, మల్లంపల్లి మొదలు నిన్నటి నేటి నిడదవోలువారు ఈనాటి బూదరాజు, జవహర్‌లాల్, తంగిరాల గోపీలదాకా ప్రతి సాహితీ పరిశోధకుడు, ఏదో ఒక శాసనాన్నో ధాని ఆధునికరూపం (**manuscript**)నో (బంగోరే ఈ కృషిలో నిష్ణాతు అయ్యారు) తవ్వితీస్తూనే ఉన్నారు. పత్రికలు మాసినా, పాతబడినా, మూతబడినా, ఏదో ఒక చారిత్రక విశేషాన్ని తవ్వితీయాలన్న ధోరణి పరిశోధకుల్లో మిగిలే ఉంటుంది. ఈ నిరంతర అన్వేషణే నిడదవోలువంటి పరిశోధకుణ్ణి తయారుచేసింది. సాహితీ విమర్శలో నిస్సందేహంగా పాశ్చాత్యమైన ఈ పరిశోధన వ్యగ్రత మూలంగానే ఇలాంటి పరిశోధనలు సాధ్యం. ఈ దృష్టి పాతబడటమంటూ ఉండదు.[16]

2.1,2.3 కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారిలో నిజమైన **acedamician** కనిపిస్తాడు. విజ్ఞానసరస్వ (**encyclopaedia**) నిర్మాణ ప్రయత్నం నిదర్శనం. అప్పటినుంచి ఇప్పటిదాకా విజ్ఞాన సరస్వ నిర్మాణాలు జరుగుతూనే ఉన్నాయి. ఇట్లా ఏర్పడ్డ తనివితీరని విజ్ఞాన తపన, పండితుల్లో సత్యాన్వేషణ తత్పరతను, వస్తునిష్ఠను శాస్త్రపరత్వాన్ని కల్గించింది. ఈ పరిశోధనే విమర్శగా, అతడినే విమర్శకుడిగా

---

15. ఇలాంటి రచనకు చూ. **N. Venkata Rao 'The Southern School in Telugu literature** (1954; 1960 & 1978).

16. ఇటీవల కొందరు తమ వ్యాసాల్లో ఉదా. ఇనార్ (1980) ఇలాంటి విమర్శలు పాతబడ్డాయని అంటున్నా ఇవి తీగసాగే పరిశోధనాంశాలే అని గుర్తించారు. ఇటీవలే నోరి నరసింహశాస్త్రిగారు (భారతి—జూన్—1970) అనేక ఆధారాల్ని ముందుంచుకొని తేల్చారు రాయలు అముక్తమాల్యద రాయలేదని. ఇది సాహిత్యేతర దృష్టి.

గుర్తించడం కొంత కాలంగాసాగినా అంశమాత్రంలోనే తెలుగు విమర్శన రంగం తృప్తి చెందలేదు. పుస్తక సంపాదన, పరిష్కరణ తేదీలు నిర్ణయించడం వీటిలో 'ప్రామాణికబుద్ధికి' క్రమంగా గౌరవం పెరుగుతోంది. ఒక ఉదాహరణం: తి. కోదండరామయ్యగారు మనుచరిత్ర మొదట 1867లో ముద్రింపబడిందని రాశారు. (చూ. అకాడెమి ప్రతి 1966 : 47) బంగోరె వర్తమాన తరంగిణి (1842 అగష్టు 18)లోని ప్రకటన ఆధారంగా 1842 నాటికే ఆ గ్రంథం అచ్చయిందని సాధికారికంగా నిర్ణయించారు. (చూ. బ్రౌన్ లేఖలు పుట 55)

2.1 : 2.4; కాల్డ్‌వెల్ తులనాత్మక వ్యాకరణం పుట్టిన సమయంలోనే చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణం (1856) పుట్టడం [illegible] దేశీయ పండితులు ద్రావిడ సిద్ధాంతానికి చూపిన 'response' తెలుస్తోంది. మళ్ళా కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు,[17] గంటిజోగి సోమయాజిగారు[18] తమ గ్రంథాలద్వారా ద్రావిడ సిద్ధాంతాన్ని తెలుగులోకి అన్వర్తింపచేశారు. ఇది యూనివర్సిటీల సంగతి. కోట వెంకటాచలం పంతులుగారు[19] పురాణాలను చరిత్రగా వ్యాఖ్యానించేటప్పటికి, వివేకానంద, ఆనందకుమారస్వామి, అరవిందాదులు దర్శనాల ప్రభావం తెలుగుదేశంలోని పండితుల్ని ఎంతగానో ప్రభావితం చేసింది. చిలుకూరి నారాయణరావు గిడుగువారి విద్యార్థి అయినా గురువుగారిలాగా తెలుగును ద్రావిడ జన్యంగా అంగీకరించలేదు.[20] దీని ఫలితంగా గ్రాంథికవాదు

---

17. కోరాడవారి 'దేశి', సోమయాజిగారి 'భాషా వికాసం' చాలా ప్రసిద్ధ గ్రంథాలు. మళ్ళా భద్రిరాజుకృష్ణమూర్తిగారి సంపాదకత్వంలో 'History of Telugu language' (అకాడెమీ ప్రచురణ 1975) వచ్చేదాకా; తర్వాతకూడా ఈ గ్రంథాలు తమ వ్యక్తిత్వాన్ని నిలుపుకున్నాయి. కాని ద్రావిడ సిద్ధాంతాన్ని సాహిత్య ప్రక్రియలకు అన్వయించిన ప్రయత్నం మాత్రం ఇంకా జరగాల్సి ఉంది. (అలాంటి ప్రయత్నం బ్రహ్మానంద (1981—82) చేస్తున్నాడని ఇటీవలి వార్త. Telugu phetorical works ; Dravidian parallels' to be submitted to the Dravidian Encyclopaedia (1982)
18. విశ్వనాథ ప్రభృతులు నవలల కీయన దృష్టిని ఆధారంగా గ్రహించారు.
19. ఉదాహరణానికి చూ. వెంకటచలం పంతులుగారి 'ఆంధ్రుల పుట్టు పూర్వోత్తరాల'కు చిలుకూరి వారి పీఠిక (1955).
20. చూ. నార్ల వెంకటేశ్వరరావు 'సీతాజోస్యం' 1979 : 32.

లనబడ్డవాళ్ళంతా మౌలికంగా సాహిత్య చరిత్ర విషయంలోను పాశ్చాత్య దృక్ప థావాన్ని నిరసించినట్టుగానూ ఉంది.

ద్రావిడీయమైన ఈ చారిత్రక దృష్టి సాహిత్య విమర్శలో కొంతకాలం ప్రముఖంగా కనిపించింది. ఈనాటికి దాని ప్రభావం అక్కడక్కడా ఉంది. నాయకర్ ప్రభోదాలు—త్రిపురనేని. రచనలు—రావణుడు ద్రావిడుడనటం—తోడుగా హేతువాద ప్రాబల్యం—పురాణాల్లో వాస్తవాన్ని తవ్వడం—అగ్రవర్ణాల **domination** ని ఎత్తి చూపి ఖండించడం-కట్టమంచివరకూ- ఆయన తర్వాతా చాలా ఆకర్షణీయమైన విమర్శనాంశాలు. కుటుంబరావు, నార్ల, తాపీ ధర్మారావుగార్లదాకా ఇదే ధోరణి సాగుతూ వచ్చింది. చరిత్రకారుల్లో, పురాణకర్త శాస్త్రజ్ఞుల్లోకూడా ఈ ఆర్యద్రావిడ దృష్టి భేదాలు ప్రధాన భేదక సూత్రాలుగా మిగిలిపోయాయి.[21] తమ తమకు వచ్చిన సిద్ధాంతాన్ని **'Justify'** చేసుకోవడానికి తమ తమకు అనుకూలంగా వ్రాసిన పాశ్చాత్యుల్ని **quoate** చేసుకోవడం తరువాతి పండితులకు అలవాటయిపోయింది. ఉదాహరణానికి నార్లవారు రామాయణ భారతాలకు చారిత్రికాధారం లేదనడానికి, మాక్స ముల్లర్ని, దినేష్ చంద్రసేన్ని **quote** చేసుకుంటుంటే[22] మరోవైపు తుమ్మకూడి కోటీశ్వరరావుగారు 'కుమారస్వామికథ పాశ్చాత్యుల్లో కూడ వుంది కాకపోతే ఇతి హాసాలు, వ్యావహారిక కథలుకా'వంటూ

(హెర్మస్ దివ్యకుమారుడని పాశ్చత్యకథనం హెర్మస్ – హెర్మ్ దీర్ఘ దారుస్తంభంనుంచిజన్మించాడట. ఆ స్తంభమే లింగం. అది ఆర్కేడియన్ పర్వతం- కెల్లెనీ అన్నచోట ఉన్నదట ....' అని రాస్తూ

1వ శతాబ్ది విజ్ఞాన శాస్త్రవేత్త 'ఓకెన్'ని **quote** చేస్తున్నారు.

'The first man might have developed in a uterus much larger than the her man one. This hterus is the sea. That all living

---

21. పై గ్రంథం. పుటలు 19—20.
22. ఈ గ్రంథకర్త **H. Obborne 'Aesthetis & criticism' Ch 12** ని ప్రమాణంగా అధస్సూచికలో గుర్తించి ఉండటం గమనార్హం. చూ. ఆముక్త మాల్యదా సౌందర్య పుటలు 367—68 (1971).

things have come from sea is a trust as no body will dispute who has occupied himself with natural history and philosphy'.

(కుమారభారతి : పీఠిక 1981 : LIV).

నండూరి బంగారయ్య (1966) 'నలుపుచేసిన నేరమేమిటి?' అని ఒకనాడు ప్రశ్నించారు. రంగనాయకమ్మ ప్రభృతులీనాడు 'వర్గ' దృష్టి ప్రధానంకాని, ఆర్య ద్రావిడ భేదం కాదంటున్నారు. (చూ. విషవృక్ష పీఠిక). అందుచేత ఈనాడు తెలుగు విమర్శ ఏ పాశ్చాత్య ప్రభావంతో ఆర్య ద్రావిడ భేదాల్ని గురించి భావించడం మొదలుపెట్టిందో, అదే పాశ్చాత్యమైన అధునాతనమైన అవగాహనతో నిజజీవితంలో లాగే, సంస్కృతీరంగంలోను, సాహిత్యంలోను ఈ విభేద దృష్టితో కాకుండా, జీవన సమస్యల దృష్ట్యా వ్యక్తి-అనుభవం దృష్ట్యా సాహిత్యాన్ని పరిశీలించడం అలవాటు చేసుకొంది.

చారిత్రక దృష్టివల్ల ఏర్పడ్డ (నూతనమైన అవగాహన సత్యాన్వేషణకు చాలా సహకరిస్తుంది. అందుచేతే చారిత్రక దృష్టి విమర్శకుల్లో ఎప్పటికీ అంత రించదు. రాదుకూడా. ఉదాహరణకు ఇటీవలవచ్చిన స్వదేశాయి తిరుమలరావుగారి 'శివభారతీ' విమర్శ చూడవచ్చు.

మన దేశభాషలలో చరిత్రా సాహిత్యము తక్కువ. భారతీయ సాహిత్యమున చరిత్ర గ్రంథాభావముగూర్చి మాక్‌డొనెల్ ఇట్లనెను.

'History is the one weak point in Indian literature. It is infact non-existent.'

—నిన్న మొన్న జరిగిన సంఘటనలుకూడ మరేదో యుగమున జరిగినట్లు చెప్పెదము. త్యాగరాజు (పందొమ్మిదవ శతాబ్దము) నకు నారదుడేవచ్చి సంగీత విద్య బోధించెనని ఆయన చరిత్ర వ్రాసెదము. ఈ మనస్తత్త్వమువల్ల చారిత్రకత మనలో లోపించినది. (1971 : 52—53)

తిరుమలరావుగారి గ్రంథం వచ్చిన సంవత్సరములోనే తుమ్మపూడి కోటేశ్వర రావుగారి 'ఆముక్తమాల్యదా సౌందర్యం" వచ్చింది.

'కవి ఒక విషయము చెప్పినచో నది యా కథ కనుకూలముగా నుండుటచే తన కాలమందలి విషయములిరికించుట కాదు....ఒక యాధునిక కవి యే రామాయణమునో వ్రాయుచు నందు తన కాలము—దేశము నిఱికించినచో రస దోషము కాదా? ....

ఈ విమర్శన పద్ధతి పాశ్చాత్యము. వారి విమర్శన క్రమముగ వృద్ధి పొందెను. ఆ వృద్ధి పొందని నాటి యొకానొక దశలోనిది చారిత్రక విమర్శనము .... ఈ విమర్శన దోషమని పాశ్చాత్య విమర్శనమే చెప్పుచున్నది .... కుప్పుస్వామి శాస్త్రిగారిట్లు వ్రాసిరి.

"—Atleast is some quarters these ways of litarary criticism have not been received well. Historical criticism is felt to be defective in their way-that takes you away from the work of art and makes you more along an in-artistic path investigating the artist's environment, his age, his race and the poetic school to which belonged"

(Highways and Byways of literary criticism in Sanskrit P-4).

పైమాటలు కావ్య సౌందర్య దృష్టికి సంబంధించినవి.[23] ఏ ఇద్దరు విమర్శకుల మార్గాలు బాహ్యంగా భిన్నంగా కనిపిస్తున్నా అంతర్గతంగా ఒక ప్రశ్న అపాధితంగా మిగిలిపోతూ ఇద్దర్లోనూ ఉన్న చారిత్రక ప్రామాణ్య బుద్ధిని నిరూపిస్తోంది. సమకాలీన కావ్యంలో సమకాల జీవితం మాత్రమే ఉండాలి. (తిరుమలరావు) ప్రాచీన కాలాన్ని వర్ణించే కావ్యంలో ఆధునిక సమాజం ప్రతిబింబిస్తే 'రసం' ఉండదు. (తుమ్మపూడి).

కాని చరిత్రకన్నా కవిత్వం భిన్నమని రావుగారు గుర్తించారు. ప్రమాణంగా అరిస్టాటిల్ మహాశయుణ్ణి ఉదాహరించుకొన్నారు.

'Poetry is a more philosophical and more serious thing than history, for poetry is chiefly conversant about general truth, history about particulars'. (George Saints bury-Loci Gritici, శివభారత విమర్శ : 47).

---

23. ఇంగ్లీషు గ్రంథాల్లో ఉన్న వాక్యాల్ని ఉద్ధరించుకోవడంలో, అనువదించుకోవడంలో చాలా ఇబ్బందు లున్నాయి. పై వాక్యములు **'Cassel's Encyclopaedia of literature'** నుంచి అనువదించ బడ్డాయి. మూలంకూడ ఇవ్వబడింది. **'that great gift of imagination, the counterpart of prophecy'** అనే వాక్యభాగం **'....can overlap centuries'** అనే భాగం, మూలంలో ఉన్న **spirit** తో అనువదింపబడివుంటే కావ్యంలోని 'ప్రతీక' వెనుక చారిత్రక సత్యం ఎలా త్రైకాలికత్వాన్ని పొందుతోందో స్పష్టంగా, వారు గుర్తించి ఉండేవారు. ఇది పరిభాషా సమస్య.

ఇంకా **S. H. Butcher** నీ, **B. Croce** ని, **Alexander** నీ, **W. J. Courthope** నీ ప్రమాణాలుగా ఉదహరించుకొన్నారు. (పుటలు 47–50) కడకి ఇలా అంటున్నారు.

ప్రతి యుగములోను మానవాళి భవితవ్యమును తీర్చిదిద్దిన చారిత్రక వ్యక్తుల పాత్రలను కావ్యములందు చిత్రించుటలో ఇతర అంశము లెన్నో ఇమిడి ఉన్నవి. చరిత్రకారులకు అందుబాటులో ఉన్న అంశములు కావివి. మానసిక విశ్లేషణ శక్తి, నాటకీయత, క్రాంత దృష్టియు అవశ్యకములు. వీనితోబాటు శతాబ్దముల తరబడి మనగల మానవత్వము, సానుభూతియు కావలెను .... "[24] (పుట. 51)

ఈ మాటలు అర్థం చేసుకొన్నాక **Macdowell** ని (పుట 52 లో) ఉదాహరించుకొంటే అర్థం ఏమిటి ?

'శాస్త్రసంధి' అని ఈ అధ్యాయానికి పేరుపెట్టడంలో ఉద్దేశ్యం ఇక్కడ స్పష్టమవుతుంది. **Macdowell** సమకాలికులు వేదాది సర్వభారతీయ వాఙ్మయ ప్రపంచాన్ని చారిత్రకంగా మాత్రమే చూశారు. అందుకే భారతీయులు చరిత్ర వ్రాసిపెట్టుకోలేదని నిరసించడం జరిగింది. కాని సర్వ వాఙ్మయ కళారూపాలు చారిత్రక విషయాల్ని గర్భీకరించుకొన్నవే అంటూ ఆనంద కుమారస్వామి ఇలాఅన్నారు.

'It is some time said that Indian have left no history but what else than history is any work of traditional art ? of such are we can at least say that it is not a product of chance but it is determined by anticedent racial karma and cannot be detached from the life it expresses. No other evidence than this is needed to establish the magnificance of that old Hinder world that is vanishing before our eyes at the present days in a tornado of education and reform'.

(Ananda K. Coomara Swamy, Rajasthan painting 1975-14-15)

పైమాటల్ని ఉదాహరించుకొంటూ[25] తుమ్మపూడి వారిలా అంటున్నారు.

---

24. చూ. కోపేశ్వరరావు. 'రసజ్ఞుడు', **S.V.U.O. Journal 1976 : 5.**

25. **Vincent Smith, George Birdwood** అభిప్రాయాలు **'The Dance of Shiva'** (M 78–79) నుంచి ఉద్ధరింప బడ్డాయి.

'ఒక జాతి నిర్మించుకొన్న కళాదికము ఆ జాతి జీవన సూత్రమును వ్యంగ్య మొనర్చును. దీనిని చూడక ఆ నేపథ్యము నుండి ఆ కావ్యాదికమును వేరుచేసి మాటాడువాడు కువిమర్శకుడు .... ఒక కవి పుట్టి ఆ నేపథ్యముపై ఆధారపెట్టి కావ్య రచన చేసి ఆ సంప్రదాయమునకు పులిగాపు పెట్టినట్లే ఒక విమర్శకుడు కళా వ్యాఖ్యానము ద్వారా ఆ సాంప్రదాయమును వ్యాఖ్యాసించును. ఇదే విమర్శక విధి. ప్రయోజనమును .... కీ॥ శే॥ ఆనంద కుమారస్వామిగారు చేసిన పని ఇదే ఆయన నాటికే భారతదేశ సంస్కృతి జీవన విధానము-నాగరిక-కళాదికము దుర్విమర్శల పాలైనవి .... [26]

నాటి స్థితి కిది సూచకము. నాటి పండితుల దృష్టియు నింతే. ఇది కువిమర్శ యని చెప్పి వానివాని స్వస్వరూపమును స్థాపించినవాడు కుమారస్వామి. ఈ విమర్శలు చేసినవారెవరు ? చారిత్రకులు-భాషావేత్తలు-పండితులు తప్ప కళావ్యాఖ్యాతలుకారు. వీరినే భారతీయాలంకారికులు రసజ్ఞశూన్యములైన స్తంభ కుడ్యాదులతో పోల్చిరి. (పుటలు 5—6)

పై రెండు విమర్శల్నీ పోల్చిచూసుకుంటే సమకాలికంగా కవిత్వంలో చారిత్రక వాస్తవికతను ఎలా గుర్తించాలన్న విషయంలో పండితులు Macdowell నుంచి ఆనందకుమారస్వామి దాకా[27] వచ్చిన పాశ్చాత్యకళాతత్వాల్ని ఎలా మథిస్తున్నారో అర్థంచేసుకోవచ్చు.

ద్రావిడ సిద్ధాంతం కూడా ఆర్యేతరమైన 'కళాతత్వ సిద్ధాంతం' ఒకటి ఉందని ఇంతవరకూ నిరూపించలేదు. కోదండరామయ్యగారి వ్యాసాలు G. నాగయ్యగారి

26. Herbert Read వంటి విమర్శకులు తర్వాతి దశాబ్దాల్లో ఆనందకుమారస్వామి పరిశోధన చేత చాలా ఉత్తేజితులైనట్టు తెలుస్తోంది. కోటేశ్వరరావు గారు పై వ్యాసం పుట 14 అథస్సూచికలో ఒక డచ్ పండితుని రచన **'The Golden Germ'** ని ఉదాహరిస్తూ భారతీయ కళ ప్రతీకాత్మకమని చెప్పిన కుమారస్వామిగారి దృష్టితో ఆ గ్రంథం రాయబడిందని పీఠికలో చెప్పబడ్డ విషయాన్ని గుర్తు చేశారు. అందుకే 'చరిత్ర' ను గురించి ఇంతగా రాయాల్సి వచ్చింది.

27. దీన్ని 'అంధకారంలో సూర్యోదయ' మంటున్నారు. పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు గారు. (అభ్యుదయ 1980 : 3—4).

గ్రంథము (1976) దక్షిణదేశ భాషాసారస్వతాల్లో చెప్పదగిన ప్రక్రియాసామ్యాల్ని గుర్తించినా సాహిత్య 'విమర్శ'కు సంబంధించి ద్రావిడీయమైన మార్గం ఇదంటూ చూపకపోవడం గమనార్హం (తమిళంలో G. Sundara Murthy (1974) ఒక ప్రయత్నం చేశారుకాని—తెలుగులో జరిగిన ప్రయత్నం తక్కువ. చూ. బ్రహ్మానంద 1981 Appendix 2).

2.1 : 2.5 : మన తెలుగులో ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ ఎప్పుడు మొదలైంది? ఈ ప్రశ్నకూడా చారిత్రకమైన ప్రశ్నే. దాదాపు ఈ నాటి విమర్శకులంతా అంగీకరిస్తున్న వ్యక్తి కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారే మొదటిసారిగా పాశ్చాత్య ప్రభావంతో తెలుగు విమర్శకు నాంది పలికారని'—[28]

రెడ్డిగారు 'కవిత్వ తత్వవిచారం' (19:4) రాయడానికి ముందే తెలుగువారి విమర్శనా దృష్టులు క్రమపరిణామాన్ని పొందుతూవచ్చాయి. కొన్ని ముఖ్య సంఘటనలు చూద్దాం.

1. కందుకూరివారిలో అంగదృష్టి (పద్యం—వ్యాఖ్యానం) ఆగిపోగా P. దక్షిణామూర్తిగారు (1918) అంగిదృష్టిని మొదలుపెట్టారు. ప్రబంధాల్లో రసాలకు—అలంకారాలకూ ఏ సంబంధమూ లేదన్న ప్రతిపాదన మొదట ఆయనే చేశారు.

2. 'వివేకచంద్రికా విమర్శనం' రాసిన బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి (1898) గారిలో కందుకూరివారిలోకంటే ఎక్కువ objectivity లక్షణం కనిపిస్తుంది. 'వచన ప్రబంధం' అన్నమాటకు బదులు 'నవల' ను గ్రహించడం ఒక నిదర్శనం. వస్తు పాత్ర రసాల్ని కావ్యకాంతకు వరుసగా శరీరం, ఇంద్రియాలు, ప్రాణం—అనటంకాని, కర్తమీది రాగద్వేషాలుకాకుండా ఇవే (వస్తు పాత్ర, రసాదులు) సాహిత్య విమర్శకు గీటురాళ్ళనటంలోకూడా అనాడు పండితుల్లో ఎదుగుతుండిన వస్త్వాశ్రయధోరణి తెలుస్తోంది.

---

28. Myre రాసిన Poetic Diction గ్రంథాన్ని ఆధారంగా 'కవిత్వాన్ని'ఆయన నిర్వచించడానికి కూడా ఆయన ఇష్టపడటం—ప్రత్యక్ష పాశ్చాత్య స్పర్శకు నిదర్శనంగా గ్రహించవచ్చు. 'దేశీయ సాహిత్య విమర్శకు ప్రమాణం దేశీయులైన ఆదిమ కవుల సాహిత్య వికాసంనుంచే నిష్పన్నంకావాలి' అనటం—ఈనాడు ఏల్చూరు నారాయణరావు (1980) వంటివారు కోరుతున్నదే.

3. మను వసుచరిత్ర రచనా విమర్శచేసిన వెన్నేటి రామచంద్రరావు (1899) గారితో తులనాత్మక పరిశీలనా ధోరణి తలఎత్తింది. సదసత్కవితా వివేచన మనలో ఇంకా ప్రబలడం లేదని—పశ్చిమ దేశవాసుల్లో ఈ వివేచన శక్తి ఎంత చక్కగా అభివృద్ధి చెందివుందో మనవాళ్ళు కొంచెం యోచించాలనీ ఆయన అప్పటికే తెలుగు వారిని అర్థించారు.[29]

4. ధ్వనకు ఒక నిర్వచనం ఇవ్వడం, కావ్యం ఏకరస ప్రధానం కావడంకన్న భిన్న రసాస్వదం కావాలనటం రావుగారితో మొదలై, P.S.అయ్యర్ (1910) గారి 'నన్నయ భట్టారకుడు'—అన్న వ్యాసంలో శైలీ (style) రూపమైన చర్చను పొందింది. పురాణ శైలిలో కథాప్రధాన్యం, ప్రబంధశైలిలో పాత్ర చిత్తవృత్తి అభివ్యక్తి ప్రాధాన్యం గుర్తింపబడ్డవి

5. వింజమూరి రంగాచార్యులు(1913)గారు వెలువరించిన 'పింగళి సూరనార్యుడు' ఆధునిక సాహిత్య విమర్శకు ప్రస్తావనగానే గ్రంహించవచ్చు. కవి పై సమకాలీన సమాజప్రభావం ఉంటుందనడం, సంస్కృతానువాదం కాకుండా స్వతంత్ర సృష్టి చెయ్యడం మహాకవి లక్షణంగా గుర్తించడం, కథా నిర్వహణమంటే కథలో ఏక వాక్యత సంపాదించడం అనడం పాత్ర స్వభావోన్మీలనం(charecterisation),రసపోషణం (atmosphere) వంటి పరిభాషను వాడటం క్రమంగా ఆనాడు ఎదుగుతూండిన ఆంగ్లసాహిత్య స్పర్శను చూపిస్తున్నారు.

6. బుర్రా శేషగిరిరావు (1912) గారు పాశ్చాత్య విమర్శ ప్రధానం తెలుగు సాహిత్య విమర్శమీద సమగ్రంగా రావాలంటే ఏంచేయాలో కూడా చెప్పారు. ఆయన విజ్ఞాపనం ఈ నాటికికూడా విమర్శకులు సరిగా పట్టించుకున్నట్లు లేదు. అందువల్ల ఆయన మాటల్ని ఉదాహరించడం బాగుంటుంది.

మనము సాహిత్య ధర్మములను, విమర్శనా విధులను గుర్తెరుగుట యావశ్యకము. ఇందుకు పాశ్చాత్యమార్గములను తెలుసుకొనుట కొంత సహాయకారి యగును. ఈ జ్ఞానము మనకు కలుగవలయునన్నచో ఆంగ్లమందున్న

---

29. Mathew Arnold, Dryden, Carlyle లను శేషగిరిరావుగారూ ఉదాహరించుకొని ఉంటే ఉండవచ్చు. (చూ. సంపత్కుమార : 1981 : 33). రావుగారి దృష్టి కేవలం సాహిత్య సిద్ధాంత సంబంధి. రెడ్డిగారి దృష్టి సాంఘిక విమర్శలో మొదిఫడింది. (చూ. చేకూరి రామారావు 1979 : 140,141,178).

నిబంధన గ్రంథము (Books of criticism) లాంధ్రీకరింపవలయును. ఆట్లాంధ్రీకరింపబడిన గ్రంథములందలి సూత్రముల ననుసరించి తెలుగు గ్రంథములు విమర్శించి యుపన్యాసములు వ్రాయవలయును .... పాశ్చాత్య నిబంధనలను తెలుసుకొని వానిని తెలుగు గ్రంథములకు పట్టించు నుద్దేశ్యముతో తెలుగు గ్రంథములను చదువవలెను. పాశ్చాత్య సాహిత్య మార్గములలో మనము ముఖ్యముగా నేర్చుకొనదగినవి విమర్శనా విధులు : (గ్రంథ విమర్శము, ఆంధ్ర భారతి ఆగష్టు 1912)

కట్టమంచి ఆధునిక విమర్శకు ఆద్యులన్నవారు—కవిత్వవేది, దువ్వూరి, పింగళి, విశ్వనాథ, రాళ్ళపల్లి, కేతవరపు, సి. నారె, సుదర్శనం ప్రభృతులు కాని ఎస్. వి. రామారావుగారు (1974 : 139) సంపత్కుమారగారు (1981:32)-కట్టమంచి వారు వెల్లడించిన అభిప్రాయాలు అంతకుముందే చాలామంది చెప్పారని నిర్ధరించారు.

కాని ఈ వ్యాసకర్తకు కట్టమంచివారిలో ఒక్క విషయములో స్పష్టంగా విమర్శకు ఆద్యాచార్యుడుగా పరిగణించాల్సిన 'గుణం' కనిపిస్తోంది. అది చారిత్రక దృష్టి—కావ్యసంఘటనలో 'స్వభావ' (naturality) 'హేతు' (rationality) దృక్పథాలతో—సమకాలీన సమాజంలోని 'అవ్యవస్థ'ను దుయ్యపట్టడంలో ఆయనలో 'Arnoldian prophecy' లక్షణం ఒకటి కొట్టవచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది.[30]

M. H. Abrahams పరిభాషలో[31] చెప్పాలంటే రెడ్డిగారు 'ప్రాయోగిక దృష్టి (pragmatic out look) ఉన్నవారు. ఆయన కేవలం విమర్శకుడుగానో కవిగానో మాత్రం స్థిరపడాలని నిర్ణయించుకోలేదు. ఈ విషయంలో కందుకూరి, గురజాడలకన్న ఈయన 'స్వతంత్రుడు' (ఆయనచుట్టూ ఉన్న వాతావరణం కారణం కావచ్చు ననుకొన్నంతలో మాత్రం ఆయన్ని సరిగా estimate చేసినట్టు కాదు.

---

30. M. H. Abrahams 'The Mirror and the lamp' (1953) లో సాహిత్య సిద్ధాంతాల్ని a) Mimetic b) Pragmatic c) Expressive & d) Objective – అని నాలుగు రకాలుగా విభజించారు. దీనిపై విశేష చర్చ తర్వాత చేయబడుతుంది. Sec. S 6.3.

31. వేటూరి రామారావుగారు ఇటీవల ఒక మిత్రుడికి ఉత్తరంరాస్తూ దీనిని 'Common Sense Criticism' అన్నారు.

"నా ఆశయము ప్రజాహితైక జీవితములో సత్సంప్రదాయములను నెల కొల్పుటే .... ఆంగ్లేయులనుండి మహమ్మదీయులనుండి మన మెన్నో నేర్చుకోవలసి నవి కలవు. వారిది సాంఘిక దృక్పథము. మనది వ్యక్తిగత దృక్పథము. We are clever individuals than the Europeans and yet less effective both as individuals and as people. That is because we have too much logic and too little *common sense*."

(చూ. గొర్రెపాటి వెంకట సుబ్బయ్య. 1963 72 : 141–142).

ఆయన చెప్పిన **common sense** అన్న అంశం చాలా ప్రధానం విమర్శ చేసేవాడికి చాలా ప్రధానంగా కావాల్సింది ఈ గుణమే.[32] కాని సాహిత్య విమర్శ కేవలం ఈ గుణానికే అందుతుందా! అన్నది అటూ ఇటూ ప్రాచ్య పాశ్చాత్యాలలో ఇంకా తేలని సమస్య.

ఇలా మొదటిసారిగా సాహిత్యేతరమైన **'Socological problem'**ని 'కవితాతత్వ' విచారంగా ప్రారంభించడంలో కట్టమంచిలో **Mathew Arnold** నిస్సందేహంగా ఉన్నాడు. ఆర్నాల్డు మహాశయుడు అన్నమాటేఇది:

'Literary critism is a disinterested endeavour to learn and proposate the best that is known and thought in the world and thus to establish a current of *fresh and true ideas*"

(First series P. 37)

రామలింగరెడ్డిగారి మీద వచ్చిన విమర్శ ఇలాఉంది.

"రామలింగరెడ్డిగారు వెలయించిన ఈ 'విచారము' అంతయు భారతీయ సాహిత్య సంప్రదాయమును అధ్యయనము చేసి సాధించినది కాదు. ఆయన అధ్యయనముచేసినది పాశ్చాత్య విమర్శ–తద్విమర్శ సంప్రదాయము–కాని ఆయన సంస్కారము భారతీయమైనది'.

(సంపత్కుమారాచార్య 1981 : 88)[33]

---

32. రెడ్డిగారిలో ఉన్న సంప్రదాయానుస్మృతి లక్షణాన్ని నిరూపించడం సంపత్కుమారగారి దృష్టి అందుకే **'I want European Comforts. The Soul is Swadeshi but the stomach is Videshi'** అన్న రెడ్డిగారి వాక్యాల్ని ఉదాహరించారు. (చూ. పుట 97 & గొర్రెపాటి వెంకట సుబ్బయ్య–పుట. 221).

33. నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీథులు భా. 2. పు.272–79.

"ఆయన ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శకుల అభిప్రాయాలను స్వీకరించడం, సాంప్రదాయిక భావాలకు మొరటుగా ప్రశ్నించడం మొదలుపెట్టిన తర్వాత తీవ్రమైన భావాలు చోటుచేసుకొన్నాయి. సాహిత్య విమర్శపై ఇంగ్లీషువారికున్న తీవ్రమైన భావాలకు ముగ్ధుడైనందువల్ల ఆంధ్ర సంస్కృతిలో వాటి ప్రయోజనం ఎంతో ఆయన చాలాసార్లు అంచనా వేసుకోలేకపోయారు. కాని సాహిత్యంపట్ల ఆయన వైఖరి కవితా స్వభావాన్ని చర్చించే ఆయన పద్ధతి ఇప్పటికీ మౌలికంగానే ఉన్నాయి. అయితే ఆయన రచనల ప్రభావం తర్వాతి విమర్శకుల మీద చాలా తక్కువ."

(వేల్చేరు నారాయణరావు 1980 : 17).

కట్టమంచివారి విమర్శను సంప్రదాయంపైన 'తిరుగుబాటు'గా వ్యాఖ్యానించడం కూడా తొందర్లోనే జరిగిపోయింది.[34]

సరిగా **Arnold** మీదకూడా తర్వాతి పండితుల విమర్శ ఇలాగే ఉంది.

'Arnold is rather a propagandist for criticism than a critic'

(T. S. Eliot 'The Sacred Wood P. 1).

పై విమర్శవల్ల నిస్సందేహంగా ఆధునిక విమర్శకు ఆచార్యుడు కట్టమంచి వారే. ఆయన విమర్శ మార్గానికంతా **'clue'** ఆయన ప్రతిపాదించిన 'సంఘ చరిత్ర' **(social history)** అన్న అంశంలో ఉంది.

'హిందూదేశములో మనుస్మృతి దెబ్బతగిలిన నాటినుండి ప్రజ యానఅకును లేవలేక పడియున్నది ... మనవారియందు సంఘచరిత్రమను భావమే ఉన్నదో లేదో! భావమే లేనిది ప్రవృత్తి ఎక్కడిది? ... ఐరోపాలోని కొందరు కవీశ్వరులు కాఁపు వారు. సైనికులు మొదలైన వృత్తులవారి బ్రతుకులను వర్ణనార్హాములని భావించి ఎంతో సుందరముగఁ గావ్యములలో వ్రాసియున్నారు .... శోకరసము వర్ణింపవలయు నన్న ననుకూలమగు సందర్భ మెయ్యది? (కావ్యకాఱెడి నాయకానాయకుల యూహామాత్రములైన కష్టములా! ప్రజలు దినదినమునఁ గన్నీరు కార్చుటకైన నవకాశములేక కుడుచుచుండు పరిపరి విధములైన గోడులా! .... ఆహా! జనసామా న్యముయొక్క ప్రతిదిన వృత్తములలో నెంత భావము, రసము, గుణము ఉపనతములై

34. కవిత్వ తత్త్వ విచారము. ప్రథమ భాగము పుటలు 63-64.

ఉన్నవో మన కవులకుం దెలియవు గదా![35] సరిగా కట్టమంచి వారికి ముందు ఉదహరించిన తిరుమలరావుగారికీ (పుట 4.1) ఉన్న ఈ చారిత్రక దృష్టి తన ప్రభావాన్ని తెలుగు విమర్శకులపై చూపినా అది ఒక తాత్త్విక ధోరణిగా మారింది మాత్రం భిన్నశాస్త్ర సంపర్కంతో మాత్రమే (అది ॥ 5.0 లో చర్చించబడుతుంది)[36]

2.2. చరిత్రతో ముడిపడిన మానవ పరిణామ (**Anthropology**) శాస్త్రం—రెండు 'పిల్ల విభాగా'లకు మూలమయింది. ఒకటి జానపద విజ్ఞానం (**Folk lore**), మరొకటి భాషాశాస్త్రం (**Anthropological linguistics→ Philology→ Modern lingustics**).[37] తెలుగు దేశంలో ఈనాడు కనిపించే విమర్శన సాహిత్య సంకీర్ణత్వానికిది కూడా కారణమయిందని గుర్తించాల్సివుంది. తర్వాత నిర్వచించబోయే 'ఆధునికత' (**modernity**) ఈ శాస్త్ర నేపథ్యాన్ని ప్రముఖంగా కల్గింది కావడంవల్ల ఇది చర్చనీయాంశం.

2.2.1. మానవుడు క్రమ పరిణామాన్ని సాధించాడా! లేక ఇప్పుడున్నట్లే సృష్టాందినుంచీ ఉన్నాడా! అన్నది పాశ్చాత్యమైన ప్రశ్నమాత్రమే (భారతదేశంలో 'సాంఖ్య' మార్గం ఈ ప్రశ్నకు సంబంధించిందని తెలియడం చాలా ఇటీవలమాత్రమే. చూ ॥ 3.0) మానవుడి ప్రాచీనతను తవ్వడానికి కొంత పరిశోధన కొంత ఊహ అవసరమైనా 'తులనాత్మక పరిశీలనం' దీనికి ప్రమాణంగా 18–19 శతాబ్దులనుంచీ పాశ్చాత్యదేశాల్లో గుర్తింపబడింది. దీని ఫలితమే అనాగరిక-జానపద-ప్రాచీన-మానవ సంస్కృతిని తవ్వడానికి మార్గాలు ఏర్పడ్డం. జానపద విజ్ఞానం ఈ 'అర' లోంచి పుట్టి పెరిగింది. జానపద సాహిత్యంలో ప్రధానంగా గుర్తించబడ్డ లక్షణం—లిఖితంకాకపోవడం. మౌఖిక ప్రచారం (**oral transmission**) లో ఉండటం.

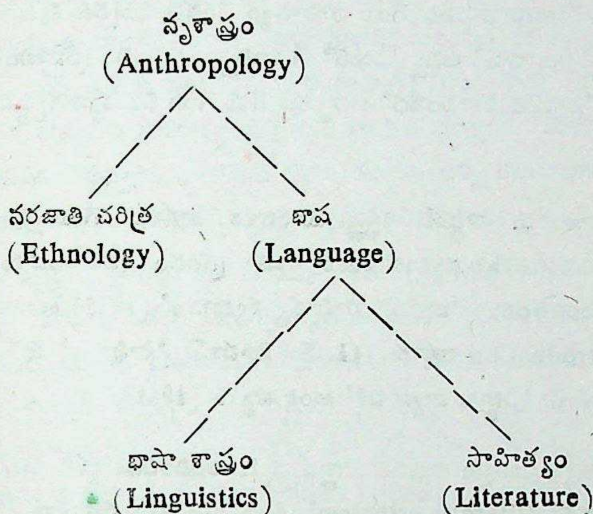
---

35. అయన ప్రభావం తర్వాతి వాళ్ళమీద లేదన్న వేల్చేరువారి మాటల్లో ఈ అర్థముంది. చరిత్ర దృష్టికి తోడుగా గతితర్క దృష్టి చేరదమన్న మాట తర్వాతి పరిణామం.

36. →అన్నగుర్తికి ఒకదానినుంచి మరొక్కటి పరిణమించాయని అర్థం.

37. Adapted with change from Nayani Krishnakumari. 1977 : 7

ఈ శాస్త్రవిజ్ఞానానికి పాదులు తీసినవాళ్ళు పాశ్చాత్యులే. దీని ఫలితంగా మనం సాహిత్యమనుకొనేదంతా విస్తారమైన మానవ పరిణామ (నృ) శాస్త్రములో భాగమే నని గుర్తించడం. అప్పుడు సాహిత్యం మానవ విజ్ఞానంలో ఒక అంశ మాత్రమే. దీన్ని ఇలా చిత్రించవచ్చు.[38]

'సాహిత్యం' – 'విమర్శ' పొందే దృక్పథ పరిణామం ఇక్కడ చాలా ప్రధానం.

తెలుగుదేశంలో మొదట J.A. బోయల్ 'పాపారాయుని కథ'ను సేకరించాడు (1874)[39] అప్పటినుంచి బి. రామరాజుగారి గ్రంథం (1958) వచ్చేదాక జానపద

---

38. 'Indian Antiquary' లో ప్రచురింపబడింది.

39. Levi-stranss ప్రభృతులైన నిర్మాణవాదులు (structuralists): myth, archetype లను పరిశీలిస్తున్న మనస్తత్త్వ విజ్ఞానులు, 'Symbolism' మీద ఆసక్తి చూపుతున్న సాహితీప్రియులు – అందరూ 'folk love' పైన ఈనాడు శ్రద్ధ చూపడం ప్రసిద్ధ విషయం.

39. భాషా విజ్ఞానంలాగే జానపద విజ్ఞానమూ ఒక ప్రత్యేకశాఖ. అనాదృత వెలికి తోడే ప్రయత్నంలో జానపద సాహిత్య మీమాంస; అలిఖిత భాషల్ని గురించిన ఆసక్తితో భాషావిజ్ఞానం పెరిగి సాహిత్య విమర్శలో ప్రవేశించాయి.

గేయాల సేకరణ జరిగినంతగా వాటిమీద విమర్శ రాలేదు. ఆయన గ్రంథంలో ప్రధానంగా కన్పించేది జానపద గేయంలోని సాహిత్య ధర్మాల్ని నిరూపించడమే. కాని 1978 లో పునఃప్రచురణ పొందేటప్పటికి జానపద సాహిత్యం జానపద విజ్ఞానంలో భాగమన్నీ (Verbal art) శాస్త్రీయ దృష్టి అనుసంధించబడి ఉండటం గమనించవచ్చు. (చూ. తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యం రెండవ ముద్రణ పుటలు (10-20) వేటూరి వారు 'బాల భాష' అన్న పేరుతో గేయాల్ని గురించి ప్రస్తావించారు (?). దోణప్పగారు 'జానపద కళాసంపద' అన్నారు; తమ గేయ విమర్శనాదృష్టిని సూచిస్తూ (1975).

రామరాజుగారు నాయని కృష్ణకుమారిగారు జానపద గేయాల్లో 'సాంఘిక చరిత్ర' దర్శించడం తమ దృక్పదమంటూ ఒక గ్రంథం ప్రచురించారు (1974) R. V. S. సుందరంగారు 'జానపద సాహిత్య స్వరూపం' (1976) అంటూ జానపద విజ్ఞానానికి Introduction రాశారు. G. S. మోహన్ 'సాహిత్య' మనే మాటను పూర్తిగా తొలగించి 'విజ్ఞాన వ్యాసావళి' అంటున్నారు (1981).

సాహిత్య విమర్శకు జానపద విజ్ఞాన దృష్టి అందించిన ప్రమాణం ఉందా! పాశ్చాత్య దేశాల్లో 'literary criticism' క్రింద దీన్ని చర్చిస్తున్నారా ?[40] తెలుగు దేశంలో సాహిత్య విమర్శ పేరిట ఇదికూడా ఎలా భాగమయింది [41] అన్నది గాఢంగా వేసుకోవాల్సిన ప్రశ్నలు. ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పిన తెలుగు గ్రంథాలు అధికంగా కనిపించడం లేదు కాని సాహిత్య పరిధిని కేవల 'కావ్యాల'నుంచి 'సామెతల' దాకా విస్తరించిన ఘనత నిస్సందేహంగా జానపద విజ్ఞానిదే.

ఈ విజ్ఞాన ఫలితాలు తెలుగు విమర్శలో కొన్ని ప్రతిపాదనలకు మూలమయ్యాయి.

1) జానపద గేయాల్ని పరిశీలించడానికి ఆలంకారిక ప్రమాణాలు పనికిరావు. [42]

---

40. చూ. వెల్చేరు నారాయణరావు 1980 : 16.

41. వెల్చేరు నారాయణరావు 1978 : అధ్యా. 1.

42. 'పొడుపు కథ – భాషా సాహిత్య దృష్టి', స్రవంతి 1980 : 14-19.

2) జానపద సాహిత్యం ఆ'శు' సాహిత్యం (oral literature అన్న అర్థంలో). దీనికి విరుద్ధమైన శిష్ట సాహిత్యం 'లిఖిత' సాహిత్యం (written literature) [43]

సామెతలున్నాయి, వాటిని ఎన్నో దృష్టులతో పరిశీలించవచ్చు ! అందులో సాహిత్య దృష్టి ఉండాలా ! వద్దా! ఉదాహరణానికి 'సాంఘిక జీవితాన్ని' సామెతల్లో చూడవచ్చు. అది ఉత్తమ పరిశోధనే, కాని సాహిత్య విమర్శకాదు. కాని సామెతల్లో ప్రధానమైంది వాటిలోని సాహిత్య ధర్మమే. సాంఘిక ధర్మాలు మారినా వాటిలోని భౌతిక మానసిక సమన్వయ రూపమైన కవితా ధర్మమే ఇన్ని యుగాలుగా సామెతలకు (పొడుపు కథలోకూడా) చిరంజీవిత్వాన్ని సంపాదించి పెట్టింది.

ఈ దృష్టితో బ్రహ్మానంద పొడుపు కథ (middle) మీద ఒక వ్యాసం వ్రాశాడు. [44] పొడుపు కథల్లో అంతర్నిర్మాణంమీద మరో వ్యాసం వ్రాశాడు. [45] ఈ రెంటిలోను **Aristotle, Dorson, Herbert Read, Roland Barther** ల నాధారంగా పొడుపు కథల్లో ప్రధానమైన సాహిత్య ధర్మం, లక్షణా వృత్తి (metaphor) అని స్థాపించాడు. 'లక్షణ' నిస్సందేహంగా సాహిత్య వ్యాపారమే. ఇలా సాహిత్య విమర్శ పరిధిలోనికి జానపద సాహిత్య విభాగాలు ఇటీవలే చేరుతున్నాయి. [46]

జానపద గేయం అజ్ఞాత కర్తృకం. కర్త ఎవరో తెలియదని అర్థం. సామూహిక కర్తృకమనీ అన్నారు. దీన్ని **'chorus'**లో పాడబడుతూ పుట్టడం అనే అర్థంలో

---

43. మైసూరు తెలుగు కళాసమితి 'భాషా – జనపదం' (1981) లో ప్రచురితం.

44. రామారాజుగారు మొదలైన పండితుల దృష్టి సాంప్రదాయికం (traditional) (1958 నాధారంగా) కావడంవల్ల వారికి 'విజ్ఞాన' దృష్టికన్నా 'రస' దృష్టే ప్రధానం.

45. పరిశోధనకు సంబంధించిన అంశం కదా – ఇదంతా – అన్న సందేహం రావచ్చు. **formal** గా జరిగే పరిశోధనా, **informal** గా జరిగే 'విమర్శా' రెండూ పరస్పరం ప్రభావితాలవుతుంటాయి జానపద సాహిత్య దృష్టిలో తెలుగు విమర్శలోకి ప్రవేశించిన పదజాలం కూడా విస్తృతంగానే ఉంది. చూ. అనుబంధం 2.

46. I A. Richards 'Speculative Instrument' (1955).

గ్రహించారు వెల్చేరు నారాయణరావుగారు (1978:7) రాయబడిం తర్వాత పాడబడితే అది 'లిఖిత' సాహిత్య లక్షణమని ఆయన అన్నారు.

ఈ అంశాన్ని గురించి శేషేంద్రగారు (1980: అముద్రితం). రాసిన వివరణం (కొంత ఘాటుగా, **personal** గా ఉన్నా ఉదహరించుకోక తప్పడంలేదు) గమనించదగింది.

In coining the phrase ఆశు సాహిత్యం .... using it to mean oral literature ... The word has an established usage from centuries and continues to have the same even in the current times. Besides this meaning is also popular and not scholarship oriented. So its cannotational potentiality is limited and sealed only to the extent of meaning 'fast' and its associational and acquired meaning is 'extempore'..."

(Review of Velcheru Narayana Rao 1978 PP 9-10)

'Oral' అనడాన్ని 'మౌఖిక' మనాలి. 'ఆశు' వనకూడదు. ఇది కేవలం జానపద గేయాలకేకాదు. భారతీయ ప్రాచీన వాఙ్మయం 'వేద' సారస్వతానికే చెల్లుతుంది. అజ్ఞాత కర్తృకత్వం అనే మాటకు 'సామూహిక కర్తృకత్వం' అర్థమని చెబుతూ కోటేశ్వరరావుగారు ఇలా అంటున్నారు.

"నటరాజవిగ్రహం మార్గదేశీ భేదాల్లో కొలవలేం. ఎందుకని ? అదొక జాతిగత భావనామూర్తి. జానపద కవిత్వము జాతీయమే తప్ప వైయుక్తికంకాదు....

The very concept of 'folk lore' as commonly understood rests on a fundamentally false hypothesis, the supposition, viz that there are really such things as popular creation or spontaneous inventions of the masses and the connection of this point of view with the democratic prejudice is obvious .... The folk has thus preserved without understanding the remains of old traditions that go back some times to an indeterminably distant part to which we can only refer as prehistoric".

(M. Rane Gue'non in the christian and oriental philosophy of Art PP 132-133)

ఒక్క సింద్రెల్లా కథ 345 రకాలుగా భిన్న దేశాల్లో వ్యక్తమైందని ఆండ్రూ లాంగ్ నిరూపించాడు (చూ. కుమారస్వామిగారి పూర్వోదాహృత గ్రంథం పుట (83)

....అంతే కవి మనస్సు ప్రధానంగా ప్రతీకాత్మకం (Sympolic). వాడు నాటికి నేటికి అంతే !

(జానపద కవిత: ప్రతీకాత్మకత: 1980 : 26-28)

ఇది స్వచ్ఛమైన సాహిత్య దృష్టి. ఇలా దృక్పథాలు మారుతూ వస్తున్నా ఇంకా 'జానపద విజ్ఞాన' ధోరణి తెలుగు విమర్శలో 'సంధి' దశలోనే ఉందని చెప్పక తప్పదు. [47]

2.3 భాషా విజ్ఞానంకూడా ఇటీవలి సంవత్సరాల్లో తెలుగు సాహిత్య విమర్శ లోకి చొచ్చుకు వస్తోంది. అది సాహితీ పండితులకు చాలామందికి అసంతృప్తికరమైన అంశంగా ఇటీవల జరుగుతున్న పండిత సదస్సులు నిరూపిస్తున్నాయి. కోరాడ రామ కృష్ణయ్యగారి మొదలు (1953) ఈనాటి బ్రహ్మానంద (1981) దాకా భాషాశాస్త్ర నేపథ్యంలో 'యథాశక్త్యా" సాహిత్య ప్రపంచాన్ని విమర్శించడం జరుగుతూనే ఉంది.

పాశ్చాత్య దేశాల్లోకూడా ఈ పరిణామం ఇలాగే జరిగింది. చామ్‌స్కీ ప్రతిపా దించిన పరివర్తన సిద్ధాంతం. (Transformational generative grammar) నుంచీ స్ఫూర్తిని గ్రహించి ఇటీవలి దశాబ్దాల్లో 'Stylistics' అన్న ఒక విభాగం వృద్ధి పొందుతోంది. I. A. Richards (1955) తరంనుంచీ ఈనాటిదాకా పాశ్చాత్య విమర్శకులు భాషావిజ్ఞానం చేస్తున్న ఈ మర్యాదిక్రమణ (encrochment) ని నిర సిస్తూనే ఉన్నారు. [48] 1969 లో ఇటలీలో ఒక పండిత సదస్సు జరిగింది. Stylistics (శైలీశాస్త్రమని తెలుగువారి అనువాదం)[49] భాషా విజ్ఞానంలో భాగమా ! కాదా ! అన్నది ఆ సదస్సు గ్రహించిన ప్రతిపాదన.

---

47. G. Nageswara Rao (1971), K. Lakshminarayana Sarma (1977).

48. చూ. వివరాలకు బ్రహ్మానంద, వ్యంజన సూత్రము, అధ్యా. 1-10-12, పుటలు 99—100.

49. గత సంవత్సరం హైదరాబాదులో జరిగిన 'Seminor on Methodology on Hindi and Telugu' సాధించిన ఫలితంగా ఇదొక్కటే కనిపిస్తోంది,

దాదాపు అన్ని దేశాలనుంచి (ఇండియానుండి ప్రతినిధి లేరనుకోండి) వచ్చిన ప్రతినిధిలు తేల్చిన విషయాలు రెండు.

1) **Stylistics, Linguistics** భాగం కాదు.

2) Style ని గురించి చెప్పడాని కీనాటి భాషా శాస్త్ర సాంప్రదాయాల్లో ఏదీ సమర్థం గాదు.

(See Seymom Chatman 1971 P XIV, items 3)[50]

ఇది ఇలా ఉంచే తెలుగుదేశంలో భాషా విమర్శకులు, సాహితీ పండితుల్ని 'ఛాందసు'లనీ Subjective attitude ఎక్కువగా కల్గినవారనీ నిరసించడం [51] ఒక 'ఫ్యాషన్'గా మాత్రమేకాకుండా ఈ అంశం దృష్టిలో కొంత Serious గా పట్టించుకోవాల్సిన అంశంకూడా.

భాషావిజ్ఞానిగా గిడగు, భద్రిరాజు కృష్ణమూర్తిగార్ల కన్నా భిన్నంగా చేకూరి రామారావుగారు సాహితీ విమర్శలోకి అడుగుమోపిన సాహసికులని చెప్పాలి (మన తెలుగుభాషా పరిశోధకుల్లో చాలామంది 'తెలుగు' సాహిత్యం పూర్వాశ్రమంలో చదవడం కూడా దీనికి కారణం కావచ్చు). రామారావుగారు తమ వ్యాసాల్లో తెలుగు 'విమర్శ' పరిశోధనని నిస్సందేహంగా విస్తృతం చేశారు. (ఆయన కేవలం సాహిత్య దృష్టితో వ్యాసాల్ని ఉదాహరణకు) 'కొయ్యగుర్రం' ఆధునిక మహాకావ్యం (1981) లాంటి వాటిని ఇక్కడ పరిగణనలోనికి తీసుకోవడంలేదు.

'వ్యాకరణశ్లేష'[52] అన్న అంశాన్ని గురించి రామారావుగారు చర్చించారు. ఆ చర్చ వ్యాకరణ సంబంధాల్ని గురించి చర్చించినంతగా 'శ్లేష'లోని సాహిత్య ధర్మాన్ని గురించి చెప్పలేదు.[53]

---

50. రామారావు. చే. 'వ్యాకరణ శ్లేష', సంవేదన, ఏప్రిల్ 1969.

51. శ్రీనివాసాచార్యులు, బొమ్మకంటి 'వ్యాకరణ శ్లేష–కొన్ని సందేహాలు', అందే జులై 1969.

52 & 53. చూ. 'వచనపద్యం : లక్షణ చర్చ'; రామారావు & సంపత్కుమార (1978).

'వచన పద్యం'లో 'గణ' విభజనమీద[54] చాలా వ్యాసాలు రాశారు. 'భావ' గణం – 'వ్యాకరణ' గణం ఒకటికాదని సంపత్కుమారతో[55] అంగీకరించినా వ్యాకరణ పరిధినిదాటి 'గణం'లో ఉన్న 'expressive' లక్షణాన్ని గురించి ఆయన పరిశీలించలేదు.[56]

వెన్నెలకంటి ప్రకాశంగారు ఇంగ్లండులోని 'ఫ ర్తియన్' వ్యాకరణ మార్గాను మాయి. ఆయనకూడా ఇటీవలి సంవత్సరాల్లో 'కావ్యభాష' మీద కొన్ని వ్యాసాలు వ్రాశారు. ఒకచోట ఇలా అన్నారు.[57]

"కవికిలాగా మంచి విమర్శకునికి ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులవసరం. పాశ్చాత్య పండితులు కొందరు ఈ విధంగానే భావించారు. అస్కార్ వైల్డు అనే పండితుడు ఈ విషయంలో విమర్శకునికి కవికున్న సృజనాత్మక శక్తి ఉన్నట్లే భావిస్తాడు (Wilde 1929 P 121). ఆయన దృష్టిలో సృజనాత్మక శక్తికి విమర్శన శక్తికి పెద్ద భేదం లేదు. సృజనకూడా విమర్శ లేకుండా జరగదు. (పే. 121) .... ఆయన అభిప్రాయంలో విమర్శకుడికి ముఖ్యంగా ఉండవలసింది సౌందర్య భావం (పే. 194).

(చూ. కావ్యభాష : ప్రాముఖ్యతా సాంప్రదాయం, భారతి మే 78. 49—56).

పై మాటల్లో కనిపిస్తున్నది భాషా విజ్ఞానిలో సాహిత్యంవైపు వస్తున్న ఒక మౌలిక దృక్పథ భేదం.

---

54. చూ. బ్రహ్మానంద : 'భావగణం – సాహిత్య దృష్టి' (అము. 1981).

55. ఈయనకూడా పూర్వాశ్రమంలో ఆంగ్లసాహిత్య అధ్యయనమున్నవారే.

56. పై వ్యాసంలో Oscar Wilde (1891) 'Intentions' ఉదాహృతమైంది. శైలీ శాస్త్రగ్రంథా లేవీ లేవు. ప్రాముఖ్యత అంటే 'Focus' అని అర్థం చేసుకోవాలి. పరిభాష కొంత క్లేశదాయకంగానే వుంది.

57. ఆలాంటి ప్రయత్నం బ్రహ్మానంద (1981) చేశాడు. ఫలితంగా భాషాశాస్త్రాలు చాలా రకాలు ఉన్నాయని తేల్చాడు. వివరాలకు చూ. 'ఆలంకారికుల వాక్ తత్త్వ దర్శనం', ఆం. ప. ఉ. సం. 1981 : 44—56.

'సౌందర్య భావం' ఉన్న విమర్శకుడికి 'శైలీశాస్త్రం (Stylistics) తెలియ చేసే పారిభాషిక (సాంకేతిక) దృక్పదంకూడా చేకూరితే అతని విమర్శ చాలా శక్తి వంతమవుతుంది'. (పై వ్యాసం పుట 61)

పై శైలీశాస్త్ర నేపథ్యంలో ఆయన అన్నమాటలివి.[58]

'కావ్యంలోని పదాలు వ్యాకరణాంశాలు మన అభిప్రాయాలను భావాలను ఏ విధంగా కదలించగలుగుతాయో వివరించగలిగే కావ్యనిర్మాణ నియమాలను చర్చించ డమే విమర్శనా సంప్రదాయాల లక్ష్యం'. (అదే పుట)

విమర్శక సంప్రదాయాల్ని (Critical tradition) గురించి మాట్లాడటంలో ఔచిత్యంతోపాటు 'మౌలికత' కూడా ఉంది. ఆయన గుర్తించిన కావ్య నిర్మాణ నియ మాలు మూడు. ప్రాముఖ్యత, సంయోగత, లయ.

కావ్య భాషను గురించి ఆయన గుర్తించిన మరో అంశంకూడా చాలా అభ్యు దయాన్ని (development) సూచిస్తోంది.

'సాధారణంగా మనం మాట్లేడే విధానానికి భిన్నంగా ఏదో ప్రత్యేక ధోరణిలో నడుస్తుంది కావ్యభాష. ఈ ప్రత్యేకత భాషలోని కొన్ని అంశాలకు ప్రత్యేకతనిస్తూ తద్వారా భావ ప్రాముఖ్యతను సాధిస్తుంది'. (అదే పుట)

ఇలా ఒకవైపు భాషాశాస్త్రం కూడా తెలుగు సాహిత్య విమర్శక దృక్పథాల్ని విస్తృతం చేస్తున్నా ఇంకా 'అలంకారశాస్త్ర' మార్గంతోటి భాషాశాస్త్రంలోని మౌలిక మైన ఊహల్ని సమన్వయించాల్సిన అవుసరం కనిపిస్తోంది.[59] అందాక సాహిత్య విమర్శలో ఇదికూడా ఒక 'శాస్త్రసంధి' గానే పర్యవసిస్తుంది.

2.4. మనస్తత్త్వ శాస్త్రం (Psychology) కూడా తెలుగు సాహిత్యంమీద తన ప్రభావాన్ని చూపించింది. 1926 లో 'విమర్శక పారిజాతం' ద్వారా సమన్వయ మార్గానికి పాదులు తీసిన పురాణం సూరిశాస్త్రిగారు 'మానస కల్పవల్లి' అనే తర్వాతి గ్రంథంలో 'పాశ్చాత్యుల సైకాలజీ' (మానవశాస్త్రము) మన సంస్కృత గ్రంథము

---

58. చూ. సంపత్కుమార 1981 : 188.

59. 'డాక్టర్ కారల్ యూంగ్ — మానసిక శాస్త్రంలో అధునాతన పరిణామాలు' భారతి నవంబరు 1955 : 21.

లందలి రసభావ విచారణము నాయికానాయిక స్వరూపములు, వివిధావస్థల యందలి మనోవృత్తుల వివరింపబడతాయని రాసుకున్నారు. కాని ఆ గ్రంథం ఇంతవరకూ బయటపడలేదు.[60]

భారతదేశ 'యోగ' సిద్ధాంత పరిచయం జరిగేవరకు మనస్తత్వశాస్త్రంలో సిగ్మండ్‌ఫ్రాయిడ్ (మనో విశ్లేషణ) రాజ్యం చేశాడు. తర్వాత 'అడ్లర్' (న్యూనతా భావం) యూంగ్ C. G. (సామూహిక అవ్యక్త చైతన్యం) తర్వాత ప్రాచ్య పాశ్చాత్య భేదం మనస్తత్వ సిద్ధాంతంలోలేదు. తెలుగులో **C. G. Jung** మహాశయుడ్ని గూర్చిన పరిచయం 1955 ప్రాంతానికే బాగా ఉన్నట్లు బి. వి. సింగరాచార్య గారి వ్యాసం నిరూపిస్తున్నా[61] మొదటిసారిగా **G. U.** కృష్ణారావుగారి పరిశోధన గ్రంథం (1949 – 52) **'Studies in Kalapurnodayam'** (pub 1956) లోనే **Sigmund Freud**ని వాడుకోవడం కనిపిస్తుంది.

సాహిత్య పరిశీలనకు మనస్తత్వ సిద్ధాంతాల్ని ఎలా ఉపయోగించుకోవాలన్న ప్రశ్నతో G. V. కృష్ణారావుగారు 'స్వప్నశిల్పము, ధ్వని' (1971లో) మీద చర్చించారు. ఆ వ్యాసంలోని ప్రతిపాదనసారం ఇలా చెప్పుకోవచ్చు. స్వప్నార్థాల్లో ఎలాగైతే క్లుప్తీకరణ, మిలితీకరణ, సంకేతీకరణ, వ్యత్యయీకరణ, విపర్యయీకరణ

60. వరుసగా పైన సూచించిన వాటికి ఆంగ్ల పరిభాష ఇది. **Condensation; Combination; Symbolicsation; Displacement; Inversion :** ఆయన ఇంకా ఇలా అన్నారు.

"స్వప్నార్థాలు స్వాపిగతాలు, కావ్యార్థాలు సామాజికాలు. ఈ విభేదాన్ని గుర్తించలేక పాశ్చాత్య సాహిత్యంలో బయలుదేరిన ప్రతిధ్వనులు వెర్రితలలు వేసి అయోమయంలో పడిపోయాయి. .... భావ్యమానమైన అర్థం వర్తువర్తు మొ॥వారు చెప్పినట్టు స్మృతికాదు. దండిలాగా ఇష్టార్థ వ్యవచ్ఛిన్న పదావళి" (వ్యాసాంతం).

61. సాహిత్య విమర్శలో అధీనమైన శాస్త్ర విషయాల్ని -- ఈ అధ్యాయంలో వేరుపరచినట్లే సంపత్కుమార (1981) తమ సిద్ధాంత గ్రంథంలో కూడా చేశారు; చూ. శాస్త్రవిషయ పరత & శాస్త్రప్రమాణ పరత. పుటలు 298–302.

ఉన్నయో అలాగే కావ్యం ప్రతిపాదించే అర్థాల్లో కూడా వాచ్యార్థాతిరిక్త ప్రమే ఉన్నాయి.[62]

పాత్రల స్వభావ పరిశీలన (అందులోను ముఖ్యంగా నవలల్లో) కు ఫ్రా 'లిబిడో' సూత్రాన్ని 'ఇన్ఫీరియారిటీ' సూత్రాన్ని (ఆడ్లర్ ది) హెన్రీ బెర్గ్స 'Stream of consciousness'ని వాడుకొన్న విమర్శకుల్ని గూర్చి ॥ 7.3 చర్చించడం జరుగుతుంది.

మనస్తత్త్వ సిద్ధాంతాలు – ఇతర శాస్త్రాల్లాగానే భిన్న నేపథ్యాల నుం పుట్టాయి. సాహితీ సృజనతో ఇవి ఎలా సంవదిస్తాయి?

ఉదాహరణకు **'archetype'** (ప్రాగ్రూపమని చామర్తి శివరావు (197 ప్రథమచ్ఛదమని కోటీశ్వరరావు (1981) అంటున్నారు) దృష్ట్యా సాహిత్యంలో అంశాన్ని పరిశీలించగలం?

'పురాణ గ్రంథమాలలోని నవల అన్నింటియందు జయద్రధుడు ఒక ప్రతీ సంక్లిష్ట ప్రాగ్రూపము. ఇతనిలో కనిపించునవన్నియు దైత్యలక్షణములే కాని లక్షణ మొక్కటియు కనిపించదు. మూలదైత్య ప్రవృత్తి ఇతనిలో కలదు.

(Archetypal Approach — Ch. Siva Rao, P. 3

ఇదికూడా పాత్ర తత్త్వాన్నిగూర్చి చెబుతోంది తప్ప "సాహిత్య" సృజ గురించి ఇస్తున్న **'clue'** ఏమైనా ఉందా?

ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానాలు ఇటీవలే కనిపిస్తున్నాయి. ఒక ఉదాహరణ **'Primordial Images'**ని గురించిన **C. G. Jung** ప్రతిపాదన ఎలా ఉన్నాయి.

'A primordial image is always collective : it is atleast comm to an entire nation or epoch. It is a recapitulatory expression living things'.... etc.

—C. G. Jung. Psychological types 1953 :

ఈ అభిప్రాయాల్ని ఆధారంగా గ్రహిస్తూ బ్రహ్మానంద (1981) ఇలా అం న్నాడు.

---

62. ఈ రకమైన **approach** మీదే **Herbert Read 'Limitations of Scientific Philosophy'** (1960) అన్న వ్యాసంలో కొన్ని పరిమితు చర్చించాడు. ఇదొక **pastime** గా పనికివస్తుంది. **Serious** గా తీసుకోరా

'అతని నిర్వచనములను పరిశీలించినచో కావ్యము భావము నెందుకందీయ గలుగుచున్నదో తెలియును. సర్వమానవుల నడుమనున్న భావములనగా నేమియో అర్థమగును. ఈ దృష్టితోడనే వాక్స్వరూపమును గూర్చిన పరిశీలన సాధ్యము. ఆలంకారికులీ మార్గ ప్రవర్తకులు'.

—వ్యంజన సూత్రము. అధ్యా. 2. 1981. 233.

మరొక ఉదాహరణం: మనిషికిలాగే కావ్యంలోనూ బాహ్యాభ్యంతర జగత్తు లున్నాయి. ఒక వ్యావహారికం (చారిత్రకం) మరొకటి తాత్త్వికం (సత్యం). ఈ రెంటినీ **'archetype'** బోధిస్తుంది. అదే దానికి నిత్యత్వాన్ని, సామూహికత్వాన్ని సంపాదించేది.

యూంగ్‌ని గురించి వ్రాస్తూ **Aniela Jaffe** ఇలా అంటుంది.

'In its recosnition of archetypal dual nature (spiritual and temporal) of man, Jung's Psychology Joins hands with Paul Tillich's theology. Tillich too assigns man to the different orders of being, historical order, which is primarily the order of growth and death; and another that is 'the word of God and eternal'

—The Myth of Meaning : 1970. 8.

దీనిమీద కోటీశ్వరరావుగారి వ్యాఖ్యానం ఇది.

'పై చారిత్రక గతిపేరే తారకుడు. ఋత (**eternal order**)మే కుమారుడు. వ్యష్టి చైతన్యం - లేక జీవుడు మహాచైతన్యంతో విడిపోవడమే అసురభావం. అదే తారకుడు.

—కుమారభారతి. పీఠిక 1981 : xxxiii

ఈ దశ వచ్చేటప్పటికి తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో అటు కావ్య సిద్ధాంతాలూ, తాత్త్విక సిద్ధాంతాలకు ఏకవాక్యత కనిపిస్తోంది. ఈ దృష్టితో ఈ విభాగం - తత్త్వ దృక్పథం ఒకటే సాహిత్య విమర్శలో అత్యధిక భాగాన్ని స్పృశిస్తోంది. ఇలా 'శాస్త్రసంధి' దశకూడా తెలుగు విమర్శలో దాటిపోతోంది.[63]

---

63. ఇలాంటి ప్రయత్నం మరొక్కటి : నాయని కృష్ణకుమారి. 'ఆలంకారిక రచన - గణాంక శాస్త్రము', వివేచన (1976).

2.5 భిన్న శాస్త్రరుచులు

పాశ్చాత్య ప్రభావంగా చెప్పదగిన ముఖ్యాంశం 'విమర్శ' చేసే అధికా నలుగురికీ విస్తరించడం; అందుకే విమర్శనరంగం ఇంత క్లిష్టమూ, పుష్ట అయింది. గణితశాస్త్రజ్ఞులు, విజ్ఞానులు కూడా సాహిత్య ప్రీతితో ఎంతో 'వ్యవసాయ చేస్తున్నారు. విస్సా అప్పారావు, వసంతరావు వెంకటరావు, కాశూరి హనుమంతరా సర్దేశాయి తిరుమలరావుల రచనల్లో శాస్త్రవాసనలు తొంగిచూస్తుంటాయి. విశ్వనా అరుణాచలం గారిలో గణితశాస్త్ర పాండిత్యం విమర్శకు వెన్నెముక. విజ్ఞాన (scien నేపథ్యంలో కార్యప్రక్రియను తిరుమలరావుగారు ఇలా నిరూపిస్తున్నారు.

'వస్తుభావములనునట్టి రసాయనము (Chemicals) లకు, ప్రతిభా వ్యుత్ప లను ప్రేరకము (Catalysts) లకు చేర్చి మేధస్సు అను క్రియాకలశము (rea tion vessle) లో క్రియచేసి ఫలితములను (products) విచక్షణ అను జల్లెడ వడబోసి (siene of discretion) వచ్చిన కవితాసారమును (essence of poetr అందిచ్చును. రసాయనికుడు (chemist) కవి.

(చూ. సర్దేశాయి తిరుమలరావు 1971 : 16

వాక్య నిర్మాణంతోసహా చెప్పబడ్డ విషయమంతా వైజ్ఞానిక దృష్టే William Empson కూడ 'Seven types of Ambiguits' (1930) ఇలాంటి ప్రయత్నమే చేశాడు.[65]

---

64. 'Sociology'కి చాలా నిర్వచనాలున్నాయి ఎన్ని సమాజాలున్నాయో, ఎ వర్గాలున్నాయో, ఎన్ని తాత్త్విక సిద్ధాంతాలున్నాయో అన్ని సామా దృష్టులూ ఉన్నాయి. వివరాలకు చూ. Dictionary of Philosophy PP 419—21.

65. ఇది మన స్తత్వ శాస్త్ర పరిభాష. 'వైయక్తిక మనోధర్మంగా ఆ శా గుర్తించింది'. Self love, sexual enjoyment derined throu the admiration of one's own body, extreme concern f the self' అని గుర్తించిన తెలుగు విమర్శకులూ ఉన్నారు. చూ. కోడ శ్రీరామమూర్తి 1979 : 266. క్యాప్రిట్ రచనగా 'Hindu culture a personality' (1966).

2.6. సామాజిక విజ్ఞానం

ప్రపంచమంతటా ఈనాడు సాహిత్యం సామాన్య మానవుడి 'ఉమ్మడి సొత్తు'గా భావించబడుతోంది. తెలుగులో ఈ విమర్శకంగానికే కట్టమంచివి అధ్యుడుగా చెప్పదగింది. 1936 ప్రాంతానికే కొడవగంటివారు 'భావకవిత్వ' ప్రయోజనాన్ని ప్రశ్నిస్తూ రచనలు సాగించారు. శ్రీశ్రీ ప్రభృతులలో ఇది కేవల శాస్త్ర పరిధినుంచి 'తత్త్వ' పరిధికి ఎదిగిపోయింది. ఈనాడు 'సామాజిక' దృష్టిలేని సంప్రదాయ "విమర్శకుడు" కూడా అరుదే. ప్రబంధాల్లోకూడా 'సామాజిక స్పృహ'ను వెదుక్కోవడం గమనిస్తున్నాం. అంచేత (ఇక్కడ ఈ ప్రసక్తి మాత్రం చాలు II 5-0 లో విస్తారంగా చర్చించబడుతుంది)

ఈ 'సామాజిక' దృష్టి ప్రభావం సాహిత్య విమర్శను మరింత సంకీర్ణం చేసి పెట్టిందని అంగీకరించక తప్పదు. ప్రతి విమర్శకుడూ తన రచన సంఘాభ్యుదయం కోసమే అంటున్నాడు. పదిమందికే అంటున్నాడు. విమర్శకు పాండిత్యంతో సంబంధం లేదంటున్నాడు. Commonsense చాలంటున్నాడు.

ఈ పరిస్థితిని ఇటీవల ఒక సదస్సులో ఒక విమర్శకుడు ఇలా సమీక్షించాడు.

'మునుపు విమర్శకులు పండితులు ... నేటి విమర్శకులు అందరూ అంతగా అటువంటి పండితులుకారు. పాండిత్యం బరువుతో సాహిత్య విమర్శనం కుంగిపోలేదు. ఒకవైపు పండితులు సంస్కృతం అన్ని భాషలకు తల్లి అని నమ్మినవాళ్ళు శ్లోకాలు తేపతేపకూ ఉదహరించి ఊపిరిసలపకుండా చేస్తే, ఆంగ్ల పండితులు, నూత్న ఆలోచనలకు ఆంగ్లమే ఆకరం అనుకొన్నవాళ్ళు ఇంగ్లీషు పాదాలు, వాక్యాలు మాటిమాటికి ఉదాహరించి ఇబ్బంది పెడుతూంటే, కవులూ పండితులూ కాని మేధావులు ఆలోచనా పరులైన విమర్శకులు అనవసర ఉదాహరణల ఊకలేకుండా స్వచ్ఛ విమర్శనం పెంచి రాశి పోశారు .... . విమర్శనంలో చెప్పవలసింది అధికం అయినప్పుడు ఉదాహరణల ఊసెత్తడం అసాధ్యం'. (తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ 1980 : 52)

ఇంగ్లీషు పాదాలు ఉదాహరించకపోయినంత మాత్రాన పాశ్చాత్య ప్రభావము పోలేదు. స్వతంత్రమైన ఆలోచనా పెరగలేదు. ఎవరు ఎవర్ని quote చేసుకొంటారో ఆ గ్రంథం ఆంగ్లాది సాహిత్యాల్లో మరే గ్రంథాన్ని తాకుతుందో తెలికపోవడమే ఈ 'శాస్త్రసంధి'కి లక్షణం. ఈ సంధి మరింత సంశ్లిష్టం కావడానికి అధునాతన విజ్ఞానాది

శాస్త్రాధ్యయనాల వల్ల పునరుద్ధరింపబడుతున్న సంశ్లిష్టమైన భారతీయ సంస్కృతీ సంప్రదాయాల అసమగ్ర అవగాహన కూడా ప్రధాన కారణమే.

ఈ శాస్త్ర సంధివల్ల పండితుల నడుమ ఏర్పడుతున్న **ideological polarities** కే **hotchpotch of the brains** కే రెండు ఉదాహరణలు చూద్దాం.

1. క్రాప్ట్ (1966) భారతీయుల్లో (ఇతరదేశాల్లో కూడా ఇలాంటి వారున్నారన్నారాయన) మితిమీరిన దేశాభిమానం (ఆత్మాహంకృతిగుణం) కనిపిస్తుందన్నారు. ఆ గుణానికి **'narcistic temperament'** అని పేరు పెట్టారు. నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు (కదంబం 1976. 152) ఈ దేశంలో ఆ గుణముండటమే పరసంస్కృతీ ఔన్నత్యాన్ని గుర్తించలేకపోవడానికి కారణమంటున్నారు.

2. సాహిత్య సృష్టి ఎంత సంకీర్ణమో విమర్శకూడా అంతే. ఈ వ్యాసంలో నిరూపింపబడుతున్నట్లుగా వస్తు - భావ వాదాలు సర్వత్రా కన్పించే మనోవికల్ప దృష్టులు. సాహిత్యం ఒక 'కాలబద్ధ'కు లొంగడంలేదని వస్త్వితర విమర్శల్ని 'భావవాద - పలాయన వాదాలని **label** చేస్తున్నారు. రంగానాధాచార్యగారు (1980 : 89–99) ఇది రాజకీయ పరిభాష తప్ప సాహిత్య విమర్శకు అతికే పరిభాషకాదు.

ఇలాంటి మాటలే మరికొన్ని ఉన్నాయి. ఉదాహరించి మానెయ్యడం చాలు. **herotheism, hedonism, seditionist etc. Impressionist** అనే మాటకూడా ఇలాంటిదే. అనుభూతి కవిత్వం మీద జరుగుతున్న విమర్శ అంతా ఈ అంశం మీదే (ఉద్యమార్థంలో కాకుండా).

3. ఆంగ్ల విద్య - సంస్కృతీ పునరుజ్జీవనం

(English Education & cultural Renaissance)

యూరోపియన్ దేశాల్లో 16వ శతాబ్దంలో జరిగిన కొన్ని సాంస్కృతిక పరిణామాల్ని పునరుజ్జీవనంగా చారిత్రకులు గుర్తించారు. ఇంగ్లీషు చదువుతో తెలుగువాళ్ళలో (అంటే భారతీయులందర్లోను అన్న విశాలార్థంలో) ఇలాంటి పరిణామాలు ఏవైనా జరిగాయా అన్న అంశం ఇక్కడ చర్చనీయం. విషయం సాహిత్య విమర్శనా దృష్టికి మాత్రం పరిమితం.

సంస్కృతీ పునరుజ్జీవనం, సంస్కరణ అనే మాటలో 'రాజకీయ' పరిభాషగా చెలామణిలోకి వెళ్ళిపోయాయి. ఈనాడు ఏ పరిభాష వాడాలన్నా ఆమాట చుట్టూ ఉండే 'భావ సౌందర్యాలు' పరికించకుండా ముందుకు పోలేం. ఇటీవలి వ్యాఖ్యానం చూడండి.

"వలసాధిపత్యానికి లోనై రెండు శతాబ్దాలుగా మన దేశం ఆర్థికంగా దోపిడికి, రాజకీయంగా దాస్యానికి, సాంస్కృతికంగా భూస్వామిక వలసవాద ప్రభావాలకు గురయినప్పుడు ఈ నిలువ నీటిమడుగులో బొడిరాయిగా దేశంలో అక్కడక్కడ కొత్త భావాలు వెలికి రాసాగిన కాలమది. ఈ పరిణామాన్ని "సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనం" అనాలో అనకూడదోనని నేటికి తర్క వితర్కాలు సాగుతూ వున్నాయి."

—చూ. ప్రజాస్వామిక సంస్కృతి. కందుకూరి గురజాడల దోహదం (1980).

కట్టమంచి విమర్శన మార్గాన్ని కొందరు నిరసించారు. గురజాడను ఆనాడు కొందరు నిరసిస్తే మరికొందరు 'అతి'గా ప్రశంసించారు. ఈనాడు వాళ్ళ పరిమితులు వారికి ఉన్నాయంటూ వాళ్ళవి బూర్జువా ప్రజాస్వామిక భావాలు, అంతర్జాతీయ వాదాలు అని కొత్త పరిభాషలో పిలవడం అలవాటయింది ఇంతకీ పైన సూచించిన సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనం 'అక్కడక్కడా వెలికి రాసాగిన కొన్ని భావాలకు' సంబంధించింది కాదు.

(1) వెయ్యేళ్ళ మహమ్మదీయ పరిపాలన తెచ్చిపెట్టలేని మార్పులు తెచ్చి పెట్టింది నూటయాభై సంవత్సరాల క్రైస్తవ పాలన మనలో....చాలామంది విద్యాధికులను తన వలయంలోనికి తీసుకోలేకపోయినా బ్రహ్మ సమాజం, ఆర్యసమాజం వంటి క్రొత్త సంప్రదాయాలు ప్రారంభమయ్యేటట్లయినా చేసింది క్రైస్తవమతం.... కండ్లకు వెలుగునిచ్చి కొత్త బాటలు కనపర్చి మన దృక్పథమే మార్చేసింది ఇంగ్లీషు వాఙ్మయం .... దీంతో మన "ధర్మసౌధం పునాదులంటా కూలిపోయింది."

(—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి అనుభవాలు జ్ఞాపకాలు Vol$_2$. 260–61).

(2) "....తత్పూర్వ మింగ్లీషువాడు రాజ్యము చేయలేదు ఎవని యుపజ్ఞజేత మన మనస్సులు మారిపోయి 'సంప్రదాయము' నందు విశ్వాసము పోగొట్టుకొని పరిశోధనా బుద్ధితో యథేచ్ఛావాదములు చేయుచున్నామో ఆ ఇంగ్లీషువారు—"

(విశ్వనాథ సత్యనారాయణ)

పై మాటలతో 'సంప్రదాయం'లోని విశ్వాసం పోవడం—అనే అంశం చాల ప్రధానమైంది కొత్త 'సంప్రదాయాలు' కొన్ని పుట్టాయనడంలో కూడా గమనించదగింది.[1]

సంస్కృతీ పునరుజ్జీవనమంటే ఆర్య బ్రహ్మ సమాజోద్భవం మాత్రమేనా! అయితే ఒకదాన్ని మరొకటి ఎందుకు ఖండించుకొన్నాయి? కందుకూరి, గురజాడలు ఏదో ఒక సమాజ సిద్ధాంతాన్ని ఎందుకు ప్రచారం చెయ్యలేదు?

అయితే వారు ఆంగ్లవిద్యలో ఆంధ్రులకు 'అన్నీ' అబ్బాయని అంగీకరించారా?

"పాశ్చాత్య విద్యావిధానం 'భౌతిక' దృష్టినీ, స్వార్థప్రవృత్తినీ పెంపొందింప చేస్తూ, మన సామాజిక మేధో జీవిత పరిస్థితులకు సమన్వయం కల్గించలేకపోతున్నది."

(డైరీలు – గురజాడ – పు 173–174).

1. tradition – అనే ఆంగ్ల పరిభాషకు సమానార్థకంగా వాడబడుతున్న 'సంప్రదాయ' పదానికి ఆచారమనీ, అంతస్సూత్రమైన నిత్యధర్మమనీ రెండర్థాలున్నాయి. నారాయణరెడ్డిగారు (1967); సంపత్కుమార్‌గారు (1981) ఈ ఈ విషయాన్ని గురించి చర్చించారు.

'సంప్రదాయ' మనే మాట వాడకపోయినా పంతులుగారు 'సామాజిక మేధో జీవిత సమన్వయ' మనే మాటలద్వారా ఒక విలక్షణమైన చారిత్రకార్థాన్ని స్ఫురింప చేస్తున్నారని అంగీకరించక తప్పదు. పోనీ ఆయన సాంప్రదాయక సంస్కృతిని యథాతథంగా అంగీకరించారా అంటే అదీలేదు.

"పౌర జీవితంలో అది (సాంప్రదాయక సంస్కృతి) సద్వ ర్తనాన్ని నీతిని కల్గించలేక పోతున్నది." (డైరీలు పు. 173-174)

(గురజాడ'సంస్కర్త హృదయం' (ముద్రణ1953)ఈ దృక్పథాన్నే చర్చించింది)

ఆంగ్ల విద్య ఆనాడు ఎందుకు తిరస్కరింపబడ్డది ? అంతకుముందు మార్పు లేకుండా కొనసాగిన ధర్మమేది ? అలాంటిది ఒకటి ఉండటానికి వీలుందా ! వివేకానందస్వామి సమాధానమిది.

"Political independence is the back bone of French character — To the English Just and equitable distribution of wealth is of essential interest — The Hindu says that Political and Social independence are well and good, but the real thing is Spiritual independence — Mukti. This is our national purpose."

(The East and West 1899 - 1901 PP 19-20 1971 ed).

అంతకు ముందెన్నడూ ఎవరూ చేయని పని—క్రైస్తవులు చేశారు. అంచేత 1857 లో సిపాయి కలహం వచ్చిందంటారు వివేకానందస్వామి (పుట-21) [2]

అంచేత రాజకీయ కారణాలు వచ్చిన ప్రేరణకంటే మత సంబంధమైన తిరస్కృతి భావం - భేదకల్పనం - సంస్కృతీ పునర్వికాసానికి వ్యతిరేక ముఖంగా ప్రోత్సాహాన్ని ఇచ్చాయనడం ఈ వ్యాసకర్తకు సమంజసంగా తోస్తుంది.[3] ఆర్థిక వ్యవస్థలో వచ్చిన పరిణామం కూడా సమగ్రమైన కారణంగా కనపడటం లేదు.

బ్రిటిష్వారి సాంఘిక వ్యవస్థా విధానాన్ని తిరస్కరిస్తూనే గురజాడ ఒక సాహిత్య మార్గాన్ని చేపడితే, అదే కాలంలో రాయప్రోలు మరో మార్గాన్ని ఎందుకు

---

2. పుటలు 104—105 లలో ఇండియాలోకి ఆర్యులు ప్రవేశించి దస్యులతో తగాదాలు పెంచుకొన్నారన్న వాదాన్ని అతి తీవ్రంగా ఆయన నిరసించారు. అది అనాటి హిందువుల response.

3. యూరోప్‌లో ఫ్యూడలిజానికి, మనదేశంలో చిరకాలం వర్ధిల్లిన స్వయంపూర్ణ గ్రామీణ వ్యవస్థకూ ఉన్న భేదాల్ని గూర్చి మార్క్స్ (1853) ప్రతిపాదనల ఆధారంగా కంభంపాటి సత్యనారాయణగారు స్వతంత్రంగా వెలువరించిన అభి*

ఆవలంబించారన్న ప్రశ్నకు సమాధానం వారి వారి ఆలోచనల్లో వున్న మౌలిక భేద మనడం తప్ప మరొకటి కనిపించడం లేదు. (వివరణ 5.0 లో చూడవచ్చు).

అందుకే కట్టమంచి వారిమీద 1975 లో వచ్చిన పండిత విమర్శకూడా ఈ 'సంప్రదాయ తిరస్కృతి' అన్న అంశంమీదే వుంది.

'కవిత్వ తత్త్వ విచారంలో సాహిత్యానికి సంబంధించని అనేక విషయాలు కూడా ఉన్నవి. భారతీయ ఆచార వ్యవహారాల నిరసనం, అలంకార శాస్త్రాల దూషణం తెలుగు కవుల అంగ ప్రత్యంగ వర్ణనల తిరస్కరణ స్వేచ్ఛగా చేయబడినవి. హిందువుల ధర్మాలు, నీతులూ, వేదాంతాలూ నిందించబడ్డాయి. పాశ్చాత్య సంస్కృతీ సాహిత్యాలు అభినివేశంలో కొనియాడబడినవి. మొత్తంమీద కవిత్వ తత్త్వ విచారంలో రెడ్డిగారు అవలంభించిన దృష్టి పూర్తిగా 'విజాతీయము'. (పాటిబండ మాధవశర్మ 'తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ 1975 : 25)

అంతేకాదు ఇటీవల ప్రచురింపబడ్డ గ్రంథాల్లోను. వ్యాసాల్లోను కూడా కట్టమంచి నుంచీ శ్రీ శ్రీ దాకా వస్తున్న "సంప్రదాయ అనుస్యూతి"ని నిరూపించడమే ధ్యేయంగా చేస్తున్న 'విమర్శ'లున్నాయి, (ఒక ఉదాహరణం. సంపత్కుమారగారి ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య విమర్శ' సాంప్రదాయక రీతి : 1981).

పై విమర్శల సారాంశాన్ని దృష్టిలో వుంచుకొని పరిశీలిస్తే ఈ నూరేళ్ళ సాహిత్య విమర్శలోనూ ఏదో ఒక **national idea** (ఇది వివేకానందుల మాట [4]

---

*ప్రాయాలు (చూ. ఆంధ్రుల సంస్కృతి చరిత్ర–1, మహీధర రామమోహన రావుగారి అను. 1981) గమనిస్తే 'ఆసియాలో ఎన్నడూ వినేనా ఉండని ఏకైక మహత్తర సాంఘిక విప్లవం విదేశీ ప్రభుత్వం యాంత్రిక నాగరికతతో గ్రామీణ స్వయంపూర్ణ ఆర్థిక విధానాన్ని ధ్వంసం చెయ్యడం ద్వారా (చూ. పుట 256) ఎలా వచ్చిందో అవగతమవుతుంది. ఇది ఆర్థిక దృష్టితో చేసిన వ్యాఖ్యానం.

4. "Within every man, there is an idea; the external man is only the outward manifestation, the mere languase of this idea within. Likewise, every nation has a corresponding idea (the national idea) — the reason that we Indians are still living, inspite of so much misery, distress, poverty and oppression from within and without is that we have a national idea, which is yet necessary for the preservation of the world"—The East and the West, PP 3-4.

అంతఃస్రవంతీరూపంలో ఈ దేశంలో ఇంకా కొనసాగుతున్నట్లు భావించబడుతోంది. ఆ 'idea' పునర్వికాసాన్ని పొందడాన్ని గురించి 'పునరుజ్జీవనం' అన్నమాట ద్వారా ఉద్దేశించింది. ఉంటే పునర్వికాసం పొందడం ఎందుకు ? పోతే అది శాశ్వత మన డంలో ఔచిత్యమేమిటి ? అని అనిపించవచ్చు.

ప్రపంచ సంస్కృతికి భారతీయమైన ఒక భావనయొక్క ఆవశ్యకత ఇంకా ఉంది కాబట్టే ఇంకా మనమంటూ మిగిలి ఉన్నాం—అన్నారు వివేకానంద. ఆయన 'దేశ' పరిధిగా చూచిన విషయాన్నే ఇక్కడ మనం తాత్త్విక సిద్ధాంత పరిధిలో చూస్తున్నాం దాన్నే 'ప్రాచ్య' మన్న పేరిట ప్రథమాధ్యాయంలో వ్యవహరించింది. ఇది లోపించినప్పుడు 'పాశ్చాత్యం' అది మించినపుడు 'ప్రాచ్యం' ఇలా ఒకదాని కొకటి Compensatory therapy' గా ఉంటున్నాయి ఈ భావనలు. అంచేత ఇది పునర్వికాసం పొందటానికి అది (ఆంగ్ల విద్య, భౌతిక శాస్త్ర ఉద్ధృతి) ప్రేరకమైందని గ్రహించడం.

వివేకానందుడు సూచించిన ఈ 'national idea' ని తరువాతి సంవత్సరాల్లో తగినంత శాస్త్ర సామగ్రితో వైదిక 'నిజ' స్వరూప దర్శనంతో సమగ్రంగా ఆవిష్క రించి ఇది ప్రపంచానికి 'ఇండియా ఇస్తున్న సందేశం' అంటూ చాటినవాళ్ళున్నారు. అరవింద మహర్షి అలాంటివారు.

ఆయన 1909 లో వెలువరించిన అభిప్రాయాలు ఇవి.

1. మానవుడి లోపల బయట ఉన్న మానసిక జగత్తు – ఈ బాహ్య సృష్టికి హేతువనటం. ఇటీవలి శతాబ్దాల్లో యూరప్‌తో దీన్ని 'dim' గా అన్వే షిస్తోంది (Psychilal message).

2. ఆధ్యాత్మికంగా ప్రపంచం ఒక్కటే. పృథక్ జీవుల అంతరాత్మలు సహోదరులు. సహజీవిక గలవికూడా. అవి ఒకే గమ్యాన్ని ఉద్దేశించి ప్రయాణిస్తాయి (spiritual message).

3. ప్రేమ (అద్వేషం) ఉత్తమోత్తమ గుణం. భారతీయ నైతిక సూత్ర మిదే. ఆనంద – లీలాశబ్దాలీ స్వభావాన్నే సూచిస్తాయి. (moral message) [5]

5. 'We have here very briefly put, the triple message of India, Prychical, spiritual and moral.'
—Aurobindo, 'Karma Yogin' vol 1, June 1909 No. 2 P. 27.

ఈ శతాబ్దంలో వచ్చిన సాహిత్య విమర్శలో అంతటా అరవింద వైదిక దర్శన ప్రభావం ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో కనిపిస్తుంది. బసవరాజు అప్పారావు గారు (1932) అరవిందుల్ని quote చేసుకొన్న మొదటివారుగా కనిపిస్తున్నారు. మొదట సమన్వయవాదంగా, తర్వాత అభేదవాదంగా పరిణమించిన ఈ ప్రభావం తర్వాతి అధ్యాయాల్లో ఆయా తావుల్లో స్పృశించబడుతుంది.

వీరుకాక భారతీయ సంస్కృతీ నిర్వచనం చెయ్యడానికి భిన్న శాస్త్రాల్ని పునర్వ్యాఖ్యానించి తెలుగు విమర్శకులకు శిక్షకులుగా తయారైన ప్రాచ్య, పాశ్చాత్య విపశ్చిన్మణుల్లో కొందరు వీరు. John Woodroffe, V. S. Agrawala, K.C. Pandey, Ananda K. Coomaraswamy, Raniero A. esonli, Lewis Renou. శాస్త్రాచార్యుల్లో Janes Jeans, Carl G. Jung లు కూడా పరోక్షంగానో, ప్రత్యక్షంగానో ఇదే పనిచేశారు.

4. ప్రాచీనాధునిక భేద దృష్టి

(THE OLD AND NEW)

4.1. చిన్నయసూరి (1857) అముక్తమాల్యదని 'ఆధునిక కృతి' అన్నారు.[1] భారతంతో పోల్చి అన్న మాటలివి. పాశ్చాత్య ప్రభావంలో వచ్చిన దృష్టి ఇలాంటిది కాదు. ఈనాడు ఏ విమర్శనా వ్యాసాన్నయినా ఒకడికిచ్చి ఇది ప్రాచీనమా ! ఆధునికమా ! అని అడిగితే తటపటాయించకుండా కొన్ని అంశాల్ని మనస్సులో వుంచుకొని చెప్పేయగలడు.[2] దీన్ని ప్రజాభిప్రాయం (Popular notion) అందాం. ఆ అంశాలు ఇవి :

ప్రాచీనం	ఆధునికం.
1. సంస్కృతం కొటేషన్లు	1. ఇంగ్లీషు కొటేషన్లు
2. గ్రాంధికంలో రాయడం	2. వ్యవహారికంలో రాయడం
3. జరిగిపోయినదాన్ని గురించి	3. జరుగుతున్న దాన్ని గురించి
4. శాస్త్ర ధర్మాల్ని ప్రతిపాదించటం శాస్త్ర ప్రమాణం స్వీకరించట.	4. స్వయం నిర్ణయంతో అన్నిటినీ ప్రశ్నించడం—విమర్శించడం

ప్రతి Popular notion తప్పని సరిగా సత్యం కావాల్సిన అవసరంలేదు. భూమి బల్లపరుపుగానే వుంది అందరికీ. ఇది ప్రజాభిప్రాయం. కోడిగుడ్డులాగా ఉంది శాస్త్రజ్ఞుడికి. అది శాస్త్రీయ సత్యం. శాస్త్రజ్ఞుడు అందుకే లోకం ఉన్నదాన్ని ఆధారంగా ఎవరికీ తెలియంది—తెలిసినా చెప్పంది—జెబుతాడు.

అంచేత 'శాస్త్రీయం'గా ప్రాచీనాధునిక భేద దృష్టి ఎలా పరిణమించిందో చూడ్డం చాలా అవసరం.

---

1. బాల వ్యాకరణం : సంధి – 4 (వృత్తిలో)
2. 'విమర్శనం గ్రాంధికంగా ఉంటే విషయం సాధారణంగా ప్రాచీన వాఙ్మయం. లేకపోతే సంస్కృత సారస్వతం. వ్యావహారికంగా ఉంచే విషయం సర్వ సాధారణం నేటి సాహిత్యం'. చూ. కె. ఇనార్ 1980 : 65.

4.2. ఆంగ్లసాహిత్యంలో బాగా పరిచయమున్న వడలి మందేశ్వరరావుగారు ఇలా అంటున్నారు [3]

a) ఆధునికత వేరు. సమకాలీనత వేరు. అనాటి వరకు ఉన్న సాహిత్య శిల్ప పద్ధతుల్లో నూత్నత్వం ఎక్కడ సాధింపబడితే అక్కడ ఆధునికత ఉన్నదనుకో వచ్చు....అసలు పద్యంలోంచి పాటలోనికి మారడమన్నది ఒకనాటి ఆధునికత. గేయంలోంచి వచన గేయంలోకి మారడమన్నది మరొక ఆధునికత. వచన గేయం లోంచి వచనాన్నే కవితగా మలచడమన్నటి ఇటీవల గుంటూరువారి అతి ఆధునికత !

b) పురణాలను విడిచి పాతకథనే కమనీయమైన కావ్యంగా మలచడమన్నది ఒకప్పటికి ఆధునికత. అట్టి వర్ణనాత్మకమైన కావ్యాన్ని వదలి ఖండితను వ్రాయడం, అందులో ఆత్మాశ్రయమైన కవితను చొప్పించడం తర్వాత వచ్చిన ఆధునికత. ప్రేయ సిని సృష్టించుకోవడం ఆనాటి ఆధునికతల్లో ఆధునికత. ఇది లోకాన్ని విడిచి సాము చేయడమని, లోకంనుంచి పారిపోవడమని దానిమీద వచ్చిన తిరుగుబాటు. లోకంలో నిలబడే అభ్యుదయ శక్తులకు అడంగా నిలబడి వ్రాయడం ఆ మీద వచ్చిన ఆధునికత. దీన్ని మరికొంత దూరం ముందుకు తీసుకుపోయిన తీవ్రవాదులు విప్లవవాదులు. వీరికి ఆధునికుల మనిపించుకోవాలన్న ఆకాంక్ష లేదు. కాని మరి శబ్ద చిత్రాల్లోను, భావ వ్యక్తీకరణలోను కొత్తదనం కనబడుతుంది.

a) form కి సంబంధించినది b) content కి సంబంధించినది. పై చర్చలో పద్యం—పాటగా మారటం (lyricism), కావ్యాన్ని వదలి ఖండిక వ్రాయ డం—ఆత్మాశ్రయత్వం (subjectivity) ఇత్యాదులు సూచిస్తున్న 'సాహిత్య దశ' ఆంగ్ల సాహిత్యంలోని కాల్పనిక దశ (Romantic period) కు ఇండియాలో ప్రతి రూపం మాత్రమేనని గుర్తిస్తే విమర్శకుల్లో కూడా 'గిరజాలు' మొదలు 'అమలిన' తత్త్వం దాకా ఉండే 'వ్యవహారం' అంతా విదేశీయ ముద్ర కల్గిందే. 'జాతీయతా ప్రబోధం' కూడా ఆ ప్రభావ తరంగలోని కెరటమే.[4]

4.2-1. విప్లవవాదుల్లో ఆధునికులమని అనిపించుకోవలన్న ఆకాంక్ష లేదన్న పై మాట కర్థం ఏమిటి ? ఈనాడు గతితార్కిక భౌతికవాద నేపథ్యంలో తెలుగు

---

3. 'సాహిత్యంలో ఆధునికత', 1978 జులై 10—12 ('భారతి'లో)
4. చూ. సి. నారాయణరెడ్డి : 1967

సాహిత్యం ఎక్కువగా పరిశీలింపబడుతోంది. ఈ నేపధ్యమున్న వారు ప్రాచీనం, అధునికం అనే మాటలు వాడకుండా అభ్యుదయ ప్రబోధకం, నిరోధకం అనే మాటలు వాడుతున్నారు. ఇది తెలుగు విమర్శలో పాశ్చాత్య ప్రభావం ఆగిపోవడాన్ని సూచిస్తోందని పొరబడటానికి అవకాశం వుంది (ఈనాటి విమర్శకుల్లో చాలమంది ఇంగ్లీషు కొటేషన్లు మానేస్తున్నారు కూడా !

ఈ దృష్టితో సాహిత్యాన్ని లింగడిస్తే

అభ్యుదయ ప్రబోధకం	నిరోధకం
1. 'చైతన్య' కవిత్వం	1. 'ఆనంద' కవిత్వం

అన్న ఒక ప్రధాన విభేదక సూత్రం మిగిలి ఉందని గుర్తిస్తున్నారు 'ఆధునిక' పరిశోధన విమర్శకులు. [5]

ఇది ఇప్పటికి 'ఆధునికత' ఆనందం – 'అలౌకికమనీ' చైతన్య భౌతికమనీ వింగడించడానికి వీరు గ్రహిస్తున్న ప్రమాదాలగురించి ఇలా రాస్తున్నారు.

'ఆనంద కవిత్వం చైతన్య కవిత్వం అనే విభజనచేసి వాటిని వివరించడంలో నేను బెర్టోల్ బ్రెక్ట్ చేసిన సాహిత్య సిద్ధాంతాన్ని చాలవరకు అనుసరించాను. జర్మన్ భాషలోనే ఉండిపోయి ఇంకా ఇంగ్లీషులోకి కూడా అనువాదం కాని ఈయన గ్రంథాలు ఇంకా అనేకం ఉన్నాయి. కాగా నాకు అందుబాటులో ఉన్నవి ఇంగ్లీషు లోనికి అనువదించబడిన రచనలే. [6]

అందువల్ల సంస్కృతం వాడుకొన్న(రాంభట్ల 1980), అభినవగుప్త పాదుణ్ణి ఉదాహరించుకొన్నా (వేల్చేరు 1978)'ఆధునికత'కు వచ్చే నష్టంలేదు. చెబుతున్న విషయం ఏమిటన్నది ప్రధానం. గ్రాంధికంలో రాసినా, వ్యావహారికంలో రాసిన'స్పష్టంగా' అభిప్రాయం వ్యక్తం కావాలి. 'సరళ' వచనం (వేల్చేరు 1980 : 15). 'ornate' కానటువంటి 'style' (రామారావు 1980 Gupub). కావాలంటున్నారు ఈనాడు.

"పాత కళారూపాలు (సాహిత్య) వినియోగించటానికి కూడా మనం అభ్యంతరం చెప్పం. అయితే మనచేతుల్లో ఈ పాత రూపాలు సంస్కరించబడి కొత్త భావా

---

5. చూ. వెల్చేరు నారాయణరావు 1978 : 178.

6. వెల్చేరు నారాయణరావు 1978 : fn 45, P 280; Darko Suvin 'The Mirror and the Dynamo' - Radical perspectives in the Art' (1972) ని ఆయన ఉదాహరించుకొన్నాడు.

లతో నిండి ప్రజలకు సేవ చెయ్యటంలో విప్లవాత్మకంగా రూపొందుతాయి".

(మావో. కళలు సారస్వతం ఎవరికోసం పు. 9)[7]

ఇలా ఈనాడు తెలుగువారు చెబుతున్న తీరుకి మొదలు కవిత్వ తత్త్వ విచారంలో ఉంది కాబట్టి ఆయన మొదటి ఆధునికుడు. ఇది వస్తు సంబంధ దృష్టి. దీన్ని ఖండించేది భావసంబంధి దృక్పథం. ప్రపంచంలో ఇతర దేశాల్లో ఈనాడు 'సాహిత్య రంగం'లో రెండవదాన్ని అత్యాధునికమంటున్నారు. తెలుగువారిలోను అత్యాధునికు లీనాడున్నారు.

4.2-2. అంచేత ఈమధ్యన వస్తున్న వ్యాసాల్లో ఇలాంటి శీర్షికలు కనిపిస్తున్నాయి.

'సంప్రదాయం ప్రగతి వ్యతిరేకమా !'[8]

'కమ్యూనిష్టు రష్యాలో సాహితీ ప్రతిభటన'[9]

అంతేకాదు పరస్పర విరుద్ధంగా భావించబడుతున్న ధోరణుల మధ్య 'ఇదిగో సమన్వయం' అని చూపించడమూ కనిపిస్తోంది.

'భారత దేశంలో భాషా శాస్త్రం'[10]

'మినీ కవిత శిల్ప స్పృహ'[11]

అలంకారిక పరిభాష త్రైకాలిక సత్యాలు వాటికి దేశకాల ఉద్యమాలతో నిమిత్తం లేదన్న దృష్టి విమర్శలో ప్రబలుతోంది.

'సహృదయ తత్వం'[12]

నన్నయ 'జగద్ధితం' కోరలేదని – కోరినా ఆయన ఒక వర్గానికి 'ఒత్తాసు' పల్కాడని కొందరంటుంటే అసలు ఆయన కోరిందే 'జగద్ధిత'మవి మరికొందరు రాస్తున్నారు.

ఇప్పుడు 'ఆధునిక' మని దేన్ని పిలవాలి ? కేవలం పాశ్చాత్య ప్రభావంతో కొంతకాలం తెలుగువారి మీద ప్రభావం చూపిన తాత్త్విక ధోరణుల్ని పిలవాలి. అది తర్వాతి ప్రయత్నం.

---

7. ప్రజాస్వామిక సంస్కృతి – 1980 : 63.
8. సాంధ్యశ్రీ : భారతి, ఫిబ్రవరి 78 : 13–14.
9. మురళీధర్ : భారతి, జులై 73 : 13–16.
10. బ్రహ్మానంద అం. ప. ఉ. సం. 78 : 82–83.
11. రామమోహనరావు 'మినీకవిత'లో 1980 : 31–46.
12. కోటేశ్వరరావు 'అభ్యుదయ' విమర్శ వేదికలో 1980 : 56–62.

5. నూత్న తాత్త్విక ధోరణులు

(THE NEW PHILOSOPHICAL CONCEPTS)

పాశ్చాత్య ప్రభావంవల్ల తెలుగువారి విమర్శలో ప్రాణభూతంగా ప్రవేశించిన తాత్త్విక ధోరణుల్ని గురించి చర్చించే ముందు భారతీయ ధోరణి అంటే ఏమిటో చెప్పుకోవాలి. ఈ దేశంలోనే బోలెడు సిద్ధాంత రాద్ధాంతాలు జరిగాయి. ఏది సత్యం? ఏది అసత్యం? అని కనుక్కోవడంలో. పాశ్చాత్యమైన ఏ సిద్ధాంతాన్నయినా 'ప్లాటో' చెప్పిందానికి (సోక్రటీసు — అరిస్టాటిల్ మహాశయులు కలిపి) సవరణ — వివరణ — పూరణలు మాత్రమే అయినట్లు ఈనాడు పండితులు అంగీకరిస్తున్నారు. దీనికి ఏ గ్రంథంలోనైనా 'ప్లాటో — ఇలా అన్నాడు' అని ప్రథమాధ్యాయంలోనే చెప్పబడి ఉండటం గమనించవచ్చు. అలాగే ఇండియాలో వేదానికి తర్వాత వచ్చిన వ్యాఖ్యానం మీదే ఏ సిద్ధాంత సత్యాన్నయినా కొలిచేది. అది ఇండియా జాతీయ సంపద (national property) కాబట్టి. వేదం ఏమి చెప్పిందనటానికి సరైన వ్యాఖ్యానం Kashmir saivic thought లో ఉందని నేడు (జాన్ ఉడ్రాఫ్ అభిప్రాయం ఇది చెప్పుకోవడం వుంది.[1]

అభినవ గుప్తపాదులు — Plotinus చెప్పిన సిద్ధాంతాలు చాలా సన్నిహితంగా ఉన్నాయి.[2] ఏం చెప్పారు వారు? భావమే (idea) వస్తువుగా (object గా) వ్యక్తీకృతమౌతోంది (getting manifested). అంటేనే వస్తువు భావంలో లీనమౌతోంది — అని.

'వాఙ్మే మనసి ప్రతిష్ఠితా
మనోమే వాచి ప్రతిష్ఠితమ్'

— ఐతరేయోపనిషత్ శాంతిపాఠం.

---

1. ఈ విషయాన్ని గురించి వివరాలకు కోటేశ్వరరావు గారి 'భాష్యాం...' (ఈశా వాశ్యానికి అరవిందుల ఇంగ్లీషుకి తెలుగు సేత) చూసుకోవచ్చు (1980).
2. 'అభినవగుప్తుడు : ప్లాటినస్' బ్రహ్మానంద, ఆం. స. ఉ. సం. (ముద్రణలో 1982).

'సాహిత్యం' 'వాక్కు' అనుకుంటే 'విమర్శ' 'మనస్సు'. సాహిత్యోద్య
లకు విమర్శన మార్గాలకి అవినాభావసంబంధం దీనివల్లే సాధ్యమవుతోంది. తా
ధోరణి 'మనో'దశకు సంబంధించింది. ఆధునిక సాహిత్యంలో వచ్చిన మార్పు
అలాంటి నూత్న తాత్త్విక ధోరణులు నేపథ్యంలో ఉన్నాయి. అవి పరస్పర వి
ధృవాలైన 'వస్తు', 'భావ' తత్త్వధోరణులు. వీటికి పాశ్చాత్య ప్రాచీను
'ప్లాటినస్', అర్వాచీనుల్లో (పాశ్చాత్యుడు కాకపోయినా) లెనిన్,[3] భారతీయు
అభినవారవిందులు సమన్వయం చూపారు.[4]

తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో ఈ అంశం గుర్తింపబడనంతవరకూ 'వ
'భావ' వాదాలు 'కలగూర గంప'గా కలిసి ఉన్నాయి. ఇప్పుడు చర్చించబోతు
అంశాలు దీనికి పూర్వదశ.

5.1. వస్తుతత్త్వం

శ్రీ వెంకటేశ్వర యూనివర్శిటీ 'emblem' మీద 'జ్ఞానం సమ్యగవేక్షణ
అని ఉంది. కీ.శే. తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్యగారు దీన్ని తెలుగులోకి ఇ
తర్జుమా చేశారు.

> 'వస్తుతత్త్వమును చక్కగా నెఱుగుటయే జ్ఞానము'
> భూపతి లక్ష్మీనారాయణరావుగారు (1959)
> 'వస్తుతత్త్వమును తెలియగోరుట విమర్శ' (పు. 44)

---

3. 'జగదవగాహనకు జ్ఞాన సిద్ధాంతం అని పేరు .... అయన (లెనిన్) దీ 'Theory of Reflection' అని పేరుపెట్టాడు. దాన్ని నేను 'ప్రతిఫల సిద్ధాంత'మని అనువదించు కొంటున్నాను. సామాజిక అస్తిత్వం మన చే నలో ప్రతిఫలించగా అది మన భావాలతో కలిసి వైఖరీ రూపంలో వ్య మవుతుంది' — రాంభట్ల కృష్ణమూర్తి 1960 : 101
4. Brahmananda 'The Divinity of vak', in pub Triveni (1982)

ని సిద్ధాంతము కూడా చేశారు. ఈ వస్తుతత్త్వం (కోదండరామయ్యగారూ దీన్నే ఉద్దేశించి ఉండాలి)[5] ప్రకృతికున్న ఆనంత్యాన్ని హేతు జిజ్ఞాసాపూర్వకంగా అర్థం చేసుకోవడమన్న జ్ఞానసూత్రాన్ని ఆధారంగా కల్గింది (చూ. పు. 45–46)

ఇది తెలుగువారిలో ఎప్పుడు మొదలైంది ? దీన్ని ఆధారంగా చెప్పాల్సిన అంశం ఆధునిక కర్తృత్వ విషయం. (చూ. II. 6. 2. 1). గురజాడ అప్పారావు పంతులుగారిలోనే ఈ శతాబ్దిలో మొట్టమొదటి 'natural philosopher' మనకి ప్రత్యక్షమవుతున్నాడు.

కన్నుగానని వస్తుతత్త్వము
కాంచనేర్పరు లింగిరీజులు
కలనొల్లరు; వారి విద్యల
కరచి సత్యము నరసితిన్

అప్పారావుగారి సొంత మాటల్లో ఆయన గేయంలోని వస్తుతత్త్వ దృష్టి ఇలా సమీక్షించబడింది :

'ఏ వస్తువునైనా దాన్ని దాన్నిగా, వస్తుపరంగా వీక్షించి విలువలు కట్టవలెను' (మాటా – మంతీ. పు. 62)

సరిగా ఈ కారణంగానే శ్రీశ్రీ వేసిన 'కవి ఫార్ములా' చాలా పాప్యులర్ అయిపోయింది. కొన్ని వందల గ్రంథాలూ, వ్యాసాలూ దీన్ని ఉదాహరించుకొన్నాయి.

'ఆదికాలంలో తిక్కన మధ్యకాలంలో వేమన ఆధునిక కాలంలో గురజాడ మహాకవులు'.

గురజాడ సాహిత్య వ్యాఖ్యాతలు కూడా వస్తుతత్త్వ నిష్ణాతులయ్యే దాకా ఆయన ఉద్దేశించిన విషయాలు అర్థం కాలేదు. ఆయన 'కవి' కాదు. పండితుడుకాదు– ఇలా సాగింది విమర్శ.

కాని కవి ఏది ఉద్దేశించాడో అది కనుక్కోవాలంటే కవి ఏం చదివాడో అది మనమూ చదవాలి. తెలుగు సాహిత్య లోకంలో ఒక వింతధోరణి ఒక కవిని మన

5. కాని వీళ్ళిద్దరూ 'empiricists' కారు : వాసుదేవ తత్త్వంలో కూడా 'వస్తు' ప్రసక్తి ఉంది. కాని అది భారతీయ ఆత్మద్రవ్యంగా చెప్పదగిన వైదిక 'మార్గా'న్వేషణ. ఇక్కడ చర్చిస్తున్నది పాశ్చాత్య ప్రభావజనిత తత్త్వదృష్టి.

కున్న 'దృక్పథం' (అది స్పష్టమైనా అస్పష్టమైనా) తో మెచ్చుకోవడం. ఖండించర
గురజాడను తప్పుపట్టినవారు కూడా (1959 ప్రాంతాలదాకా) ఆయన మౌలిక దృష్టి
పట్టుకోకుండా 'విమర్శిం'చిన వారే. ఆయన విమర్శకు 'clue' వస్తుతత్త్వమ
ఈ 'idea'లో వుంది.[6]

తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ సూత్రాలు పట్టుకోవడానికి ఇటీవల ప్రయత్నా
సాగుతున్నాయి. (అలాంటి ప్రయత్నం కోవెల సంపత్కుమార గారిది 1981
సాంప్రదాయిక రీతిని గురించి ఆయన విమర్శ కాబట్టి 'గురజాడ'ను పూర్తిగా వ
వేయడంలో 'ఔచిత్యమున్నదని' ఆయన భావించి ఉండవచ్చునేమో! గురజ
'ఆత్మనా' భారతీయుడు. వైదికమార్గానుయాయి. ఛాందసుడు మాత్రం కాడు. స
కాలీనను బాగా వంటబట్టించుకున్నవాడు. ఏ విషయాన్నయినా ప్రశ్నించేవాడు. ని
దేల్చుకొనేవరకు నిద్రపోయేవాడు కాడు. ఆయన మీద శ్రీశ్రీ, కె. వి. రమణా
గార్లు చేసిన మౌలికమైన విమర్శ ఉంది. గత ఏడాదికూడా గురజాడ మీద
గ్రంథం వచ్చింది. ఒకనాడు నన్నయ్యను ఎలా వాడుకొన్నారో ఈనాడు గురజాడ
అలా వాడుకుంటున్నారు. దీనికి హేతువు లేమిటి?

1. సామాజిక పరిణామానికి విప్లవ పంథాలో వేగం సాధించడం.

2. ఆ పరిణామం పురోగమన దిశలోనే సాగడం.

3. జీవద్భాషకు సాహిత్య గౌరవం కల్పించడం ....

4. సార్వజనీనతను సాధించేటట్లు నాటక, కథా గేయరూపాల్లో ఉత్తమ సాహి
సృష్టి చెయ్యడం. విశ్వజనీన దృష్టి ఈయన రచనలో ఉండటం.

—శ్రీశ్రీ. 'గురజాడ ఆధిక్యానికి కారణా

గురజాడలోని ఆధునికత (modernity) కింది అంశాల్లో గుర్తింపబడింది.

6. కె. వి. రమణారెడ్డిగారు 'మహోదయం'లో ఈ అంశాన్ని పట్టుకొన్నారు
చిత్తవృత్తి సాజాత్యం దీనికి హేతువు. బహుముఖమైన గురజాడ సాహి
వ్యక్తిత్వంలో 'వస్తుతత్వ' ప్రాధాన్యాన్ని గురించి పు. 165, 170, 17
179-80, 201, 215, 216, 247, 251, 253, 258, 262, 268-69, 270
71, 272, 273, 428-29, 430, 432, 457 లలో చర్చించారు.

1. అన్నీ వేదాల్లో ఉన్నాయష అనే సంప్రదాయాన్నీ, సాంప్రదాయికమైన విశ్వాసాల్నీ, ఆచారాల్నీ నిర్మమకారంగా విసర్జించి ప్రతి సమస్యనూ ఆధునిక విజ్ఞాన శాస్త్రాల సహాయంతో 'హేతు'వాద దృష్టితో పరిశీలించడం.

2. మన పూర్వీకుల విజ్ఞానంకంటె ఈనాడు మన విజ్ఞానం ఎన్నో వందల రెట్లు ఎక్కువ ఉందని బేషరత్తుగా అంగీకరించడం.

3. భాషా ప్రయోగ విషయంలో వ్యావహారికత్వానికి శాస్త్రీయమైన ప్రాతి పదిక చూపడం.

4. సాహిత్య చర్చ చేసేటప్పుడు బర్న్సు, వర్డ్సువర్త్, షేక్స్పియర్, మోలియర్, ఇలియట్ మొదలైన వాళ్ళను ఆయన ప్రమాణంగానూ support గానూ గ్రహించడం – అలంకారికుల్ని ఎక్కడా ప్రస్తావించకపోవడం.

—రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డి 1976 : 151–52.

ఆయనలో 'భావుకత్వం' కంటె 'ఆలోచన' అధికమన్న అభిప్రాయమూ వస్తుతత్త్వ దృష్ట్యా మీమాంస చెయ్యదగిందే.

"ఆయన హృదయం ఎంత కుసుమ కోమలమైనప్పటికీ, ఎంత కరుణానిర్భర మైనప్పటికీ ఆయన జీవితాన్ని శాసించింది 'హృదయం' కాదు 'మేధ'. ఉత్తమ కవిత్వానికి అవసరమైన భావుకత్వం 'emotional sensitivity' ఆయనలో పుష్కలంగా ఉన్నమాట నిజమేకాని ఆయన అంతకంటె నూరురెట్లు ఆలోచనాశీలి"

—రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డి 1976: 153.

గురజాడ 'ఆధునికు'డంటే అర్థం 'ఇది' అంటున్నారు మరొక్కరు.

"అంటే గురజాడ కృషీ, జీవితమూ అల్లుకొన్న విలువల్ని ఉద్దేశించాం. గురజాడకీ, యీనాటి జీవితానికీ వున్న చేరువని ఉద్దేశించాం. ఆ విలువలూ, స్వభావమూ మనకి సన్నిహితమైనవన్న సత్యాన్ని ఉద్దేశించాం"

—(ఆర్. వి. రావు. సాహిత్యతత్త్వం 1980 : 32)

గురజాడ భావించిన విలువల స్వభావం ఏమిటి? పాశ్చాత్య ప్రభావంతో ఆయన తన సమకాలికుల్లో కనిపించని ఏ అదనపు అంశాన్ని సాధించాడు? గురజాడ విషయంలో సాహిత్యాన్ని సంఘాన్ని వేరుచేయడానిక్కాదు. సంఘమే – దాని

బాగోగులు – వాటి సూక్ష్మ పరిశీలన – ఎక్సురే ఫోటోగ్రఫీ (శ్రీశ్రీ పరిభాష) – ఇవి గురజాడ సాహిత్యానికి నేపథ్యం; ప్రయోగం.

ఆయన ఒక 'ఉలిపికట్టె'తనం మూర్తీభవించినవాడు. సమకాలికుల్లో ఆయన తగాదాపడని 'అంశం' లేదు. తనది కందుకూరివారి సంస్కరణ వాదమా! కాదు. కట్టమంచిలాగా **liberalist** అందామా! అదీ కుదరదు. పోనీ ఇంగ్లీషు వాళ్ళని తాతాచార్ల ముద్రతో సమానంగా స్వీకరించేవాడా! కాదు. రాయప్రోలు లాలా సరస భావ కవిమాత్రుడా! ఊహూఁ! చిలకమర్తిని వదిలాడా! వేదంవారితో రాజీపడ్డాడా! ప్రతిదానిలోనూ గురజాడ జాణతనం బైటపడేలా 'నిక్కు' చూపి ప్రవర్తించాడు. తన ఉద్యోగాన్ని తానే ఈసడించుకొన్నాడు. పోనీ ఉద్యోగం మానాడా! కడదాకా చేస్తూనే ఉన్నాడు. మాంసం తిన్నాడు. కోకోవైనూ తాగాడు. గంధాక్షతలు ధరించి సంధ్యావందనమూ చేసేవాడు. ఇంతకీ ఆ మనిషి ఎప్పటివాడు ?

సరిగ్గా ఇప్పటి వాడే. అంచేతే 'వస్తుతత్త్వం' అంటే ఏమిటి ? అంటే మనం గుర్తించకుండా మనకందరికీ అనుక్షణం అనుభవంలో ఉండేదని అర్థం. అదే శ్రీశ్రీ గేయ పాదాన్ని విని ఎవరో అబ్బాయి అనడం. 'ఓస్ కవిత్వం రాయటం అంటే ఇంతేనా అని'! కవి ఆ 'వాస్తవిక నిజ' దశకు వెళ్ళిచూపితే అంతా **X-ray Photography** యే. సాహిత్యంలో ఆయన ప్రతిబింబించిన ఈ వాస్తవికత (అవాస్తవికతా భేద చర్చలతో నిమిత్తం లేకుండా) ఇంద్రియానుభవాన్ని 'రికార్డు' చేసే ధోరణికి సంబంధించింది – అది అనంతమైన లోకానుభవానికి సంబంధించినది. అలౌకిక సత్యాల ప్రసక్తికి అక్కడ చోటులేదు. అసలు అలాంటి నిత్య సత్యాలున్నాయంటే గురజాడ అంగీకరించడు కూడా! వ్యావహారికాన్ని వరించడంలోకాని – సాహిత్యాన్ని 'విశ్వపరం' చెయ్యడంలో కాని, పాటక జనంకోసం – తన రచన, పిల్లలకోసం తన తపన – అని స్పష్టం చెయ్యడంలోకాని గురజాడ 20వ శతాబ్దిలో తన 'భావ' శరీరంతో ఇంకా మిగిలే ఉన్నాడు. (గురజాడ ఈ మాట ఒప్పుకొంటాడా!)

అంచేతే గురజాడ ప్రతిపాదించిన వస్తుతత్త్వం అత్యాధునికమైన శాస్త్ర దృష్టుల్లో నొకటైన '**empiricism**' (అనుభవవాద మంటారు – కాని 'వాస్తవికత'

అనే సామాన్యాంశంకింద ఈ వ్యాసంలో గ్రహించడమైంది.) కి సంబంధించింది.[7] 'పదార్థ' జనితం 'భావం' అన్నది దీని ముఖ్య సూత్రం. అందువల్ల గురజాడలో కేవల సాహిత్య దృష్టి కాగడావేసి చూసినా కనిపించదు.

'Social and political ideas have changed. Literature is no longer confined to a cult; and mass education which is one of the greatest blessings of British rule has necessitated the creation of a modern prose in Telugu.

(The Minute of Dissent 1914 : P. 62)

'రాజకీయాల్లో ఎలాగో భాషావిషయంలోనూ అలాగే కులీనత్వమూ (**aristocracy**) సంకుచిత్వమూ (**exclusiveness**) చిట్టచివరకు కుప్పకూలక తప్పదంటూ రాసిన విట్నీ వాక్యాల్ని ఉద్ధరించుకోవడం' (చూ. మహోదయం పు. 215) లో కూడా ఆయనది ప్రాథమికంగా సాంఘిక దృష్టి. అందులో సాహిత్య దృష్టి గతార్థ మైనా ప్రత్యేకత్వం ఉన్న 'అంశం' కాదు.

ఒక ఉదాహరణ చూద్దాం. ఇది గురజాడ చేసిన విమర్శ: సాహిత్యంలో కాల్పనిక ధోరణి మీద ఆయన విమర్శ.

"బంకిం చంద్రుణ్ణి అనుకరించడం తెలుగు నవలా రచయితలకొక అంటువ్యాధి అయింది[8] .... దీనితో చరిత్ర చట్టుబండలౌతున్నది. వాస్తవం వికృతమౌతున్నది.

---

7. 'Empiricism — a theory of knowledge which holds that sensory experience is the only source of knowledge .... Idealist Empiricist (Berkely, Hume, Mach, Avenarius etc.) limit experience to the sum total of sensations or notions, denying that experience is based on the objective world. Materealist Empiricist (Francis Bacon, Hobbes, Locke — the 18 th. C. materealists) hold that the objectivety existing outerworld is the origin of sensory experience'.

—Dictionary of Philosophy P. 138.

8. బంకిం **Sir Walter Scott** ని అనుసరించాడు (**Robinhood** సృష్టి ఈయనదే). అంచేత **Scott** ని కూడా గురజాడ **spare** చెయ్యలేదు. గురజాడ ఇలా **estimate** చెయ్యొచ్చా! అన్న ప్రశ్నకాదు ముఖ్యం. వాస్తవికతా దృష్టి ఆయన్ని ఆవరించిందని అర్థం — దాని ఫలితమే ఈ **criticism** అని గుర్తించాలి.

దేశభక్తి పేర అభూతకల్పన చలామణి కాగలుగుతున్నది. హిందువులు మహావీరులూ, ఆదర్శ పురుషులూ అవుతూ ముస్లిములు రాక్షసతుల్యులుగా చిత్రితులౌతున్నారు. సంఘానికి చెప్పరాని అపచారం జరుగుతున్నది"

(విజయనగర సామ్రాజ్య నవలా సమీక్ష 1914).

ఈ వాస్తవికతా దృష్టి ఒకరోజు ఆయనలో వచ్చింది కాదు. ఎప్పటి కప్పుడు ఆయన ఎదిగాడు. కాలప్రవాహంలో కలిసి ఈదాడు. తోటివారికీ చేయూత నిచ్చాడు. అందుకే 1882 లో

'దివ్యాంశ గల ప్రకృతిలో చేతనాచేతన వస్తు సముదాయములో, మానవు నిలో, మనోహరమైన కాల్పనికత కనిపిస్తుంది.'

అని రాసుకొన్నవాడు. ('డమన్ పితియస్'లో 'స్నేహబంధం', 'పూర్ణమ్మ' లో కరుణ – ను ఆదరించినా ఆయన కవితా హృదయం 'మనిషి'లోనే నిక్షిప్త మయింది–)

'భావించడం నా ముచ్చట : ఆలోచన నా బలం'

(మాటా మంతీ. పు. 29)

అనికూడా రాసుకున్నాడు. అందేతే గురజాడను Chancer (భాషా విషయంలో) తోనూ; Shaw, Burns, Ibsen ల తోనూ పోలిక పెట్టడంలో సామంజస్యం ఉంది.

ఆయన అంతర వ్యక్తి మాటేమిటి? అన్నది ప్రశ్న, అసలాయనకు అంతర వ్యక్తి లేడా? తప్పనిసరిగా ఉన్నాడు. సాహిత్య 'సృష్టి' అంతరవ్యక్తి నుంచి పుట్టేదే. 'లవణరాజు కల'లో ఆ వ్యక్తి కనిపిస్తున్నాడు.

యెప్పటికి అనుభూత మెద్దియొ
అప్పటికి అది నిక్కమంటే
ఎప్పుడో లోకంబు కల్లగు
నసుట యిపుడెట్లో?

చిత్తమందున కీలితములై
నిత్యభేదము నిచ్చు తలపుల

దెల్లివైచును కారె! హా! యిది
చెప్పగల ప్రాజ్ఞుల్.

భవభూతి 'వ్యతిషజతి' కాని, కాళిదాసు 'రమ్యాణి వీక్ష్య' కాని ఈ మాట వెనుక ఉండవచ్చునని సంప్రదాయానుస్యూతత్వాన్ని గురించి భావించేవారు ఊహిస్తే ఊహించవచ్చు కాని[9] ఆ శ్లోకాల భావం నిస్సందేహంగా ఈ గేయపాదాల్లో మాత్రం లేదని చెప్పగలం. ఇందులో 'సదసత్సంశయం' (agnoris) ఉంది. (అది ఆధునిక శాస్త్రజ్ఞుడి జీవ లక్షణమయి పోయింది. హాస్యాస్పదమూ అయిపోయింది)

వస్తుతత్త్వ పరిశీలన అత్యుత్తమమయిందే—కాని 'పదార్థ' (materealistic) దృష్టి మాత్రం చాలా అసమగ్రమయింది. మానవుడి ఎదుగుదలకు సంపూర్ణంగా సహకరించేది కాదు. కొన్ని ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పదు. ఆ ప్రశ్నల అస్తిత్వమే 'భావ జగత్తు' ఇంకా మిగిలి ఉండటానికి హేతువు.

గురజాడను 'వెలుగుజాడ' గా భావిస్తున్న – శ్రీశ్రీ గారిలోని 'సదసత్సంశయం' కూడా ఇదే ధోరణికి చెందింది. ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని తప్పక గుర్తుంచుకోవాలి. శాస్త్రజ్ఞుడికి 'లాబొరేటరీ' బయట జీవితం మరొకటైనా నష్టంలేదు. కాని సాహిత్య విద్య – ఈ శాస్త్రం వ్యక్తావ్యక్త విషయ 'సంధి'లో పుట్టేది – అంచేతే కవైనవాడు ప్రతి ఒక్కడూ ఈ ప్రశ్నలు వేసుకొంటాడు. ఆధునిక సాహిత్య విమర్శకు ఇది ప్రాణభూతాంశం. మనలో చాలామంది గుర్తించకుండా దాటివేస్తున్న అంశం.

'తథ్యం ప్రాణికి మృత్యువు
తప్పదు జీవికి వేదన
జడి గొల్పే దుఃఖంలో
తడియకుండా గొడుగులేదు'[10]

ఈ వేదన కవికీ తాత్త్వికుడికీ సమానమైన ధర్మం అంటూ

9. సి. నారాయణరెడ్డి 1967 : 254–55.
10. చూ. రామారావు 'భాషాశాస్త్రంలో పరివర్తన సిద్ధాంతం' 1971 (శారదా మంజీరంలో) పు. 189–2 0.

'ఈ 'దుఃఖమూ' 'వేదనా', తాత్త్విక చిత్తప్రవృత్తికల అంతర్ముఖులకు నిర్వ
రంగా నిరుపశమనంగా ఉండే వేదనా దుఃఖము'

—రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డి 1976 :

అని గుర్తించడం చాలా 'అభ్యుదయం' మన 'విమర్శ'లో. కవి సహృదయ సంబంధం ఈ కక్ష్యలోనిదే.

నగ్నముని (కేశవరావు) గారి 'కొయ్యగుర్రం' మీద చేకూరి రామారావు విశ్లేషణ చూడండి :

"కారణాల లోతుల్లోకి పోయాడు. సందేశమూ వుంది. వీటన్నిటినీ మామూ కవిగాకాక తాత్త్వికుడుగా మానవ నాగరికత, జీవితధ్యేయం మొదలైన వాటి గురించి చేసిన ఆలోచన, పడిన తపన ఇందులో కనిపిస్తయ్"

(రామారావు 1980 : xxvi

దీనికి నిదర్శనంగా ఆయన చూపిన గేయపాదాలు ఇవి :

ఆలోచనకీ మనిషికీ ఉన్న సంబంధం ఏమిటి ?
భాషకీ భావానికీ ఉన్న సంబంధం ఏమిటి ?
వేదనకీ శరీరానికీ ఉన్న సంబంధం ఏమిటి ?
నేలకీ నీటికీ ఉన్న సంబంధం ఏమిటి ?

(అదే పు

ప్రశ్నించడం! తపించడం (ఆలోచించడమనే అర్థంలో) కూడా మనిషి అంతర్ముఖు కావడానికి నిదర్శనమే. అంచేతే విజ్ఞానశాస్త్రంలోనే (ఉదాహరణకు భాషాశాస్త్రం నిస్సందేహంగా తప్పని నిరూపించబడింది) నిరాదృతమైన పదార్థముఖ వస్తుత జిజ్ఞాస, మన సాహిత్య విమర్శలో మిగిలి పోవడాన్ని పాశ్చాత్య ప్రభావం అన డదుకాని[11] మొదలవడం మాత్రం పాశ్చాత్య పద సంఘట్టనంతోనే.

11. Herbert Read 'The Limitations of a Scientific Philosoph (1960) ని తెలుగు విమర్శలో ఒక్కచోట మాత్రం quote చేశారు. బ్రహ్మానంద (1981).

ఆధునికత'కు చాలా ఇటీవలి నిర్వచనం ఇది :

'మధ్యయుగాల భావదాస్యం నుంచి విడిపోయి హేతుబద్ధమైన తార్కికమైన శాస్త్రీయదృష్టి సంతరించుకోవడం....భౌతికంగా వాస్తవమైన దాన్ని అంగీకరించడం ....ప్రశ్నించకుండా ఏ అధికారాన్నీ అంగీకరించక పోవడం'.

(ఆర్. వి. రావు 1980 : 119)

ఈనాడు ప్రపంచమంతటా హేతు—వాస్తవికతా వాదాలు పరస్పర వైరుధ్యాలతో తమ తమ 'followup's తో రాజ్యాలు చేస్తూనే ఉన్నాయి. ఆ దృక్పథ వైరుధ్యమే ప్రాచీనాధునిక భేదాలకు మరో రూపం.

అందుకే గురజాడ మానవతావాదం 'బూర్జువా' వ్యవహారమని ఈనాటి తీర్పు.[12] ఆయన కూడా పూర్తి ఎదిగిన 'వస్తుతత్త్వ' వినిశ్చయ జ్ఞానం ఉన్నవాడు కాడు. (కావడానికి ఆ కాలంలో వీలు లేదన్న తాత్పర్యంలో) : వారిది 'అసంపూర్ణ విప్లవ'మని ఈనాటి కొందరి విమర్శ పరిభాష. (చూ. కె. వి. రమణారెడ్డి 1969 : 471, వె. నారాయణరావు 1978 : 69) — సాహిత్య దృష్ట్యాకూడా ఆ మార్గంలో సాగిన, సాగుతున్న సాహిత్య విమర్శకూడా 'అసమగ్రం'గానే ఉంటుంది. ఉంటోంది కూడా.

ఈ వస్తు మీమాంస ఆ యా దేశానికి ఉన్న విలక్షణ పరిస్థితుల్ని ఆశ్రయించి ఉంటుంది కాబట్టి 'దేశీయతా' ముద్ర అధికంగా ఉండగల భావనా విధానం ఇది. అంచేతే పాశ్చాత్య ప్రభావంతో మనవారిలో ఏర్పడ్డ 'భౌతికత్వ' దృష్టితోపాటు 'భావనా' దృష్టికూడా ప్రవేశించింది. అది తక్కిన సగం.

5.2. భావ జగత్తు :

చరిత్రలో ఏ శతాబ్దాన్ని పట్టిచూసినా సమాజంలోని వ్యక్తుల ఆలోచనల మధ్య నిరంతర వైవిధ్యం కనిపిస్తూనే ఉంది. ఈ వైవిధ్య లక్షణాన్నే గ్రీకు తాత్త్వికులు 'అనామలి' (**anomoly**) అన్నారు. అరిస్టాటిల్ ఈ వైవిధ్యాల నడుమ సామ్యాన్ని దర్శించాడు. ఇది 'అనాలజీ' (**analogy**) సూత్రం. ఆనాటినుంచీ ఈనాటిదాకా ప్లాటో అరిస్టాటిల్ మహాశయులు 'భావ' 'వస్తు' వాదాలకు ప్రతినిధులుగా

---

12. చూ. 'ప్రజాస్వామిక సంస్కృతి : కందుకూరి గురజాడల దోహదం', 1980 ; 63.

మిగిలిపోయారు. తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో ఆధునిక మార్గాలుగా చెప్పదగిన వాటి మూలాలు వీరిలోనే కనిపిస్తాయి. వీరిద్దరి తత్త్వాలను ఇలా సమీక్షించవచ్చు.

"Plato was mathematical, transcendental, and rigorously abstract .... Aristotle .... was biological, natural, empirical and concrete". (Wimsatt & Brooks 1974 ed : 22–23)

ఒకరు అవ్యక్త భావప్రేరకత్వాన్ని అంగీకరిస్తారు. మరొకరు వస్తువునే అనుభవానికి కేంద్రంగా గ్రహిస్తారు. తర్వాతి యుగాల్లో ఈ రెండు సంప్రదాయాలకూ అనుస్యూతి వుంది.

తెలుగు సాహిత్యంలో Romanticism (కాల్పనికోద్యమమని మనవాళ్ళ అనువాదం)గా 'భావకవితా' యుగాన్ని చెబుతున్నారు. పాశ్చాత్యదేశాల్లో ఫ్రాన్సు, జర్మనీ, ఇంగ్లండుల మధ్య ఈ ఉద్యమం 'సుళ్ళు' తిరిగింది. క్షుద్రమైన వాస్తవిక మయాలైన 'classic' రచనలకు వ్యతిరేకంగా పుట్టిందీ ఉద్యమం. యూరోపియన్ Romantic ఉద్యమం వెనుక దాదాపు అన్ని దేశాల్లోనూ ధనిక సమాజ పతనం - మధ్యతరగతి ప్రజల అభ్యుదయంలో పుట్టిన నూత్న భావాలు. ఆదర్శాలు ఉన్నాయి. మానవుడి 'భావనా'[13] ప్రాధాన్యం గుర్తింపబడింది.

తెలుగు సాహిత్యంలో వచ్చిన 'భావ' కవితా లక్షణాలు విలక్షణ భూమిక నుంచి పుట్టినట్టు కన్పిస్తున్నాయి.

1. 'నియోక్లాసిసిస్టు ధోరణికి ప్రతిగా అక్కడ, క్షీణప్రబంధ ధోరణికి ప్రతిగా ఇక్కడ ఒక నూతన కావ్య ధోరణితోపాటు ఒకానొక నూతన తత్త్వము కూడా తలవెత్తింది. వర్డ్సువర్తులోనూ, రాయప్రోలులోనూ కాల్పనిక ధోరణిని వికటము కాలేదు .... ఇద్దరిలోనూ ఒక mystic pantheism ఒక మహాగుణం .... మనము లో వున్న 'నేను' కాకుండా 'మనము'లో నుండి తప్పుకొన్న 'నేను' అనే భావము కవి నావేశించినది'

—కె. వి. రమణారెడ్డి జయంతి 1–1 పు. 12–14 (1958)

---

13. ఇక్కడ 'ఊహా' ప్రపంచమని అర్థం చేసుకోవడం ఉంది. కాని 'భావ' (idea) ప్రాధాన్యమని అర్థం చేసుకోవాలి.

2. ఇంతకూ మన సాహిత్యంలో 'నవ్య' కవితపేర వ్యాప్తిలోకి వచ్చింది అంగ్ల సాహిత్యంలోని 'కాల్పనిక వాదపు శాఖే' అంటూ రమణారెడ్డిగారు (1969 : 471) కొత్తపల్లి వీరభద్రరావుగారి నుదాహరించు కొన్నారు.

"ఈ భావములన్నియు క్రమక్రమమున అంగ్లసాహిత్య ప్రభావము వలన ఆంధ్ర సాహిత్యమందు ప్రతిబింబింప ఆ సాహిత్య స్వరూపమే మారి 'అభినవ కవిత'గా పుట్టినది"

—చూ. తెలుగు సాహిత్యముపై ఇంగ్లీషు ప్రభావము 1960 : 430-31'[14]

3. "సంక్షుబ్ధ సాగరకల్లోలములో గాలి వీచినట్లెల్ల కొట్టుకొని పోవు చుండెడి 'అభినవ కవితా' నావకు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు కర్ణధారులై నిలిచిరి. వారు రచించిన కవిత్వతత్త్వ విచారమను విమర్శగ్రంథము ఈ నవీనోద్యమమునకు మార్గదర్శకమైనది. ఈ నవయుగ కవితా ప్రభావము యొక్క ప్రథమ రోచులు రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి కుటీర గవాక్షములో ప్రవేశించి ఆయనను ప్రబోధించినవి"

—దువ్వూరి రామిరెడ్డి – అభినవాంధ్ర సాహిత్యము. పు. 180.

4. గాడిచర్ల వారీ పదము (భావకవిత్వం)ను మాటిమాటికీ ఆంధ్రపత్రికలో ప్రయోగింపగా ఇది నవ్యకవిత్వమునకు పర్యాయమై పోయినదనీ, ఈ కవిత్వమును వ్రాసెడి వారు భావకవులని పిలువబడినారనీ సీతాపతిగారు అభిప్రాయపడినారు.[15] 'తృణ కంకణము'లోని ప్రకాశకుల విజ్ఞప్తిలో 'భావకవిత్వ' మను పదము తొలి సారిగా వాడబడినది".[16] —సి. నారాయణరెడ్డి 1967 : 320.

5. 'భావకవిత్వం అని ఒక పేరు పెట్టవలసి రావడమే అది అంతకు ముందున్న దానికన్న భిన్నమైన కవిత్వమని చెప్పడానికి గుర్తు. ఈ పేరు గౌరవం

---

14. Oliver Goldsmith తో కందుకూరి వారిని పోలిక పెట్టారు వీరభద్రరావు గారు. రెడ్డిగారు అంగీకరించారు కూడా. కందుకూరి వారి పథక విలాసము లోని 'గంధవహ విహంగములు', 'నా బుద్ధి....పక్షముల్ విప్పి' మొదలైన ప్రయోగాల్లో భావ కవిత్వచ్ఛాయల్ని వీళ్ళు గమనించారు
15. cf. G. V. Sitapati 'History of Telugu literature' P. II
16. తృణ కంకణము 1912 లో ముద్రింపబడింది.

గానూ, అగౌరవంగానూ కూడా ప్రయుక్తమైంది ... 1920–40 మధ్య ఇది కొందరికి తిట్టు, మరికొందరికి దీవనలా వినిపించిన మాట'

—వెల్చేరు నారాయణరావు 1978 : 113.

6. 'రాయప్రోలు వారు రచించిన వ్యాసములు, పీఠికలు సులలితమయిన వచనము నాశ్రయించి సాగినవే.[17] కాని ప్రధానముగ ఆయన 'అభినవ కవిత'ను లక్ష్యముగా చేసికొని వెలయించిన 'విమర్శ' మాత్రము ప్రాచీనులయిన దండి మొదలగు సాహిత్య వివేచకుల మార్గము ననుసరించి సాగినది.

—సంపత్కుమారాచార్య 1980 : 172.

ఇన్ని అభిప్రాయాల్ని ఒకచోట చెప్పడంలో ప్రయోజనం అభినవ/నవ్య/భావ కవిత్వాలను మన విమర్శకులు భిన్న దృక్కోణాల్నించి చూసినా ఇన్నిటా ఒక సామాన్య లక్షణం ఉంది (1, 2, 5 లలో) అని చెప్పడం. కట్టమంచివారు ప్రబంధాన్ని పాశ్చాత్య విమర్శ సూత్రాలతో కొలవడానికి ప్రయత్నించారు (3). రాయప్రోలు దండ్యాదుల మార్గంలో అభినవ కవితకు వ్యాఖ్యానం చేశారని సంపత్కుమార అంటున్నారు (6). ఒక **Popular notion** ఉంది. అది 4.

'నవ్య సాహిత్యా'నికి విశ్వనాథవారు చెప్పిన నిర్వచనం **'comprehensive'**గా ఉందేమో చూడాలి. ఎందుకంటె 'గురజాడ'వారి ప్రసక్తి పై వ్యాఖ్యల్లో కనిపించడం లేదు. ఆయనా 'నవ్య కవే'; 'అభినవ కవే'; కాని స్పష్టంగా 'భావకవి' మాత్రం కాదు. విశ్వనాథవారి నిర్వచనం ఇది :

"సాహిత్యమంటే ఒక జాతి సంస్కారం. మన జాతి పూర్వం ఒక గొప్ప సంస్కారదశను పొందింది. సృష్టిక్రమంలో, సృష్ట్యాదినుండి కాలనిర్ణయంలో, భిన్న రాజచరిత్ర నిర్ణయంలో, సంఘధర్మ నీతులలో, ఆర్థిక రాజకీయాల్లో, సారస్వత పంథాలలో ఒక విశిష్టమైన సంస్కారంతో కూడిన సిద్ధాంతాల మీద మన జాతి నడిచింది. ఇవ్వాళ్ళ ఆంగ్లేయులు మన్ని ఆక్రమించటంచేత ఆ మహా సంస్కారం మీద అభిమానం పోయింది. పాశ్చాత్య దేశీయుల సంస్కారంమీద అభిమానం ప్రబలింది. ఏ తదభిమాన పురస్కృతములైన భాషాతత్త్వం, చరిత్ర నిర్మాణం, సృష్ట్యాది కాల

---

17. కురుగంటి సీతారామయ్య ఆ. ప. ఉ. సం. 1939 (రమ్యాలోక సమీక్ష)—ఈ అభిప్రాయం ప్రకటించారు.

నిర్ణయం. సంఘ ధర్మాలు, విశ్వాసాలు — వీటిని ఏయే గ్రంథం పరామర్శిస్తుందో అదంతా నవ్య సాహిత్యం"

—నవ్య సాహిత్య పరిషత్ అధ్యక్షోపన్యాసం భారతి. ఏ. 1940.

ఇంతకీ 'భావ కవిత్వం' పాశ్చాత్య ప్రభావంవల్ల వచ్చిందా! దేశీయమైన 'భావ' విప్లవం (వెల్చేరువారి పరిభాష ఇది) మాత్రమేనా! దేశీయమైతే 'భావజగత్తు' పాశ్చాత్య జనితమైన ఆలోచనా విధానంగా ప్రతిపాదింపబడటం నిరర్థకమౌతుంది. కాని నిస్సందేహంగా ఇది అభారతీయమైన ఆలోచనా విధానమే. దేశభక్తి, ప్రాదేశికత, **narcisism**,[18] ప్రేమ, అమలిన శృంగారం, లోకానికి దూరంగా పారిపోవడం, (**isolation**), ప్రాచీనతలో లీనమై పోవడం (**leading to classicism**) ఇవన్నీ అక్షరాలా పాశ్చాత్య భావాలే — అంటే భావవస్తు సమన్వయం తెలియని దశలో రెండోదశ మాత్రమేనని అర్థం.

అంచేతే భావకవిత్వం మీద శ్రీశ్రీ ప్రభృతుల తిరుగుబాటు వచ్చేదాకా 'గురజాడ' వస్తుతత్త్వ ధోరణి స్పష్టంగా విమర్శకులకు అందకపోవడం. 'రమ్యాలోక' మార్గాన్ని తర్వాత విశ్వనాథ ప్రభృతులైనా అనుసరించక పోవడం. ఈ విషయంగా ఇక్కడే చర్చించాల్సిన విషయాలు కొన్ని వున్నాయి.

1. రాయప్రోలు 'రమ్యాలోక', 'మాధురీ దర్శ'నాల్లో ప్రతిపాదించిన శృంగార తత్త్వం వైదికోపనిషదర్థ సంజాతమా! కాదా! అన్నది మొదటి అంశం. ఆయన మాటల్లో విందాం.

"లిరుక్కుల (lyrics) లోని అనురాగము[19] మన కావ్యములలో వలె సంభోగ పరిణామము పొందనక్కరలేదు. విషయేంద్రియ భోగముగాక భావాత్మకమైన

---

18. పాశ్చాత్య పరిపాలనలో మగ్గుతున్న భారతీయుల్లో ఏర్పడ్డ 'భావన'గా దీన్ని చెబితే తప్పులేదు.

19. నారాయణరెడ్డిగారు Platonic love ని గురించి రాస్తూ డాంటె, స్పెన్సర్ రచనల్ని పేర్కొన్నారు. Divine Comedy లో కాని, Four Hymes లో కాని, Hymneins honour of love' లో కాని — ఇంద్రియ స్పర్శ లేని ప్రేమానుభవమే సిద్ధాంతీకరింపబడ్డ విషయాన్ని ఆయన గుర్తించారు. షేక్స్పియర్ సానెట్లలో కూడా (షెల్లీలో కూడా) ఈ సిద్ధాంతచ్ఛాయలు గుర్తించారు. చూ. 1967 : 293.

స్నేహయోగంగా పరిణతమౌతుంది. దీనిని అమలిన శృంగారమని సంకేతించితిని. మలినము కాజాలదని భావం"

—తృణ కంకణము : పీఠిక.

ఆయన ఈనాటి పరిశోధకుల్లాగా references ఇవ్వలేదు. ఇచ్చివుంటే సంపత్కుమారగారు ఇలా రాసేవారు కాదేమో!

"చిత్ స్వరూపమైన రతిప్రాణులలో నేక దేశాగతముగాక, సర్వాంగీణముగా పరివ్యాప్తమయి యున్నది. జీవితము నందాద్యంతము వివిధ దశల యందు, వివిధ స్థానములందు భిన్న భిన్న రూపములతో వివర్తితమగుచున్నది....ఇట్టు దివ్యరూపముగా పరిణమించి విస్తరించు చిదంశ మయిన రతి మూల భూతముగా ప్రవృత్తమగుచున్నది 'అమలిన శృంగారము' (తెలుగు సాహిత్య విమర్శ 1981 : 193)

ఆయన 'త్రవ్విపట్టిన' సంప్రదాయాను స్యూతి తప్పని ఈ వ్యాసకర్త అనటం లేదు. కవి మాటల్ని 'distort' చేసే అధికారం మనకులేదు – అని మాత్రమే తన విన్నపం ఇప్పుడు 'లిరుక్కు'లకూ అమలిన ప్రేమ తత్త్వానికీ ఉన్న సంబంధం స్థూలంగా చూద్దాం.

'Love is of generation of birth in beauty'

(Symposium 206)

'Souls which are pregnant conceive wisdom and virtue'

(Symposium 209)

ఇవి ప్లాటో మహాశయుని అభిప్రాయాలు. 'Idea' (భావం – అని ఇక్కడ వ్యవహరించడం జరుగుతోంది) వస్తు వికల్పాలకు పాదు. అంచేత వస్తువు అశాశ్వతం. భావమే నిత్యం. భారతీయ 'శంకరుడు' ఇక్కడ ప్రత్యక్షమౌతాడు. వేదాంత శాస్త్రానికి సన్నిహితం ప్లాటో సిద్ధాంతం.[20] అందుకే (సన్యాసాశ్రమమని అనక పోయినా) ఆయన స్త్రీ పురుషుల మధ్య పవిత్ర ప్రణయాన్ని ఊహించలేదని అభిప్రాయపడటానికి అవకాశం వచ్చింది.[21] దీని స్థానంలో ఆయన 'homosexual relationship' ని ఊహించాడని కొందరు పండితులు భ్రమించడమూ జరిగింది. కాని ప్లాటో భావన ఇదికాదని తేల్చిన పండితులూ ఉన్నారు.

---

20. చూ. John Woodroffe, 'Garland of letters' 1958 : 222.
21. Cf. John Jay Chapman 'Lucian, Plato and Greek Morals' (1931).

ప్లాటో సాంకేతికం (**allegorical**) గా ఆత్మతత్త్వ భావనని గురించి ఇలా చెప్పాడు.

'జీవుడొక రథికుడు; ఉదాత్త నీచ భావాలే గుర్రాలు' (**Phaedrus**) రినైజాన్ కళాకారులు నీచభావంగా శృంగారా (**love**) న్ని గుర్తించారు.[22] ప్లాటో 'నీచ'మని ఏ భావాన్ని ఉద్దేశించాడో! కవి తాత్త్వికులు సమానం కావాలనీ, '**tragedy**' రచన ఒక్కటే ఆ యిద్దర్నీ సమానస్కంధుల్ని చేస్తుందనీ అన్న ఆయన, 'ప్రవృత్తి'ని (**comedy** కి ఇది ఉపలక్షకం) 'నీచ' భావంగా సూచించి ఉండాలను కోవడంలో తప్పులేదు.

రాయప్రోలు వారిపైన పడ్డ ఈ '**platonic**' ప్రభావం '**lyricism**' ద్వారా పడ్డది కాబట్టి 'శృంగారం' అమలినం అనుకోవడం సంభవించింది. బౌద్ధ క్రైస్తవ మతాల్లో ఉన్న ఈ దృష్టిని ఆనందకుమారస్వామి వంటివారు ఖండించి 'శృంగార రస సంపూర్ణా' అన్న లలితా స్తుతిని దేశసంస్కృతిగా వ్యాఖ్యానించారు. జాన్‌ఉడ్రాఫ్, అరవిందులు, మన భారతీయమైన వైదికమతంలోని '**Phallic**' స్వభావాన్ని సంపూర్ణ యోగమంటూ 'శాక్త' వాదాన్ని పునరుద్ధరించారు.[23] అది అవైదికమని కొట్టి పారేసిన 'మాయాద్వైత' సంప్రదాయం ఆనాటికీ ఈనాటికీ చాలామందిలో మిగిలే ఉంది. గిడుగు, గురజాడలతో కలిపి రాయప్రోలువారు కూడా ఆ 'బంధాన్ని' వదిలి బయటికి ఆనాటికి వచ్చివుండరు. 'కామకళా విలాసం' 'లలితాసహస్రం' మొద

---

22. '**didacticism**'లో భాగమైన ఈ దృష్టే 'శృంగార రసం' మీద ఆనాడు అంత రభస జరిగింది.

23. ప్రభావతీప్రద్యుమ్న మీద కట్టమంచి మొదలు సర్దేశాయివారి వరకు ఉన్న ఒక విమర్శ — 'శృంగారం ముదురుపాకంలో పడ్డ'దని. Alan Wath రచించిన 'Temple of Konarka – Erotic Spirituality (P. 89) ని ఉదాహరిస్తూ కోపేశ్వరరావుగారు నాటి మనిషికి 'మైథున మొక పవిత్ర యజ్ఞం' (Thus love making is a sort of ritual dance, id. P. 76) అంటున్నారు. 'ఈనాడు పాశ్చాత్య కామశాస్త్ర దృష్ట్యా బంధాలు ఎందుకో అందులో వున్న .... శాస్త్రీయ దృక్పథం ఏమిటో తెలిసిన మనకు కామాన్ని శాస్త్రీయంగా చూసుకోవాల్సిన బాధ్యత వుంది' అని కూడా అభిప్రాయపడ్డారు. చూ. 'శిల్ప ప్రభావతి' డా. ఆర్. సి. రెడ్డి (1980) కి రాసిన పీఠికలో.

లైనవి 'సమయ' మతదృష్ట్యా వ్యాఖ్యానాన్ని పొంది వుండడం కూడా దీనికా్కరణం కావచ్చు. అది ఆనాటికి 'Popular opinion' – రాయప్రోలు వారి 'అమలిన' శృంగార తత్త్వం వైదికం కావడానికి వీల్లేదు–ఈ కారణాలుగా

2. 'భావన' అనే మాటను 'imagination' అన్న ఆధునికార్థంలో వాడటం, శృంగారమనే మాటను 'శుద్ధప్రేమ' అనే అర్థంలో వాడటం – ఇవి రెండే రాయప్రోలుపై పడ్డ పాశ్చాత్యాభిప్రాయ ప్రభావాలని ఇటీవల కొందరన్నారు.

(చూ. వెల్చేరు నారాయణరావు 1978 : 147–150)

(భావన – దీన్ని గురించి II 7.1 లో చర్చించడం జరుగుతుంది). ప్రేమ విషయంగా సంపత్కుమార భవభూతి, ధన్యాలోక, అభినవుల references చూపారు. (చూ. 1981 : 193 - 199).

3. ఇక సాహిత్య విమర్శ 'సూత్రములు'. స్పష్టంగా రాయప్రోలువారి దృష్టి 'సంప్రదాయ దృష్టి' (traditional outlook) – అన్నంత మాత్రాన 'వైదిక' మని 'jump' చెయ్యాల్సిన అవసరం లేదు. ఆయన రమ్యాలోకంలో స్పష్ట మైన నిర్దేశముంది – తాను కొత్తగా ఏం చెప్పబోవడం లేదని (కరుణ శృంగార విషయకంగా రాయప్రోలువారి దృష్టికోసం చూ. సంపత్కుమార; 1981; 176).

'కాలధర్మానుగతమై జగత్ప్రవృత్తి
మారు నపుడు వాఙ్మయము మారు నిజము'

అని 'రమ్యాలోకం'లో అన్నవారు; 'నవ్య'లకు 'ప్రాచీను'లలో లేని విశేష దృక్ప థాలు కొన్ని ఉన్నాయంటూ సిద్ధాంతీకరించినవారు,[24] అమలిన శృంగారం మాత్రం ప్రాచీనులదని అంగీకరిస్తారా! సాహిత్య విమర్శలో ఆలంకారిక మార్గాన్ని పునరుద్ఘా టించటంలో నిస్సందేహంగా సంప్రదాయ ప్రభావం కాకుండా – భావవాదమే – కార ణంగా కనిపిస్తోంది.

---

24. కనుల నొండొరులను జూచుకొనుటకన్న
మనసుల న్యోన్యరంజనల్ గొనుటకన్న
కొసరి 'యేమోయి' యని పిల్చుకొనుటకన్న
చెలుల కికమీద నేమి కావలయు సకుడ —తృణ కంకణము.

"…. పాశ్చాత్య సాంఘిక పరివర్తనా సంపర్కంబున (బరకీయ దుర్భ్రమా భ్రమవివశుడై, దాస్యసంకలితుడైన యాధునిక విద్యాపరుండును …. పవిత్రమగు భారతదేశముపై భక్త్యనురాగ నిర్భరత ప్రసరించు చున్నాడు".

(కళా కవిత్వములు – ఆంధ్ర భారతి 1909).

అనడంలోనే ఆయనకున్న 'సాంస్కృతిక దృష్టి' స్పష్టంగా తెలుస్తోంది. 'Romanticism' కి వున్న అనేక లక్షణాల్లో ఇది కూడా ఒకటన్నది ప్రసిద్ధం.[25] ఈ దృష్టి ద్వారానే కవిత్వంపై ప్రజల్లో 'అభిరుచి' (taste) ఏర్పడింది.

'భావకవుల వలె ఎవరికి తెలియని ఏవో పాటలు పాడాలోయ్' అని ఒక చలన చిత్ర గేయం పుట్టిందంటే సమకాలీనంగా భావకవులు సృజించిన 'భావజగత్తు' ఎలాంటిదో స్పష్టమవుతుంది. అది ఆనాటికి నిస్సందేహంగా 'నవ్యం' కాని చిరంతనం కాదు. మనం ఇక్కడ భారతీయంగా చెబుతున్నది చిరంతన మనో వ్యాపార దశను. ఆ దృష్టితో ఇది పాశ్చాత్యమే.

'లిరిక్'లో బుద్ధికన్నా, మెదడుకన్నా, హృదయానికి ఆధిక్యం. లిరిక్ వ్యక్త పరిచేది హృదయభావం (truth of the emotion)[26]

5.3. ఫలితం :

ఇందాకా చర్చించిన 'వస్తు – భావ' స్వభావ వైరుధ్యాన్ని తాత్త్వికంగా గుర్తిస్తే ఈనాటి 'తెలుగు విమర్శనరంగం' మీద ఇటీవల ఒక పండితుడు చేస్తున్న యథేచ్ఛా ప్రకల్పన నిర్దేశాలకు కారణం తెలుస్తుంది :

"తెలుగులో ఆధునిక విమర్శ మొదలైన నాటినుంచి ఈనాటివరకూ స్థూలంగా పరిశీలిస్తే అస్పష్టత, సంప్రదాయ పద్ధతులపైన విశ్వాసం, చారిత్రక పరిణామ ఫలితంగా వచ్చిన ఆధునిక ధోరణుల తిరస్కరణ, అలంకారశాస్త్ర పునరుద్ధరణ వాదం, ఒక కవిపైగల ఆత్మాభిమానం ఫలితంగా కనిపించే కాల్పనిక ధోరణులు. గతంమీద

---

25. వివరాలకు చూ. నారాయణరెడ్డి 1967 : Ch. 6.

26. అనసూయగారి 'శ్యామ పర్ణి'కి రాసిన ఉపోద్ఘాతం నుంచి. దే. కృష్ణశాస్త్రి, 1965; 69 : xxx.

ప్రేమతో గతాన్ని గురించి ఊహలను సృష్టించుకోవడం, పరిణామక్రమాన్ని తల్లక్రిందులుగా చూడటం, వ్యక్తి ప్రాధాన్యవాదం లేక పలాయనవాదం, ఆత్మాశ్రయ విమర్శ లేక 'నేను' వాదం, అనాలోచితంగా వ్యతిరేకాభిప్రాయాన్ని ఏర్పరచుకొని ఉన్న గుణాలను చూడలేకపోవడం, కవికి లేని దృష్టిని తనకున్న వాటిని కవికి ఆపాదించడం మొదలైన భావవాద ధోరణులు కనిపిస్తాయి.

ఉమాకాంతం పంతులుగారు భావకవిత్వంలో ఉన్నాయని పేర్కొన్న అస్పష్టత, అయోమయం, పులుముడు (చూ. రామారావు 1979 : 53 పేర్కొన్నట్లుగా) ఆధునిక సాహిత్య విమర్శలో ఇటీవలికాలంలో కూడా కనిపిస్తాయి. తాను చెప్పదలచిందేమిటో తనకే తెలియకపోవడం, తనకు తెలియని విషయాల జోలికి పోవడం, అస్పష్టతను చమత్కారాలతో కప్పిపుచ్చే ప్రయత్నం ఇలాంటి విమర్శలలో కనిపిస్తాయి.

—కె. కె. రంగనాథాచార్యులు 1980 : 90.[27]

ఆయన వ్యాసంలో శ్రీశ్రీని, రామారావుని కూడా 'spare' చెయ్యకపోవడం గమనిస్తే ఒక విషయం స్పష్టమవుతుంది. అందరూ అభ్యుదయాన్ని కాంక్షించేవారే. ఎవరి చిత్తశుద్ధినీ మనం శంకించాల్సిన అవసరం లేదు. కాకపోతే 'మార్గాన్వేషణ'లో భేదాలంతే. అవి స్పష్టంగా ఒకడు చదువుతో, సమాజంతో, పుటకతో పొందే దృక్పథ నేపథ్యాన్ని ఆవిష్కరిస్తున్నాయి. అంచేత ఈనాడు పాశ్చాత్య ప్రభావజన్యాలైన సాహితీ ప్రక్రియలను విమర్శించడానికి అవసరమైన 'పరిభాష', 'ప్రయోగక్రమం', వీటిని గూర్చి విమర్శకులకు స్పష్టమైన అవగాహన అవసరమౌతోంది.

---

27. అంటూ ఆయన G. V. సుబ్రహ్మణ్యంగారి 'సులోచనం' (సాహిత్య సమాలోచన పీఠిక 1980)ను quote చేశారు. సులోచనంలోని వాక్యాలు 'భావ' తత్త్వంగా చెప్పబడ్డ రెండో ధోరణికి చెందినవని గుర్తిస్తే ఈ ఇబ్బంది ఉండదు, ఆయన వాక్యాలన్నిటికీ సమర్థన ఉంది.

6. విమర్శన దృక్పథ పరిణామం

(CHANGE IN THE CRITICAL ATTITUDES)

ఇంతవరకూ చర్చించిన తాత్త్విక ధోరణుల ప్రభావం విమర్శన దృక్పథాల్లో పర్యవసించి కనిపిస్తుంది.[1] తెలుగులో ఇన్ని విధాలుగా (types) విమర్శన సాగుతోందని చెబుతున్న విమర్శకులు కనిపిస్తున్నారే కాని (చూ. II 7.0.) విమర్శ దృక్పథాలు ఎన్నో చెప్పినవారు ఈ వ్యాసకర్త చూపుకి అందలేదు. ఒక విషయం మాత్రం చాలామంది అంటున్నారు. అది – పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రక్రియలు దిగుమతి అయినంతగా విమర్శక ధోరణులు ఏర్పడలేదని. ఈ అభిప్రాయానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్న వాక్యాలు చూడండి :

"పాశ్చాత్య సాహిత్యంచేత మన ఆధునిక సాహిత్యం ప్రభావితమైంది. అందులోని వివిధ ప్రక్రియలు మన సాహిత్యంలోనూ ప్రవేశించి విస్తరిల్లినాయి. శిల్ప పరిణతి కూడా సాధించుకున్నాయి. కాని వాటికి సంబంధించిన విమర్శ మాత్రం అంతగ అభివృద్ధి చెందలేదు" —పి. సంజీవమ్మ (1980 : 34).

---

1. "సాహిత్యంలో దృక్పథాలు సంఘంలో సమకాలీన భావ సంచలనాన్ని వ్యక్తం చేసేవే .... నవ్యాంధ్ర సాహిత్య కల్లోలినిలో అంతర్వాహినిగా హేతు (లేక భౌతిక ?) వాదానికీ, ఆధ్యాత్మిక వాదానికీ జరుగుతున్న నిరంతర సంవాదం ఒకటి గోచరిస్తుంది. ఈ సంవాదమే ఒకొక్కసారి వ్యక్తుల మధ్య వర్గాల మధ్య విద్వేషంగా కూడా దిగజారిపోతూ వుంటుంది. ఈ సంవాదమే భావ విషయంలో స్వేచ్ఛకూ – నియంత్రణకూ, భావాల్లో అధునాతనత్వానికీ, సనాతనత్వానికీ, తత్వ చింతనలో విచికిత్సకూ – విశ్వాసానికీ, కల్పనలో వాస్తవికతకు, భావనకూ జరిగే సంఘర్షణగా వివిధ రూపాల్లో ప్రత్యక్షమౌతుంది".

—ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం "సాహిత్యంలో దృక్పథాలు" : 1968 : 9.

విమర్శ (**criticism**) కూడా పాశ్చాత్య సంపర్కంతో ప్రవేశించిన ప్రక్రియే- సాహిత్య ప్రక్రియల్లో అదీ ఒకటే – అని గుర్తిస్తే మౌలికంగా తెలుగు విమర్శలో పరిణమిస్తూ వస్తున్న దృక్పథ భేదాలు – ఎంత **'polarity'**ని సంపాదించుకొన్నామో అర్థం చేసుకోవడం కష్టం కాదు.

ఈ యుగాన్ని విమర్శక యుగమనడంలో ఔచిత్యం ఇక్కడ మరోసారి పునరాలోచించాల్సి వుంది. విమర్శ గ్రంథం, వ్యాసరూపాన్ని పొందక ముందు 'కావ్య' రూపంగానే అధికంగా వచ్చింది.[2] ప్రతి కవీ – వీరేశలింగంగారి మొదలు శ్రీశ్రీగారి దాకా **'self estimates'** కూడా చేసుకొన్నారు. 'నేనే మొదట ఇది చేశాను', 'ఈ యుగాన్ని నేను నడిపిస్తున్నాను" – ఇత్యాదిగా. ఇక్కడ ఉద్దేశించింది రచయిత నిక్షిప్తం చేసిన విమర్శన సూత్రాన్ని – రచయిత సాహిత్య దర్శనాన్ని – వెరసి సాహిత్య స్వరూపాన్ని వివేచించడంలో తెలుగువారిలో పరిణమించిన దృక్పథ భేదాల్ని. దీనికి స్పష్టమైన సూచన (**indication**) ఒకరినొకరు తప్పు పట్టుకోవటం; లేదా తమ 'దారి' ఇదంటూ చెప్పుకోవడం.

1875 లో కందుకూరి వారు 'విగ్రహ తంత్ర విమర్శనం' రాశారు. కొక్కొండ వారిని 'రంధ్రాన్వేషణ' తత్పరతతో ఖండించడం ధ్యేయం. కలం పేరుగా 'గుణాగుణ ప్రదర్శినీ సామాజికుడు' అనడాన్ని ఉంచుకొన్నారు. (అసలు ఈ కలం పేర్ల మీద పరిశీలించినా ఈ దృక్పథ భేదాలు స్పష్టంగా తెలుస్తాయి) ఇది పాశ్చాత్య ప్రభావంవల్ల వచ్చిందని చెప్పడానికి వీల్లేదు. 'కలం పేర్లు' ఉన్న ప్రాచీనకవు లుండటం దీనికి నిదర్శనం – కాకపోతే దాన్ని వారు తమ కావ్యతత్వంలో అభేదంగా పాటించారు : కవిబ్రహ్మ; కుమార భారతి, సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌముడు ఇలాంటివారే. అవతారికల్లోని పద్యాలు వారి వారి విమర్శన దృక్పథానికి నిదర్శనాలు. ఒక **Parallelism** చూద్దాం.

---

2. ఏ కావ్యంలో విమర్శ (ప్రాథమికంగా సామాజిక విమర్శ ఉద్దిష్టం) ఎక్కడ ప్రధానంగా వుంటుందో దాన్ని 'విమర్శ కావ్యం'గా గ్రహిస్తూ ఇటీవల బూదరాజు రాధాకృష్ణగారు ఒక వ్యాసం (అదే పేరిట) రాశారు. 'అభాగ్యో పాఖ్యానం' నుంచి 'శశ విషాణం' దాకా వచ్చిన వస్తున్న విమర్శ కావ్యాల్ని ఆయన సమీక్షిస్తూ **Western parallels** కూడా చూపారు.

(విమర్శ విశేష సంచికలో 1980 : 44–56)

నన్నయగారు 'లోనారము' వారిని, అక్షర రమ్యత నాదరించే 'ఇతరుల్ని' పేర్కొన్నారు : (సారమతి గవీంద్రులు : భారతావతార్)

గురజాడ కూడా : 'నాకా కళలపట్ల జీవితంపట్ల కొన్ని ఆదర్శాలు ఉన్నాయి. వాటిని సంస్కృతిపరులు మాత్రం అర్థం చేసుకొని హర్షించగలరు. సంస్కృతి శూన్యులు కావ్య కథా సంవిధాన, హాస్య ధోరణులను గమనించి అంతటితో సంతృప్తి పడతారు" అని అంటాడు (చూ. లేఖలు. పు. 205).

సాహితీ తత్త్వవేత్త అయిన ఏ రచయిత అయినా తన సృష్టిలోని బాహ్యాభ్యంతరాల్ని స్పర్శించకుండా 'విమర్శ' చెయ్యడు. ఇది సార్వకాలిక సత్యంగా కనిపిస్తోంది. సాహిత్యంలో బాహ్యమైనది శాబ్దిక జగత్తు. ఆలంకారికమైంది అర్థజగత్తు. మానవుడు 'కవి' అవుతున్నాడంటే ఈ రెండు జగత్తుల్నీ కలపగలిగే వాక్ సంపదను పొందుతున్నాడని అర్థం. ఆ సంపదను 'ప్రతిభ' (కవి–త్వం కవి స్వభావమనే అర్థంలో) అందాం :

విశ్వనాథ : కావ్యము వెదకి చూచిన ప్రత్యక్షరము, ప్రతి శబ్దము, ప్రతి
వాక్యము, ప్రతి అలంకారము కావ్యరసోన్ముఖముగా
పరుగెత్తుట కన్న మించిన మహాశిల్పము లేదు.
(సాహిత్య వ్యాసములు పు. 56).

శ్రీశ్రీ : కవి తనలో అంతర్గతమైన రసాన్ని పాఠకునిలో బహిర్గతము చేయగలుగుతున్న కార్యమే సంవిధానము. దీనికి ఆఘాతం కల్గితే రసానికే విప్రతిపత్తి సంఘటిల్లినట్లు. కావున తుట్టతుదకు రీతినదాలు రససముద్రం లోనే చేరుకొంటాయి. (గురజాడ. పు. 53)

ఇది పరిశుద్ధమైన సాహితీ విమర్శకు నిదర్శనం. ఇది కావ్య సృజనా ప్రక్రియలో అనుభవ గ్రహణంలో జరుగుతున్న 'విశ్వ' సాహితీ వ్యాపారం. దీన్ని వ్యాఖ్యానించడంలోనూ సాహిత్యానికీ జీవితానికీ ఉన్న సంబంధాన్ని గుర్తించడంలోనూ దృక్పథభేదా లేర్పడుతున్నాయి. ఈ దృక్పథ భేదాల్ని అతిక్రమించి అందరూ గుర్తించే సాహితీ వ్యాపారాన్ని ఇందాకా చెప్పింది. గుర్తించడం మాత్రం చేస్తారు

కాని వ్యాఖ్యానించమంటే మాత్రం 'పుఠరేకొక బుద్ధి'. కాని ప్రతి ఒక్కడు చెప్పేదీ దృక్పథ మనిపించుకోదు.[3]

ఇంతవరకు 'వస్తు' 'భావ' దృక్పథాలుగా చర్చించిన తాత్త్విక పునాదులమీద ఏర్పడ్డ విమర్శన దృష్టుల్ని ఇక్కడ పరిశీలించడం జరుగుతుంది. విమర్శన మార్గాలు ఎన్నయినా దృక్పథాలు మాత్రం ఏ యుగంలోనైనా స్థిరంగా ఉండటం గమనించ వచ్చు. ఇవి ఎప్పుడూ మూడే.

ఈ మూడు దృక్పథాలూ క్రింద చిత్రింపబడ్డాయి.

(A) వస్తు దృష్టి $\frac{\text{వస్తువు}}{\text{భావం}}$ = రసం.

(B) భావ దృష్టి $\frac{\text{భావం}}{\text{వస్తువు}}$ = రసం.

(C) రస దృష్టి వస్తువు + భావం = రసం.

(C) ని భారతీయమన్నది. (A) (B) లు పాశ్చాత్యాలన్నవి. ఈ అంశం కొంత వివరణను ఆపేక్షిస్తోంది. ప్లాటో భావవాది (**Doctrine of Ideas**); అరిస్టాటిల్ వస్తువాది. (**Theory of Forms**); ప్లొటినస్ రసవాది (**Theory of Emanation**).[4] భారతీయలంకారికులలో అభిధాతాత్పర్యవాదులు వస్తుదృష్టికీ, లక్షణ భాక్తవాదులు భావదృష్టికీ, అభివ్యక్తి వక్రోక్తివాదులు రసదృష్టికీ సాక్షులు.[5] మీమాంస, న్యాయ, ఆగమశాస్త్రాలు నేపథ్యంలో ఈ మూటికీ ఉన్నాయి.

సరిగా ఈ కారణంవల్లే ప్రతి సాహిత్యోద్యమంతో పాటుగా తదుచిత విమర్శనరీతి కూడా ప్రవర్తిస్తూ వస్తోంది. భారతీయమైన అలంకారశాస్త్ర పరిభాషా

---

3. **'right of private judgment'** అంటే ఎవడికి వాడు తనకు తోచిన తీర్మానాలను చెయ్యటమని అర్థం కాదు; పూర్వ నిశ్చితాభిప్రాయాల్ని గుడ్డిగా అంగీకరించక పోవడంలో స్వతంత్రాలోచనకు తావివ్వడమని.

4. ఈ అంశాల మీద పూర్తి చర్చకు చూ. **Appendix 1.**

5. ఈ అంశాన్ని బ్రహ్మానంద 'వ్యంజన సూత్రం' (1981) **Ch.** 2 లో వివరించి వున్నాడు.

'పదాలు' కూడా 'నవ్యార్థ'ల్లో వాడబడే 'వెసులుబాటు' దనాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాయి – పరిభాష సృష్టించాలన్నా సమీపంలో ఉన్న సంస్కృతంలో సమానార్థక పదమే ఆశ్రయించదగిందిగా కనిపిస్తోంది. అంచేతే ఆధునిక సాహిత్య విమర్శనిండా పాశ్చాత్య విమర్శ పరిభాషకు ప్రతిగా సంస్కృతీయ పరిభాష కనిపించడం.

అంచేత ఒక విమర్శ వ్యాసాన్ని/గ్రంథాన్ని చదివినప్పుడు కనిపించిన ప్రతి 'పదాన్ని' బట్టి – రచయిత దృక్పథాన్ని మనం తేల్చలేం. 'విమర్శ' మొత్తం వ్యంజించే (suggest చేసే) '**idea**' ను బట్టి చెప్పాల్సిన విషయం అది.

అలాగే కొన్ని విమర్శ గ్రంథాలు/వ్యాసాలు మొత్తం ప్రతిబింబించేది విమర్శన దృక్పథ మనిపించుకొంటుంది. దీనికి కాల విభజనతో సమన్వయం ఉండవచ్చు. లేకపోవచ్చు. ఒకే రచయితలో జీవిత పరిణామక్రమంలో దృక్పథాలు మారవచ్చు. ఒకడిలో పై మూడు దృష్టులూ '**confusion**' లో వుండవచ్చు. దీన్ని 'విమర్శక' ధోరణి అనవచ్చు. విమర్శన ధోరణి సామాజిక చైతన్యానికి ప్రతిబింబంగా ఉంటుంది. సామాజిక చైతన్యాన్ని నియమించేవాడు వ్యక్తి కాడు. వ్యక్తి దానిచేత నియమితు డౌతూ ఉంటాడు. పాశ్చాత్య మొక నూత్న భావస్రవంతి. 'వస్తు' ముఖంగా ప్రారంభమై 'భావ' ముఖంగా పరిణమించి ఈనాడు దేశీయమై పోయింది. తొలిదొల్త 'వస్తు' 'భావా'లపై ఉన్న ద్వేషం ఈనాడు ఏ విమర్శకుడిలోనూ కనిపించదు.[6] ఫలితం సమన్వయ ధోరణి.

ఒక ఉదాహరణం :

'కేవలాంగ్ల వాఙ్మయ విమర్శనా నియమములు మన ఆంధ్ర వాఙ్మయమును విమర్శించుటలో పనికిరావు. కేవల పూర్వ విమర్శనా నియమములు ప్రస్తుత కాలమునకు తగవు. కావున రెండు విధముల నియమములను సమ్మేళనము చేసి సంప్రదాయ

6. 'ఇటీవల రాగారాగా ప్రాయికముగా సంస్కృత మెఱుగని కవులు, చదువని కవులు, సమాసమొల్లని వారు, అలంకారము నొప్పనివారు, యతిప్రాసలహిత శత్రువులు, అక్షర ద్వేషులు, ఔచిత్యబాహ్యులు – ఏవమాదులు వాగ్దేవికి చరమ దశను సాధించినారు'– వేదం వేంకటరాయ శాస్త్రిగారి ('గ్రామ్యాదేశ నిరసనము'. పు. 2) నుంచి ఈ వాక్యాలు ఉద్ధరించి కె. వి. రమణారెడ్డిగారు ఇది '**jeremiad**' అని వర్ణింప దగిందన్నారు.

ములు చెడకుండ విమర్శనము సాగింపవలయును. ఇప్పుడు ప్రచురింపబడుచున్న విమర్శనములు సంప్రదాయ నిరసనము చేయుచున్నవి. అట్లు చేయకూడదు. సంప్రదాయ నిరసనము విమర్శనము పెడత్రోవల కీడ్చుకొని పోవును. దానిచే భాషకు హాని కలుగును. (అలంకార తత్త్వ విచారం – ఆంధ్ర కవితా విమర్శ గ్రంథమాలికా సంపాదకీయం 1915).

ఆంగ్ల విమర్శనా నియమాలు తెలుగు సంస్కృత వాఙ్మయాలకు ఎంతవరకూ అన్వర్తిస్తాయనే విషయం కురుగంటి సీతారామయ్య (అలంకారతత్త్వ విచారం 1915) లో 'చర్చనీయంగా' వుంటే (చూ. పు. 76) 'పాశ్చాత్య వాసనలు వీడక వెంటాడుచున్నను భారతీయ నాగరికతకు నెల్ల మూలకంద మనదగు సంస్కృత వాఙ్మయమును జుల్కనగ జూడక మూలాధారముగనే గ్రహించి సర్వత్ర వాదమునకు గడంగితిని' అంటూ బసవరాజు అప్పారావుగారు (ఆంధ్ర కవిత్వ చరిత్ర 1932, పు. 4) అలంకారిక సంప్రదాయంపైనే ఊనిక చూపుతుంటే, ఆ రోజుల్లోనే (కొంత ముందు) ప్రాచ్య పాశ్చాత్య ఆలంకారిక మతాల నడుమ భేదాల్లేవని అన్నవారూ ఉన్నారు :

"ప్రాచ్య పాశ్చాత్య కళాదర్శములు భేదములని చెప్పుచుండ విని దానిలో తరచి జూచితిని .... నిజముగా మన యాలంకారికుల అభిప్రాయములకును, పాశ్చాత్య విమర్శకాగ్రేసరుల భావములకును భేదమెద్దియు లేదని స్పష్టపడును. కావ్య ప్రయోజనమును గూర్చియు, తత్త్వమును గూర్చియు, రస స్వభావమును గూర్చియు నుభయులొకే విధమగు సంప్రశ్నముల గైకొని విచారింప బూనిరి"

(పురాణం సూరిశాస్త్రి 'విమర్శక పారిజాతము' 1926; P. 1 & 11).

[అదిభట్ల వారి 'నవరస తరంగిణి' ఇలాంటి ప్రయత్నమే].

ఈ సమన్వయ దృష్టి అనాడే ప్రతిపాదింపబడి వుంటే విశ్వనాథవారు ఇలా అనటానికి కారణం ఏమిటి ?

'మన పూర్వాలంకార గ్రంథములు శబ్దము యొక్క నిర్దుష్టత వాక్యరచనలోని నిర్దుష్టత ప్రధానముగా స్వీకరించి చెప్పినవి. భావమును విడమరచి చూపినవి. రసాదులను సూచించినవి. పాశ్చాత్య విమర్శ గ్రంథములు వేరు త్రోవ త్రొక్కినవి. పాత్ర పోషణము, కావ్యరచనా కాలము, కవి జీవితము, కావ్యము నందలి కవి జీవన ప్రతి

బింబము, కవి సమకాలిక విషయ పరిశీలన కవియొక్క స్వంతమైన సుఖదుఃఖములు కావ్యమునందు నిరూపించుట – చరిత్ర ఇత్యాది విషయములకు వారి విమర్శ ప్రాముఖ్య మిచ్చినది" (—జయంతి 1–1, 1958 సంపాదకీయం).

విశ్వనాథవారు ఉద్దేశించిన పాశ్చాత్య విమర్శకులు ఒక యుగానికి, స్వభావానికి మాత్రం చెందినవాళ్ళు. అంతటితో పాశ్చాత్య విమర్శ ఆగిపోయిందా! మరి విశ్వనాథ వారు సార్వకాలికంగా పాశ్చాత్య విమర్శ అంతా చారిత్రకంగానే ఉండి పోయిందని– ఉండి పోతుందని భావించారందామా! లేదు. ఆయన నిరసించింది ఆ దృక్పథంతో పూర్వ కావ్యాల్ని విమర్శించడాన్ని. ఆయన ఇంకా ఇలా అన్నారు.

"చదివిన వారనగా ఆ గ్రంథములను చదివి విమర్శించువారే కనుక ఈ సూత్రములు కావ్య ప్రధాన లక్షణముగా గ్రహించుట తప్పని సరియై పోయినది. అందుకనియే పలుమంది ఆధునిక కావ్యములందు అసంస్కృత శబ్ద స్వరూపములు, అనిర్దిష్టార్థక శబ్ద ప్రయోగము, ఆంగ్లేయ భాషా మర్యాదానుకూల వాక్య విన్యాసములు, పరదేశ సంస్కార బహుళ భావములు, తద్దేశ గత మహాకవుల ననుసరించుట, వాని యందే రమించుటయు మిక్కిలిగా కనిపించుచున్నవి. దేశీయత తక్కువ: విదేశీయత ఎక్కువ అయినది. ఇది ఇంతటితో ఆగలేదు. ఈ సూత్రములతో పూర్వ కావ్యము లను విమర్శించుటయైనది". (ibid).

ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే ప్రాచ్య పాశ్చాత్యాల్ని దేశపరిధుల్లో ఆలోచించి నంతవరకు సమన్వయమనే మాటకు 'parallels' చూపడమనే అర్థం మాత్రమే చెప్పుకోవాలి.[7] దీనివల్ల 'విమర్శ' చేసేవాడికి ఒదిగిన లాభమంటూ లేదు.

అందువల్లే విమర్శ గ్రంథాలు కొన్ని వచ్చాక వాటిలో మనం దృక్పథాల్ని గమనించగలుగుతున్నా మనటం. ఇంతవరకు చర్చించింది పాశ్చాత్య 'వస్తు' 'భావ' సంఘట్టనంతో తెలుగువాడి 'ఎద'లో మొదలైన ప్రతిస్పందనలు. ఈ ప్రతిస్పందనకు ప్రతిగా (reflection గా) ఏర్పడ్డవే దృక్పథాలు.

---

7. సమన్వయమనుటలో వారు సానుభవములతో నివి యేకీభవించునా లేదా యను విచారణయే గాని, సంస్కృతాలంకారికుల యభిప్రాయములకును పాశ్చాత్యుల భావములకును గల సాదృశ్య విభేదము లిందున విచారింప బూనలేదు' – సూరిశాస్త్రి 1926 : 261.

6.1. వస్తు దృష్టి :

సాహిత్య పరిణామ దృక్పథం :

'శబ్దార్థౌసహితౌ కావ్యమ్'

(భామహుడు; కావ్యాలంకారం 1–16).

అది గద్యమని పద్యమని రెండు రకాలు. సంస్కృత, ప్రాకృత, అపభ్రంశాలని మూడు రకాలు. ఇది ఆలంకారికుని కావ్య వర్గీకరణం. 'సాహిత్యం' (సహితౌ) ఇక్కడ కావ్య 'ప్రక్రియ'గా సూచితమైంది. అలంకార శాస్త్రానికి 'సాహిత్య శాస్త్ర' మనే పేరుకూడా ఉంది. కాని చాలా ఇటీవలిది.[8] 'Literature' అన్న ఆంగ్ల పరిభాషకు సమానార్థకంగా ఈ శీర్షిక కింద మనం 'సాహిత్య' మనే మాట వాడుతున్నాం. వాఙ్మయమనే మాటకూడా ఇదే అర్థంలో వాడబడుతోంది. వెరసి 'కవుల చరిత్రలు', 'సాహిత్య చరిత్రలు', 'వాఙ్మయ చరిత్రలు' తెలుగులో కందుకూరివారి నుంచి (ప్రధానంగా) ఈనాటిదాకా పుడుతూనే ఉన్నాయి. పేర్లు మారినా (ఆరుద్ర, నారాయణరెడ్డి, వెల్చేరు) పరిణామ దృక్పథం ఇంకా బాగా ప్రచారంలో ఉంది. కాని పరిణామ విశ్లేషణలో స్పష్టంగా పాశ్చాత్య ప్రభావంగా చెప్పదగిన మూడు మార్గాలు వచ్చాయి.

యుగ దృష్టి.

కవుల దృష్ట్యా, కవుల్ని ఆదరించిన రాజ్యాలదృష్ట్యా, సంభవించిన ప్రధానమైన సంఘటనల దృష్ట్యా (అవి రాజకీయమూ కావచ్చు), ప్రక్రియలద్వారా సాహిత్య చరిత్రను చూడటం అనేది కేవలం పాశ్చాత్య సంపర్కంతో ఏర్పడ్డదని చెప్పాల్సిన అవసరం లేదు. సాహిత్య చరిత్ర అంటే జాతి చరిత్ర; ఇదే అభిప్రాయాన్ని Henry Morley ఇలా వ్యక్తం చేశాడు.

'సాహిత్యమంటే ఒక జాతి చరిత్ర, ఆంగ్లేయ మనః కథ'[9]

---

8. చూ. Sri Ramachandrudu P. 'The Name of the Sanskrit Poetics', in Aksarariana (1970 : 55–57). శేషేంద్ర శర్మగారు తమ 'కవిసేన మేనిఫెస్టో' (1977) కి 'ఆధునిక సాహిత్య శాస్త్రమ్' అని ఉపశీర్షిక పెట్టడం చాలా ప్రధానంగా గుర్తించదగింది'.
9. Henry Morley 'Preface to English writers' 1864 : I.

ఒక జాతి సాహిత్యం ఆయా శతాబ్దుల్లో వెలసిన మహాకవుల్ని ప్రత్యేకంగా వింగడించడం అవగాహన సౌలభ్యంకోసమే తప్ప సాహిత్య చరిత్ర అంటే కేవలం కవులు – వాళ్ళ గ్రంథాలూ వీటి జాబితా మాత్రమే కాదని సూచిస్తూ **William Henry Hudson** (1912) సాహిత్య చరిత్ర ప్రధానోద్దేశ్యం ఏమిటో ఇలా అంటాడు.

"Its chief aim should be to give a dear and systematic account, not of the achievements of successive great writers merely as such, but of national changes and development"

(An outline History of English literature; Preface).

తెలుగులో ఈ తరగతి కింద వచ్చిన గ్రంథాలు అనేకం కాబట్టి ఆ లెక్క-ఇక్కడ ఇవ్వడం లేదుకాని (చూ. అనువిద్ధ గ్రంథావళి) **Hudson** మహాశయుడి ఆశయం మాత్రం ఇంకా తెలుగు సాహిత్య చరిత్రల్లో సమగ్రంగా ఆవిష్కరింప బడాల్సి ఉందని అనిపిస్తోంది. ఆయనే మరోచోట చరిత్ర రాయడంలో వైయక్తిక ధోరణులకీ, సాంఘికంగా ఉన్న సంప్రదాయాలకీ మధ్యనున్న సంఘర్షణను చిత్రించడం ప్రధానమనీ అన్నాడు.

'To exhibit the interplay of the personal and the impersonal in the making of history is, indeed one of the fundamental of the historians task" (ibid).

ఇతర కళలతోపాటు సాహిత్యం ఎలా పరిణమిస్తూ వచ్చిందో, సాంస్కృతిక చారిత్ర నేపథ్యం (వక్రీకరించకుండా)లో సరిగా నిబంధించి సాహిత్య ప్రక్రియా పరిణామాల్ని గురించి ఇంకా మంచి **evaluations** రావాల్సిన అవసరం మాత్రం ఉంది. అందుకే ఇటీవల ఒకరన్నారు – 'ఇంతవరకూ జరిగింది చాలా మౌలికమైన విషయ సేకరణ మాత్రమే' నని 'అసలు పరిశోధన ఇంకా మొదలు పెట్టాల్సి ఉం'దని.[10]

T. S Eliot సాహిత్యానికి 'చారిత్రకత' అనే అంశాన్ని నిరాకరించాడు. కొత్త పాతలు (చరిత్ర) సాహిత్యంలో ఉండవని ఆయన అభిప్రాయం.

"The whole of the literature of Europe from Homer has a simultaneous existence and composes a simultaneous order"

—Tradition and the Individual Talent 1920 P. 42.

---

10. కొలకలూరి ఇనాక్ (1980) వెల్చేరు నారాయణరావు (1980)

ఈ మాటల ప్రభావం మాత్రం ఇంకా తెలుగు సాహిత్య చరిత్రకారులపై పడ్డట్టు లేదు. పడినా 'వస్తు' ధోరణి ఓపట్టాన సమసి పోయేదికాదు. పోవాల్సిన అవసరమూ లేదు. అందుకే ఇటీవల భారతిలో వచ్చిన ఓ వ్యాసం చూడండి — బ్రౌన్ చేసిన వేమన పద్యాల పరిష్కరణను గురించి[11]. పదిరోజుల క్రితం ఒక చిన్న వ్యాసం వచ్చింది పారిస్‌లో ఉన్న వేమన పద్యాల్ని గురించి.[12] ఇలా సాహిత్య చరిత్ర — సాహిత్య వస్తువును గురించిన 'నిఖార్సు చరిత్ర' తవ్వడం వల్లనే సాహిత్యంమీద **'seriousness'** ఏర్పడిందని అంగీకరించాలి. నిడుదవోలు, బంగోరె రచనలు ఈ దృష్టికి ప్రబల ఉదాహరణలు.

ప్రయోగ దృష్టి :

సాహిత్య రచనల్లో వచ్చిన పరిణామం 'కవిత్వ' చరిత్ర. 'ఆంధ్ర కవిత్వ చరిత్ర' అనే పేరిట బసవరాజు అప్పారావుగారు (1932) రాసినా అది విమర్శ గ్రంథం.[13] పైన చర్చించిన **Hudson** (1912) అభిప్రాయంలోని **'personal x impersonal'** అన్న అంశం సాహిత్య పరిణామం కంటె 'కవితా' స్వరూపానికి సంబంధించినది.

తెలుగు విమర్శ ప్రపంచంలో మొదటిసారిగా ప్రాచీనాధునిక సాహిత్య పరిణామ క్రమాన్ని కవితా రూపాల నాధారంగా చర్చించిన పరిశోధన సి. నారాయణరెడ్డి గారి 'ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము'. **John Livingston Lowes** (1930) వేసిన 'ప్రయోగ' ప్రమాణం ఆయన పరిశోధనకు వెన్నెముకగా గుర్తించవచ్చు. ప్రతి రచయితా తన సమకాలికంగా ఉన్న రచనా విధానాల్ని **(conventions)** మూడు దృష్టులతో చూడవచ్చు — నంటున్నాడు **Lowes :**

---

11. ఎన్. గోపి 'వేమన పద్యాల పరిష్కరణ; బ్రౌన్ నేపథ్య కృషి', భారతి : సెప్టెంబరు 1980 : 52-57.
12. వెంకటేశ్వరరావు, త్రిపురనేని '250 ఏళ్ళనాటి పారిస్ వేమన' ఆంధ్రప్రభ **Dec 27 (1981).**
13. అలా పేరు పెట్టడంలో కూడా చారిత్రకత మనవాళ్ళనెలా ఆకర్షించిందో గుర్తించవచ్చు.

"We may accept them passively and confirm or we may keep and mould them, or we gloriously smash them and go on.
—Convention and Revolt in Poetry P. 91

'keep and mould' అన్నది ప్రయోగం అన్న దానితో స్థూలంగా అన్వ ర్థించుకోవచ్చు. వేదాలనుండి నారాయణరెడ్డిగారి దాకా వచ్చిన సాహిత్యాన్ని – తెలుగు ఆధునికాంధ్ర కవిత్వాన్ని ప్రత్యేకంగా – చర్చించడంలో 'యుగ' దృష్టిని కాకుండా 'ప్రయోగ' దృష్టిని ఆశ్రయించి ఉండటం గమనించవచ్చు: ఆయన సంప్ర దాయములు : ప్రయోగములు అని పేరుపెట్టడం దీనికి నిదర్శనం (చూ. 1967 : 2).

విమర్శలో సంప్రదాయరీతి :

కవితా రూపాల్లో పరిశీలింపబడ్డట్టుగానే 'విమర్శ'లో కూడా సంప్రదాయ రీతి[14]ని పట్టుకొనే ప్రయత్నం ఇటీవల కోవెల సంపత్కుమారాచార్యగారు (1978, 1981 ము) చేశారు. నారాయణరెడ్డిగారు 'సంప్రదాయములు' అంటోంటే సంపత్కు- మార 'సంప్రదాయము' అని మాత్రమే అంటున్నారు. ఈ బహువచన 'లు' వర్ణ లోపం 'సాహిత్య విమర్శకు సంబంధించి చాలా అధునాతనమైన **Westernized thinking**ని నిరూపిస్తోంది.[15]

"సాహిత్య రంగమున విమర్శ సంప్రదాయమనగా సాహిత్యమును వివేచించు టలో, పర్యాలోచించుటలో ఈ దేశమునందు ప్రాచీన కాలమునుండి అవిచ్ఛిన్నముగా శిష్ట సహృదయ పరంపరావతీర్ణమయి సాగి వచ్చుచున్న విధానము"

(ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ : సాంప్రదాయిక రీతి, పు. 11)

తెలుగు సాహిత్య రూపాల్లో (genres) ఆలాంటి 'భారతీయత' (**Indianism**) ఉందా అన్న ప్రశ్నకు 'విమర్శ' పరంగా ఆయన అవగాహన ఇది :

---

14 **traditional style (mode)** అనే అర్థంలో వివక్షించినట్టు కనిపిస్తుంది.

15. **Cf. T. S Eliot 'Tradition and the Individual talent' (op. cit).**

'భరతుని నాటినుండియు అవిచ్ఛిన్నమైన[16] ఈ విమర్శ సంప్రదాయము ప్రాంతీయ భాషా సాహిత్యములకును సహజముగనే అనువర్తించినది".

(పై గ్రంథము. పు. 12)

సంపత్కుమారగారి ప్రయత్నం కూడా దాదాపు చరిత్ర రాయడమే అయ్యేది. కాని ఆయన విమర్శ సూత్రాల్ని మొదటిసారిగా ఆవిష్కరించడానికి ప్రయత్నించడంతో (వివరాలు తరువాతి అధ్యాయంలో) 'విమర్శ చరిత్ర' రాయడానికి తెలుగులో ఒక ప్రారంభం జరిగిందని చెప్పవచ్చు. Wimsalt and Cleanth Brooks (1957) చేసిన ప్రయత్నం తెలుగులో కూడా ఇలా మొదలైందని చెప్పుకోవాలి.

విప్లవ దృష్టి :

Lowes అభిప్రాయాన్ని ముందు చర్చించాం. ఆయన నిర్దేశించిన మూడో మార్గం మూలమార్గ విచ్ఛేదం – నూత్న మార్గావిష్కారం. 'విప్లవం' అనే మాట తెలుగుదేశంలో, సాహిత్య విమర్శలో చాలా 'Pejorative meaning'ని పెంపొందించుకొని 'రాజకీయ నినాద' మాత్ర పర్యవసాయి అయిపోవడంలో పాశ్చాత్య ప్రభావం వికటించిందని చెప్పాలి. ఇందాకా చెప్పిన యుగ, ప్రయోగ దృష్టులు కాకుండా కవితారూపాల్లో వచ్చిన విప్లవాలమీద (Revolts అన్న అర్థంలో) వెల్చేరు నారాయణరావుగారు పరిశోధించడంలో తెలుగులో పెరుగుతున్న అధునాతన పాశ్చాత్య విమర్శ సిద్ధాంతావగాహన కనిపిస్తుంది.

16. అవిచ్ఛిన్నత : ఈ అంశంపై 'Landing on the past to the present' (Max Radir) అన్న అభిప్రాయాన్ని మాత్రమే కాకుండా 'Tradition is not only concord with past but also freedom form it' (S. Radhakrishna, of in K. V. Ramana Reddy 1969 also); అనికూడా గుర్తించడం 'Traditions are not dead dogmas .... Tradition should not be canoraised, it should be developed and enriched by new artistic experience' (Avner Zis) అన్న నూత్న భావ వికాసాన్నీ అనుసంధించుకోవటం 'విమర్శ'లో సాధించిన అభ్యుదయమే.

ఇక్కడ 'New New Criticism[17] గా చెప్పబడుతూన్న నిర్మాణ వాదాన్ని (structuralism) ఆధారంగా తీసుకోవడం చాలా గుర్తించదగిన విషయం' ఇక్కడ మరో విషయం గుర్తించాలి. మన తెలుగు విమర్శ ఇంగ్లీషు (పాశ్చాత్య విమర్శ) చేత ప్రభావితమైనట్టే; ఇంగ్లీషు విమర్శ ఫ్రెంచి, జర్మన్, రష్యన్ విమర్శ సంప్రదాయాలచేత ఈ శతాబ్దంలో చాలా మార్పుల్ని పొందింది. అంచేత ఈనాడు వస్తున్న విమర్శ గ్రంథాల్లో మొత్త ప్రపంచ సారస్వతమంతా ప్రత్యక్షమవుతూ ఉండటం గుర్తించవచ్చు. సాహిత్యాన్ని పరిణామక్రమంలో పరిశీలించేటప్పుడు ప్రయోగాలూ ఉంటాయి; విప్లవాలూ ఉంటాయి. మూలాభిప్రాయ విచ్ఛేదం మాత్రమే 'విప్లవం' — తెలుగు సాహిత్యంలో అలాంటి పరిణామం ఈ శతాబ్దంలో మాత్రమే జరిగింది. పురాణాలమీద ప్రబంధాలు ప్రయోగాలు తప్ప విప్లవాలు కావని విమర్శ ఉన్నా (చూ. వెల్చేరు వారిమీద శేషేంద్రగారి విమర్శ. అము. 1980) తెలుగు సాహిత్య అనుశీలన దృక్పథాల్లో 'వస్తు' దృక్పథానికి తార్కాణంగా వచ్చిన ఈ పరిశోధన చాలా ప్రముఖమైన ఘట్టం'

'ఇప్పటివరకూ సాహిత్య చరిత్రకీ కవుల చరిత్రకీ పెద్ద తేడా లేకపోవడంవల్ల సాహిత్యంలోని మార్పులన్నీ వ్యక్తుల పరంగానో, వారిపై కొన్ని ముఖ్య ప్రభావాల పరంగానో వివరించడం అలవాటుగా వస్తోంది.' (వెల్చేరు : 1970 : పీఠిక)

విమర్శన దృక్పథపరంగా నారాయణరెడ్డిగారిది 'ప్రయోగ' మయితే వీరిది 'విప్లవం'. (అంచేతే నారాయణరెడ్డి 'విమర్శన' పంథాను గురించి ఆయన భావ కవితాయుగంలో ఏర్పడిన విమర్శన మార్గం ఇది' (పుట — 75) గుర్తించారు).

దీనికి నిదర్శనం ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య రూపాలన్నింటికీ పరిణామ హేతువు పాశ్చాత్య ప్రభావమే అన్న అభిప్రాయాన్ని ఖండించి ఉండటం.

---

17. 'New Criticism' ఈ శతాబ్దంలో ప్రచారంలోకి వచ్చిన నూత్న సాహిత్య సిద్ధాంతం. వివరాలకు చూ. చిరుమామిళ్ళ సుబ్బారావు 'న్యూ క్రిటిసిజం'. 1969 : 43—56. 'New New Criticism' కవి పాఠకుల్ని ఇద్దర్నీ సమన్వయిస్తున్న నూత్న ధోరణి. Objective study. చూ. Terence Hawkes 'structuralism and semiotics' (1977) Brahmananda (1981) Ch. 1. 'Abstraction' PP. 104—111.

"కాలంతో సాహిత్యంతో మారుతుంది అన్నమాట సర్వత్రా అంగీకరింప బడినా, అది చాలా అస్పష్టంగా మిగిలిపోయిన మాట. ఈ మార్పు ఏ ప్రత్యేక కారణాలవల్ల ఎలా వస్తుంది. అన్న అంశాన్ని గురించి సాహిత్య విమర్శలో చాలా అయోమయమైన అభిప్రాయాలున్నాయి. తెలుగులో ఆధునిక సాహిత్య రూపాలన్నింటికీ ఇంగ్లీషు సాహిత్య ప్రభావం కారణంగా చెప్పడం నిత్య వాడుక అయింది ...."
(పీఠిక P xii)

అంచేత సాహిత్య పరిణామాన్ని సంఘ పరిణామంతో – ఒకదాని అస్తిత్వాన్ని మరొదాని అస్తిత్వంతో నిరూపించడానికి వీలవుతుందన్న Karl Marx ప్రతిపాదనను (Critique of Polical Economy నాధారంగా) గ్రహిస్తూ యూరీ టైనియనోవ్, రోమన్ యాకబ్‌సన్‌లు (1972)[18] వేసిన మార్గంలో తెలుగు కవితారూప పరిణామాన్ని వ్యాఖ్యానించడానికి ఆయన ప్రయత్నించారు. ఆ మార్గం ఇది.

"సాహిత్యం ఉపరి వ్యవస్థలో భాగమే అయినా అది స్వయంగా ఒక వ్యవస్థ కూడా.[19] సాహిత్యంలో మార్పులకి ఆత్యంతికంగా పునాది వ్యవస్థలోని మార్పులే కారణమయినా, ప్రత్యక్షంగా వాటికి సాహిత్య వ్యవస్థలోని ఒక అంతర గతి తర్కం (inner dialectic) కారణం. ఆ మార్పులు జరిగే విధానంకూడా ఒక పద్ధతి ననుసరించి వుంటుంది".
(అదే పుట)

సాహిత్య వ్యవస్థలోని ఆ అంతరగతి తర్కాన్నే వస్తు భావవాదాల నడిమి పూరక వ్యాప్తి (complemantary apperance) గా ముందు సూచించింది. అంచేత ఈ మార్గంలో 'యుగం', 'యుగకర్త' అన్న ప్రశ్నలకు ఆస్కారం ఉండదు.

18. Juri Tynianov, Roman Jakobson 'Problems in the study of Language and Literature' in 'The structuralists from Marx to Levi stranss' 1972 81–83.

19. ఈ గ్రంథాన్ని కూడా వారు చూసి ఉంటే బాగుండేది. Harry Levin 'Literature as an Institution' Accent VI (1946) PP 159–

20. 'అసలీ ఏకైక మహాకవిని యెన్నుకోవాలన్న ఉబలాటం ఒక బుద్ధి జాడ్య జనితోన్మాదం .... ఎందరో మహాకవులు. ఏ ఒక్కణ్ణీ కవి మూర్ధన్యుణ్ణి చేయ కూడదు' —టి. యస్. ఇలియట్ కావ్యశిల్పం (శ్రీ.శ్రీ పుస్తక సమీక్ష కిన్నెర. మే. 19

మహాకవి పట్టం కూడా ఇలాంటిదే. అందుకే ఈ నడుమ వచ్చిన మరో గ్రంథంలో కూడా కవి విమర్శకులు పరిణమిస్తున్న సామాజిక చైతన్యానికి 'mouth pieces' గా గుర్తించడం జరుగుతోంది.[21]

భాషలో వ్యక్తావ్యక్తాలు – సాహిత్య పరిశీలనలో స్థానం :

ఈ దశాబ్దింలో తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో కనిపిస్తున్న మరో పరిణామం 'మౌలికత' (originality). (పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని అధిగమించడమనే భావంలో). దీనికి ఒక నిదర్శనం రచయిత తాను రాస్తున్న విషయం మీద సమకాలీన పాశ్చాత్యాభిప్రాయాలకుమీదే గాక ఆ పండిత సంప్రదాయాల్ని తవ్వుకుంటూ వెళ్ళటం.

'భాష' (language) భాషణ (parole) అని ససూర్[22] చేసిన ప్రఖ్యాత విభజన సాహిత్యానికి కూడా వర్తింపచెయ్యటం సాహిత్య పరిణామ అవగాహనకి తోడ్పడుతుందని సూచించిన వారుకూడా పై ఉభయులే.[23] ఈ దృష్ట్యా ఒక యుగం లోని సాహిత్య రచనా సూత్రాలు 'భాష' అయితే ఒక ప్రత్యేక కవి రచనలు 'భాషణ' అవుతాయి. (అదే పుట).

'వాక్కు—భాష' అన్నవి గుప్తవ్యక్త నిర్మాణాల్ని సూచిస్తాయి. (చూ. బ్రహ్మానంద 1980 అ. ప. ఉ. సం : 13–18). వీటినే ఇక్కడ భగ్యంతరంగా విమర్శన – విమర్శక ధోరణులుగా చెబుతున్నది ఇలా సాహిత్య విమర్శ భిన్న శాస్త్ర నేపథ్యాల్ని పొందటంవల్ల వచ్చిన ఫలితం 'యుగ' దృష్టినుంచి 'తాత్త్విక దృక్పథ' ధోరణికి ఎదగటం.

లిఖిత అలిఖిత సాహిత్య సంప్రదాయాలు :

గురజాడ మీద పొట్లపల్లి సీతారామరావుగారు (జయంతి జనవరి 1959) కె. వి. రమణారెడ్డిగారు (1969) నారాయణరెడ్డిగారు (1967) మూడు దృక్కోణాల

---

21. ఇది C. G. Jung (1953) ప్రతిపాదనం. చూ. బ్రహ్మానంద (1981 : Ch. 2).
22. Ferdinand de Saussure (1884 – 1939).
23. Tynianov & Jakobson (opcit).

నుంచి విమర్శ సాగించారు : అవి మూడూ (1) ప్రాచీన అలంకారిక మార్గాన్నో[24], అలా కనిపించే మార్గాన్నో అనుసరించడం. (2) ఆధునిక విమర్శ రీతులను అవలంబించడం[25] (3) ఒక సిద్ధాంతాన్ని ప్రాతిపదికగా గ్రహించాలన్న నియమం లేకుండా మనస్సుకి తోచిన అభిప్రాయాలు చెప్పడం[26] (వెల్చేరు 1981 : 72).

పై ముగ్గురి తీరుల్ని పరిశీలించి నాటిలో ఒక సమాన ధర్మం ఉందంటూ నారాయణరావుగారు ఇలా అన్నారు :

'వీరంతా గురజాడ కవిత్వాన్ని లిఖిత సంప్రదాయ దృష్ట్యానే పరిశీలించారు. ఆయన కవిత్వానికి లిఖిత కవిత్వానికి వర్తించే విమర్శ ప్రమాణాలనే వర్తింపజేసారు." (పు. 75).

ముత్యాలసరాల ఛందస్సుకి 'గుమ్మడేడే గోపితల్లీ'ని మూలంగా చూపడంలో, నీలగిరి పాటల్లో గురజాడకున్న 'దేశి' ప్రియత్వం తెలుస్తోందని నారాయణరావుగారు సంతృప్తిపడ్డా (పు. 75) మన కిక్కడ కావల్సిన అంశం ఒకటుంది.

కవిత్వంలో 'వస్తువు – భావం'[27] రెంటినీ గుర్తించడంలో వస్తుదృష్టి ప్రేరకంగా ఉంటే 'అలిఖిత' సాహిత్యాన్ని భిన్నంగా చూడ్డం జరుగుతుందనడం. గురజాడ నుంచీ ఈనాటిదాకా వస్తున్న అభ్యుదయ సాహిత్యం జానపద సాహిత్యరీతులకు దగ్గరగా ఉండటం, ఉండాలని ప్రయత్నించడం కూడా దీన్ని నిరూపిస్తోంది. ఇలా గుర్తించడంలో 'జానపద విజ్ఞాన, భాషాశాస్త్రాల నేపథ్యం' మరువరానిది.

---

24. 'ప్రాచీన అలంకార శాస్త్రంలో అనావశ్యక భాగాన్ని వేరుచేసి ఆ సిద్ధాంతాలకూ పారిభాషిక పదాలకూ ఏర్పడిన నిర్జీవస్థితిని నివారించి, అవి ఆధునిక కవిత్వానికి కూడా వర్తించదగినవే అని నిర్ధారణగా చెప్పడానికి ఒక అభినవగుప్తుడో ఆనందవర్ధనుడో చేసినంత పని మళ్ళీ చేయవలసి వుంది'— వెల్చేరు 1981 : 73

25. ఆధునిక విమర్శరీతి అంటే ఎక్కడా నిర్వచించకుండా ఇలా అనటంలో సౌలభ్యం లేదు.

26. నారాయణరెడ్డిగారి 'సమన్వయ' వాదానికి ఇది సరైన లక్షణ నిర్దేశం కాదు.

27. రూపం - వస్తువు (**form and content**) అని కూడా వాడుతున్నారు : e.g., మిరియాల రామకృష్ణ 'శ్రీశ్రీ కవిత్వం : వస్తువు, సంవిధానం (1981)

సాహిత్య ప్రక్రియ - వస్తు దృష్టి.

'అయితే ప్రతి యుగమూ ఆ యుగంలోని వస్తూత్పత్తి రీతుల ప్రభావంవల్ల నిర్మితమౌతోందనీ ఆ యుగంలోని ఆలోచనలూ ఆదర్శాలూ కళలూ సాహిత్యమూ సమిష్టిమీద ఆ యుగ ధర్మాన్నిబట్టి రూపొందుతాయనీ అంగీకరించిన తరువాత కూడా, సాహిత్య పరిణామం అక్షరాలా ఎలా జరుగుతుంది? ఏ విధంగా ఏ యే కారణాలవల్ల ఏ సాహిత్య రూపాలు ఏర్పడతాయి అన్న విషయం నిక్కచ్చిగా రూపుకట్టదు .... ప్రతి యుగంలోనూ ఆ యుగానికి ప్రాతినిధ్యం వహించే సాహిత్యం వుండగా, విదేశీ ప్రభావాలవల్లనో పాత యుగాలకు సంబంధించిన రూపాల పునరుద్ధరణవల్లనో కొంత ఇతర సాహిత్యం ఉంటుంది. భారతదేశపు ప్రత్యేక చారిత్రక పరిస్థితుల కారణంగా ఈ స్థితి తెలుగు సాహిత్యంలో మరీ ఎక్కువ. అధివాస్తవిక ధోరణులూ, పురాణ కవిత్వరీతులూ, భావ కవితారూపాలూ అభ్యుదయ కవితాయుగంతో పాటుగా ఒకే కాలంలో (**line-authors**) కనిపిస్తాయి .... వస్తుతః 'సమానంగా సాధ్యమైన రెండు మూడు మార్గాలుండగా, అందులో ఒక ప్రత్యేక మార్గంలోనే సాహిత్యం పురోగమించడం (కనీసం అది ప్రధాన సాహిత్యమార్గం అనడం) ఎందుకు జరిగిందన్న ప్రశ్నకి సమాధానం చెప్పడం ఈ పరిశీలనలో భాగమయే విషయంకాదు. సమాజంలోని ఇతర వ్యవస్థల పరిణామ చరిత్రతో, సాహిత్య పరిణామ చరిత్రను సంవదింప జేసినపుడుగాని ఈ ప్రశ్నలకు స్ఫుటమైన సమాధానం దొరకదని టైనియనోవ్, రోమన్ యాకబ్‌సన్‌లు మరొక సూచన చేశారు.[28] అందుకు వేరే పరిశోధనలు జరగవలసి వుంది'. —వెల్చేరు 1981 : **xii — xiv.**

సాహితీ ప్రక్రియ (**literary process**) యాంత్రిక వ్యాఖ్యానానికి (**mechanical insupretation**) లొంగక పోవడం అనేది చాలా ప్రధానమైన అంశం. ఇలా 'యుగం' 'సాహిత్య యుగం', ఎలా భిన్నమౌతున్నాయో వస్తుదృష్టి చూడ గలిగింది. కాని సమాధానం చెప్పలేకపోవడం కాకతాళీయం కాదు. **Eliot** అన్నట్లు సాహిత్యానికి కొత్తపాతలు లేకపోవడం అంటే ఏమిటోకూడా నేటి విమర్శకుడు ఆలోచించాల్సి వస్తోంది. దిగంబర కవిత్వంలో 'బూతు' వెనుక కనిపించే రచయిత 'హృదయం' కారణంగా 'వాచ్యార్థాలు' పోయి 'రసార్థం' సిద్ధిస్తోందని గుర్తించాల్సి

28. **op. cit. PP 81 — 83,**

వస్తోంది. (వెల్చేరు. పు. 193 – 198) ఇలా యుగదృష్టి ప్రక్రియా దృష్టికి దారి తీస్తోంది.

6.3. భావ దృష్టి.

సాహిత్య పరిణామం - ప్రక్రియా దృష్టి.

'Truth is general; It does not belong to me alone; it owns me. I do not own it. My property is the form which is my spiritual individuality'.

—Karl Marx.

వస్తుదృష్టి నిష్ణాతుడు కళాసత్యాన్ని గురించి చెప్పిన సహృదయ వినిశ్చయమిది. **Max Muller** భాషాపరిణామ చరిత్రలో **'metaphorical period'** అన్నది ఒకటి అతి ప్రాచీనదశగా గుర్తించాల్సిన అవసరముందన్నాడు.[29]

అలాంటప్పుడు ఆధునిక యుగంలో కవిత్వంలో ప్రతీకలు ఎలా సాధ్యమౌతాయి? ఈ ప్రశ్న వేసుకొని **Martin Foss** (1949) వంటివారు మానవుడిలో వున్న అనుభవదశా వైవిధ్యాన్నిబట్టి **'symbol'**, **'metaphor'** ఏర్పడుతాయన్నారు. అంచేత సాహిత్యం కూడా త్రికాలా బాధితమై మానవుడి అనుభవానికి వ్యక్తరూపం **(manifestation)** మాత్రమే. సాహిత్య పరిణామమూ అలాగే 'సర్వేనవా ఇవా భాంతి' (ధ్వనాలోక పరిభాష) 'యదస్యాత్ ప్రతిభా గుణః' (ఆనందవర్ధనుడు).

దీన్ని ప్రాతిపదికగా గ్రహించి నన్నయ నుంచి రాయప్రోలుగారి దాకా సాహిత్యం 'ప్రయోజన' దృష్ట్యా పరిణమించిందని; రాయప్రోలు వారినుంచీ ప్రక్రియా ప్రాధాన్యం పెరిగిందనీ, భావ కవిత్వారంభం దీన్ని సూచిస్తోందని – నేటి మార్క్సిస్టు కవిత్వం కూడా కేవల ఏకముఖ ఆత్మీకరణ మార్గం మాత్రమేకాదు; జగత్తును తన ప్రకారం[30] అవగాహన చేసుకోవడం లేక శిల్పించుకోవడం మాత్రమేకాక తాను జగత్తుగా శిల్పించుకోవడం కూడా ఉంది ఈ ఆత్మ కళాభ్యాసంలో అంటూ (కవిసేన మేనిఫెస్టో. పు. 317 – 323) శేషేంద్రగారు (రక్తశాఖలో కూడా ఈ విషయం

---

29. వైదిక ప్రతీకలకు చారిత్రకంగా చెప్పిన వ్యాఖ్యానమిది. **Biblical passages** మీద, **fables** మీద, జానపద పురాణగాథల మీద ఈ చారిత్రక వ్యాఖ్యానం కొంతకాలం చెయ్యబడింది.

30. దీన్నే వస్తుదృష్టిగా ఇందాకా చర్చించింది.

చర్చించారు) సాహిత్య పరిణామాన్ని ప్రాచ్య పాశ్చాత్య పండిత సమన్వయమార్గంగా నిరూపించారు.[31]

కవిత్వ నిర్వచన యత్నం.

"శబ్దార్థౌసహితౌ వక్రకవి వ్యాపార శాలినీ"

—వక్రోక్తి జీవితం 1–7.

కవి వ్యాపారం – కవి–త్వం[32]– ఇది అలంకారమార్గం.

కవిత్వం కవి మనో వ్యాపారమని అర్థం. పాశ్చాత్య సాహిత్యాధ్యయన ప్రభావంవల్ల వచ్చిన మరో పరిణామం కవిత్వాన్ని (Poetry) నిర్వచించడం. వస్తు భావదృష్టి లున్న వారందరూ 'వివేచనా'వశ్యకత లేకుండా వాడుతున్న ఈ పరిభాష తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో వచ్చిన 'Romanticism' ప్రభావాన్ని నిరూపిస్తోంది. కాబట్టి ఇక్కడ చర్చించడం అవసరం కట్టమంచి ప్రభృతులు 'కవిత్వ' తత్త్వ విచారణే చేయడం కూడా ఈ సందర్భంలో గుర్తించదగింది.

దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు 'కవిత్వ తత్త్వ నిరూపణం' చేస్తూ (1967)

'సంస్కృత లాక్షణికుల కవిత్వతత్త్వ నిర్వచనములు కొన్ని యెడల సాక్షికముగను అసంపూర్ణముగా నున్నవి' (పు. 13).

'పాశ్చాత్య లాక్షణికులును, కవులును, కవిత్వ లక్షణములను రచించి యున్నారు' (పు. 19)

పై రెండు అభిప్రాయాల్ని పోల్చిచూస్తే రామిరెడ్డిగారు స్పష్టంగా కవిత్వ నిర్వచనం పాశ్చాత్య విమర్శకులు మాత్రమే నిర్దుష్టంగా చేసినట్టు గుర్తించడం తెలుస్తుంది.

నారాయణరెడ్డిగారు (1967) ఈ భేదాన్ని ఇలా వింగడించారు.

'సంస్కృత లాక్షణికులు కవిత్వమును నిర్వచించలేదు. కావ్యమును నిర్వచించిరి' (పు. 69).

---

31. Also see Seshendra 'Form and Language in poetry (1980).
32. చూ. తుమ్మపూడి కోటేశ్వరరావు 'కల్పవృక్షము' సాధన (1981) b

‘కవిత్వమును నిష్కర్షగా నిర్వచించుట సుసాధ్యము కాదు. అంతమాత్రమున అసాధ్యము కూడా కాదు’ (పు. 56).

పై ఇద్దరు విమర్శకులూ **Wordsworth, Shelly, Carlyle, Leigh Hunt, Arnold, Coleridge, Pope, Allen Poe** ప్రభృతులనే తమ గ్రంథాల్లో నిర్వచన కర్తలుగా స్వీకరించి ఉన్నారు.

ఇక్కడ పాశ్చాత్య విమర్శ చరిత్రలో ఒక ‘సత్యాన్ని’ గుర్తిస్తే ‘కవిత్వ’ నిర్వచనానికి సంబంధించిన ప్రశ్న ఈ దశలోనే ఎందుకు ఉత్పన్నమైందో తెలుస్తుంది. పై పాశ్చాత్య కవిత్వ వేదులందరూ **Romantic Movement** కి అటూ ఇటూ ఉన్నవారే. తెలుగుదేశంలో పాశ్చాత్య ప్రభావం సాహితీ ఉద్యమంగా మారింది ‘భావ కవిత్వం’ లోనే.[33] రాయప్రోలువారి అనువాద రచనలన్నీ ఈ యుగ రచనలకే. రామిరెడ్డిగారు ఆ పడి లోనివారే (అయినా ఆలంకారికుల్ని సమన్వయింప చేసుకోవడం కూడా సరిగ్గా **Shelly** ప్రభృతులు ‘ప్లాటో’ని ఆశ్రయించడం లాంటిదే).

ఇక్కడ గమనించాల్సిన అంశం – **Romantic Movement** లోనే కవిత్వం ఎందుకు నిర్వచింపబడిందనటం.

పాశ్చాత్య సాహిత్య చరిత్రలో సాహిత్య స్వరూప మీమాంస నాల్గు కేంద్రాల నుంచి సాగింది.[34]

U N I V E R S E

↑

Work

↙ ↘

Artist Audience.

---

33. ఆ ప్రమాణాలతోనే గురజాడను చూడటం; శ్రీశ్రీ ప్రభృతులు భిన్న ప్రమాణాన్ని చూపి ‘గురజాడ పునరుద్ధరణ’ చెయ్యాల్సిరావడం కూడా ఈ కారణం వల్లే.
34. **M. H. Abrams ‘The Mirror and the Lamp’** ఈ చర్చకు ఆధారం. చిత్రంకూడా ఆ గ్రంథంలోదే. **P. 6.**

ప్లాటో ప్రభృతులు 'జగదనుకరణను' కేంద్రంగా సాహిత్యాన్ని (కళారూపంగా) చూశారు. 'నాటకం' వీరు గ్రహించిన కళారూపం. **Sidney** తో మొదలైన చర్చ కళా ప్రయోజనం — పాఠకుడు (**Audience**) ఇక్కడ విచారణ కేంద్రమయ్యాడు. Wordsworth (**Lyrical Ballads** 1800) తో 'కవి' (**artist**) కేంద్రమయ్యాడు. **Longinus** తో మొదలైన ఈ దృష్టి **William Wordsworth, J. S Mill, Shelly** ప్రభృతుల్లో సిద్ధాంతీకరింపబడ్డది. అనుకరణ ప్రయోజన దృష్టులు నిరసింపబడటంతోపాటు కళారూపం ఆంతరిక 'భావనా' ప్రపంచ వ్యక్తీకరణ మన్న దృక్పథం ఏర్పడింది. వీరు ప్రమాణంగా గ్రహించిన కళారూపం **lyric** (గేయమని మనవారి అనువాదం).[35]

A. **Mac Leish** ప్రభృతులు సాధించిన ప్రగతి ఈ అంశంలోనే. మళ్ళీ 'కావ్యం' (**work of art**) పరిగణన కేంద్రమయింది.

'A poem should not mean But be'

అన్నది ఈ వాద సారాంశం. ఇది రొమాంటిక్ సాంప్రదాయికుల్లో రెండో తెగ (దీన్ని గురించి 'రసదృష్టి' దగ్గర మళ్ళీ చర్చించడం జరుగుతుంది).

కవి కేంద్రమయినచోట (ఆత్మాశ్రయ దృష్టిలో మొదటి దశ) కవిత్వ నిర్వచనం ఇలా ఉంటుంది.

'Poetry lifts the veil from the hidden beauty of the world and malles familiar objects as if they were not familiar'

—A Defence of Poetry. P. 31

'అపూర్వం యద్వస్తు-ప్రథయతి' (అభినవులు) కి దగ్గరగా ఉన్న ఈ నిర్వచనం 'అవ్యక్త జగత్ సౌందర్య భావన' (రెండవ దశ) లో పరివ్యాప్తమవుతుంది. అందుకే

'Poetry may be defined as the expression of the imagination' (id) అన్నది కూడా. ఇక్కడ కవి నిమిత్తమాత్రుడు తప్ప కారకుడు కాదు. తస్యచిత్ ప్రతి భావతః — భామహుడు)

35. 'కవి' అంటే ఆ రోజుల్లో 'గేయ' రచయితే. ఒకప్పుడు 'కావ్య' రచయిత. ఈనాడు 'వచనం'లో రాసినా దాన్ని 'కవిత/పద్యం/గేయం' అనే పేర్లతో వ్యవహరించడంలో ఈ దృక్పథమే అంతర్గత ప్రేరణగా మిగిలి వుంది.

'Poetry is the spontaneous overflow of powerful feelings re-collected in tranquility'
—Wordsworth

'Spontaneous' = అపృథగ్యత్న సంభూతమని అర్థం.

'Tranquility' – అవ్యక్త మహాచైతన్యం, అది సుందరమైంది. దానిలో ప్రత్య- మర్శ (recollection) చేత స్వతంత్రంగా కలిగే అభివ్యక్తి (Expression)[36] వాళ్ళు కవిత్వమన్నారు. కార్లైల్, అలెన్ పో – లు చెప్పిన musical, rhythmic అన్న మాటలు కూడా ప్లాటో చెప్పిన muse (the art of becoming) సంబంధించినవే. ఇది అంతవరకు వచ్చిన క్రైస్తవ తత్త్వ సూత్రాలకు లొం ఉండటం లేదు కాబట్టే షెల్లీ మొదలైన వాళ్ళు ప్లాటోను తమకు ప్రమాణం గ్రహిస్తూ వచ్చారు. ప్లాటో, అరిస్టాటిల్ (Poetics, Rhetorics, Tragedy లలో సాధారణీకృత కళావ్యాపార సూత్ర చర్చ చేసారు. అందులో 'కవి–త్వాంశ' కూ గర్భితమే. దాన్ని వీళ్ళు 'feeling' (అనుభవ) దృష్ట్యా 'కవి' భావనా వ్యక్తీకరణ సూత్రించడంలో గ్రహించారు.[37] సరిగా తెలుగుదేశంలోని 'భావ యుగ' సృజన విమర్శ ఆలంకారిక సిద్ధాంతంవైపు మొగ్గుచూపడం కూడా ఈ కారణంవల్లే. దృష్టికి ప్రతిబింబాలైన రెండు అభిప్రాయాలు చూద్దాం.

1. "That is why I say that a poem is not born on paper born in the raw mind of an individual but is born in the medium consciousness, or you may say in the womb of life".
—Seshendra 'In Defence of People and Poetry' P. 2

2. 'Poetry which is not merely a jugglery of words but alloy or alchemy of dreams, visions, raging storms, and convictions of passionate desires, inchoate word – combinations of impressionistic land scapes, and .... a whole flux of scalding emulsion time and space that passed through the veins and arteries of life earth"
—శేషేంద్ర 'నీరై పారిపోయింది' (Preface

36. అందుకే ఈ సిద్ధాంతాన్ని 'Expressive Theory of Art' అని పూర్వో- హృత గ్రంథంలో Abrams చర్చించాడు.

37. ప్రత్యభిజ్ఞ, అభివ్యక్తి (వ్యంజన), సాధారణీకరణం – మొ. ఆలంకా- పరిభాష ఇలాంటిదని గుర్తించి ఉంటే విమర్శకుల మధ్య ఇంత వైరుధ్య ఉండేవి కావు.

రచయిత – కవి :

ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో 'రచయిత - కవి' విభాగం స్పష్టం కావడంలో కూడా పాశ్చాత్య ప్రభావముంది. అధునాతన విప్లవవాదుల్లో ఏర్పడ్డ 'అలంకార నిరాస' వాదానికి వెనుక 'కళా' దృక్పథం అభ్యుదయ నిరోధకమన్న popular understanding ఒకటి develop అయింది. కవిత్వ మనిపించుకోవాలంటే 'emotion' అయితీరాలన్నది ఈనాడు అందరూ అంగీకరిస్తున్న అంశం.[38] 'రచయిత – రచన' (writer, writing) లలో లేని వైశిష్ట్యం 'కవి'లో ఉండాలి. కాని 'రచయిత' సంఘాలంటున్నాం కాని 'కవి' సంఘాలనటం లేదు. 'రచయిత' అనే మాట కవి/గేయ కర్త (composer/lyricist), వ్యాసకర్త (సృజన/విమర్శ/సమీక్ష) – లన్న విస్తృతార్థ పరిధి పొందింది. కాని 'కవి సమ్మేళనా'లంటున్నారు కాని రచయితల సమ్మేళనా లనటంలేదు. ఇక్కడ 'కవి' ఇంకా బ్రతికే వున్నాడు. వాడు రచయితా కావచ్చు. కాని ప్రతి రచయితా 'కవి' మాత్రం కాలేడని ఈనాడు గుర్తిస్తున్నారు. ఇది కూడా 'భావ' వాద అనుస్యూతిగానే గుర్తించాల్సి వుంది.[39] అందుకే శేషేంద్రగారు మళ్ళీ Poet (కవి) అనే మాటను పునః ప్రచారం చేస్తున్నారు. (గురజాడ, శ్రీశ్రీ రచనల్లో కూడా కవి/కావ్యం అనే మాటలు దొర్లుతాయి).

"Poet makes a fuller exploitation of the human being whereas others react only to the outer features of existence. The poet sees deeper into the invisible, into the unknown in man. The poet is not confined to or concerned with man's essential existence; he is concerned with man's whole existence, including the psychic being. Poetry is a Complete Science of Being"

—'నీరై పారిపోయింది' (పూర్వోదాహృతం).

ఆయన మార్క్సు, లెనిన్, మయకోవ్‌స్కీ, లూనాభార్స్కీ, టాల్‌స్టాయ్, ఇలియట్, రిచర్డ్స్, షెర్బినా, జిస్, బారబాష్, డోల్గోవ్, మార్క్లిష్ ప్రభృతుల భావాల్ని తెలుగు చెయ్యటం మాత్రమే చేసింది.

---

38. తెలుగుదేశంలో ఈ అంశాన్ని సిద్ధాంతీకరించినవారు మాత్రం శేషేంద్రగారే. మానిఫెస్టో (1977) నిదర్శనం.

39.

కవి వ్యక్తిత్వం - వస్తుభావ సంసృష్టి :

> "మానవుడు మహాకవి అయినప్పుడు అతీంద్రియ జ్ఞానంతో పనిచేస్తాడు. అప్పుడతని వాక్కు ఆదిమధ్యాంతరహిత మవుతుంది"— శ్రీశ్రీ 'గురజాడ' పు. 57.

తెలుగుదేశంలో సాహిత్య విమర్శ 'ఉద్యమాం'తర్భాగంగా జరుగుతోంది. ఈ ఉద్యమం 'రాజకీయ' ఉద్యమం కావడం కొందరి దృష్టిలో శోచనీయం కాని ఒక దేశమున్న సాంఘిక స్థితిగతుల్ని అనుసరించి రాజకీయాన్ని సాహిత్యం — సాహిత్యాన్ని రాజకీయం పరస్పరం ప్రభావితం చేస్తూండటం విశ్వసత్యం కాబట్టి — దాన్ని ఆధారంగా — సాహిత్య మీమాంసలో భిన్న రాజకీయ చైతన్యాలవల్ల ఏర్పడ్డ నూత్న భావావిష్కరణలను నిరసించాల్సిన అవసరం కూడా కన్పించడం లేదు. ఆ దృష్టితోనే ఈ వ్యాసంలో 'వస్తు' దృష్టి సమీక్షింప బడుతోంది. 'వస్తు' దృష్టి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్న శ్రీశ్రీగారి అభిప్రాయాన్ని పైన చూపడంలో దృష్టి ఆయన స్వయంగా కవి. కవిత్వ స్ఫురణ స్వరూపం ఆయనకి **'firsthand experience'** - కాబట్టి, కవిత్వమే — కవి (వ్యక్తి)త్వం కూడా. అది కవి కవితా వ్యక్తిత్వమే తప్ప ఆయన 'లౌకిక జీవితం' కాదన్నది కొంత సత్యమే. 'కొంత' అనడంలో దృష్టి వ్యాసవాల్మీకి హోమర్ టాల్‌స్టాయ్ ప్రభృతి కవిమహర్షులు తమ వ్యక్తిత్వాన్ని బాహ్యాభ్యంతర సమన్వయరూపంగా ఆచరించి మార్గదర్శకులు అయ్యారు కాబట్టి **'Epic Poet'** కున్న ఈ వస్తుభావ సంసృష్టి లక్షణం ఛాయా మాత్రంగానైనా ప్రతి కవిలోనూ ఉంటుంది కాబట్టి కవి వ్యక్తిత్వాన్ని అదే సంశిష్ట లక్షణ ప్రాతిపదికపైన చూడటం సమంజసం, శాస్త్రీయం కూడా.

భారతీయాలంకారిక సంప్రదాయంలో కవి వ్యక్తిత్వ ప్రసక్తి లేదా! అన్న ప్రశ్న పుడుతుంది. 'కవిర్మనీషీ పరిభూః స్వయంభూః' ఇత్యాది ఈ శావాస్య మంత్రంలో ఉద్దిష్ట విషయాలు — కవిత్వం, మనీష పరివ్యాప్త లక్షణం, స్వయంభూ ధర్మం. 'ఉర్విలోన మహాకవి యోగివంటివాడు' అన్నప్పుడు విశ్వనాథ (పంచశతి) ఉద్దేశించిన వ్యక్తి, శ్రీశ్రీగారు 'గురజాడ'లో ఉద్దేశించిన వ్యక్తి ఒకరే. ఆ 'ఒక్కడి' విషయం ఇక్కడ చూడబడుతోంది.

ఈ విషయాన్ని పాశ్చాత్య ప్రభావ జనితాంశంగా చూడటంలో ఔచిత్య ముంది. రామలింగారెడ్డిగారి ముందూ, తర్వాత కూడా తరచు రచయిత వ్యవహార జీవితంతో రచనను బేరీజు వెయ్యడం కనిపించింది. కనిపిస్తోంది కూడా.[40]

నన్నయ నుంచి నారాయణరెడ్డిగారి దాకా ఎంతోమంది కవులున్నారు. కట్టమంచి కాలంవరకే చూసినా ప్రబంధ కవుల్లో 'సూరన' కు సములు, అతిరథ మహారథులు కూడా ఉన్నారు. కట్టమంచి వారికి 'సూరన' మాత్రమే ఎందుకు నచ్చాడంటే కళా పూర్ణోదయంలో **'comedy of errors'** ఉండటం; షేక్స్పియర్‌కి సమకాలికుడు సూరన కావడం, 'సూరన' తన కవితా వ్యక్తిత్వ ప్రత్యేకతచేత 'మిగిలాడు' కాని **Shakespeare** సమకాలికుడవడంచేత మాత్రమేనా !

ఈ ప్రశ్న మొదటిసారిగా వేసుకొని **G. V. Krishna Rao** గారు ఇలా రాశారు :

'Art according to Surna is neither imitation nor reflection of nature. The artist, he firmly believes, does not hold the mirror up to nature and produce thereby a permanent record of fleesing images of life. Much less does he sel ct certain portious of it that are universal and record them through his medium. He does not echo simply what is felt and thought by the majority like a politician. Nor does he create out of an empty brain something dazzling and attractive. For him artistic creations are not in any way illusory or erraneous. Both a *realist* and *an individualist* that he is, he not only admits the pluralistic world and its influence on the artist, but also concedes it as the ground for the emergence of art. His own contribution lies in the realisation that a work of art results through the artists reaction to life that is going on without and within. Without this individuality reacting and creating, there cannot be art. *Individualistic experience,* therefore, is the sine qua non for a work of art. But it is not the be - all and the end - all because,

---

40. వైదిక నియోగి భేదాల్ని బట్టి కవిత్వ శక్తిని అంచనా గట్టడం, ఉద్యోగాన్ని బట్టి కవితాశక్తి ఊహించడం, శూద్ర కవిత్వమనడం, ప్రాంతీయ భేదాల్ని రచనల బేరీజులో ప్రవేశింప చెయ్యడం — ఇవి తెలుగు విమర్శకు చేసిన, చేస్తున్న 'అన్యాయం' క్షమించరానిది.

కవి వ్యక్తిత్వం - వస్తుభావ సంసృష్టి :

> "మానవుడు మహాకవి అయినప్పుడు అతీంద్రియ జ్ఞానంతో పనిచేస్తాడు. అప్పుడతని వాక్కు ఆదిమధ్యాంతరహిత మవుతుంది"— శ్రీశ్రీ 'గురజాడ' పు. 57.

తెలుగుదేశంలో సాహిత్య విమర్శ 'ఉద్యమాం'తర్భాగంగా జరుగుతోంది. ఉ ఉద్యమం 'రాజకీయ' ఉద్యమం కావడం కొందరి దృష్టిలో శోచనీయం కాని బ దేశమున్న సాంఘిక స్థితిగతుల్ని అనుసరించి రాజకీయాన్ని సాహిత్యం – సా త్యాన్ని రాజకీయం పరస్పరం ప్రభావితం చేస్తూండటం విశ్వసత్యం కాబట్టి – దా ఆధారంగా – సాహిత్య మీమాంసలో భిన్న రాజకీయ చైతన్యాలవల్ల ఏర్ప నూత్న భావావిష్కరణలను నిరసించాల్సిన అవసరం కూడా కన్పించడం లేదు. దృష్టితోనే ఈ వ్యాసంలో 'వస్తు' దృష్టి సమీక్షింప బడుతోంది. 'వస్తు' దృష్టి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్న శ్రీశ్రీగారి అభిప్రాయాన్ని పైన చూపడంలో దృష్టి అయ స్వయంగా కవి. కవిత్వ స్ఫురణ స్వరూపం ఆయనకి 'firsthand experience'- కాబట్టి. కవిత్వమే – కవి (వ్యక్తి)త్వం కూడా. అది కవి కవితా వ్యక్తిత్వమే తప ఆయన 'లౌకిక జీవితం' కాదన్నది కొంత సత్యమే. 'కొంత' అనడంలో దృ వ్యాసవాల్మీకి హోమర్ టాల్‌స్టాయ్ ప్రభృతి కవిమహర్షులు తమ వ్యక్తిత్వా బాహ్యాభ్యంతర సమన్వయరూపంగా ఆచరించి మార్గదర్శకులు అయ్యారు కాబ 'Epic Poet' కున్న ఈ వస్తుభావ సంసృష్టి లక్షణం ఛాయా మాత్రంగానైనా ప్ర కవిలోనూ ఉంటుంది కాబట్టి కవి వ్యక్తిత్వాన్ని అదే సంశిష్ట లక్షణ ప్రాతిపదికపై చూడటం సమంజసం. శాస్త్రీయం కూడా.

భారతీయాలంకారిక సంప్రదాయంలో కవి వ్యక్తిత్వ ప్రసక్తి లేదా! అన్న ప్రశ్న పుడుతుంది. 'కవిర్మనీషీ పరిభూః స్వయంభూః' ఇత్యాది ఈ కావా మంత్రంలో ఉద్దిష్ట విషయాలు – కవిత్వం, మనీష పరివ్యాప్త లక్షణం, స్వయం ధర్మం. 'ఉర్విలోన మహాకవి యోగివంటివాడు' అన్నప్పుడు విశ్వనాథ (పంచశతి ఉద్దేశించిన వ్యక్తి, శ్రీశ్రీగారు 'గురజాడ'లో ఉద్దేశించిన వ్యక్తి ఒకరే ఆ 'ఒక్క విషయం ఇక్కడ చూడబడుతోంది.

ఈ విషయాన్ని పాశ్చాత్య ప్రభావ జనితాంశంగా చూడటంలో ఔచిత్య ముంది. రామలింగారెడ్డిగారి ముందూ, తర్వాత కూడా తరచు రచయిత వ్యవహార జీవితంతో రచనను బేరీజు వెయ్యడం కనిపించింది. కనిపిస్తోంది కూడా.[40]

నన్నయ నుంచి నారాయణరెడ్డిగారి దాకా ఎంతోమంది కవులున్నారు. కట్టమంచి కాలంవరకే చూసినా ప్రబంధ కవుల్లో 'సూరన' కు సములు, అతిరథ మహారథులు కూడా ఉన్నారు. కట్టమంచి వారికి 'సూరన' మాత్రమే ఎందుకు నచ్చాడంటే కళా పూర్ణోదయంలో **'comedy of errors'** ఉండటం; షేక్స్పియర్‌కి సమకాలికుడు సూరన కావడం, 'సూరన' తన కవితా వ్యక్తిత్వ ప్రత్యేకతచేత 'మిగిలాడు' కాని **Shakespeare** సమకాలికుడవడంచేత మాత్రమేనా !

ఈ ప్రశ్న మొదటిసారిగా వేసుకొని **G. V. Krishna Rao** గారు ఇలా రాశారు :

'Art according to Surna is neither imitation nor reflection of nature. The artist, he firmly believes, does not hold the mirror up to nature and produce thereby a permanent record of fleesing images of life. Much less does he sel ct certain portious of it that are universal and record them through his medium. He does not echo simply what is felt and thought by the majority like a politician. Nor does he create out of an empty brain something dazzling and attractive. For him artistic creations are not in any way illusory or erraneous. Both a *realist* and *an individualist* that he is, he not only admits the pluralistic world and its influence on the artist, but also concedes it as the ground for the emergence of art. His own contribution lies in the realisation that a work of art results through the artists reaction to life that is going on without and within. Without this individuality reacting and creating, there cannot be art. *Individualistic experience,* therefore, is the sine qua non for a work of art. But it is not the be - all and the end - all because,

---

40. వైదిక నియోగి భేదాల్ని బట్టి కవిత్వ శక్తిని అంచనా గట్టడం, ఉద్యోగాన్ని బట్టి కవితాశక్తి ఊహించడం, శూద్ర కవిత్వమనడం, ప్రాంతీయ భేదాల్ని రచనల బేరీజులో ప్రవేశింప చెయ్యడం – ఇవి తెలుగు విమర్శకు చేసిన, చేస్తున్న 'అన్యాయం' క్షమించరాంది.

in that case, an individual's private experience, illusions and dreams also become works of art'

—Studies in Kala Purnodayam 1956 : 343-44.

ఆ తరం వాళ్ళలో పాశ్చాత్య భావాల్ని అనంతంగా జీర్ణించుకొన్న వాళ్ళలో ప్రథమ గణ్యుడు కృష్ణారావుగారు.[41] పై మాటల్లో రొమాంటిక్ – నియోక్లాసిస్ సంప్రదాయాల్ని 'పదపోసిన' లక్షణం ఉంది. **Longinus, Plotinus** ల సిద్ధాంతాల్ని మొదటి వాక్యం **refer** చేస్తోంది. **'holiday mirror upto nature'** అన్న మాట **Shakespeare** మీద **Dryden** ప్రభృతుల విమర్శను తాకుతోంది. కావ్యం జీవిత బాహ్యాంభ్యంతర తత్త్వాలు కవిలో జరిగే సంఘర్షణ నుంచి పుడతాయనడంలో కృష్ణారావుగారు 'కళాపూర్ణ ఉదయాన్ని' గురించి (emergence of art) సిద్ధాంతీకరిస్తున్నారు. (ఇలా ఒకోమాట ద్వారా ఒక మూలగ్రంథాన్నో, దృక్పథాన్నో సూచించడం కూడా తెలుగు విమర్శకులు చేశారు. విశ్వనాథ ఇలాంటివారు. **'Suppression of source material'** పాశ్చాత్య దేశాల్లో కూడా కళాకారుడికి ఒక ఉత్తమ లక్షణంగా చెప్పుకున్నా ఇలాంటి పరిశోధనల్లో ఇది చాలా అపాయకరం). ఇది భారతీయ కళాభిజ్ఞత ఉన్న వాదన్న మాటలు. గురజాడ సంఘాన్ని 'ఎక్సరే' తీశాడనటంలో బయటపడుతున్నది ఆయనలో **dominate** చేసిన 'వస్తు తత్వం' తప్పా 'కవి-త్వం' కాదు. గురజాడలోని కవిత్వానికి సంబంధించిన మొదట చూపిన శ్రీశ్రీ వాక్యం.

కృష్ణారావుగారు పై మాటల్లో చెప్పిన **'individuality'** అతని వ్యక్తిత్వ జీవితానికి సంబంధించింది కాదు. ఆ రచయితలోని ప్రపంచ దర్శనానికి సంబంధించిన విలక్షణత - అన్న మాట.[42] ఆదర్శనం 'వస్తు' ముఖంగా ఉన్నవాడు 'ఎక్సరే' తీస్తాడు. 'భావ' ముఖంగా ఉన్నవాడు 'వన్నెల బొమ్మ' గీస్తాడు. 'ఇతిహాసం' మీద ఆధునిక పాశ్చాత్య విమర్శ ఈనాడు విశేషంగా మొగ్గుచూపడానికి కారణం ఈ రెండు

41. **Kant** ప్రభృతుల్ని (జేగంటలు), **Republic** (ఆదర్శ సామ్రాజ్యం) ని **Frend, Jung** ప్రభృతుల్ని ఆ రోజుల్లోనే క్షుణ్ణంగా సాహిత్య పరిశీలనలోకి తీసుకువచ్చిన ఘనత కృష్ణారావుగారిదే.

42. గురజాడలోని ఈ లక్షణాన్ని 'ఐకాంతికత' అని వుంటే బాగుండేది. చూ. 'మహోదయం' పు. 251.

దృష్టిలో 'మహాకవి'లో సమన్వయించడమే. అక్కడ 'వస్తువు' వుంటుంది. కాని 'భావం' లోనే – లీనంగా వుంటుంది. ఈ రెండు విడివిడిగా ఉండవు. (ఉండటాన్ని పాశ్చాత్యమని – ఉండక పోవడాన్ని 'ప్రాచ్య' మని ఈ వ్యాసంలో సిద్ధాంతీకరించ డానికి హేతువిదే).

కవి వ్యక్తిత్వం రచనలో అంతటా నిండి ఉంటుంది. 'అక్షర' దశనుండి ప్రబంధ (మహాకావ్య) దశదాకా పాఠకుడు 'సహృదయు'డై (sympathy దీనికి తుల్యమైన పరిభాష–endotelic listening అని కృష్ణచైతన్య 1965) అనువాదం) కవి వ్యక్తిత్వాన్ని పంచుకొంటేనే ఇది సాధ్యం. అలా పఠించినపుడు కవి ఒక ఆ'వాస్తవిక' విషయాన్ని – లోకసంబంధ దృష్ట్యా అసాధ్యమైన అంశాన్ని – వర్ణిస్తే – అందులో కవి నిక్షేపించిన 'వస్తువు' భావా వినిర్ముక్తమై సాక్షాత్కరిస్తుంది. ఇక్కడే కట్టమంచి వారు చేసిన విమర్శను కృష్ణారావుగారు ఖండించారు.

"లోకములో అదృష్టములు. నిర్హేతుకములునైన యాకస్మికములు లేకపోలేదు కాని, పదేపదే వలసిన చోట్లనెల్ల కాకతాళీయములగు న్యాయముల నాశ్రయించుట మిక్కిలి కొరత. కామరూపములు దివ్యదృష్టి ఇత్యాదులు అన్ని కష్టములకు అనుకూలించు సాధనములు కాని ప్రశస్తములు కావు. సర్వ సందర్భములలో చేరజాలినవి ఈ కథలో తప్పక చేర్పదగిన అంశములని చెప్ప వీలులేదు కనుక యిట్టివే సందర్భములను చేరకుండుట మేలు" —కవిత్వ తత్త్వ విచారము. పు. 145

దీనిమీద కృష్ణారావుగారి విమర్శ ఇది :

'This judgement naturally raises man of problems like accident, vationality, probability etc. If what is said above is completely valid, the stories of the spider, the elephant and the serpent in Dhurjati's poem, the dramatic works of Maeterlink,[43] the Brand[44] and the peergynt of Ibsen[45] and the like must be obsolutely worth-

---

43. Maurice Maeterlinck 'The Blue Bird' (A fairy play in six arts) ఇదికూడా కాల్పనిక సన్నివేశపూరితమే.

44 & 45. ఇబ్సెన్ నాటకాలే ఇవి రెండూ : సాంఘిక ప్రయోజనాన్ని సాధించ డానికీ రచనలో కల్పన వుండటానికీ పరస్పరం సంబంధం లేదన్న విషయాన్ని నిరూపిస్తాయి ఇవి.

less. On the contrary it is generally a need among the critics and creative artists that they are of immense value and of matchless beauty. The natural corollany is that probability in art or literature is not directly related to naturalism or materealistic realism'.[46]

—Studies — P. 110.

సరిగ్గా ఈనాటి సాహిత్య విమర్శ ఈ విషయంగానే సమాధానాలు దొరక్క దానికి 'సంస్థా' పరమైన విద్వేషాల్ని అంటగట్టుకోవడంలో పర్యవసించి ఎవరైనా పొరపాటున 'వాచ్యార్థం' అనే మాట అంటే 'సహించ'లేనంత దూరం వెళ్ళిపోయారు మన విమర్శకులు. ఈ సామాజిక వ్యవస్థను 'కౌయ్యగుర్ర' మన్నా, ఉదయాన్నే లేచి నాగలి మోసుకువెళ్తున్న రైతన్న 'శిలువ మోస్తున్న జీసస్' లాగా కనిపిస్తాడన్నా (ఇవి కేశవరావుగారి ప్రయోగాలు. 1980) ఆ ప్రయోగాల వెనుక కవి తాత్త్విక దృక్పథం మేళవించి ఉంటుంది. ఆ మేళనలో 'కవి–త్వ' ముంటుంది.

కవి వ్యక్తిత్వాన్ని చూడ్డంలో ఇంతవరకు చెప్పింది 'కావ్య' దృష్ట్యా. అసలు మానవ జీవితమే 'బాహ్యాభ్యంతర' ముఖంగా ఉంటోంది తప్పా కేవలం ఒక దానికే స్వతంత్రత ఎప్పుడూ లేదు. వైయక్తిక జీవితంలో బాహ్యాభ్యంతరాలు సామూహిక జీవితంలో బాహ్యాభ్యాంతరాలు భిన్నంగా ఉంటాయి. ఉదాహరణకి ఈ క్రింది సాహిత్యంలో 'నేను' ఎవరు ?

ఆవులకు వేల్పులకు శుభమ్మఖిల ప్రజకు
స్వస్తియను నాదు మాతృదేశము భరింప
రాని బానిసతనములో గ్రుగ్గిపోవ
నాకుఁ జీమైనఁ గుట్టదు
....

---

46. 'poetics' లో అరిస్టాటిల్ 'probability' (సంభవతా లక్షణం) ని నిర్వచించడంలో విఫలుడయ్యాడని కృష్ణారావుగారు PP. 110–111 లో – మూడు కారణాల్ని ప్రదర్శించారు. విచిత్ర పాత్ర, సంఘటన, వ్యంగ్యార్థ రచన – ఈ మూడూ సంభవతా 'సత్త' ను నిరూపిస్తాయంటూ భారతాభినవుల మార్గాన్ని, 'కవి సమయ' స్వభావాన్నీ (P 112) సహృదయ ధర్మాన్నీ (id) నిర్దేశించారు.

మనసునకు మాటకును జేతకును ముడియిడి
యుచ్చ భావాధ్వము తొలంగకుండ బోవు
జీవితమ్ము ననేకథా శిథిలమైన
అసలు నాకది పట్టదు

(విశ్వనాథ – బ్రహ్మప్రళయములు)

దీనిపై సహృదయ విమర్శ ఇలా ఉంది :

'ఇది కవియొక్క అంతర్వాణి – దాని ప్రబోధన. ఫలితార్థ మేమంటే ఇందలి 'నేను' అనే వ్యక్తి కవికాడు. విశ్వజనీన వ్యక్తి. ఇది వానియొక్క స్వగతం .... అసలీ విచికిత్సకు అంతటికీ హేతువేమి ? కవి 'నేను' అని వాడటం. ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శనలో **Subjective/Objective Poetry** అనే పేరుతో ఒక వాదము బయలు దేరింది. దానిని ఆత్మాశ్రయ, పరాశ్రయ కవిత్వాలని మనవాళ్ళు తెలుగు చేసారు. కవి నేను, నీవు అని వాడటం ఆత్మాశ్రయ ధోరణికి చెందిందని, ఇతర వస్తువుల నాశ్ర యించి పల్కుట పరాశ్రయ ధోరణికి చెందిందని నిర్వచించారు .... కాని కవిత్వంలో ఖచ్చితంగా ఈ నిర్వచనాలు గిరిగీచి చూచేటప్పుడు ఎన్నో సమస్యలు తలెత్తాయి. ఈ పద్ధతి సరిగాదని ఆ విమర్శనకు స్వస్తి చెప్పారు.

—ఎమ్. ప్రభాకరరావు 'బ్రహ్మీమయమూర్తి' పు. 160–61.

ఈ స్వస్తి చెప్పడంలో 'ఇలియట్' మహాశయుడు పాఠకుడికి ఒక మార్గం నిర్దేశం చేశారు. దాన్ని ఇలా గుర్తించడం జరిగింది.

'Honest criticism or sensitive appreciation is directed not upon the poetry''[47]

ఇలా అనడంలో కవి 'అహం'ని (వ్యక్తిత్వ దశలో) చంపుకోవాలి – (చస్తుంది) – 'విశ్వాత్మ'లో తన వైయక్తిక చైతన్యాన్ని లీనం చెయ్యాలి – అని రచయితకొక మార్గ నిర్దేశమూ చేస్తున్నాడు.

'The point of view which I am struggling to attack is perhaps related to the metaphysical theory of the substantial unity of the soul; for my meaning is that the poet has not a 'personality' to express but a particular medium, which is only a medium and not a personality in which impressions and experiences combine in peculiar and unexpected ways'[48]

47, 48. cf. T. S. Eliot 'Tradition and the Individual Talent' (op. cit).

ఈ అభిప్రాయాల్ని quote చేసుకోవడంలో రెండు అంశాలు తెలుస్తున్నాయి (1) Jung, Eliot, I. A. Richards,[49] Herbert Read[50] ప్రభృతుల విమర్శలు తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రాచీన శాస్త్ర పరిజ్ఞాన భాండాగారం తలుపుల్ని బద్దలు కొట్టడానికి 'బీగం చేతులు' అయ్యాయని, (2) తెలుగులో 'సాంప్రదాయిక' విమర్శ పేరిట చలామణిలో వున్న రెండు పద్ధతుల్లో (ఒకటి – అర్థమయినా కాకపోయినా సంస్కృత గ్రంథాల్ని వాడుకోవడం – రెండు – పాశ్చాత్య గ్రంథాల్లో 'parallels' చూసుకోవడం) రెండవది ఎక్కువ వ్యాప్తిని పొందుతోందని, కవి విమర్శక వ్యక్తిత్వాలు ప్రపంచమంతటా ఒకేరకంగా ఉంటున్నాయనడాన్ని ఈ parallels నిరూపిస్తాయి. (సత్యనారాయణగారికి 'విమర్శక చక్రవర్తి' అని బిరుదిచ్చారట. దానికి కారణం ఇలియట్‌కి 'Critic of Critics' అని బిరుదుండటం అని తెలిస్తే ఈ ప్రభావం ఎంత గాఢమో స్పష్టం).[51]

విశ్వనాథ 'వేయిపడగలన్నీ', 'కల్పవృక్షాన్నీ' దాదాపు ఒకే సమయంలో మొదలుపెట్టారు. (1934 ప్రాంతం). ఒకటి 'నవల'. మరోటి 'కావ్యం'. కోటీశ్వరరావుగారు దీన్ని ఆధారంగా ఒక ప్రతిపాదన చేస్తున్నారు.

'వ్యక్తిత్వాన్ని రెండు రకాలుగా చూడవచ్చు. 1. బాహ్యమూ, 2. ఆంతరమూ. కవిలో ఈ ఆంతర వ్యక్తిత్వం ప్రధానమైనదంటూ 'ఉర్విలోన మహాకవి యోగివంటి వాడు' అనే పంచశతి పద్యాన్ని ఉదాహరించారు.[52]

పాశ్చాత్య 'సంస్కృతి' (భౌతిక) ని అంతగా నిరసించిన విశ్వనాథ ఇలియట్ మహాకవిని 'మహర్షి' అన్నారు. ఈ విషయాన్ని గుర్తిస్తూ గుత్తికొండ నాగేశ్వరరావుగారు ఇలా రాస్తున్నారు:[53]

49. 'Speculative Instrument' (1955).

50. 'The personality of the poet' in selected writings of Herbert Read.

51. చూ. తుమ్మపూడి కోటేశ్వరరావుగారి 'భూమిక', బ్రహ్మమయమూర్తి 1976: x III.

52. 'విశ్వనాథ వ్యక్తిత్వం' నవభారతి 2 సం. (1977).

53. See below.

'చిందర వందరైన నిత్యజీవితంలోనే గీతాసత్యాన్ని ఉపనిషత్ పురుషార్థాన్నీ చూపించిన మహాకవి ఇలియట్'[54]

కవి - స్త్రీ; విమర్శకుడు - పురుషుడు :

కవి వ్యక్తిత్వానికి సంబంధించిన కడపటి అంశం — కవిలోని విశ్వజనీనమైన సృజనాత్మకత — స్త్రీత్వం. వేద విభాగజ్ఞుడైన వ్యాసుణ్ణి గురించి రాస్తూ అరవిందులు 'the most masculine writer' అన్నారు ('Vyasa' అనే గ్రంథంలో). శైలులతో సంవదించే విషయమది. వాల్మీకి 'మధుర' (సుకుమార) శైలికీ; వ్యాసుడు 'విచిత్ర' శైలికీ తార్కాణాలు. ఇద్దరూ కవులే — ఒకరిలో సృజనాంశ, మరొకరిలో 'విమర్శాంశ' అధికం. అందుకే ఈ నేపథ్య ప్రభావంతో ఇటీవల కొంత చర్చ సాగుతోంది. **Emergence of Feminist Principle as aesthetic vision in the Novel, Feminism and Art** వంటి గ్రంథాల్ని ఉదాహరిస్తూ ప్రభాకరరావు ఇలా రాస్తున్నాడు :

'స్త్రీ హృదయం అర్థంకావడం ఎంత కష్టమో కవి హృదయం అర్థంకావడమూ అంతే కష్టం'.[55]

కవి - కమిట్మెంటు :

నిబద్ధత, నిమగ్నత లనే పేరిట ఇటీవలి సంవత్సరాలలో 'కవి'ని రాజకీయ రంగంలో తీసుకోవాల్సిన 'పాత్ర'ను గురించి తెలుగు విమర్శలో బాగా చర్చ సాగుతోంది. ఇక్కడ మాత్రం 'వస్తు' 'భావ' దృష్టులు సంఘర్షించుకొంటూనే ఉన్నాయి. వస్తువాదులు సార్త్రె[56]ని **quote** చేసుకొంటే 'భావ' వాదులు 'ఎమర్సన్'[57]ని వాడుకొంటున్నారు.

---

54. 'ఇలియట్ కవిత్వంలో నిత్యజీవితం', తిరుపతి సాహిత్య సమితి వ్యాసావళి (1969). **'Waste land'** లో బృహదారణ్యకం, 'ఫోర్ కార్వెట్స్'లో భగవద్గీత — ఎలా అంతస్సూత్రాలయ్యాయో కూడా ఈ వ్యాసకర్త నిరూపించారు.
55. 'బ్రాహ్మీమయ మూర్తి' చూ. పు. 107—108 (fn s).
56. 'వెల్చేరు నారాయణరావు' 1973 : 227.
57. శేషేంద్రశర్మ 1977 : 200.

'The engaged writer knows that words *are* action. He knows that to reveal is to change and that one can reveal only by planning *to change*. He has givenup the impossible dream of giving an impartial picture of society and human condition'

—Jean Paul Sartre 'Literature and Existensalism' (P. 23).

'He is isolated among his contemporaries by truth and by his art, but with this consolation, that they will draw all men *sooner or later*, for all men live by truth and stand in need of expression'.

— Emerson 'Essay-the Poet'.

'క్రియాశీలత' / 'ధర్మ ప్రబోధం' వీటిలో ఏది కవితా వ్యక్తిత్వ ధర్మం – అంటే ఇంకొకరంటున్నారు :

'అంటే రసాత్మకతలోనే ధర్మం ఇమిడి ఉంది. అదీ ఇదీ వేరుకాదు. అంటే బోధ (**understanding**) అనుభవం (**experience**) రెండూ వేరుకావు. ఒకటే'.

—కోటేశ్వరరావు 'సహృదయ తత్త్వం', అభ్యుదయం 1980–67.

6.3. సాహిత్యం – విలువ.

'**Value**' అనేదానికి సమానార్థకంగా 'విలువ' అంటున్నాం. ప్రయోజనం - విలువ సమానార్థకాలే అయినా '**shades of meaning**' లో భేదం ఉంది. 'కాంతా సమ్మిత తయోపదేశయుజే'లో చెప్పబడ్డది కావ్య ప్రయోజనం. అది 'మార్పు'ను అధిగమించే కళాధర్మం. కళలో ప్రీతి – వ్యుత్పత్తులు రెండూ కలిసి వుంటాయన్న భరతుడి మార్గం, అభినవుల మార్గం, భిన్న కాలాల్లో ప్రతిపాదింపబడినా ఒకే తాత్త్విక సూత్రాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తున్నాయి. అదే కళావస్తువులోని బాహ్యాభ్యంతర దశలు.

'విలువ' అనగానే 'మార్పు' దాని లక్షణం. అంచేత ఈ అంశాన్ని గురించిన మీమాంస 'కాలపరిణామముతో పాటుగా వాఙ్మయం మారుతుం'దన్న పరిణామ వాదానికి సంబంధించింది. ఈ శతాబ్దంలో మన విమర్శ రూపుదిద్దుకొన్న తొలిరోజుల్లో ఈ 'విలువ' అనే మాటకున్న అర్థం – ఈనాడు (ఈ దశాబ్ది)లో వచ్చిన 'విలువ' భిన్నం కాకపోయినా తత్త్వతః మనవాళ్ళ విమర్శక దృష్టిలో వచ్చిన నైశిత్యాన్ని - సూచిస్తుంది.

రెండు ఉదాహరణలు చూద్దాం.

(1) G. V. కృష్ణారావుగారు తమ '**Studies in Kalapurnodaya**' గ్రంథ శీర్షికతోపాటు ఒక ఉప శీర్షిక కూడా ఉంచారు.

> **'Literature and its value in life with special reference to Kalapurnodayam'.**

(2) ఈ మధ్యన వచ్చిన ఒక గ్రంథ శీర్షిక 'రచన' (విలువలు[58] – బాధ్యతలు – దృక్పథాలు) అని : (యువ భారతి ప్ర 1970/73)

'విలువ', 'విలువలు'గా మారడంలో ఎంతో గుర్తించదగిన 'పరిణామం' ఉంది. ఈ పరిణామాన్ని గుర్తించినవారు కాబట్టే మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య గారు ఇలా అంటున్నారు :

'మన పూర్వులు' 'విలువలు' అను మాటను వాడినవారు కారు. ఈ మాటను మనము పాశ్చాత్య ప్రపంచమునుండి ఎరువు తెచ్చుకున్నాము. ఇదే అర్థమును సూచించుటకు మనవారు 'ధర్మము' అను మాటను వాడిరి.

(విలువలు – నాడు నేడు. 'రచన'లో పు. 37)

నేటి విలువలపైన ఆయన స్థూల సమీక్ష ఇది :

ఆధునిక తత్త్వ దృష్ట్యా ఐహిక సౌఖ్యమే జీవిత పరమార్థమనుట, సామాజిక నియమములను ప్రభుత్వాధికారము వహించినవారు విధించుట, మానవులందరు సములని భావించుట; ఇవి ఈనాటి విలువలలో ప్రధానములని చెప్పవచ్చును.

(అందే. పు. 37)

విలువలు మారుతున్నాయన్న '**idea**' ఎక్కడ మొదలైందో కూడా తెలుగు విమర్శకులు తవ్వుతున్నారు.

'ఈ మారుతున్న విలువల మూలం ప్రత్యేకంగా క్రీ.శ. 1789 లో జరిగిన ఫ్రెంచి విప్లవంలోనే చొచ్చి ఉంది .... ఇది పాశ్చాత్య ఖండాల్లో ప్రథమంగానూ,

58. Values — 'Properties of material objects and phenomena of social consciousness which characterise their importance to society, to a class, and man' — Dictionary of Philosophy. P. 471.

ప్రాచ్య ఖండాల్లో తర్వాతా మానవ జీవితపు ప్రతిరంగంలోనూ, విజ్ఞానంలో, ప్రజ్ఞానంలో, సాహిత్యం, సంగీతం ఇంకా మిగతా లలితకళల్లో చెప్పరానంత మార్పును తెచ్చి సరికొత్త విలువలను సృష్టించింది.

—తుమ్మపూడి సంజీవదేవ్ 'రచన'లో పు. 38.

ఆయన గుర్తించిన విలువల్లో ఇవి ప్రధానం; (A) స్వేచ్ఛ – నియతి నుండి – **Blank verse, Free verse** లు ఈ విలువల నుంచే పరిణమించాయి. **(B)** ఫ్రాయిడ్ మనోవిశ్లేషణ ద్వారా ప్రవేశించిన లైంగిక సంబంధ నియతి రాహిత్యం **(incest)** **(C)** ప్రజాస్వామ్య దృక్పథం – అన్నీ అందరికీ అందుబాటులో ఉండాలి – ప్రతివాడికీ సులభగ్రాహ్యంగా ఉండేట్టు సాహితీ రచన సాగాలి.[59] (పు. 39–41).

సంజీవదేవ్‌గారి అభిప్రాయంలో 'రచయిత బాధ్యత అద్దమూ, దీపమూ రెండు రూపాల్లోనూ రూపొందాలి'. (ఇది సాక్షాత్తు **M. H. Abram** ని తాకుతున్న మాట : **The Mirror on the lamp**) అన్నది తెలుగు సాహిత్య విమర్శ ఇప్పుడిప్పుడే నిలదొక్కుకుంటున్న (శేషేంద్ర, సుదర్శనం ప్రభృతులు—దాదాపు[60] ఈ దృక్పథానికి సన్నిహితులే) మార్గంగా చెప్పవచ్చు.

సుదర్శనంగారి అనుశీలన చూద్దాం :

'ఒక సిద్ధాంతం ఉంటే అది సూత్రప్రాయంగా చాలామందికి సామూహికంగా వర్తించే విధంగా ఉంటుంది. అన్వయంలో ఆచరణలో వ్యక్తులమీద ఆ సిద్ధాంతం ఎలా పనిచేస్తుందో సామాన్యంగా ఊహకు అందే విషయంకాదు........ ఇక్కడే రచయిత–ముఖ్యంగా సృజనాత్మక రచయిత యొక్క బాధ్యత నిర్దిష్టమై ఉన్నట్టు నాకు తోస్తుంది. సాంఘిక పరిణామానికి మద్దతునిచ్చినా, దాన్ని సర్దుబాటు చేసినా, విమర్శించినా సృజనాత్మక రచయిత తన వైయక్తిక దృక్పథం (దీన్నే **individu-**

59. ఇది సమంజసమా! సాధ్యమా! అని వారు ప్రశ్న వేసుకొని కాదంటారు. అది రచయితగా వారి దృక్పథం. అలాగే సంఘ సంస్కర్తలకు సాహిత్య సృజన చేయాల్సిన బాధ్యత ఎలా లేదో రచయితల మీదకూడా సంఘాన్ని సంస్కరించాల్సిన బాధ్యత లేదంటారు. (చూ. పు. 41, 42).

60. సంజీవదేవ్ ఏ తరం వాళ్ళ లక్షణం కేవల 'కళా' వాదం – శేషేంద్ర ప్రభృతుల్లో కనిపిస్తున్నది 'ఆత్మకళా' వాదం. ఇది రొమాంటిక్కులలో రెండవ తరం వాళ్ళు **neo - classicists** గా మారిపోయిన సందర్భాలను తలపిస్తుంది.

ality, originality అని రష్యన్ విమర్శకులంటున్నారు. cf. M. KHRAPCHENKO 'The writer's creative Individuality and the Development of Literature 1977, Particularly PP. 59–88–bracket mine–author) నుండీ ఆ పని చేయాలి !

—'రచన'లో పు. 44.

ఈ 'వైయక్తిక దృక్పథం' కళాకారుడి దృష్టిలో చెప్పబడ్డది. తెలుగుదేశంలో 'వస్తు' 'భావ' దృక్పథాలు ఇటీవలి సంవత్సరాల్లోనే స్పష్టమైన రూపుదాలుస్తున్నాయన్నది ఎవరైనా వినయంగా అంగీకరించవగ్గవిషయం. ఈ దృక్పథ భేదాల్ని గుర్తించనపుడు సాహిత్యరంగం ఎలా కనిపిస్తుందో చూడండి.

'ఒకోప్పుడు విచిత్రపరిస్థితి, క్రొత్తదనం స్ఫురిస్తుందితప్పా ఇంకా నిలదొక్కుకోదు. ఈ నాటి సమాజం సరిగా ఆ స్థితిలో కొట్టుమిట్టాడుతూంది. అతి సంక్లిష్టమూ, సంకీర్ణమూ, అయోమయమూ అయిన జీవితం వేగం, నలత, రాపిడి, దోపిడి .... ఇవి సాహిత్యంలో ప్రతిబింబిస్తున్నాయి. వర్గ మనస్తత్వం, మతాతత్త్వం, సైద్ధాంతిక వ్యామోహం, అసహనం ....

—సంపత్కుమార 'రచన'లో పు. 131–132.

ఈ వాతావరణంలో 'విలువల్ని' గుర్తించడంలో భిన్నధోరణులకు ఆస్కారం ఉంది. ఆ భిన్నధోరణులు సరిగా 'వస్తు-భావ' దృక్పథాలలో అంతర్భవించాల్సిన అవసరమూ లేదు. విమర్శకులలో స్పష్టమైన దృక్పథం కనిపించని సందర్భాలూ ఉన్నాయి. కాని తత్త్వతః అవి వస్తు, భావాల్లో ఒకదాన్ని సూచించవచ్చు.

పోతుకూరు సాంబశివరావుగారు విలువల్లో రెండు రకాలు గుర్తించారు.

1. సాహితీక్షేత్రంలో ప్రయోగాత్మకంగా రచయిత ద్వారా మారుతున్న విలువలు.
2. సాహిత్యంలో ప్రతిబింబించే సామాజిక జీవితంలో క్రమక్రమంగా పరిణామం చెందుతున్న విలువలు.[61]

—'రచన'లో. పుట–1_2.

61. వెల్చేరు నారాయణరావుగారు సమాజ పరిణామానికి సాహిత్య పరిణామానికి మధ్యనున్న సంబంధాన్ని గురించి చెప్పిన విషయాలు ఇక్కడ

2 లో 1 భాగమే అన్నది గుర్తించక తప్పదు. 1కి కారణం కవిలోని 'individuality'—ఒకవైపు విశ్వనాథ, మరోవైపు శ్రీ శ్రీ తమ సాహిత్య ప్రయోగాలద్వారా విలువల్ని ఒకరు వేదాలవైపు మరొకరు మేనిఫెస్టోవైపు నడిపించారు. నడిపిస్తున్నారన్నది నిర్వివాదాంశం.

అలాంటి పాశ్చాత్యనారాణీయ సాహిత్య వాతావరణంలోని 'ప్రతిభాపీడనం' రామకోటిశాస్త్రిగారిద్వారా ఈ మాటలు అనిపించింది.

'మనము స్వతంత్రులమైన తరువాత మనకు దేశభక్తి నశించినది. మన భాషాభిమానము నశించినది. మన సాహిత్యాధ్యయన శీలము నశించినది. మరియు మన సంస్కృతి సంప్రదాయముల మీద ఏహ్యభావమేర్పడినది. ఈ దృశమైన మనః ప్రపంచమునుండి ఇప్పుడు సాహిత్యము సృష్టింపబడుచున్నది.'

—'రచన'లో పుట. 89.

ఇతర భావాల్ని గ్రహించిన రష్యన్ సోదరులు తమ సాహిత్యమంటూ సృష్టించుకొంటూ ఉండగా మన సాహిత్యమంటూ మనకు లేదని శాస్త్రిగారంటున్నారు.[62] (పుట 89)

సుప్రసన్నగారూ ఇలాగే అభిప్రాయపడుతున్నారు.[63]

'సాహిత్యరంగంలో (కూడా) రూపవిషయంలో, వస్తువిషయంలో–విదేశీయ ప్రాబల్యం కానవస్తున్నది. పరాసుదేశంలో చేసిన పాతబడ్డ ప్రయోగాల విషయంలో మోజు, రష్యాదేశంలో చెప్పబడే సిద్ధాంతాలపై ఆసక్తి, అమెరికాలో కొందరు మానసిక అవ్యవస్థగల యువకులు ప్రదర్శిస్తున్న తీరుపై మోహం–ఇలా మొత్తం మీద ఆధునిక ధోరణులపేర స్వదేశీ చింతన లోపిస్తున్నట్లు తోస్తుంది."

—'రచన'లో పు. 69.

62. ఈ సందర్భంలో శాస్త్రిగారు Parel Trofimou 'Problem of modern Aesthetics' (P. 95) ని ఉదాహరించారు.

63. 'రచన' సంపాదక వర్గంకూడా తాత్పర్యతః ఏమి ఉద్దేశించిందో చెప్పడం కష్టమయినా పు. 73 లో 'అనుకరణం అనవసరం; అంతేకాదు అనర్థం' అనీ; కవిత్వం సైన్సు కారాదు; కవి రచన కఠినమైన థీసిస్సు; కావాలి అది ఎడారిలో ఒయాసిస్సు, అనుభవాల తేట సరస్సు' (శ్రీశ్రీ) అని 'ఉద్ధృతం' చెయ్యడంలో భిన్న 'విలువల' ప్రదర్శనమే కనిపిస్తోంది.

నవకవితామార్గంలో (భావకవిత్వం తర్వాత వచ్చిందన్న అర్థంలో ఆయన వివక్ష) విదేశీముద్ర తగ్గిపోతుందనికూడా ఆయన అంటున్నారు. (అదే పుట). 'వర్తమాన కవుల దృష్టి ప్రయోగాలనుంచి రసనిర్భరమైన కావ్యాల నిర్మాణం వైపుగా మళ్ళిం' దని కూడా ఆయన అభిప్రాయం. (పు. 70). అంచేత సాహిత్యాన్ని 'జాతీయకరణ' (**indigenisation or nationalisation ?**) చెయ్యాలంటారాయన.

అదీ ఇదీ ఏమిటని 'ఏ రచయితా సమాజాన్ని మార్చలేదు' అంటూ గోరా శాస్త్రిగారూ (పు. 109), 'ప్రతి సాహిత్య స్రష్టదీ ఒక ప్రత్యేకమైన దారి. ఎవరిదారి వారిదే' అంటూ కాళోజీ నారాయణరావుగారూ (పు. 98) తేల్చివేయడం గమనిస్తే 'విలువల్ని' గురించి ఈనాడు దేశ విమర్శకుల్లోఉన్న భావ సంఘర్షణ అర్థమవుతుంది.

ఇంతకీ సాహిత్యానికి విలువలున్నాయా! అన్నది కడపట మిగిలే ప్రశ్న.

సాహిత్యం సమాజానికి ప్రతిబింబమైనపుడు; కవి సమాజంలో ఒక 'వ్యక్తి' మాత్రుడుగానే అంగీకరిస్తే మారిన విలువల్ని ప్రతిబింబించాలి. తప్పదు. కాని 'మారని విలువలు' కొన్ని ఉన్నాయనిపించేట్టు చేస్తోంది సాహిత్యం.

'సత్యంవద' ఇలాంటివి సాధారణీకరణ సూత్రాలేకాని విలువలుకావు'— అంటున్నారు కుందుర్తి. అంటూ 'విలువలు మారడం ఈ ఆధునికకాలంలో మారినంత మౌలికంగా పూర్వమెప్పుడూ జరగలేదోమోననిపిస్తుంది' అనికూడా అన్నారు (చూ. అదే గ్రంథం. పు. 159—160).

ఆధునిక కాలంలో మారిన ఈ విలువలు, దేశీయమైన చిత్తవృత్తికి అసహజంగా; పరమహేయంగా ఉన్న ఈ విలువలు 'పాశ్చాత్య' మైనవని అంగీకరించడం ఒకటే 'విలువల వల' లోని '**main knot**'ని పట్టుకోవడంలో సహకరించేది. 'విలువ' (లు) మనం **attribute** చేసేది. శబ్దానికి అర్థాన్ని ఆపాదించినట్టు, ప్రయోజనం దానికున్నది. (**property**--ధర్మమన్న[64] తప్పులేదు.) శబ్దానికి 'భావం' (**idea/concept/image/symbol**) ఉంది తప్పా — మనం కల్పిస్తున్నది కాదు. సమాజాలు నాల్గు దశలో పరిణమిస్తాయన్న **Morgon** వాదం కాని (చూ. రామా

64. 'ధర్మ' మనే మాటకు '**property**' అన్నది '**secular meaning**'; '**religious merit**' అన్నది '**metaphorical**' తప్పా మౌలికం కాదు.

రావుగారి వ్యాసం. అదే పు. 113); నేటి మానవ సమాజం శాస్త్రీయయుగం అన్న డానికి C. లక్ష్మన్నగారు తీసుకొన్న **Auguste Counte** ప్రమాణంకాని (చూ. పు. 79) – లభించిన (లభించకుండా ఎంతోపోయిందన్నదీ చారిత్రక వాస్తవమే) ఆధారాల్నిబట్టి నిశ్చిత పూర్వప్రణాళిక పైన చెప్పిన శాస్త్రాభిప్రాయాలు.

సాహిత్య విషయంలో ఈ శాస్త్రీయతా దృష్టి నిష్ఫలమౌతోంది. ఇతర జ్ఞాన సిద్ధాంతాలకు దేనికీ లొంగని లక్షణం సాహిత్యశాస్త్రానికి ఉంది. ఆ లక్షణాన్నే 'ఆభాస'గా కాశ్మీర శివాద్వయ వాదం; **Theory of reflection** గా లెనిన్ మహాశయుడూ వరసగా భావ–వస్తు ముఖాలుగా దర్శించారు. వస్తువుకి విలువఉంది. కాని వస్తు జన్య భావానికి కాని; భావంతో అభిన్నమైన వస్తువుకి కాని ఉన్నది 'విలువ' కాదు–ఇది దాన్ని, దీన్ని అది ప్రతిఫలింప చేసేశక్తి. అది దాని ధర్మం.

'భాషలో వచ్చే మార్పులకు విలువలు ఉండవు' అన్నపుడు చేకూరి రామారావు గుర్తించింది ఈ రహస్యాన్నే (చూ. పు. 114). సాహిత్యానికి అంతే.

7. విమర్శన పద్ధతులు

(TECHNIQUES OF CRITICISM)

'ఇదివరలోకంటె ఇప్పుడు మనలో శాస్త్రీయ విజ్ఞానం విశేషంగా పెరిగింది. అయితే, ఆ విజ్ఞానం మన జీవిత సరళిని అణుమాత్రంగానైనా మార్చలేదు. (ప్రభావితం చెయ్యడంలేదు.) ఉద్యోగ ధర్మంకోసం వేసుకువెళ్ళిన బట్టలను ఇంటికి రాగానే తీసివేసి, చిలకకొయ్యకు తగిలించడం కద్దు. ఇంగ్లీషులో చెప్పాలంటే మనం 'Scientific techniques'ను స్వీకరిస్తున్నాము. 'Scientific Spirit'ను తోసివేస్తున్నాము. దీనిలో మన జాతి ప్రగతికి, దాని భవిష్యత్తుకు ఎంతో ప్రమాదం గర్భితమై ఉన్నది'

—నార్ల వెంకటేశ్వరరావు—'అజ్ఞేయతా వాదంలోంచి నాస్తిక వాదంలోకి' (నందిని : ఏప్రిల్ 81 : 28)

సరిగా మన 'తెలుగు విమర్శ' కూడా 'technique × spirit' ల మధ్య సంఘర్షణ ననుభవిస్తోంది. దీనికి సాక్ష్యాలు మూడు :

1. అలంకార శాస్త్ర పరిభాషను 'అదే' అర్థంలో వాడటం : అర్థం 'మార్చి' వాడటం.
2. ఆంగ్ల విమర్శన పరిభాషకు సంస్కృతంలో సమీపంగా కనిపించే (equivalent) పదజాలాన్ని వాడుకోవడం.
3. అలాకాక పరిభాషనే సరిగా విరుద్ధమైన అర్థంలో వాడుకోవడం.

పరిభాషను గురించి ఎందుకు చూడడమంటే ఈనాడు చాలామంది విమర్శకులు మూడు విమర్శన పద్ధతుల్ని గుర్తిస్తున్నారు.

1. సంప్రదాయ విమర్శనా పద్ధతి (ఆలంకారిక విమర్శనా ధోరణి ?)
2. పాశ్చాత్యుల శిల్ప విమర్శనా ధోరణి.

3. మార్క్సిస్టు విమర్శ[1].

—సంజీవమ్మ 'సాహిత్య విమర్శ—మార్క్సిస్టు దృక్పథం'
అభ్యుదయ విమర్శ వేదిక 1980 : 34.

వస్తుభావ తాత్త్విక దృక్పథాలు పరస్పరం భిన్నంకాబట్టి వాఙ్మయ తత్త్వాన్ని విశ్లేషించడంలో భిన్నధోరణులూ అభివ్యక్తమౌతున్నాయని గుర్తించాం. కాని కవి వ్యక్తిత్వాన్ని గురించి చెబుతూ 'వస్తుభావసంసృష్టి' అన్నాం. కారణం సాహిత్య తత్త్వం కేవలం వస్తు భావతత్త్వాలలో దేనికో ఒకదానికి లొంగకపోవడం. విమర్శ తత్త్వమూ అంతే. విమర్శ 'పద్ధతి'గా ప్రత్యేకం కాకపోయినా 'మార్క్సిస్టు' మార్గం చేస్తున్న పది సంస్కృతీయ పరిభాషను విరుద్ధార్థంలో ప్రయోగించడం. 'ధర్మాన్ని' – 'విలువ'గా వ్యాఖ్యానించడంలో మన వాళ్ళు పడుతున్నతంటా ఈ విరుద్ధార్థకల్పనకు సంబంధించినది. ఇకపోతే 'సాంప్రదాయికరీతి' ఒకటి ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో ఉందని నిరూపిస్తూ ఇటీవల వచ్చిన ఒక ప్రమాణ గ్రంథం సంపత్కుమారగారిది (1981)–'భిన్న దృక్పథాల్లో[2] ప్రసిద్ధ విమర్శకులు వేసిన మార్గాల్లో (రసరామణీయకములు/ఉదాత్త రసభావన/నిర్మాణ శిల్పము/రమ్యాలోకము/జీవునివేదన)[3] ని 'సూత్రత్వాన్ని' నిరూపించి, వాటిని కేంద్రంగా దేశీయ సాహిత్య విమర్శ సంప్రదాయ ప్రసారమును, అనుస్యూతిని విశ్లేషించి విడివిడిగా ప్రస్తుతీకరించుట'ను ప్రణాళికగా కల్గింది ఈ గ్రంథం (P. vii Preface).

---

1. "పై రెండు పద్ధతుల్లాగా 'మార్క్సిస్టు విమర్శ' అన్నది ఒక ప్రత్యేక విమర్శన పద్ధతి కాదన్నది ముందుగా మనం గమనించాల్సిన విషయం. 'మార్క్సిస్టు విమర్శ'అన్న పదం మనం సృష్టించు (coined) కొన్నదే"— అని కూడా ఆమె గుర్తించడం చాలా ప్రధానమైన అంశం. (id).

2. 'దృక్పథం' అనే మాటను ఆయన (కావ్య కళాదృక్పథం/సమన్వయ దృక్పథం/కావ్యపరమార్థ దృక్పథం/సంవిధాన సామాజిక దృక్పథం) 'trend' అనే అర్థంలో ప్రయోగించినట్లు కనిపిస్తుంది. cf. chs. 4, 6, 10 & 12.

3. cf. chs. 5, 7, 8, 9 & 11.

సంపత్కుమారగారు చేసిన ఈ ఉత్తమ కృషి ఈ సందర్భంగా మరో అంశాన్ని స్ఫురింప జేస్తుంది: 'సాంప్రదాయికరీతి' కాని విమర్శ మార్గాలుకూడా ఉన్నాయనడం.

ఆయన గుర్తించిన 'విమర్శ సిద్ధాంతములు' 8. (వీటి ప్రవర్తకులూ స్పష్టంగా వీరు).

1	కావ్యకళాదృక్పథము	— రాళ్ళపల్లి అనంత కృష్ణ
2	రసరామణీయకములు	— దువ్వూరి రామిరెడ్డి
3.	ఉదాత్త రసభావన	— అక్కిరాజు రమాకాంతం
4.	నిర్మాణ శిల్పము	— నండూరి బంగారయ్య
5.	రమ్యాలోకము	— రాయప్రోలు సుబ్బారావు
6.	కావ్యపరమార్థ దృక్పథము	— విశ్వనాథ సత్యనారాయణ
7.	జీవుని వేదన	— ,,
8.	సంవిధాన సామాజిక దృక్పథం	— శ్రీశ్రీ

పై వాటిలో 1—5 'భావ' దృష్టినీ[4], 8 'వస్తు' దృష్టినీ; 6, 7 వస్తుభావ సంసృష్టినీ కేంద్రంగా కలిగిన మార్గాలు. పోనీ వీటిలో ఎన్ని విమర్శన పద్ధతులుగా చలామణిలో ఉన్నాయన్న ప్రశ్న వేసుకొంటే సమాధానాలు రెండే దొరుకుతాయి.

1) సాంప్రదాయిక పద్ధతి (**traditional model**)

2) ఆధునిక పద్ధతి (**Modern model**)

ఆధునిక పద్ధతి 'కట్టమంచి'లో మొదలైంది. ఈ ఆధునికత కేవలం 'అలంకార' మార్గ నిరాసానికి సంబంధించినది. కాని ఆయన 'వస్తు' దృష్టి ఉన్నవాడు కాడు. 'గురజాడ'లో 'వస్తు' దృష్టి, సృజన/విమర్శలో రూపొందినా శ్రీశ్రీ గారితోనే (సంపత్కుమారగారి 8వ సిద్ధాంతం) స్థిరపడింది. రాయప్రోలుతో 'భావ' దృష్టి రూపొందినా శేషేంద్రగారు వచ్చేదాకా 'సిద్ధాంతం' ఏర్పడలేదు. భిన్న శాస్త్రాల్ని

4. 'ఉదాత్తరస' భావన 'వివాద విమర్శ' కు సంబంధించిన అంశంగా చర్చించబడుతుంది. ‖ 7.2.5 ఇందులో వస్తుభావ సంసృష్టిస్పర్శా ఉంది.

(**psychology, Anthnopology etc**) సాంప్రదాయికులూ వాడుకోవడం ఉంది; ఆధునికులూ వాడుకోవడం ఉంది.

ఈ పరిస్థితిని సమీక్షిస్తే స్పష్టమైన విమర్శన పద్ధతులు తెలుగులో మూడే కనిపిస్తున్నాయి. అవి ఉపయోగించే 'పరిభాష' లోని అర్థభేదాల్ని దృష్టిలో ఉంచు కొని ఈ విభజన చెయ్యడం జరిగింది.

1. వస్తు విమర్శన పద్ధతి } (**modern**)
2. భావ విమర్శన పద్ధతి }
3. రస విమర్శన పద్ధతి — (**traditional**)

తెలుగులో ఈ పద్ధతుల క్రమవికాసం దృష్ట్యా పరిశీలిస్తే కేవల 'వస్తు' 'భావ' విమర్శనలు తెలుగులో పాశ్చాత్య ప్రభావం వల్లే వచ్చాయని నిరూపించ వచ్చు. 'రస' విమర్శ కొత్తగా వచ్చిందికాదు. అది 'అనుస్యూతం'గా మిగిలిఉన్న జాతీయ దృక్పథం (**national out look**) అందుకే కట్టమంచినుంచి శ్రీశ్రీ గారి దాకా దాదాపు ప్రతి విమర్శకుడూ 'రస' మన్నమాట వాడకుండా ఎక్కడా సాహిత్యో పన్యాసం చెయ్యడం కనిపించదు. 1, 2 లు 3 మీద వచ్చిన నూత్నభాష్యాలే (**modern interpretation**) అన్నా తప్పులేదు.

7.0.1. పాశ్చాత్య విమర్శన దృక్పథాలు ప్రవేశించిక పూర్వం తెలుగులో **'native pundits'** (మెకంజీ, బ్రౌన్ పిల్చిన పైనం) చేస్తూండిన పని ఏమిటి? పద్య వ్యాఖ్యానం (**commentary**). మల్లినాథ సూరి సంస్కృతానికి వేదం వేంకట రాయశాస్త్రిగారు తెలుక్కీ ఆనాటికీ ఈ నాటికీ కనిపిస్తున్నారు.[5] అలంకారాన్ని (ప్రధానంగా సాహిత్యదర్పణ, కావ్యప్రకాశ, కావ్యాలంకార సంగ్రహ, అహోబల పండితీయాదులో సంక్షిప్త అవగాహన)అలంకారంగా చదువుకొని **'pedagogical'**గా ఆ పరిజ్ఞానాన్ని వాడుకోవడంలో పర్యావసించేది ఆ మార్గం. దీన్ని 'ఖండ దృష్టి' అని పిలవవచ్చు. అలంకార శాస్త్ర రచన జగన్నాథుడితో (ఇతడూ ఆంధ్రుడే) ఆగిపోవడం; తర్వాత పద్యాన్ని **'experience'** చెయ్యడం (తలలూపడం; ఆహా!

5. ఈ పద్ధతి కూడా ఇంకా చాలా సకృత్తుగా కనిపిస్తోంది. శరాక రఘునాథశర్మ గారు వ్యాస భారత విరాటపర్వ శ్లోకాలకు వ్యాఖ్యానం రాశారు—ఇంకా అముద్రితం (1981).

అనడం) – లేదా పద్యాన్ని ముక్కలు ముక్కలు చేసి రాసినవాడు 'చవట' అని నిరూపించడం.

7.0.2 ఆంగ్ల విద్య నేర్పిన సంప్రదాయం కావ్యాన్ని ఒక 'unit'గా చూడ్డం. ఇది సమకాలికంగా అనాడు చదవబడ్డ 'Romantic movement' లో వస్తూండిన 'organic outlook' ఫలితంగా చెప్పవచ్చు. అరిస్టాటిల్ ప్రతిపాదన (unity of plot) కూడా హేతువే. కాని అరిస్టాటిల్ దృష్టిలో ఇతివృత్తం నాట్యంలో ఆత్మస్థానీయం (soul అన్నదానికి ఇది inconvenient అనువాదం మాత్రమే); Romantics దృష్ట్యా 'imagination' (Coleridge మాట ఇది) మొదటిది వస్తుదృష్టి; రెండోది భావదృష్టి.

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు 1) రసం కావ్యాత్మ అంటున్నారు. (ప్రధానమని) 2) 'భావనా' శక్తివల్లే రచనలో జీవం వస్తుందంటున్నారు. 3) 'కథైక్యం' కావాలంటున్నాడు.[6] ఈ మూడూ ఒకే ఆధారాన్ని (source) 'refer' చేసే అభిప్రాయాలు కావు.

అందుకే సంపత్కుమార ఇలా సమీక్షించారు.

'వీటిలో (కవిత్వతత్త్వవిచారంలో) కొన్ని యంశములు సిద్ధాంతములు; కొన్ని యభిప్రాయములు, కొన్ని ప్రతిపాదనములు' (1981; viii)

అందుకే కట్టమంచివారిది ఒక 'పద్ధతి'గా పరిణమించిన 'విమర్శ' కాకపోయింది. ఆయన 'విచారం' ఒక 'key note addness' మాత్రమే.[7]

అంటే కట్టమంచివారు 'రసం'; 'భావన' అనే పదాల్ని 'emotion' 'imagination' అనే అర్థాల్లో వాడటం; సంధి బంధం (నాట్య శాస్త్రంలోని మాట)[8] అనకుండా, 'ఏక వాక్యత' (మహావాక్యం–వాక్యం రసాత్మకం కావ్యమ్–విశ్వనాథుడు) అనికూడా అనకుండా 'కథైక్యం' అనడంలో–ఆనాటికి దేశంలో అలంకారశాస్త్రం

---

6. చూ. కవిత్వతత్త్వవిచారము. పు. 31, 4, 51.
7. చూ. సంపత్కుమార 1981 : viii.
8. అంగ ప్రత్యంగకానాం యః సన్నివేశో యథోచితమ్
సుస్నిగ్ధ సంధిబంధః స్యాత్ తత్సాంపర్య మితీర్యతే (వా. శా)

పొందిన 'గుర్తింపు' తెలుసుకోవచ్చు. 'పురాణం' పొందిన 'ప్రసిద్ధి' అర్థంచేసుకోవచ్చు. ఇది చదువుకున్నవాళ్ళ సంగతి. ఈ చదువు ఆంగ్ల సాహిత్యం.

7.1. 'భావ' విమర్శన – భావనా శక్తి

'కన్నులకుఁ గట్టినట్లు, కలఁగాంచిన రూపము ముందు నిల్చినట్లు చేయు ఈ మహేంద్రజాలిక కౌశల్యమున కాధారమైన గుణము భావనా శక్తి'

(కవిత్వతత్త్వ విచారం పు. 4)

'భావనాశక్తి యనగా విషయములను మనసులో ప్రతిఫలింపచేయు సామర్థ్యము. ఒక ప్రతిబింబించుట యననేల? — ప్రత్యక్షముగ నవతార మెత్తునట్లు చేయుట' (అదే పుట).

కవిత్వం ఒక 'ఇంద్రజాలం' అన్న భావం, 'చమత్కార'మన్న ఆలోచనా, 'రమణీయార్థ'మన్న పరిభాషా స్థూలంగా ఒకే అర్థాన్ని కల్గినా వాటి కక్ష్యలు భిన్నం. **Wordsworth 'lyrical Balleds'** మీద **Coleridge** అభిప్రాయాలు (**Biographic**) గమనిస్తే **Kant** ప్రభావమే కవిత్వంలోని అతీంద్రియ విచిత్ర లక్షణాన్ని గుర్తించడానికొఁవల్సిన తాత్త్విక దృక్పథాన్ని అందించిందని తెలుస్తోంది.[9] తెలుగు సాహిత్య విమర్శ మొదలుపెట్టిన దశలో 'కవిత్వ' నిర్వచనం కాని; 'భావనా' నిర్వచనంకాని ఈ రొమాంటిక్ సంప్రదాయాన్నే ఆధారంగా గ్రహించింది.

ఇది 1899 ప్రాంతంలో వెన్నేటి రామచంద్రరావుగారు 'మను వసు చరిత్ర విమర్శనము' చేసిన రోజుల్లోనే జరిగినట్లు కనిపిస్తోంది. ఆయన 'భావనాశక్తిని'ని ఇలా నిర్వచించారు.

'భావజ్ఞాన పరిపక్వకారణమున మనశ్చక్షుసాయమున తాను చూచియుండనివానిని చూచినట్లును, వినియుండని వానిని వినియున్నట్లును తలపోసికొని అచ్చుపోడిచినట్లు వర్ణింపగల్గుట భావనాశక్తి మూలముననే' (పు. 8)

వింజమూరి రంగాచార్యులుగారు మరో అదనపు అంశాన్ని గుర్తించారు:

---

9. Wimsatt W. K. & Brooks Cleanth 1967; 74 ed; ch. 18.

'దురవగాహమగు కథను వ్రాయుట కవీంద్రుని భావనా శక్తిని జూపునని తలంచు పెద్దలు కొందరుండవచ్చును.[10] మా యభిప్రాయమున నలువురికి స్పష్టముగాఁ దెలియునట్లు కథ చెప్పుటయే ప్రతిభాసూచకము'

ఇంతకీ 'భావన' అన్నదానికి fancy, imagination (primary and secondary – Coleridge) అన్న భేదాలలో, దేనితో సాన్నిహిత్యం ఉందన్న అంశం పరిశీలనీయం.

భావనాశక్తి పరమోదారమైన ఉదాహరణంగా కట్టమంచివారు వేమనగారిని (పద్యాల్ని) స్వీకరించారు. నాటిలో ఆయన గుర్తించిన అంశాలు రెండు. (1) రోజూ మనం చూస్తూ ఇంతేకదా అని ఆదరం చూపకుండా దాటిపోయే విషయాల్ని గ్రహించి భావనాశక్తి చేత కాంతి, రూప, ప్రాణాల్ని ఆవహింపజేసి విస్మయాన్ని కలగచేస్తాడు. (2) ప్రకృతిలోని రూపాల్ని తన సృష్టి భావాలతో చూసి ఒకటి రెండు మాటలతోనే (అక్కడక్కడా) వాటిని సాక్షాత్కరింప చెయ్యడం కూడా ఆయన చేస్తాడు. (చూ. కవిత్వ తత్త్వవిచారము పు. 6) – ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే 'భావనాశక్తి' అనే మాటకు ఆయన వివక్షించింది 'depiction, picturisation' అన్న అర్థాలు. 'Image' ని Create చెయ్యడమన్న అర్థంకాదు. Hobbes మొదలు Coleridge దాకావున్న సర్వులూ ఈ దృష్టితో ప్రత్యక్ష మవుతున్నారు. 'ప్రతీక' అన్నప్పుడే Coleridge చెప్పిన 'soul' అన్న అర్థం 'imagination' కి వస్తుంది. ఇది 'symbolism' లో రూపుదిద్దుకున్న అర్థం. 'ప్రతిభ' లోని భావయిత్రి/కారయిత్రి (రాజశేఖరుడి పరిభాష) దశల్లో 'భావయిత్రి' దశను 'imagination' తో (కట్టమంచి ప్రభృతుల[11] usage లో) సమన్వయించవచ్చు.

---

10. అదే పుటలో 'అక్లిష్ట' మన సూచన మాటకు ఆచార్యుల వారిచ్చిన వివరణం కూడా ఈ సందర్భంలో గమనించ దగింది. 'అక్లిష్ట'త రస పరిభాష. దాన్ని 'అర్థంకావడం' అనే అర్థంలో వారు వాడారు.

11. ఇలాంటి ప్రయత్నానికి చూ. సంపత్కుమార (1981 : Ch. 1)

'కవిత్రయము వారి ప్రతిభాశక్తియు, భావనాశక్తి సమేయములు' (పు. 2). ఇత్యాది వాక్యాల్లో 'ప్రతిభ'[12] 'భావన'ల మధ్య కట్టమంచి వారు భేదాన్ని పరిగణించడం కూడా దీనికి నిదర్శనం. ఈ పద్ధతి 'భావన' కవిత్వంలో 'భావ' దర్శనానికి దారితీస్తుంది.

7. 1. 2. కవిత్వంలో 'భావం'

'భావం — వస్తువు — రచన'. అనే ప్రణాళికను తీసుకొని ఎర్రనలో 'భావం', సోమనలో 'రచన' ఎలా ప్రధానమైందో నిరూపించినవారు రాళ్ళపల్లివారు (1912 మొదలు).

'ఇక ఎర్రన అన్నచో తాను సామాన్యుడుగాడు. అనిరోధ్యమైన ప్రతిభాశాలి. స్వతంత్రుడు. భావము ప్రధానమైనచోట్ల ననితర తుల్యమైన మార్గమున వెళ్ళువాడు'. (కట్టమంచి, వ్యాసమంజరి. పు. 24)

7. 1. 3. కథా నిర్మాణం; నిర్వహణ.

రెడ్డిగారి కథానిర్మాణ సూత్రం **'unity'** (అరిస్టాటిల్ పరిభాష[13]). 'ఉన్న భాగములం దీసి వేయవచ్చునా ? క్రొత్తవి యేవైనం జేర్పవచ్చునా ? అని విమర్శించుట' (పు. 51); భారతంలోని ధర్మప్రవచనాలు, ఉపాఖ్యానాలు తీసివేసినా రచనా సౌందర్యం దెబ్బతినదు. అంచేత భారతంలో కథైక్యం దెబ్బతిన్నది. కాని రామాయణంలో అఖండ సంయోగముంది. (పు. 136).

---

12. అపూర్వ వస్తు నిర్మాణక్షమమైన ప్రజ్ఞ 'ప్రతిభ' అని ఆలంకారిక మర్యాద. దీన్ని వివరించు కొంటే 'అపూర్వ వస్తు' అన్న అంశమే 'జగద్గ్రావప్రఖ్యం నిజరసభరాత్ సారయతిచ' అని అభినవులు వివరించింది (లోచన మంగళ శ్లోకం). ఈ సంప్రదాయ మంతా తెలియని దశలో 'ప్రతిభ' అనే పదాన్ని ఇటీవల చేకూరి రామారావు (1970) **'competence'** అనే casterian పరిభాషకు చేసిన అనువాదం (ప్రతిభ) లాంటిదే అవుతుంది. చూ. సంపత్కుమార 1981 : 41.

13. 'In poetry, the story as an imitation of action, a complete whole, with its several incidents so closely connected that the transporal or withdraw of any one of any one of them will disjoin and dislocate the whole. For that which makes no percepsible difference by its presence or absence is no real part at all' —Aristotle 'On the Art of Poetry' PP. 42-43.

ఈ అంశాన్ని తర్వాతి సంవత్సరాల్లో ప్రపంచించిన వారు నండూరి బంగారయ్యగారు : నిర్మాణం శిల్పదృష్ట్యా నిర్వచించ దగినదని ఆయన నిరూపించారు.[14]

నిర్వహణకు సంబంధించి పురాణాల్లో సాధారణంగా కనిపించే కాలసరణి కాకుండా 'హేతు' సరణి (cf. medias res) (– Critical point of action) ని అవలంబించి ఉంటే బాగుండే దనడంకూడా ఆంగ్లవిద్యా పరిచయ జన్యమైన అభిప్రాయమే. ఆయన చర్చించిన 'నాటకీయత'కు ఇదే ప్రాణం. పింగళి లక్ష్మీకాంతం గారు (ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర పు. 224) లో అస్పష్టంగా వదిలి వేయబడ్డ 'నాటకీయతా' లక్షణాన్ని పూర్తి చేసారు. 'భావన'కు ఎలాంటి నిర్వచనం ఈ దశలో చేయబడ్డదో 'నాటకీయత' కూడా అంతే. పింగళివారు ఇలా అంటున్నారు.

'గ్రంథము సంవాద రూపమున నుండుటయు, చిత్తపరిశీలనానుగుణముగ పాత్రల సృష్టి జరుగుటయు, సజీవమైన ఆ పాత్రల వర్తనమే కథాగమన మగుటయు నను నీ మూడంశములు నాటకీయతకు ముఖ్య లక్షణములు'.

7. 1. 4. పాత్ర స్వభావం; పాత్ర లోపం.

తెలుగు విమర్శలో 'భావ' విమర్శకు సంబంధించిందే స్వ'భావ' విమర్శ కూడా. ఈ పాత్ర రసాభివ్యక్తి సాధనం కాదు. కవి తనను అప్రత్యక్షంగా చిత్రించు కోవడానికి ఒక మార్గం; కథా నిర్మాణంలో – నిర్వహణలో కవి 'పాత్ర' చిత్రణ పైన దృష్టి వుంచాలి. లేకపోతే 'ఐక్యత' సిద్ధించదు. పాత్ర స్వభావంలో లోకానికి సన్నిహితంగా వుండాలి. అన్ని కాలాల్లోనూ, అవస్థల్లోనూ ఒకే రీతిగా ప్రవర్తించే వారుండరు;[15] అంచేత

'పాత్రల చరిత్రమును విస్తరించుటలో వర్ణనీయమైన పద్ధతి ఏదనగా – స్త్రీ పురుషులు గుణానుగుణమైన నడవడిక గలవారయ్యును ప్రపంచా చారములందు(బలె దేశవర్తమానముల వలన విరుద్ధమైన వర్తనము గల వారుగా నున్నట్లు ప్రదర్శించుట' (కవిత్వతత్త్వ విచారము పు. 21).

---

14. శాకుంతల విమర్శనము పు. 36.
15. ఇది అరిస్టాటిల్ ప్రభృతుల 'అనామలీ' వాదం. 'tragedy' కి ప్రాతిపదిక ఇక్కడే వుంది.

అంటూ కొన్ని పాత్రల్ని కేవలం 'మంచివి'గానో, కొన్నిటిని కేవలం 'చెడ్డవి' గానో భావించే 'శుద్ధ' పాత్రవాదం శిల్పదోషమన్నారు కూడా (పు. 28). కాని రాళ్ళపల్లి వారు ఈ అభిప్రాయాన్ని అంగీకరించక పోవడం గమనార్హం. ఆయన ఈ 'మిశ్ర' వాదాన్ని 'స్వభావవాద' పరిణామాల్లో ఒకదానిగా చెప్పారు.

(నాటకోపన్యాసములు. 68)

క్రమంగా 'భావ కవిత్వం' వృద్ధిపొందాక విమర్శలో కథావస్తువు లుప్తం కావడంతో 'పాత్ర' ప్రసక్తే దూరమవడం గమనించవచ్చు. అంచేత మొత్తం సాహిత్యంలో 'భావకవిత్వం' మీద వచ్చినంత తక్కువ 'విమర్శ' (quantity) మరెక్కడా దేనిమీదా కనిపించదు.

అందుకే రమ్యాలోకంలో కవితా వివేచనలో రాయప్రోలువారు ప్రధానీకరించిన విషయములు కేవలం రెండే.[16]

1. రసము – అంతర్విషయం

2. రచన – బాహ్య విషయం.

పాత్ర స్వభావ పరిశీలన – మనస్తత్త్వ దృష్టి.

Lyric లో పాత్ర కవి ఆత్మభావనా ముద్ర కల్గిఉన్నా, భావం ముందు అప్రధానమై పోతుంది.[17] అంచేత వస్తువు లేనిదన్న అపోహ కల్గించడానికి వీలుంది. నవల, కథానికల్లో ప్రధానం 'పాత్ర'. కావ్యంలో భావాభివ్యక్తి సాధనంగా 'విభావ'త్వాన్ని పొందుతుంది పాత్ర. నవలల్లో ప్రధానమైనవి రెండే రకాల పాత్రలు. (1) కవి త[illegible] భావ చట్రంలో ఇమిడించిన పాత్రలు – విశ్వనాథ చేసిన పని; మార్క్సిస్టు దృ[illegible]

16. రమ్యాలోకం 3–8.

17. భావ కవిత – అంటే వస్తువు లేకుండా వస్త్వాశ్రిత భావాన్ని వర్ణించడం [illegible] లోకంలో భావానికి (=అర్థానికి) వస్తువు ఆశ్రయం. ఆధార వస్తువును [illegible] చేసి తద్వస్తు ప్రచోదిత భావం వర్ణితమైతే అది భావ కవిత. ఇదే తర్వా[illegible] అధివాస్తవికతా కవిత (surrealism) కు దారితీసింది' – పద్మినీ భాస్కర[illegible] (మోటూరి వెంకటరావు గారి కృతికి) పీఠిక, తుమ్మపూడి కోటేశ్వరరా[illegible] అము (1982

ధంతో కళా రచయితలు అందరివలె నవలాకారులూ కథకు ఇస్తున్న treatment దీనికి కారణం. మొదటి రకంలో — విశ్వనాథను study చేస్తే పాత్రలు అర్థమవుతాయి. రెండో రకం వాటిలో పాత్రలు ఒక నిబద్ధ సూత్రానికి (అది ప్రాథమికంగా వస్తుదృష్టికే బద్ధమై వుంటాయి)[18] కట్టుబడి వుంటాయి.

(2) అలాకాకుండా నవలా రచయిత జీవిత సమస్యల దృష్ట్యా (అవి కూడా సమాజ కారణాలుగా వచ్చేదే అని·వస్తువాద దృష్టి) చిత్రించడం మొదలు పెడితే అక్కడ రచయిత తాను ప్రవేశించడం కాకుండా మానవుడిలోని అంతరంగిక దశా వైవిధ్యాన్నీ; సంఘర్షణాల్ని చిత్రించడంలో పర్యవసిస్తుంది నవల. వాటిని మనో వైజ్ఞానిక నవలలనాలా![19] సాంఘిక మనోవైజ్ఞానిక నవల లనాలా! అన్నది ఈ నాటికీ తేలని ప్రశ్న.[20]

అయినా తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో ఈనాడు మనో విజ్ఞాన దృష్ట్యా పాత్ర స్వభావ పరిశీలన ముమ్మరంగా జరుగుతోంది. R. S. సుదర్శనంగారు మొదలుపెట్టిన ఈ బాటలో ఇటీవల ఉత్తమ గ్రంథాలు కూడా వచ్చాయి. కోడూరి శ్రీరామమూర్తి గారు (1977–78) తెలుగు నవలా సాహిత్యంలోని పాత్రల మనస్తత్వ పరీక్ష చేసారు.[21] ప్రధానంగా ఆయన కేంద్రీకరించింది చైతన్యస్రవంతి మీదా; అస్తిత్వవాద మనస్తత్వం మీదా (పు. 85–100; 137–155).

18. Cf. Ralph Fox 'The Novel and the People' (1960)
19. కోడూరి శ్రీరామమూర్తి 'తెలుగు నవలా సాహిత్యంలో మనో విశ్లేషణ' (1979).
20. సంజీవమ్మ 'తెలుగు నవలలో సామాజిక చైతన్యం' (అము) (1981).
21. Id, Ego, Super Ego ల మధ్య జరిగే సంఘర్షణ : incest feelings కి సంబంధించిన sexual perversions, dual personality, alternative personality; సాంసారిక జీవితంలో inferiority complex, superiority complex, homo erotism, hetero sexuality — స్త్రీ విమోచనోద్యమంలోని కొన్ని విపరీత ప్రవృత్తులు — వీటన్నిటి మీదా అధికారికమైన చర్చ ఆయన చేశారు.

విశ్వనాథ నవలలు, చలం నవలలు ఒక పడిలో మనస్తత్వ పరీక్షకు లొంగేవి కావని గుర్తించి 'స్థూలదృష్టి' అని అనడంలో శ్రీరామమూర్తిగారు చాలా మెలకువ ప్రదర్శించారని చెప్పాలి.[22] తెలుగు నవలాకారులందరిలోనూ కనిపించే పాత్ర చిత్రణల్లోని సామాన్య లక్షణాన్ని గురించి చెపుతూ ఇలా అంటారు :

'తెలుగు నవలలోని మనోవిశ్లేషణ వెనుక ఫ్రాయిడ్ సిద్ధాంతాల ప్రేరణ అధికంగా ఉంది.... మనిషిలోని **incest feelings** గురించి రాయడానికి సాహసించిన తెలుగు నవలాకారులు చాలా తక్కువమంది. ఫ్రాయిడ్ సిద్ధాంతంలో అతి ముఖ్యమైన 'ఈడిపస్ కాంప్లెక్స్' ప్రేరణతో నవలలు రాసినవాళ్లు బుచ్చిబాబు తర్వాత మరొకరు లేరు అంటే ఆశ్చర్యంగా ఉంటుంది. తెలుగు రచయితలకున్న **'inhibition'** దీనికి కారణమనుకుంటాను. (పు. 252).

ఆయన కడపట చెప్పిన మాటలు చాలా విలువైనవి :

'శాస్త్రం వేరు. సాహిత్యం వేరు. శాస్త్రంలో లేని 'రసార్ద్ర' దృష్టి (?) సాహిత్యంలో ఉంటుంది నిజమైన రచయిత ఏ విధమైన శాస్త్ర పరిజ్ఞానం అవసరం లేకుండానే మానవ మనస్తత్వానికి అద్దం పట్టవచ్చును'. (పు. 255)

అంచేత ఈ దృష్టితో 'స్వభావ' పరిశీలన కూడా ఒక **'experiment'** దశలోనే ఉండిపోయింది.

7. 1. 6. పరిభాషా స్వేచ్ఛ

పాశ్చాత్య ప్రభావంగా ఏర్పడ్డది భావన, ఉద్రేకం లాంటి పరిభాషల్ని వాడటం అయితే – దానివల్ల వచ్చిన నష్టంలేదు. కొత్త **idea** తో పాటు అవికూడా కొద్ది అర్థ పరిణామాలతో వాడబడ్డాయి. అనంతకృష్ణ శర్మగారి కావ్య 'కళా' దృష్టి ఇలాంటిదే. ఇక్కడ 'భావం', 'వస్తువు', 'రచన' అనే మాటల్ని వాడ్డంలో స్వేచ్ఛ కనిపి

---

22. పరిభాషా నవలలతో పోల్చినపుడు విశ్వనాథ నవలలు ఏమీ తీసిపోవని దేవులపల్లి రామానుజరావుగారు గుర్తించడంలో – విశ్వనాథ కవితా వ్యక్తిత్వం ప్రధానంగా గుర్తింపబడింది – (అది ఏ ఉద్యమానికి లొంగదు) – (సారస్వత నవనీతంలో).

స్తుంది. ఇలాంటి సందర్భం మరొకటి దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు 'రసాన్ని' వదలి 'రామణీయక' సూత్రాన్ని స్వీకరిస్తావనటం.

'రసము మానవ చర్యలకే సంబంధించిన యెడల అవ్యాప్తి దోషము వలన 'కావ్యాత్మ' కానేరదు'. (కవిత్వతత్త్వ నిరూపణ పుట. 27).

Lake / nature poetry లో మానవులు లేరే! అక్కడ 'emotion' గతి ఏమిటన్నది ఆయన ప్రశ్న. రమణీయ / చమత్కార శబ్దాల పుట్టు పూర్వోత్తరాల్ని గురించి ఆయన పట్టించుకోలేదు. Edgar AlenPoe ని అమెరికాదేశపు పండితు రాయలనడం — కాళిదాసును Indian Shakespeare అనటం లాంటిదే: 'ప్రతిభ' కావ్యజీవిత మనటంలో 'Coleridge' నేపథ్యంలో ఉన్నాడని సంపత్కుమార గుర్తించారు. (1981 : 127). ఇవి కొన్ని ఉదాహరణలు మాత్రమే.

'రస' పద విషయంగా ఈనాటికీ చర్చలు ఆగిపోలేదు. రస పదం పరస్పర విరుద్ధమైన అర్థాల్లో భారతీయ శాస్త్రాల్లో వాడబడ్డాయని వెల్చేరువారు (1978 : 266) అంటున్నారు. Masson & Patwardhan (1969) ఆయనకి ప్రమాణమయ్యారు— శాంతరస విషయంగా. వారినే quote చేసుకొంటూ 'రసోవైసః' ఉపనిషద్వాక్యం కావ్య రసానికి అన్వయించదంటున్నారు తిరుమల రామచంద్రగారు (1978 : 28) శాంత రసానికి శైవాగమ నిర్వచనాన్ని పట్టించుకోకుండా ఆనందవర్ధన, అభినవ, కుంతకుల్ని — గణనలోకి తీసుకోకుండా G. V. సుబ్రహ్మణ్యంగారు భారతంలో 'శాంతం' అంగి కాదనడం కూడా మరో ఉదాహరణం.[23]

7. 2. వస్తు విమర్శ

భావ (వాద) విమర్శను 'formatism' అనడంలో[24] దృష్టి శబ్దానికి భావమే తప్ప 'అర్థం' లేదన్న ప్రతీగావాదుల సిద్ధాంతం. ఉదాహరణకు ఆనందవర్ధనుడు

---

23. వైదికమార్గంలో శాంతరస విచారణ జరిపిన పరిశీలనకు చూ. తుమ్మపూడి కోటేశ్వరరావు 'ఆనుశాసనిక పర్వ పీఠిక' (1974).

also see. G. V. సుబ్రహ్మణ్యం 'సవ్యాలోకం' (1980).

24. పల్లంపాటి వెంకట సుబ్బయ్య; 'అభ్యుదయ' లో; 'ఆధునిక సాహిత్య విమర్శా పద్ధతులు' 1980 : 111.

శబ్దానికి — ముఖ్యంగా వర్ణానికి 'రస' వ్యంజకశక్తి ఉందన్నాడు: వర్ణానికి అర్థం లేదు. కాని వస్తు అలంకార, రసధ్వనుల్లో కడపటిదే ప్రధానమని కూడా సిద్ధాంతం చేశాడు.[25] వెరసి అలంకారిక సిద్ధాంతం 'భావాన్ని' గురించి చెప్పినంతగా అర్థాన్ని గురించి చెప్పలేదు. **What does it mean? (What it contains?)** అదే 'వస్తు విమర్శ'.[26]

"కావ్య విమర్శనకు అలంకార శాస్త్రాలు, లక్షణ గ్రంథాలు ఉపకరించవచ్చు. అవి కేవలము శిల్పాన్ని నిర్దిష్టం చేస్తాయి. కావ్య వస్తువును నిర్దేశించవు. అది అపారమైన మన జీవితానుభవాల నుంచే సేకరించుకోవాలి."

కావ్యంలోని శిల్పాన్నీ, వస్తువును (**Technique, form and content**) విడమరచలేము. కావ్యం వివిధ దశలలో అవి ఒకదానితో మరొకటి సమానంగా పెంపొందుతూ ఉంటై. ఈ సమానాభివృద్ధి వుంటేనే మంచి కావ్యం తయారవుతుంది. కావ్యంలో చెప్పేది యేదైనా బాగా చెప్పబడి ఉండటంవల్ల అది మంచిది కాదు. చెప్పిన దానికి చెప్పిన విధానానికి సమానమైన ప్రాతినిధ్యం వుంటుంది."

—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు 'అభ్యుదయ' అక్టోబరు 1946.

ఈ సంవత్సరం మిరియాల రామకృష్ణగారు ప్రచురించిన గ్రంథం (1981 పూర్వోదాహృతం) ఈ లక్ష్యాన్ని సఫలీకృతం చేస్తోంది. సంపత్కుమార (1981) రామకృష్ణ (1981) ఇద్దరూ ఆయన చెప్పిన 'సంవిధాన' శిల్పాన్ని ఈనాడు ప్రపంచిస్తున్నా, 'వస్తు' విమర్శకు ప్రధానం ఏదో శ్రీశ్రీ మాటలు పైన చెబుతున్నాయి.

తెలుగువాళ్ళు ఇంగ్లీషు కవులమీద కూడా విమర్శ రాయడం మొదలైన తరువాత మన సాహిత్య విమర్శలో 'వస్తు' దృష్టి ఎలా పెరిగిందో ఈ ఉదాహరణ చూడండి.

'ఈలియట్'[27]లో ఉన్న యీ 'బాగా చెప్పడం' అనే గుణాని కెంతోమంది మూర్ఛపోతారు. అందులోకి ముఖ్యంగా కుండలాల పండితులు. కేవలం పాండిత్యపు

---

25. వివరాలకు చూ. బ్రహ్మానంద 'వ్యంజన సూత్రము' 1981 : Ch. 2.
26. సంజీవమ్మ 'అభ్యుదయ' లో; 'సాహిత్య విమర్శ : మార్క్సిస్టు దృక్పథం' 1980 : 34.
27. The Art of T. S. Eliot (by Helen Gardner) మీద 'టి. యస్. ఈలియట్ శిల్పం' అనేపేర శ్రీశ్రీగారు చేసిన సమీక్షలో; Q. from శ్రీశ్రీ సాహిత్యం. vol. 3 PP 304—307.

జబర్దస్తీతోనే ప్రపంచం నోరు మూయించగలగటం కష్టం. ఈలియట్ పరిణామం గమనిస్తే ఈయన నానాటికీ కవుల హృదయాలకు దూరమై పండితుల ముఠాతో కలిసిపోతున్నట్లు కనబడుతుంది. అంటే పండితుడు కావడమే ఒక ఘోరమైన నేరమైనట్టు నేను మాట్లాడటం లేదు. పాండిత్య భారం ఒక 'verted interest' గా పరిణమిస్తే ప్రపంచం మీద ఒక తృణీకార భావం ఏర్పడుతుంది. పారలౌకిక చింత హెచ్చుతుంది. సాటి మనుజుణ్ని, తోటి లోకాన్ని నిర్లక్ష్యం చేసే ఈ చింతన ఎంత గంభీర కావ్యంగా రూపొందితే మాత్రం ఏం లాభం?"

—శ్రీశ్రీ – కిన్నెర, జూన్ 1950.

శ్రీశ్రీ 'Critique de la poetic' ('కావ్య విమర్శ' అని శ్రీశ్రీ అనువదించారు. Paul Edward రచన)ను 'ద్వేషగీతం' అనే పేరిట అనువదించారు.[28] రంగనాథాచార్యులుగారు శ్రీశ్రీ విమర్శలో గుర్తించిన 'నేను' తనం ఇదే (1930). కాని వస్తువిమర్శలోని ఈ 'పక్షపాత' (Partisanship) దృక్పథమే ఈ పద్ధతిని ఉత్తమ కళా విమర్శగా మార్చలేక పోయిందనేవారూ ఉన్నారు.

"In the crudity both of its determinism and of its inconsistent propagandism, the socio-realistic tradition of literary criticism has on the whole contributed little to an understanding of the relation which universality bears of individuality in artistic expression''

—W. K. Wimsatt & Cleanth Brooks Opcit P. 473.

వస్తు 'విమర్శ'లో ఒక ప్రధాన లక్షణం రచయిత/విమర్శకుడు తనలో వస్తున్న దృక్పథ వికాసాన్ని తానే 'record' చేసుకోవడం.[29] శ్రీశ్రీగారు 1928లో 'విరహ వంశి' అనే గేయం రాసారు. అది భావకవితా ప్రవాహంలో ఒక తరంగం. దానిమీద డైరీలో అయనే ఈ విధంగా comment చేసుకున్నారు:

'The worst I have written for a long time' ఈ గీతంలో తనకి శిల్పమూ నచ్చలేదు. వస్తువూ నచ్చలేదు.[30] ఇది 'వస్తు విమర్శ'కు ఆరంభ దశ.

---

28. చూ. శ్రీ శ్రీ సాహిత్యం. Vl. 2. P. 209.
29. రంగనాయకమ్మగారు తన నవలల మలి ముద్రణల్లో రాసుకొన్న పునరుపోద్ఘాతాలు దీనికి నిదర్శనాలు.
30. Q. from శ్రీ శ్రీ సాహిత్యం. Vol. 1 P. 67.

7. 2. 1. పరిభాషా కల్పన

"అసలు కవిత్వంలో 'poetry that is spoken, poetry that is sung" అని రెండు రకాలు. 1. మాట్లాడించేది. 2. పాడేది. నన్నయ, శ్రీనాథుల కవిత్వం పాడుతున్నట్లుంటే తిక్కన, వేమన, చెళ్ళపిళ్ళ కవిత్వం మాట్లాడుతున్నట్లుంటుంది. నవ్యులో గురజాడది మాట్లాడే కవిత్వమైతే రాయప్రోలుది పాడే కవిత్వం".

—జమీన్‌రైతు. 1988.[31]

"నా కవిత్వం వేరు" అన్న శ్రీశ్రీగారి పరిభాష కూడా వేరే. కొన్నిచోట్ల అలంకారిక పరిభాష వాడటం ఉంది కాని అర్థం వేరు. అని వ్యాఖ్యానించుకోవడం కూడా ఈ పద్ధతిలో భాగమే.

'Sri Sri's Poetry is nothing but Dhvani ....'[32] అన్నవారే 'ధ్వని కమ్యూనిజాన్ని ధ్వనించి నపుడే ధ్వని'. మానవజాతికి ధ్వని కవిత్వం ఎప్పుడు వస్తుంది అంటే కమ్యూనిజం స్థాపితమైనపుడే వస్తుంది. ఈలోగా మానవాళి పరిణామ క్రమంలో మనం టెక్నీషియన్లం తప్పా 'కవులం' కాము అనికూడా అన్నారు. అద్దేపల్లి రామమోహనరావు విమర్శ (1968) పైన రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డి చేసినదీ 'ధ్వని'ని గురించే (1969, 1976). ఇక్కడ 'పరిభాష' పొందే అర్థాల మార్పు గుర్తించదగింది. వెల్చేరు నారాయణరావుగారు కూడా (1981) అలంకార పరిభాషను ఇలా నూత్న అర్థాల్లో వాడినవారే.

'కుళ్ళిపోయిన వక్షం, కాంక్రీటు తొడలు, పుచ్చిపోయిన పిండం ఇలాంటి మాటలు ఇంతకు ముందు కవిత్వంలో వాడదగిన మాటలుకావు. అప్పుడు వాటి అర్థాలు వాచ్యార్థాలే. ఈ రచనలో వాటికి ప్రాణవంతమైన అర్థాలను ప్రతిఫలించే శక్తి వస్తుంది. రమణీయమైన అర్థాలను మాత్రం చెప్పే దంతక్షతాలూ, నఖక్షతాలూ ఈ పద్యంలో క్రూరత్వానికి గుర్తులవుతాయి. రాక్షసత్వానికి రసార్థం వస్తుంది.

(తెలుగులో కవితా విప్లవాల స్వరూపం 1978 : 197)

---

31. Q from శ్రీశ్రీ సాహిత్యం. Vol. 3. PP. 136.
32. ibid. PP 279-280.

ఇలాగే 'చైతన్యం' భౌతికమనడం;[33] ఆనందం 'అలౌకిక మనడం' (లౌకికా నందం కూడా వుంది)[34] 'ప్రతీక' అనడం (Symbolist senseలో కాకుండా) 'రస' మనే పదం సాహిత్యంలో పరస్పర విరుద్ధమైన అర్థాల్లో వాడారనడం (చూ. పు. 73) – సాహిత్య పరిభాషను చాలా సాహసోపేతంగా వాడే విమర్శ సంప్రదాయం గానే చెప్పుకోవాలి.

అంచేత 'భావ' విమర్శలో లాగానే ఇక్కడా భావన. శిల్పం, అనుభవం (అనుభూతి కాదు – తిలక్ మీద వచ్చిన విమర్శ అంతా ఈ అంశం మీదే) అన్న మాటలున్నా వాటికి అర్థం ఇలా చెప్పుకోవాలి :

"ఈ కొత్త కవిత్వానికి శ్రోతలుగా[35] వుండగలవాళ్ళు (Potential audience) ఇంకా పాత కవిత్వ రూపాల అలవాటు బలిమివల్ల ఈ కొత్తరూపం తమకు కావల్సిందని గుర్తించరు....కొత్త కవిత్వ రూపాలను గుర్తించడానికి కావల్సిన కొత్త మాటలులేక, పాత విమర్శ ప్రమాణాల బంధిఖానాలో అంతా చిక్కుకుని ఉంటారు. అందుచేత వాళ్ళు కొత్త కవిత్వాన్ని తిరస్కరిస్తారు"

(పై గ్రంథం. పు. 219)

విమర్శ పరిభాష విషయమూ అంతే. ఈ విషయంలో తెలుగు విమర్శ ఇంకా 'బాల్య' దశలోనే ఉంది. శాస్త్రీయతాదృష్టి పెరిగి సమన్వయించ గలగడం ఈనాటి విమర్శక బాధ్యత.

7. 2. 2. అధునాతన (ధోరణులు) – వస్తు విమర్శ

తెలుగువాళ్ళు (భారతీయులందరి లాగానే) పాశ్చాత్యులనుంచీ కొన్ని అభ్యుదయకరమైన 'ideas'ని తీసుకున్నా 'total' గా దాసులు కావడానికి ఆనాడూ ఇష్ట

---

33. ప్రాచ్య పాశ్చాత్యాలలో (రష్యన్ విమర్శలో కూడా) 'చైతన్యం' అభౌతికమే. వస్తు మార్గంలో వస్తుజగ్యం కావచ్చు. కాని భౌతికమనటంలో ఆ అర్థం రావడంలేదు.

34. తైత్తిరీయోపనిషత్తు ఈ ఆనంద మీమాంసను మానుషానందం నుంచీ బ్రహ్మానందం దాకా భిన్న దశల్లో చేసింది.

35. ఇక్కడ సామాజిక/సహృదయ పదాలు పనికిరావు.

పడలేదు. ఈనాడూ అంతే. దాన్ని 'జాతీయత' (**national idea**) అనడంలో తప్పు లేదని ఈ వ్యాసకర్త అభిప్రాయం. ఇది కొందరి దృష్టిలో (ఈ వ్యాసారంభంలో నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారి అభిప్రాయం ఇలాంటిదే) తప్పుకావచ్చు కాని 'దేశీయత' లేక ఏ దేశానికి 'భావి' లేదు. అది మృతమైన నాడు మనుగడే లేదు. అందుకే ఇంగ్లీషు చదువును, ద్రాక్షసవాన్నీ వంటబట్టించుకొన్నా 'గోమాంసం' విషయం లోనూ; **platonic** భావ జగత్తును శంకరుకిలో అంతర్భావింప చేసుకున్నా '**homo. sexual relationship**' లోనూ; **Marxist idea** ని అంగీకరించినా గతి తార్కిక భౌతిక వాద విషయాన్ని 'సాంఖ్యం' కంటె భిన్నమైన మార్గంగా గుర్తించడంలోనూ[36] భారతీయులు ప్రపంచంలో ఇంకా భారతీయులుగానే ఉన్నారు ఈ భారతీయత ఇతర దేశాల్లోను 'భావ' వికల్పంగా ఉందని చెప్పడం కోసమే వస్తు - భావ దృక్పథాలన్న మీమాంస దృష్ట్యా ఇక్కడ చర్చించడం.

'వస్తు విమర్శ'లో ఇటీవలి దశాబ్దాల్లో రష్యన్ సాహిత్య విమర్శ తన సంప్రదాయాన్ని తవ్వడం మొదలుపెట్టాక **Hegel** భావవాద ప్రాధాన్యమూ, **Aristotle** నుంచి **Macheish** దాకా వచ్చిన భిన్న సాహిత్య సంప్రదాయాలలోని భౌతిక మానసిక సమన్వయదృష్టులూ క్రమక్రమంగా గుర్తింపబడుతున్నాయి. తెలుగు సాహిత్య విమర్శ ఈ అధునాతన దృక్పథాలచేత కూడా ఎంతో విస్తృతిని సాధిస్తోంది.

ఈ పద్ధతి ప్రకారం అటూ ప్రాచ్య పాశ్చాత్య రష్యనీ మార్గాలు అన్వయింపబడుతున్నాయి.[37] కవిత్వం ఒక 'ఆత్మకత' అనీ; కవిత్వ కళలో శబ్ద నిర్వహించే పాత్ర అద్వితీయమని, కమిట్మెంట్ అంటే లోకంకోసం శోకమని – అధర్మ వ్యతిరేకత అని; కవే ప్రజానాయకుడని (ప్లాటో సమాజంలో ఆరవ తరగతివాళ్ళని కవుల్ని వర్గీకరించాడు మనువు 'కావ్యాలాపాంశ్చ వర్జమేత్' అన్నాడు. కాని వేదమన్నమాట

---

36. సరిగా **Bani Deshpande, Dange 'Marxism on Vedanta'** లో పునరుద్ధరించిన భారతీయ భౌతికవాద దృష్టి ఈ అంశానికి సంబంధించేది. (1975).

37. 'కవిసేన మేనిఫెస్టో' కొంతవరకు ఈ సమన్వయ మార్గ విజయానికి 'నాంది'గా చెప్పాలి.

'కవిర్మనీషీ పరిభూః స్వయంభూః అని[38]); మానవ చరిత్రలో కవిత్వం ఎప్పుడూ ప్రయోజనాత్మకమే అని; కేవల 'కళావాద చరిత్ర' (Art for Art's sake) పాశ్చాత్య ఖండంలో మాత్రమే వచ్చిందనీ – అది గర్హించదగిందనీ; ఆధునిక సాహితీరంగంలో ఆలంకారిక పరిభాషను గూర్చిన ఒక 'proper perspective' అత్యావశ్యకమని గుర్తించడం జరిగింది.[39]

ఈ ప్రయత్నంలో గుర్తింపబడుతున్న అంశం కవిలో 'వస్తువు' సామాజిక సాహిత్య స్పృహల సమాహారంగా ఉంటుందని'

"Most important here is to achieve the solution of the question of when and how the so-called extra literary categories (social, Philosophical and ethical) and concrete real life material acquire aesthetic nature and become literary phenomena"

—Vladimir Shcherbina 'Lenin and problems of literature 1974'.

సామాజిక ధర్మం కళాధర్మంగా మారడమే 'సాహిత్య వస్తువు'గా Lenin, Lunacharsky, Chernovsky మొదలైనవాళ్ళు అభిప్రాయపడుతూ వుండటాన్ని ఈనాడు తెలుగు విమర్శ పునరుద్ధరించుకోవడం మనవారు ప్రపంచంలో సాహిత్య రంగంలో వస్తున్న అధునాతన దృక్పథాలతో ఎలా మానసికంగా 'ally' అవుతున్నారో తెలుపుతుంది. ఇలా ఇది వస్తు భావ సంసృష్టి విమర్శ.

ఇక్కడ శుద్ధ 'భావ' విమర్శ ఉండదు. 'వస్తు' విమర్శ ఉండదు. ప్రపంచం మొత్తంమీద ఈనాడు ఇదే అధునాతన దృక్పథంగా అంగీకృతమౌతోంది:

---

38. Tragedy రచయిత వేదాంతితో సమానమని (చూ. అధ్యాయం 9. ఈ గ్రంథం) అంటాడు. వర్జించదగిన కావ్యాలు రామాయణాదులు కావని భారతీయులూ అంటారు. పై వేదమంత్రం ఈశావాస్యం లోంది. ఇది కవిలోని స్వతంత్ర, స్వచ్ఛందమైన పరావాక్ పరిస్పందనను సూచిస్తోంది. చూ. డా. తుమ్మపూడి కోటీశ్వరరావుగారి 'ఈశావాస్య భాష్యానువాదం' (1981)

39. బసవరాజు అప్పారావుగారి (1932) నుంచీ ఈనాటిదాకా ఈ వాదం చెల్లాచెదురుగా ఉన్నా Systematise చేసినవారు మాత్రం శేషేంద్రగారే (1977).

Literature is the art of *images* and every invation of naked ideas or propaganda is detrimental to a given work'.

—Plekhanov[40]

'భావన' అన్నదానికి 'ప్రతీకావిద్య' అన్న అర్థం చెప్పుకోవడం Symbolism ప్రపంచంలో, సాహిత్య సిద్ధాంతంగా, విమర్శ పద్ధతిగా అమల్లోకి వచ్చాకే సాధ్యమయింది. Abrams, Rene Wellek, Winsatt, (Read Richards ల మార్గంలో) ప్రభృతులు ఈ నాడు ఈ సూక్ష్మ వ్యాఖ్యానాన్నే అంగీకరిస్తున్నారు. **Maxim Gorky**[41] ఏనాడో దీన్ని గుర్తించాడు.

'Imagination is in its issue also a mode of thinking in term of *images*'.

వస్తుభావదృష్టి సమీక్షలో మూడంశాలు కనిపిస్తున్నాయి.

1) imagination = Picturisation (vealistic trend)

2) ,, = idealisation (romantic trend)

3) ,, = creating on image = mental representation (New critical trend)

ఈ అర్థపరిణామాల్ని దృష్టిలో ఉంచుకొని ఈనాడు తెలుగు సాహిత్య విమర్శ ఉన్న స్థాయిని; పాశ్చాత్య భావన ఎంత దాకా ఏ పద్ధతిలో జీర్ణమవుతోందన్న అంశాన్ని అంచనా వేసుకోవచ్చు.

7.2.3 అధునాతన భావవిమర్శ.

"ప్రతి పత్రూన్[42] ప్రతి సాప్రతిభా నామమీయమానా
అపితు తదావేశేన భాసమానేత్యర్థం"

—లోచనం పు. 92.

40&41. Q. in కవిసేన మేనిఫెస్టో PP. 162, 165.

42. ధ్వన్యాలోక వ్యాఖ్య లోచనం, దానిమీద 'బాలప్రియ' వ్యాఖ్యానముంది. ప్రతి పత్రూన్—అంటే 'సహృదయులకు' అని అర్థం చెప్పింది బాలప్రియ.

ఇది ప్రాచ్య పాశ్చాత్య దృష్టులు రెండింటిలోనూ అత్యధునాతనమైన 'భావ' విమర్శ, **New New Criticism** అంటున్నారు. దీన్ని,[43] ఈ **Model** లో పాఠకుడు/సహృదయుడు/విమర్శకుడు కేంద్రంగా గ్రహింపబడుతున్నాడు'

'The most important feature of this process is that it offers a new role and status to the critic. It makes him a participant in the work he reades, *The critic creates the finished work by his reading of it*...he actively constructs the meaning......So a work of literature ultimately consists of everything that has been said about it. *As a result no work dies.*

—Terence Hankes 'Structuralism and Semiotics'
1977 : 156-160.

సరిగా పై మాటలకి అనువాదంలాగా ఉన్న కింది వాక్యాలను చూడండి.

'పాఠకుడు చదివేటప్పుడు తన ఆత్మీయతద్వారా రచనకి అస్తిత్వం ఇస్తాడు. తనలో ఉన్న అనుభూతులనే రచనద్వారా పొందుతాడు. రచనలో మాటలు ఆయా అనుభూతులను జాగృతం చేసేసాధనాలు, మాత్రమే. ఒక విధంగా పాఠకుడు రచయితకి అంతా చేసిపెట్టాడు.' కాని పాఠకుడు మళ్ళీ అంతా తాను చేసుకోవాలి. ఈ విచిత్రాభాస పాఠకత్వంలో అంతర్గతమైఉంది. పాఠకుడు చదివేటప్పుడు రచనని పునః సృష్టించుకోవాలి."

—వెల్చేరు నారాయణరావు 'తెలుగులో కవితా విప్లవాల స్వరూపం.'
1978 : 228.

రావుగారు గుర్తించిన ఈ 'విచిత్రాభాస' నే కవి–పాత్ర–సహృదయుల మధ్యఉండే 'ప్రతిభాసమానత' గా అలంకార శాస్త్రం గుర్తించింది. ధ్వని (**The theory of suggestion**) సిద్ధాంతానికి మూలం ఈ 'సహృదయ' (**the like**

---

43. మన దేశంలో ఇంకా వ్యాప్తిలోకి రాని **'Semioties'** అన్న విభాగం ఒకటుంది. 'సంకేతవాదం' అనొచ్చు తెలుగులో. **Roland Barthes** (1963, 67) ఒక ప్రణాళిక తయారుచేసిన విధానమిది. దీనితో సన్నిహిత సంబంధమున్నది. **'Structuralist criticism'**.

hearted)[44] మాత్రమే. అంచేత ఇది కేవల 'వస్తు' 'భావ' సంప్రదాయాలకు లొంగే అంశంకాదు. 'Realistic Idealism' (లెనిన్ సంప్రదాయం–కాశ్మీర శివాద్వయవాదాన్ని ఇలా పిలవడం ఉంది. Eg; K. C. Panday 1963) ఒక్కటే దీన్ని సమన్వయించ గల్గింది.

ఈ గోలతో ఏమీ సంబంధం లేకుండానే 'సహృదయ' పాఠకుడుగా దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు ఈ తత్త్వాన్ని గుర్తించారు.

అట్లయిన సౌందర్యము వస్తుగతమా లేక మనోగతమా ! ఈ విషయమై తుదముట్టని చర్చలు జరిగియున్నవి. జగన్మిథ్యావాదులు (Idealists) సౌందర్యము మనోగతమనియు, జగత్సత్యవాదులు (Realists) సౌందర్యము వస్తుగతమనియు దీర్మానించియున్నారు. కాని యిరువురి వాదములందును సగము సగము సత్యము కలదు. రూపమునందు సౌందర్యభావమురేపు శక్తిలేనియెడల భావజ్ఞత యుండియు నిరుపయోగము. అట్టి భావము ప్రేరించు శక్తి రూపమునందుండియు దానిని తెలిసి కొనగల యనుభవజ్ఞానము బుద్ధికిలేని యెడల రూపగత సౌందర్యమును నిరుపయోగము.

—కవిత్వ తత్త్వనిరూపణము పు. 46.

ఉయ్యర్ ఖయ్యామ్ 'సౌందర్య దృష్టి' వీరికీ అవగాహన కల్గించి ఉండవచ్చు. (ఇదొక mystic tradition).

రసతత్త్వ మీమాంస ఈ నాడు ఈ ప్రాతిపదికమీద జరుగుతోంది. రసోదాత్తతను పునర్థోప యోగిత్వంలో కొలవడం ఈనాటి పద్ధతిగా కనిపిస్తోంది. 'ఇది ఆలంకారికమనుకుంటే ప్రాచీనం. New New Criticism అనుకుంటే అతి నవీనం. అందుకే సినిమా కవిత్వంలో రసభావాలు వెదుకుతున్నారు కొందరు.[45] సినిమా పరిభాషలో కావ్యగతాంశాల్ని వ్యాఖ్యానిస్తున్నారు కొందరు.[46] మినీ కవితలో

---

44. Like knows the like' అన్నది గ్రీకు సంప్రదాయంకూడా. Plotinus సిద్ధాంతీకరించిన Principle of emanation (అభివ్యక్తి) దివ్యమానవ చైతన్య సమన్వయంగా ఉన్న పదార్థగత చైతన్య స్పందానికి సంబంధించింది.
45. చంద్రశేఖరరెడ్డి, ఆర్. 'సినిమా కవిత్వం' ప్రవంతి అ. (1972).
46. నారాయణరెడ్డి, సి. 'వ్యాసావళిలో' (1968).

శిల్పస్పృహను గురించి మాట్లాడుతున్నారు మరికొందరు.[47] కొందరు శిల్ప దృష్టితో ప్రబంధాల్నికూడా పరిశీలిస్తున్నారు.[48] మరికొందరు ఇంగ్లీషుకావ్యాల్నికూడా 'ధ్వని' దృష్టితో వ్యాఖ్యానిస్తున్నారుకూడా.[49] వచనంలో కూడా 'మహాకావ్యత్వా' లక్షణాల్ని దర్శిస్తున్నారు కొందరు.[50]

ఇట్లాంటి విమర్శలన్నీ 'మేధావి' వర్గం చేసే పనులుగా ఊహిస్తున్నారు కూడా కొంతమంది.[51]

ఇంతకీ సమస్యంతా 'రసం' (ధ్వని) అనే పదం దేన్ని సూచిస్తుందని తెలుసు కోలేక పోవడంలోవుంది. రసం పుమర్థోపయోగి[52] అంటే మానవజీవితంతో ముడి పడింది—అని అర్థంచేసుకోలేక పోవడంలో వుంది సహృదయుడికి ఇచ్చిన ఈ కొత్త గుర్తింపు (**new recognition**) వల్ల ఈ సమస్యకూడా ఈనాడు పరిష్కృత మవుతుంది. దీని వెనుక కూడా పాశ్చాత్య ప్రభావం ఉంది. విశ్వనాథసత్యనారాయణ గారు 'కథాకథనం'లో ప్రసన్నతమీదా; శాకుంతలంలో 'అభిజ్ఞానత' మీదా; నాచన సోముని 'సంవిధానం' మీదా; 'కావ్యానందం' మీద రాసిన విమర్శలు ప్రసిద్ధాలు. వాటిలో ఆయనవేసిన మార్గాలమీదే ఈనాడు 'రస' మీమాంసకు కొన్ని Clues దొరికాయని అంగీకరించాలి.

ఆయన 'జీవుని వేదన'ను గురించి బయటపెట్టిన అభిప్రాయాలు 'Sympathy' అన్న Concept ని అర్థంచేసుకోవడంలో సహాయపడ్డాయి. ఏకవాక్యత, కథాకథనశిల్పం: 'అల్లిక' ఇవి వరసగా **unity of plot; narrative**

47. అద్దేపల్లి రామమోహనరావు 'మినీకవిత — శిల్పస్పృహ', మినీకవితలో (1980).
48. చంద్రశేఖరరెడ్డి, ఆర్ 'శిల్ప ప్రభావతి' (ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్న కావ్య శిల్పము) 1980.
49. Krishna Rayan 'Suggestion and Statement in Poetry', London (197-).
50. వేకూరి రామారావు 'కాయ్యగుర్రం' (కేశవరావుగారిది) విశ్లేషణ (1980)
51. Cf. 'ఆర్' చేసిన సమీక్ష 'కాయ్య గుర్రం' మీద (ఆగస్టు 1980)
52. ఇది కోటేశ్వరరావుగారి పరిభాష 'రసము—లోకము', అక్షరార్చనలో (1970)

technique; diction లకి సంబంధించిన అంశాల్ని అందించింది. పదవిద్య 'Art of composition'కి సంబంధించింది. 'కృత్యావ్యవస్థ' ఫ్రెంచి కళావాదుల్ని తలపుకు తెస్తుంది. పరమార్థ దృష్టి:[53] 'essence of poetry'కి సంబంధించింది. Eliot మాటలు సత్యనారాయణగారి మాటలూ ఎలా సంవదిస్తాయో ముందే చూప బడింది. ఆయన నవలల్లో, విమర్శల్లో అన్ని 'isms' కి; శాస్త్రాలకూ; దృక్పథాలకూ అన్వయించే విషయాలు దొర్లుతాయి.[54] 'కవి' సొంతంగా విమర్శచేస్తే ఈ లక్షణ ముంటుందని శ్రీశ్రీగారు నిరూపించారు.

అలాంటివారు పాశ్చాత్యకావ్య విమర్శన మార్గంనుండి ప్రత్యక్షప్రభావాన్ని ఎందుకు పొందలేదన్నది ప్రశ్న.

'The orthodox style of western criticism seems to be to dwell scrutinisirly on the technique, on form - and then pass to some appreciation of beautiful, or impressive emotion or idea'
—Aurobindo 'Foundations of Indian Culture.'

ఈ అభిప్రాయాన్ని ఆధారంగా గ్రహిస్తూ

'ఆదేశతత్త్వాన్నీ, రహస్యాలన్నింటినీ గుర్తించి త్రేంచిన వానికి నూత్నత సాధ్యమైనంతగా తదితరులకు సాధ్యంకాదు. వాని చూపు నిశితమైనది.... బాహ్యాభ్యంతర సమన్వయంగా ఉంటుంది. కాబట్టి అది అనుభవాత్మక తర్కరూపమనాలి. అంటే వాడొక కావ్యాన్నీ, పద్యపాదాన్నీ చూడగనే, వినగనే దాని బాహ్యరూపంతో పాటు ఆంతర సత్యమూ (form and content) ఒకేసారి దర్శన మౌతాయి. తర్వాత ఆలోచన; అనుభవ విశ్లేషణ తర్వాత వాఖ్యానం చెప్పడం—ఇదీ విమర్శకుని వరస. ఈ తర్కం అఖండ దృష్టి కల్గింది దానినుండి ఖండ దృష్టి ఏర్పడుతుంది. అంటే విశ్లేషణ ఖండదృష్టి అనుభవం. (అరవిందులన్నది ఈ దృష్టితోనే). దీనికి హేతువు అనుభవరూపమైన రసంనుండి సహృదయుడు, కవిలాగానే బాహ్యపరిధిశద్దానికి ఇస్తున్నాడు. బయటనుండి లోపలికి పోవటంకాదు. ఇది పాశ్చాత్యం.'
—'సహృదయ తత్త్వం' అభ్యుదయలో, 1980 : 68

53. సత్యనారాయణగారి సాహిత్యదృష్టికి సంపత్కుమారగారు పెట్టిన మరోపేరు. 1981 : 203.

54. సత్యనారాయణగారి గ్రంథాలు Bibliography లో ఇవ్వబడ్డాయి.

కోటేశ్వరరావు ఇలా వ్యాఖ్యానించడంలో సత్యనారాయణగారి విమర్శ మార్గం — రచనా పద్ధతి సర్వజనామోదాన్ని పొందడంలోని. (ఆయన ఏం చెప్పా దన్న దానిదగ్గర తగాదా అంతా) రహస్యం ఇమిడి ఉంది.

ఈ విమర్శ పద్ధతి పాఠకుల్ని ఇంకా చదవమంటోంది. కవి ఏం రాశాడో అర్థం చేసుకోవాలంటోంది కవి రాసిన విషయం రచనద్వారానే అభివ్యక్తమవు తుందనికూడా సూచిస్తోంది. 'రసం' ఉంటున్నా దాని సార్థక్యత చూపలేని 'వస్తు' విమర్శకాని; వస్తువుతో దాని సంబంధం చూడలేని 'భాష' విమర్శకాని అసమగ్రాలని నిరూపిస్తూ కావ్యశాస్త్రం (literary philosophy) ఒకటుందని గుర్తింప చేస్తోంది.

'కవి పడ్డంత శ్రమా సహృదయుడూ పడాలి. పడితేనే విమర్శకుడు ప్రతిభా జన్యమైన కావ్యం నూత్న గణితశాస్త్రం. లాంటిది కాబట్టి మనస్సుకు సానబెట్టుకొని చదవాలి. దీనికి కాలం పడుతుందని I. A. Richards, T. S. Eliot కవిత్వాన్ని గురించి చెబుతూ అన్నారు.[55] ఈ విషయాన్ని మార్క్సిస్టు లెనినిస్టు విమర్శకులూ అంగీకరించినట్టు ఈ వాక్యాలు చెబుతాయి.

"Marxist Leninist philosophy have always reparded art as an artistic value and brought to light the ideological and aesthefical valuation of the phenomena portrayed in the artistic works through analysing the latter"[56]

—సహృదయ తత్త్వం, పూర్వోదాహృతం. పు. 60.

55. cf I. A. Richards 'Practical Criticism' & Also 'Coleridge as Critic'.

56. cf Zimenco (copur)

8. విమర్శనరంగ విస్తృతి

(The expansion of the critical field)

మొత్తంమీద ఈ రంగాన్ని గురించి పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని గురించి ప్రసంగిస్తున్న ఈ సంవర్భంలో అసందర్భంకాదు కాని మిక్కిలి ప్రయోజనకారీ కాదు. ఈనాడు తెలుగు 'సాహిత్య విమర్శ' అంటే ఏమిటీ! అంటే ఒక పండితుడు నిర్వచించుకోవడానికి ఇబ్బంది పడాల్సివచ్చేంతగా[1] పెరిగింది విమర్శన రంగం. కాని ఏ పదార్థం పెరుగుదల అయినా కొన్ని నియమాలకు లోబడే వుంటుంది. లేకపోతే 'విజ్ఞాన'మంటూ ప్రపంచంలో ఒకటి అంగీకృతమయ్యేది కాదు.

తెలుగులో (భారతదేశమంతటా) గుర్తింపబడ్డ సాహితీ రంగాలు – గద్యం - పద్యం (Prose and Poem). కవి ప్రయోగాలు, ఆలంకారికుల ప్రమాణాలు, ఈ విభజనకు ఉన్నాయి. పోతే పాశ్చాత్య ప్రభావంవల్ల ఈనాడు 'division' చెయ్యాల్సింది ఇలా కాదు. గద్య పద్య విభాగం ప్రక్రియా సంబంధి.

ప్రాచ్య పాశ్చాత్యాలు రెండిటా 'నాటకం' అత్యుత్తమ కళారూపంగా భావింపబడింది. 'నాటకాంతం హి సాహిత్యమ్' అని భారతీయ మతంకాగా 'ట్రాజెడీ' అత్యుత్తమ కళారూపమని గ్రీకుల భావన. ఇది 'దృశ్య' కళారూప విషయం. 'మహాకావ్యం', 'epic', 'శ్రవ్య' కళారూప విషయాలు. రామాయణం 'పాఠ్యేగేయేచ మధురం'. హోమర్ రచనల్ని కూడా Ion లాంటి rhapsodists పాడుతుండేవారని (oral tradition) 'Dialogues' (Plato) ద్వారా తెలుస్తోంది. పోగా 'కావ్య' 'నాటకాలు' రెండే అక్కడా ఇక్కడా సనాతన కళారూపాలు. ఒకటి 'భావాభివ్యక్తి'నీ,

---

1. స్పష్టమూ స్వచ్ఛమూ అచ్ఛమూ అయిన సాహిత్య విమర్శనం హద్దులు, అవకాశాలు, గుణాలు ఖచ్చితంగా ఏర్పడకపోవటంవల్ల, పాటింపబడకపోవటంవల్ల 'సాహిత్య విమర్శనం' పేరిట పిలువబడుతున్న సాహిత్య విమర్శనం ఈ వ్యాసంలో చోటు చేసుకొంటుంది'.

—కొలకులూరి ఇనాక్ 'తెలుగు సాహిత్య విమర్శనం'

ఇంకోటి భావానుకీర్తన[2] (< అనుకృతి)ని ప్రధాన ధర్మాలుగా కలిగినవి. ఒకదానిలో 'వస్తు' ప్రాధాన్యం లేదు. (రసము గొప్పది నవ కథావృతిని మించి – విశ్వనాథ) మరోదానిలో వస్తువున్నా భావముఖంగా అభిజ్ఞాతం కావాల్సిందే. (అభిజ్ఞానశాకుంతలం మీద విశ్వనాథవారి విమర్శ ఈ అంశం మీదే).

అయితే వేదోపనిషన్మంత్రాలున్నాయి. Plato ప్రభృతుల dialogues ఉన్నాయి. ఇవి కావ్యనాటక వర్గాల్లో ఎందులోనూ చేరవు మరి వాటి అస్తిత్వ మేమిటి ? మనిషి విచికిత్స (fiction) కు అవి అభివ్యక్తీకృతులు.

ఆంగ్లవిద్యతో భారతీయుడిలో మొదలైంది విచికిత్స - దీనికి నిదర్శనం 'నవల' పుట్టడం[3] (నవలను 'fiction'లోనే భాగంగా ఈనాడు విమర్శ చెబు తోంది). నవలతోపాటు 'criticism' కూడా పుట్టింది. ఒకటి 'creation', మరోటి 'critical'. ఏ (యుగం) శతాబ్దంలోనైనా ప్రతి 'creative faculty' కి corresponding గా ఒక 'critical faculty'గా పుడుతుంది. అందుకే తెలుగులో అత్యధికంగా వచ్చిన విమర్శ నవల మీదే. పురాణం → నవల → కథ → కథానిక వరస ఎలాంటిదో విమర్శగ్రంథం → వ్యాసం → సమీక్షల పరిణామం కూడా అలానే parallel గా కనిపిస్తోంది.

ఇదే సాహిత్యరంగంలో విస్తరించడంలో ప్రముఖపాత్ర వహించింది. వార్తా పత్రికల స్థాపనతో రచనలకు స్వీకరించే ఇతివృత్తాల్లో; రచయిత గమనింపుకు తీసు కోవాల్సిన సాహిత్యేతర విషయాల్లో – అనంతమైన వైవిధ్యం ప్రత్యక్షమైంది – ఇలా సాహిత్య విమర్శ పూర్వ అధ్యాయాల్లో సూచించినంత సంశ్లిష్టమై పోయింది. (అలంకార శాస్త్ర సూత్రాలు ఈనాటి సాహిత్య విమర్శకు చాలవనే మాటను ఈ అర్థం తోనే అనాల్సింది). ఈ కారణంగానే రచయిత/విమర్శకుడు భిన్న రంగాలకు తోసి వేయబడ్డారు. విమర్శ ఒక 'సాహిత్య ప్రక్రియ' అయిపోయింది.

---

2. నాట్య శాస్త్రంలోని మాట ఇది. —పూర్వోదాహృతం పు. 46.
3. పూర్వం పురాణంలో నవల+కవిత కలిసే ఉండేవని, ఆ రెండూ విడిపోయి కథాకావ్యాల ఆవశ్యకత సన్నగిల్లటమే నవ్య కవిత్వానికి (భావ) మూల మన్నపుడు (తిలక్ : నవత : 1963 : 148) పై విషయాన్ని తిరగవేసి చెబుతున్నాడు. అందుకే నవల్లో సాహిత్యేతర మీమాంస బాగా చెయ్యడానికి అవకాశం ఉంది. జరిగింది కూడా అదే.

అందుకే ప్రతి రచయితా (కళాకారుడనడం బాగుంటుంది) తన ఆలోచనా ధోరణిని డైరీల ద్వారానో; ఆత్మ (స్వీయ) కథగానో, ఇంటర్వ్యూలలోనో; అధ్యక్షోపన్యాసాలలోనో; ఇతర ప్రసంగ వ్యాస, ఉపన్యాసాల్లోనో ఎక్కడో ఒకచోట రికార్డు చేయటం జరిగింది. పీఠికలు, అభిప్రాయాలూ, ఆశీస్సులూ, సమీక్షలూ — వీటి పేరిట కూడా రచయితలు తమ **'manifesto'** లను తెలుగు విమర్శ రంగానికి ముడి సరుకుగా అందించారు. **'elegy'** కావ్యరూపంగా ఎలాంటిదో 'స్మారక సంచిక' విమర్శన రూపంగా అలాంటిది. **'commemoration'** ఎలాంటిదో సన్మాన/షష్ఠిపూర్తి సంచిక (లు) అలాంటిది (వి). రచయితే స్వయానా తన గ్రంథానికి పీఠిక రాసుకోవడమో; అధోజ్ఞాపికలు (**footnotes**) ఇచ్చి అర్థాలు రాయడమో; (తన రచనకే పాఠాంతరాలు కూడా ఇవ్వడమో),[4] అనుబంధాలు (**Appendices**) ప్రకటించడమో కూడా ఈ 'కళా' దృక్పథ పరిణామాన్ని సూచిస్తూ విమర్శనరంగ విస్తృతిని గుర్తింప చేస్తోంది.

అకాడెమీలూ, సారస్వత పరిషత్తులూ ఏర్పడ్డం అప్పటప్పటికి సాహిత్య పరిణామాల్ని గురించి వ్రాయించి భద్రపరచడం — పోటీలు ఏర్పాటు చేసి విస్తృతమైన వాఙ్మయాన్ని **survey** చేయించడం — కూడా విమర్శనరంగ విస్తృతికి నిదర్శనమే. ఇలా 'కావ్య' పరిధి నుంచి 'కవి' పరిధినుంచీ 'సాహిత్య' పరిధికి విమర్శ ఎదగటం గమనించవచ్చు. **Taine** సూత్రం ఇలా తెలుగు విమర్శరంగాన్నీ ప్రభావితం చేస్తోంది.

రచయితలు సంఘాలుగా ఏర్పడి (ఇలా ఏర్పడ్డం నిర్దిష్ట దృక్పథాలు ఏర్పడుతున్నాయనటానికి తార్కాణం) తమ ఉద్దేశ్యాలను కరపత్రాలు (**pamphlets**) గానో, బుక్‌లెట్స్‌గానో వెయ్యడం కూడా ఈ విస్తృతిలో భాగంకాక పోలేదు.

సాహిత్య పత్రికల స్థాపన; గ్రంథ ప్రచురణ; సమీక్ష (వాదోపవాదాలు) ఇవి ప్రముఖంగా పాశ్చాత్య ప్రభావంతో ఏర్పడ్డ విమర్శనరంగ భూమికలు. విద్యాలయాల స్థాపన, పరిశోధన అందులో ఒక భాగం కావడం — ఇది 'విమర్శ'ను శాస్త్రీయ పరిధుల్లోకి తీసుకువెళ్ళిన మాధ్యమికాలు.

విమర్శను **'higher circles'**కి మాత్రం పరిమితం చెయ్యడం కంటె పాశ్చాత్య ప్రభావం **'mass media'** లోకి ప్రసరింప చెయ్యడంలోనూ ఉంది.

4. చూ. పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి 'ఆంధ్ర ధ్వన్యాలోకము' **Vol. I.**

రేడియో ప్రసంగాలు, వార్తాపత్రికల్లో 'సాహిత్యాను బంధాలు' (literary supplements), 'అషామాషీ'గా రాసే 'కబుర్లు'; పారడీ విమర్శలు; కార్టూన్లు; ప్రశ్నలు - జవాబులు శీర్షికలూ; 'చిత్రజగత్తు' పేరిట వెలువడే 'వ్యంగ్య' చిత్రణలు ఇవన్నీ సామాన్య పాఠకుడి స్థాయికి మహామహా సాహిత్య విషయాల్నికూడా తీసుకు వెళ్తున్నాయి. ఈనాడు 'సినిమా' మీద వస్తున్న విమర్శ; సినిమా కళను గురించి వివరించడానికి ఉపయోగిస్తున్న పరిభాష (screenplay, flashback, closeup, etc.) సాహిత్య విమర్శలోకి దూకడానికి సిద్ధంగా ఉంది. (శ్రీశ్రీ, సినారె ప్రభృతులు వాడే ఉన్నారు). చిత్రీకరణ (picturisation ; సెంటిమెంటు (sentiment ; thriller; action; crime ఇత్యాదులు ఆలంకారిక పరిభాషను ఇంకొంతకాలం తర్వాత వెనక్కి నెట్టేసినా ఆశ్చర్యపడాల్సిన పనిలేదు. (ఆ మాత్రాన 'అలంకార శాస్త్రం' జీవాన్ని కోల్పోదు.

ఇక్కడ మాత్రం ఒక ఉదాహరణం చూపడం అవసరం.

ఒక పల్లెలో 'హరికథ' జరుగుతోంది (1980లో). కథకురాలు సామాన్యంగా చదువుకొన్నది. నేర్చుకున్న కథను చకచకా చెప్పడం (without stop) ఆమె 'కళా' రహస్యం. కరెంటు పోయింది. పల్లెలో కరెంటుపోతే రావడం చాలా ఆలస్యమవుతుంది — అని ఆమెకు తెలుసు. విసుగుతో ఇలా అంది.

'ఏమప్పా ! ఈ పాడు కరెంటు పోకపోతే సినిమారీళ్ళు తిప్పినట్టు 'నర్తనశాల'ను తిప్పేతునే' అని[6]

సినిమాలో రీళ్ళు తిప్పినట్లు – 'without interruption' అన్నది రస పరిభాషలో వ్యాఖ్యానించుకొంటే 'అపృథగ్యత్న నిర్వర్తిత' మన అంశాన్ని తాకుతుంది.

అంచేత విశ్వనాథవారి వంటి ప్రాచ్య పండిత విమర్శకుల 'దశ' నుంచీ పైన చెప్పిన 'కథకు'రాలి దాకా ఉన్న 'modern sensibility'లో పాశ్చాత్య ప్రభావం జీర్ణించి పోయింది.

---

6. 'ధవళ యవనిక సినిమా ప్రదర్శనమున
దాండవింపవె వివిధ చిత్రములవరుస' — శివభారతంలోని పద్యభాగం. చూ. సర్దేశాయి తిరుమలరావు. పూర్వోదాహృత గ్రంథం. పు. 206.

ఈ విస్తృతి విమర్శన రంగానికే కాక రూపానికీ (form)కీ కొత్తదనాన్ని సంపాదించి పెట్టింది పుస్తకానికి పుటలు (page numbers); పేరాల విభాగం ఇత్యాదులు పాశ్చాత్యమే (Brown మహాశయుడే ఈ విషయాన్నీ రికార్డు చేశాడు). వ్యాస సంపుటలు (collection of essays); వాటిలో కనిపించే శీర్షికలూ; titles, (subtitles); పూర్వగ్రంథాల్ని ఉద్ధృతం చెయ్యడం (quotation, reference); సంప్రదించిన గ్రంథాల జాబితా (bibliography) వెనక అనుసంధించడం; ఒకచోట చెప్పిన విషయాన్ని మరోచోట చూడమనడం (Ref. cf. see. etc) cross references, ఈ పద్ధతి అంతా మన తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో క్రమంగా వస్తున్న రూపంలోని మార్పు.

అందుకే 'వ్యాసం' (essay) ఒక రచనా ప్రక్రియగా ఉద్భవించడం నిస్సందేహంగా పాశ్చాత్యమేనని పండితులు గుర్తించారు[6] అలాగే పరిశోధన గ్రంథాలు (theses); విశ్లేషణ గ్రంథాలు (Dissertation) కూడా ఇంగ్లీషు మార్గాన తెలుగులోకి వచ్చాయి. Preface, Foreword, Introduction, Acknowledgmentల మధ్య కూడా తెలుగులో ఈనాడు స్పష్టాస్పష్టంగా భేదాలు పాటింపబడుతున్నాయి. (ఉపోద్ఘాతం, పీఠిక, ముందుమాట, సౌజన్య సంభావన, కృతజ్ఞతలు).

కొన్ని సంవత్సరాల వరకు (G. V. కృష్ణారావు, జమ్ములమడక మాధవ రామశర్మ ప్రభృతులు) ఆంగ్ల, సంస్కృత మూలశాస్త్ర గ్రంథాల్ని తెలుగులోకి అనువాదం చెయ్యడం జరిగింది. భారతిలాంటి పత్రికల్లో ఇంగ్లీషు సాహిత్యంమీద; పాశ్చాత్య కవి సంప్రదాయాల మీద; ఉద్యమాల మీద ఎన్నో వ్యాసాలూ; సమీక్షలూ వచ్చాయి.

ఇటీవలి సంవత్సరాలలో తెలుగువాళ్ళు తమంతట 'కావ్యశాస్త్రాలు' కూడా రాస్తున్నారు. (శేషేంద్రగారి 'కవిసేన మేనిఫెస్టో' స్థూలంగానైనా ఇలాంటి మొదటి ప్రయత్నమే). ఆలంకారిక విషయాల్ని నూత్న శాస్త్ర దృక్పథాలతో వ్యాఖ్యానిస్తూ స్వతంత్ర శాస్త్ర గ్రంథ రచనలూ వస్తున్నాయి. (బ్రహ్మానంద 'వ్యంజన సూత్రం' ఇలాంటిది).[7]

6. 'తెలుగు వ్యాస పరిణామం' కొలకులూరి ఇనాక్ (1960 ; 126–130.
7. తెలుగు విమర్శలో 'సంప్రదాయ రీతి'ని గురించి పరిశీలించిన 'సంపత్కుమారా' గారి గ్రంథమూ ఈ పరిణామంలో ఒక మైలురాయిగా చెప్పాలి.

9. తెలుగు విమర్శలో పాశ్చాత్యాంశం

(The Western Element in Telugu Criticism)

'Sanskrit literature developed a branch of literary criticism which came to be studied as a Sastra or Science, Literary criticism in Telugu was under its direct influence until the advent of English literature. Sanskritic literary criticism was a sealed book for many. Dhvanyaloka Lochana, and Abhinave Bharati of Abhinava Gupta were not interpreted in Telugu or English, and those that studied Sanskrit did not care to expound the theories in Telugu or English. So the Telugu critics depended mostly on their meagre knowledge of Alankara Sastra for their estimate of poetical works. Hence we had all along dogmatic and stereotyped estimates of books. With the acquaintance of English literary criticism this dogmatic criticism gave place to the aesthetic criticism of the west. The writers and critics began to look at our own Kavyas from the point of view of *emotion, imagination, realism, universality, characterisation, style, expression, sentiment* and *description*. Such criticism, was knew, and along with the best of Sanskrit criticism, it has come to stay with us.

—G. N. Reddy[1] 1955 : 183.

రెడ్డిగారు గుర్తించిన విమర్శనాంశాలు (గీట్లు గీచినవి). అనాటికి మాత్రమే
క ఈ నాటికీ మన విమర్శలో మిగిలిపోయిన పరిభాష. ఈ పాతికేళ్ళలో తెలుగు
మర్శ ఇంగ్లీషు కళ్ళజోడులో విశ్వాన్నంతా చూసింది. దీని ఫలితమే ఈ వ్యాసంలో
చించబడ్డ ప్రాచ్య పాశ్చాత్య దృక్పథ విధాన సమీక్ష. కలిసిపోయిఉన్న (fused)
స్తుభావసంసృష్టి వస్తు—భావ దృష్టులుగా వేరుపడి పరిణమించడం మాత్రమే తాత్త్వి
గా తెలుగులో వచ్చిన పాశ్చాత్య ప్రభావం.

---

1. The Influence of English on Telugu literature (with a reference to translations and adaptations) M. Litt Thesis (unpub) Part III Chapter IV PP 183 – 186.

దృష్టులు ప్రభావం చూపినంతగా సాహిత్యోద్యమాలు ప్రభావాన్ని చూపలేదు Surrealism, Expressionism, Existentialism ఇత్యాదులు చూపిన ప్రభావ చాలాతక్కువ.[2] విమర్శ సిద్ధాంతాలూ చూపిన ప్రభావం అంతంత మాత్రమే 'Catharsis' సిద్ధాంతాన్ని తెలుగులోకి అన్వయించిన ఉత్తమ 'రస' విమర్శ ఇం మృగ్యమే.[3] Eliol's 'objective correlative'ని విభావ సామాగ్రితో పెట్టిన విమర్శలు ఇంకారావాల్సి వుంది. కనీసం Rene Wellck & Aust Warren (Theory of literatnre) లాంటి 'విమర్శశాస్త్రం' కూడా తెలుగు ఇంకారాలేదు. ఇప్పుడిప్పుడే విమర్శ దృక్పథాలు ఏర్పడుతున్న సూచనలు. కనిపి న్నాయి. కానీ ఇప్పటికీ పాశ్చాత్యమంటే ఒక 'తక్కువ' చూపు ఇంకా కొం మందిలో మిగిలివుండటమూ గమనించదగిందే.[4] మరికొందరిలో భారతీయ శాస్త్రా మథించడంవల్ల ప్రాచ్యపాశ్చాత్య మన్న భేదపరిగణన లుప్తమౌతూ ఉండట గుర్తించ దగిందే. ఇండియాలో శాస్త్ర విజ్ఞానికేం కొదవలేదని గుర్తిస్తూ :

'సిద్ధాంతలకేం! బోలెడు ఉన్నాయి. కాకపోతే లేనిది జీవితంతో సమన్వయమే

అని శ్రీశ్రీ గారూ అనడంలో కొంత సత్యమున్నది[5]. సత్యనారాయణగారిలా కవి విమర్శకులూ ఈ ప్రభావ ప్రసారానికి అప్పటికప్పుడు 'అనకట్ట' అయ్యా దీని ఫలితం ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సమన్వయ ధోరణి. parallels చూడటం. అం ఈనాడు సర్దేశాయి తిరుమలరావుగారి లాగా ఇలా అంటే ఎవరు అంగీకరి చెప్పండి!

---

2. 'Surrealism' ప్రభావానికి చూ. 'సంక్షుబ్ధ సౌందర్య' శ్రీశ్రీ సాహి సం. II. పు. 480–484.
3. చూ. K. V. R. నరసింహంగారి 'రసము—కెథార్సిస్' అక్షరార్చ (1970).
4. ఒక్క ఇంగ్లీషు గ్రంథాన్నీ వాడుకోని పరిశోధన గ్రంథాలూ ఉన్నాయి. ఉత్తమమైనవీ కావచ్చు. 'పాశ్చాత్య ప్రభావ' సమీక్ష కాబట్టి ఉదాహరి వస్తోంది: చూ. శలాక రఘునాథశర్మ 'ఆంధ్ర మహాభారత ధ్వని ద (1979).
5. శ్రీశ్రీ సాహిత్యం Vol. III (1970).

'సాహిత్యములో రామణీయకతా సౌందర్య శయ్యావాదములు భోగలాలసత నుండి వచ్చినట్టిది. అలకారవాదములు దేహాభిమానము నుండి వచ్చినవి. రసపాక సిద్ధాంతములు వంటఇంటినుండి వచ్చినట్టివి. చమత్కారవాదము సర్కస్‌నుండి, మాజిక్‌నుండియు వచ్చినట్టిది. వక్రోక్తి ధ్వనివాదములు పగటి వేషగాండ్ల తత్వములు. ఔచిత్యవాదము డ్రిల్ మాష్టర్ ప్రవృత్తి. అత్తపోరువంటిది'.

—సాహిత్య దర్శనము శివభారత దర్శనము Prepace P. 4.

ఆయన ఒక freelance writer కాబట్టి అన్నా సరిపోతుంది. కాని; ఈ మాటల్లోని 'spirit' మాత్రం 'western' అని ఎలా చెప్పగలం! మాటమాటకూ ఒక ఇంగ్లీషు గ్రంథాన్ని quote చేసిన కొద్దిమందిలో రావుగారూ ఒకరు. పైమాటలన్న వారే! ఇలాకూడా అన్నారు.

ప్రకృత్యౌచిత్య మననేమి?

పాశ్చాత్యుల 'nature' అనియా!

ఆనంద వర్ధనుని 'భావౌచిత్య' మనియా!

క్షేమేంద్రుని 'స్వభావౌచిత్య' మనియా!

ఇంగ్లీషులో 'nature' అను పదము socialism, freedom వంటి పదములవలె అయోమయమును శిథిలార్థమును అగు పదము'. —పుట. 165.

అందరూ అంగీకరించినా అంగీకరించకపోయినా – భారతీయ శాస్త్రగ్రంథాల్ని 'చులకన' గా చూడ్డం; పూర్తిగా చూడకుండా మాట్లాడటం; 'కావ్యాలంకార సంగ్రహ' పాండిత్యంలో 'అలంకారశాస్త్ర' మింతే అనుకోవడం మాత్రం ఇంగ్లీషు చదువు – ఇతర సామాజిక కారణాలవల్ల – తెలుగువారిలో తెచ్చిన దృక్పథపరిణామమని మాత్రం గుర్తించక తప్పదు.[6] రావుగారి వాక్యాలు ఇలాంటివే.

---

6. ఇటీవల విమర్శకుల్లో ఈ దృష్టిమారుతోంది. వెల్చేరు వారు G. A. Gnoti (1968).

Abhinava Gupta లను 'original' గా ఉదాహరించడం గమనించాలి, (1978)

తెలుగు విమర్శమీద పాశ్చాత్య ప్రభావం తన దృష్టితో మాత్రమే చూడట 'Subjective' అవుతుందేమోనన్న అనుమానంతో నలుగురు భిన్న రంగాల సంబంధించిన వాళ్ళని ఈ రచయిత ఇంటర్వ్యూ చేసాడు.[7]

1. సామాన్యంగా చదువుకొని సాహితీ ఉద్యమాలతో ప్రత్యక్ష సంబంధం ఉన్న ఒక వ్యక్తి. (వయస్సు 40 సం॥)
2. ప్రభుత్వ రంగంలో పనిచేస్తూ సాహిత్య విమర్శకు జీవితం ధారపోసిన ఒక వ్యక్తి. (వయస్సు 60 సం॥)
3. విశ్వవిద్యాలయంలో పనిచేసే ఒకరు (వయస్సు 45 సం॥)
4. ,, ,, మరొకరు (,,)

మొదటి వ్యక్తి అన్నారు — ఈనాడు తెలుగు విమర్శమీద పాశ్చాత్య ప్రభావ పోయిందని, సోవియట్ ప్రభావముందన్నారు; రెండోవ్యక్తి అన్నారు — విమర్శకు Walter Pater, Mathew Arnold ప్రభృతులదే ప్రేరణమని (భా దృష్టి); మరొకరన్నారు ఈ దేశంలో ఇంగ్లీషు చదవడమే ఇంకా రావడంలేదు - ఆ భావాలు ఎలా అర్థమౌతాయని; నాల్గోవ్యక్తి అన్నారు పాశ్చాత్యమని భిన్నం ఏదీలేదని (వస్తు భావసంసృష్టి)

ఆ మూడో వక్తి మరో మాటా అన్నారు. ఇంగ్లీషు చదివినా చదవ పోయినా తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో western sensibility కొందరిలోనైన కనిపిస్తోందని.

అందుకే ఈ వ్యాసంలో వ్యక్తుల్నీ, రచనల్నీ ఆధారంగా కాకుండా భా వికల్పాలుగా; దృక్పథాలుగా, పద్ధతులుగా పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని నిరూపించే ప్రయ త్నం ఇందాకా చెయ్యడం. నార్లవారన్నది కరెక్టే. మనం 'Scientific technique' తీసుకొని 'Spirit'ని తోసేస్తున్నాం. అరవిందుల జోస్యంకూడా సరిగా వైరుధ్యాన్నే గుర్తించింది.

---

7. వీరు శ్రీ మంచిరెడ్డి శివరాంగారూ; శ్రీ సర్దేశాయి తిరుమలరావుగారూ డా॥ బి. సుబ్బారావుగారూ, డా॥ తుమ్మపూడి కోటేశ్వరరావుగారు.

అనుబంధం - 1

పాశ్చాత్య సాహిత్య విమర్శ

(The Western Literary Criticism)

'West' అనేమాట చాలా సాపేక్ష (relative) మైన అర్థాన్ని కల్గింది. సామాన్యమైన అవగాహన 'Englishization' (ఆంగ్లీకరణం)='Westernisation' (పాశ్చాత్యీకరణం) అని; 'west' అనేమాట భారతీయులు పాశ్చాత్యుల్ని (పడమటి దేశాల వాళ్ళని పిలవటమేకాదు). యూరోపియన్ దేశాలు ఏషియన్ దేశాలకు పశ్చిమం. గ్రీసు రోములకు ఫ్రాన్స్ ఇంగ్లాండులు పశ్చిమం.[1] యూరోపియన్ దేశాలన్నీ భారతదేశానికి సాపేక్షకంగా పశ్చిమం. అంచేత ప్రముఖంగా రాజకీయ సాంఘిక కారణాలవల్ల 'ఆంగిలేయులు' తమ భాషా సంస్కృతులద్వారా భారత దేశాన్ని 'westernise' చేశారనుకోవడం చారిత్రకంగా సమంజసం. ఆంగ్ల సాహిత్య విమర్శ మాత్రమే కాకుండా దాన్ని ప్రభావితం చేసిన French, German, Russian దృక్పథాలు కూడా భారతీయ భాషా సాహిత్యాల్ని ఆధునాతనం చెయ్యడంలోనూ, విమర్శలో విశ్వజనీన ప్రమాణాల్ని గురించి ఆలోచించడానికి అవకాశం కల్పించడంలోనూ ఎంతో సహకరించాయి. ఆంగ్లేయుల 'వలస' రాజ్యధోరణి రాజకీయంగా వాళ్ళకీ, సాంస్కృతికంగా ప్రపంచానికంతా మేలు చేకూర్చిందనటంలో సందేహం లేదు. ఈనాడు ప్రపంచ భాషలుగా పోటీపడుతున్న ఫ్రెంచి, ఇంగ్లీషు భాషల సారస్వతాన్ని – అందులోని 'కళా' తత్త్వాన్ని 'వస్తు' ముఖంగా నిర్వచించి నిరసించి తమ మార్గమంటూ ఒకటి ఏర్పరచుకొన్నవారు రష్యన్లు. అంచేత ఏషియన్ దేశాల్లో పాశ్చాత్య 'భావ' నివాసం ఇండియాలో కంటె ముందే – లేదా సమకాలికంగానే మొదలైందన్న విషయాన్ని గుర్తించాల్సిన అవసరం వుంది. ఈ విమర్శ ప్రభావం పాశ్చాత్యదేశాల్లోని విమర్శన మార్గాలమీద కూడా పడ్డది.[2] 'Art as propaganda'[3]

---

1. Cf. Encyclopredia Britannica; on the 'term west'; Brahmananda (1981 : 36).
2. Ref. Bexandall, Lee (1972).
3. Cf. Wimsatt & Brooks (1957 : P III Ch. 21).

అని Rene Wellek, Wimsatt ప్రభృతులు సూచించింది ఈ దృక్పథాన్నే. ఇండియాలో కొంతమంది విమర్శకులు ఈ శతాబ్దం రెండు మూడు దశకాల నుంచీ 'రష్యన్' మార్గం వైపు మొగ్గుచూపుతున్నా సాహిత్య విమర్శ సిద్ధాంతాల విషయంలో భారతీయేతరమైన ప్రపంచ సారస్వతానికంతటికీ (జపాన్, చైనాలను మినహాయించాలి. ఇంకా ఎంతో ప్రపంచ జానపద సాహిత్యం వెలుగులోకి రావాల్సి ఉంది. అందాకా ఇది 'tentative generalisation' మాత్రమే) గ్రీకు మేధావులు పెట్టిన భిక్షే సాహిత్య తత్త్వ సమీక్ష. అంచేత పాశ్చాత్య సాహిత్య విమర్శ అంటే ప్లేటో ప్రభృతులు చెప్పిన సూత్రాలకు భాష్యాలు, వృత్తులు, ఖండనలు — తప్ప మరేమీ కావని పండితులు గుర్తించడం జరిగింది.[4]

గ్రీసు - రోముల కళాతత్త్వ సమీక్ష

ఇక్కడ ముందుగా ఒక విషయం గుర్తించాలి. సంస్కృతంతో గ్రీకు, లాటిన్ భాషల సగోత్రత (cognate relationship) బాహ్యనిర్మాణంలో (surface structure) లో గుర్తింపబడినంతగా అంతర నిర్మాణంలో (Deep structure)లో ఇంకా గుర్తింపబడలేదు. 'సాహిత్య' విషయకంగా ఈ వింగడింపు చాలా అవసరమైన అంశం ఒక జాతి భావనా విధానం (thinking process) అంతర నిర్మాణంలో పర్యవసిస్తుంది. అదే అర్థనిర్మాణం (semantic system) అని పిలువబడేది. అర్థనిర్మాణంలోని వర్గీకరణలే (categorization) విమర్శ సూత్రాలుగా చలామణిలోకి వస్తాయి అంటే అభివ్యక్తి (expression) ని పొందుతాయి.

ఇక్కడ విషయ స్పష్టతకోసం ఒక్క ఉదాహరణం చూద్దాం. భారతదేశంలో 'ధ్వని' సిద్ధాంతం (theory of suggestion) అన్ని అలంకార సిద్ధాంతాలుగా కేంద్ర భూతంగా (meeting point) గా పండితులు గుర్తించారు. ఇండియాలో 'వేదం' ప్రతిపాదించిన 'వ్యక్తి' (theory of emanation/manifestation) ఏ అలంకార సిద్ధాంతంలో గుర్తింపబడ్డదో అది అన్ని ఇతర సిద్ధాంతాలనూ తనలో

4. 'A History of criticism could be written souly on the basis of successive interpretations of the salient passages from Aristotle's poetics'
—M. H. Abrams (1976 ed : 15)

లీనం చేసుకోగల్గింది. అంటే వివేకానందుని పరిభాషలో ఆ సిద్ధాంతం 'national idea' కి 'expression' అన్నమాట.[5]

ఆనందవర్ధనుడు ఇలా చెప్పాడు కూడా :

'కావ్యస్యాత్మాధ్వనిరితి బుధైర్య స్సమామ్నాతపూర్వమ్'
(ధ్వన్యాలోకం 1–1)

అమ్నాతపూర్వమ్ – అన్నమాట ఇక్కడ ప్రధానం. వేదాలలో ఈ సిద్ధాంత మూల సూత్రాలున్నాయని అర్థం. ఒక ఉదాహరణం చూద్దాం.

'కేనేషితం వాచమిమాం వదంతి ?' (కేనోపనిషత్ 1.1)

ఎవరి ఇచ్ఛచేత మనుషులు ఈ 'వాక్కు'ను మాట్లాడుతున్నారు ? ('కేన' అంటే అర్థం ఇదే – ఎవరిచేత అని)

'వాచం వదంతీం సర్వే ప్రాణా అనువదంతి'
(కాషీతకీ బ్రాహ్మణ ఉపనిషత్ 3.2)

'వాక్కు' మాట్లాడుతుంటే సర్వప్రాణులు 'అనువాదం' (re-iteration) చేస్తున్నారు – అనుసరించి 'relay' చేస్తున్నారు – అని అర్థం. ఆ 'వాక్కు'ను భిన్న తాత్త్వక సంప్రదాయాలు భిన్నంగా గుర్తించాయి.

రెండు సంప్రదాయాలు పరిశీలిద్దాం :

శంకరుడు బ్రహ్మాద్వైత సూత్రకర్త. ఇలా సూత్రించాడు.

---

5. వ్యక్తి (అభివ్యక్తి), వ్యంజన, వ్యంగ్య, వ్యక్త, వాక్, వాక్య – ఇలాంటి రూపాల మధ్యనున్న semantic relationship దీన్ని నిరూపిస్తుంది. ఈ విషయంగా పరిశోధన చేసిన పూర్వపథికృతులు : Aurobindo, John-woodroffe, V. S. Agrawala, K. C. Panday, Ananda K Coomaraswamy, Krishna Chaitanya, K. Krishna Moorthy, Ramiero A Gnoli, Louis Renou, John Brough, Kunjunni Raja, J. F. Staal మొదలైనవారు. వివరాలకు చూ. బ్రహ్మానంద 'వ్యంజన సూత్రము' (1981) Ch. 1.

'నానాచ్ఛిద్ర ఘటోదర స్థిత మహాదీప స్వభాభాస్వరమ్
జ్ఞానం యస్యతు చక్షురాది కరణద్వారా బహిః స్పందతే'

—దక్షిణామూర్తి. స్తవం.

చిల్లులున్న కుండ నడుమ ఒక దీపం ప్రకాశిస్తూ వుంటే ఆ దీపపు వెలుగు అన్ని చిల్లులద్వారా బహిః ప్రసారాన్ని పొందినట్టుగా ఆత్మదీపప్రకాశమే చక్షురాది ఇంద్రియ వర్తనంగా కనిపిస్తోంది – అని అర్థం. ఆ ఆత్మ'బ్రహ్మం'[6] – అది ప్రకాశిస్తుంటే ఈ జగత్తూ ప్రతిభాసిస్తోంది.

జానమీతి తమేవభాంత మను భాత్యేత్ త్సమస్తం జగత్

—(అందే)

భర్తృహరి ఈ మార్గాన్ని 'వాక్యపదీయం'లో అవలంబించాడు.

'అనాది నిధనం బ్రహ్మ శబ్ద తత్త్వం యదక్షరం'

—వాక్యపదీయం 1–1.

ఈ 'బ్రహ్మ' మాత్ర సత్యమూ; 'జగత్తు' అసత్యమూ అయితే–జగత్తు–అందులోని జీవితం–ఇది మోక్షసాధనం ఎలా అవుతోందన్న ప్రశ్న పుట్టి 'వివర్త' వాదానికి బదులుగా 'ఆభాస' వాదం పుట్టింది. దీన్నే కాశ్మీర శైవ సంప్రదాయమని ఆమ్నాయ[7] మార్గమని అంటారు. ఈ మార్గంలో జగత్తు అసత్యంకాదు. సత్య తత్త్వ ప్రతిభాసం (reflection - emanation) మాత్రమే. అదే ఇదిగా పరిణమిస్తోంది. ఇదే అదిగా మారిపోతోంది. నెమలి గుడ్డులోని 'రసం'లో నెమలి ఈకల రంగులన్నీ కలిసి ఉన్నట్టుగా – సక్రియమైన ఆ జగత్సత్య మూల పదార్థంలో ఈ జగద్వైచిత్రి అంతా నిబిడంగా ఉంది (hidden).

---

6. ప్లాటో మార్గంగా ఇది 'obsolute idea'. జగవస్తు మిథ్యా సిద్ధాంతం ఇద్దరిలోనూ సమానం. 'Comedy' రచయితకన్నా 'Tragedy' రచయిత ఉత్తముడనడంలో దృష్టి ఈ 'వేదాంతి' లక్షణమే కనిపించేది. స్త్రీ పురుష సంయోగ నిరాసంలోనూ ఈ సూత్రమే వుంది. శాంకర సన్యాస మఠ్మన్నది ప్రసిద్ధం.

7. శైవాగమమనీ – ఇది కలియుగానికి పంచమవేదమని John Woodroffe అంటారు.

అభినవుఁడు ఈ మార్గాన్ని సూత్రించారు.

'యదున్మీల నశక్త్యైవ విశ్వము న్మీలతి క్షణాత్
స్వాత్మాయతన విశ్రాంతాం తాంవందే ప్రతిభాం శివామ్'
(లోచన వ్యాఖ్య ప్రథమోద్ద్యోతాంత మంగళ శ్లోకం)

అది నిష్క్రియమైన బ్రహ్మంకాదు. ఇది అసత్యమైన పదార్థమూ కాదు. దాని 'శక్తి' ఇది. దీని 'తత్త్వ' మది.[8] అంటేత పదార్థంలో భావాన్ని 'స్ఫురింప' చేసే శక్తి ఉంది. దీన్ని 'స్పంద'మని మరో మార్గం పేర్కొంది.[9]

ఈ మార్గాన్ని అలంకార శాస్త్రం అవలంబించింది.

'సరస్వతీ స్వాదు తదర్థవస్తు నిష్యంద మానా మహతాంక లీనాం
అలోక సామాన్య మభివ్యక్తి పరిస్ఫురంతం ప్రతిభావిశేషం
(ధ్వన్యాలోకం 1–8)

కవులలోని 'ప్రతిభా' గుణం – సరస్వతి – తదర్థాన్ని – రసార్థాన్ని నిష్యందమానం (causes to flow) చేస్తోంది. 'కేనేషితం' అనడానికి సమాధానం ఇక్కడ. ఈ 'ప్రతిభ'ను 'గోవు'గా లోచనం వ్యాఖ్యానించింది (భట్టనాయకుడు : బాలప్రియ చేసిన వ్యాఖ్యానాలు చూసుకోవచ్చు).

ఇలా ఉంటుంది తత్త్వసిద్ధాంతాలకూ ఆలంకారిక సిద్ధాంతాలకూ సంబంధం. ప్లాటో, అరిస్టాటిల్ - లమార్గ వ్యాఖ్యాతలు వచ్చారు. వారిలో 'ప్లాటినస్' చెప్పిన (రోమ్ దేశీయుడు) 'Theory of Emanation' ప్రత్యక్షరగతంగా 'అభినవుల' మార్గంతో – అంటే 'అభివ్యక్తి'తో – అంటే ఆమ్నాయ మార్గంతో సమన్వ

8. తత్ (that) ఇదమ్ (this) అన్నది వైదికోప నిషత్పరి భాష. 'రసో. వై సః'లో ఉన్న 'సః' (తత్ = that); ధ్వన్యాలోకంలో 'తదర్థం' (-1)లో ఉన్న 'తత్' కూడా 'రస' ప్రసక్తికి సంబంధించింది. దీన్ని 'semantics system' అన్నది.

9. కుంతకుడి వక్రోక్తి మార్గం దీనికి చెందింది.

యిస్తోంది.[10] అంటే అభినవులు ఇండియా ప్లాటినస్. ప్లాటినస్ రోమ్ అభిన ప్రాచ్య పాశ్చాత్య భేదాలు కేవలం 'మానసికం' అనడం ఇందుకే. ప్లాటో మార్గ ప్లాటినస్ సవరించాడు. (ఈ విషయం తర్వాత).

ఇంతకీ గ్రీకు – రోమనుల భావనాపద్ధతి ఎలాంటిదో చూస్తే తర్వాత వ అలంకారిక (1) మార్గాలకు అది ఎలా మూలమయిందో అర్థం చేసుకోవచ్చు.

సోక్రటీసు - ప్లాటో - అరిస్టాటిల్ : విమర్శారంభం

పెగాన్ సంస్కృతీ వికాసంలో గ్రీకు దేశంలో బయలుదేరిన మేధావులు ముగ్గురు. ఇతర శాస్త్రాలకు లాగానే Poetics, Rhetorics, Aesthetics కూడా ఈ మూర్తిత్రయాన్నే 'జను' స్థానాలుగా అంగీకరించడం జరుగుతోంది.

Aesthetics – సౌందర్యశాస్త్రం. తక్కిన రెండూ దీనిలో భాగమౌతాయా కావా! అన్నది ఈనాటికీ శేషప్రశ్నగా మిగిలిపోయింది. 'Aesthetics' అం గ్రీకుల భావనావిధానంలో ఇంద్రియానుభవాన్ని కల్గించగల్గిన కళాగత వస్తుధర్మం అని చెప్పుకోవచ్చు. 1750 ప్రాంతందాకా సౌందర్య సంబంధి శాస్త్రం పాశ్చా దేశాల్లో రాలేదు. 'Poetics, Rhetorics' ప్లాటో - అరిస్టాటిలు ఉపజ్ఞాజన్యం చెప్పవచ్చు : 'Aesthetics' పితామహుడు ప్లాటో మహాశయుడే.

---

10. ఈ విషయాన్ని గుర్తించింది ఆచార్య K. C. Pandey (1972). ఇటీ బ్రహ్మానంద (వ్యంజన సూత్రము 1981 : Ch. 2) ధ్వని సిద్ధాంతం ఒక్క భారతదేశంలో మాత్రమే వృద్ధి పొందిందని రాశాడు : Ramie A Gnoli (1968) : xxxiv ని ఆధారంగా. ఈ అభిప్రాయం సమగ్రం 'కరెక్టు' కాదు. Pandey (1972) గ్రంథాన్ని చూడకపోవటం – తెలు విమర్శలో సాధారణంగా కనిపించే 'inadequate survey'కి ఉదాహరణ మాత్రమే, ఈ గ్రంథాన్ని చూసి ఆయన తన అభిప్రాయం మార్చుకోవ ఉంది.

అనుకరణం (mimesis); శోధనం (catharris)[11]; ప్రాథమిక సూత్రాలుగా
రిస్టాటిలు చెప్పిన అభిప్రాయాలకు పొడిగింపులే తర్వాతి పాశ్చాత్య సాహిత్య (కళా)
స్త్ర సంప్రదాయమంతా. 'Dialogues' ని Republic ని గమనిస్తే అందులోని
ంవాదం' తర్కాన్ని ఆశ్రయించని తెలుస్తుంది. ఈ తర్కం మేధస్సంబంధి
వడంతో western literary critical tradition చాలావరకు 'intellectual'గా
నిపిస్తుంది. ఇండియాలోని 'యోగ' భావన; స్ఫురణానుభవ ప్రాధాన్యం; శబ్దార్థ
రిధినుంచి రసత్వాన్ని అందుకోవడంలో ఉన్న ఉపర్యుపరి మనోఽ (transcen-
ental mental states) వస్థలు; ఇవన్నీ కల్గినవాడుగా Plotinus ని మాత్రమే
ండితులు గుర్తిస్తున్నారు (Ref : W. R. Inye 'The philosophy of
lotinus' 1923). క్రైస్తవమతం, 16వ శతాబ్దంలోని సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనం
శ్చాత్యుల కళాభిరుచిలో ప్లాటో, అరిస్టాటిల్‌ల గురుత్వాన్ని గుడ్డిగా అంగీకరించ
ంలో గణనీయమైన మార్పును తెచ్చాయి. డికార్టె (Descartes) ప్రభృతుల
హేతు' వాదం బైబిల్ని, అరిస్టాటిల్‌ని ప్రమాణంగా గ్రహించి సౌందర్యశాస్త్రాన్ని
ణితంగా మార్చివేసింది. బౌరన్ ప్రభృతులు (బ్రిటిష్ తాత్త్వికులు) – (Hobbes,
Locke) ప్రతిపాదించిన అనుభవవాదం కళాతత్త్వాన్ని వ్యాఖ్యానించడంలో వస్తు
ృష్టిని ప్రవేశపెట్టింది. లీనిజ్ ప్రభృతులు (జర్మనీ తాత్త్వికులు) సౌందర్యాన్ని
త్త్విక పరిధుల్లో వ్యాఖ్యానించారు. కాంట్‌తో అనుకరణ సిద్ధాంతం సంపూర్ణంగా
రసింపబడి ప్రతిభా ప్రాధాన్యం స్థాపించబడింది. హెగెల్ ప్రభృతులు అరిస్టాటిల్
క్యత్రయానికి నూత్న వ్యాఖ్యానంచేసి కళానుభవంలోని ప్రత్యభిజ్ఞారూపసౌందర్య
ప్రక్రియను సిద్ధాంతీకరించారు. Schoperahaur కళా సౌందర్యానుభవంలోని మనన
ప్రాధాన్యాన్ని గురించి, Croce 'సహృదయ తత్త్వాన్ని' పునరుద్ఘాటించాడు. కళాను
భవం వైషయికానుభవం కంటె ఎలా భిన్నమో కూడా చెప్పాడు.

---

11. Purgation – అన్న అర్థాన్ని గ్రహించి వైద్యశాస్త్ర నేపథ్యంలో 'భావనం' అని అనువదించిన పండితులూ తెలుగులో ఉన్నారు. చూ. పింగళి లక్ష్మీకాంతం 'సాహిత్య శిల్ప సమీక్ష' పు (278 - 279) శోధనం అన్న పై అనువాదానికీ; భావనమన్న ఈ అనువాదానికీ భట్టనాయకుడి ప్రతిపాదనలోని 'సత్త్వోద్రిక్తత' అన్న పరిభాషతో ఉన్న సామీప్యం లేదు. రజస్తమస్సులడిగి సత్త్వమతి శయించడాన్నే ప్లాటో కూడా catheriss గా చెప్పింది. కాకపోతే ప్లాటో ప్రతిపాదన వెనుక మృతశేచకర్మ ప్రేరకంగా నిలిచింది.

స్థూలంగా ఈ తత్త్వ నేపథ్యంలో పాశ్చాత్య విమర్శన సిద్ధాంతాలు రూపు దిద్దుకొన్నాయి:[12] ఇలా సోక్రటీసు - ప్లాటో - అరిస్టాటిల్ ఆచార్యత్రయం తర్వాతి కళాసిద్ధాంత ప్రతిపాదకులకు బాటలు వేసిన వారయ్యారు.

రోమనుల ప్రతిభ :

అగస్టస్ రోములో ఉద్భవించిన హొరేస్ (Horace) సోక్రటీస్ జ్ఞాన మార్గాన్ని ఆధారంగా శబ్దసాధు ప్రయోగం — వాటి సంవిధానం మాత్రమే ప్రధానమంటుంటే, దాదాపు సమకాలికంగానే Peri Hupsous రచయిత (అజ్ఞాత కర్తృకం) ప్లాటో చెప్పిన దివ్య ప్రజ్ఞావృత లక్షణమే సాహిత్యంలో ప్రధానమన్నాడు.

లాంగినస్ (Longinus) తో కవి ఆత్మద్రవ్యాన్ని గురించి 'sublinuty' సూత్రం పుట్టింది. కాని లాంగినస్ దృష్టి అటు దివ్యమూ — ఇటు మానవీయమూ కాని సందిగ్ధస్థితిలో నిల్చిపోగా ప్లాటినస్ (Plotinus) విశ్వమానవగతంగా ఉన్న దివ్యప్రజ్ఞా లక్షణాభాస కవి ముఖంగా ఎలా వ్యక్తీకృతిని పొందుతోందో చెప్పడంతో అభినవుడు Indian Rhetorics కి చేసిన సేవ చేశాడని చెప్పాలి. కళాకారుడు ఆ దివ్య ప్రజ్ఞకు వ్యంజకం. అనిర్వచనీయమైన దివ్య తత్త్వానికి స్పష్టమైన 'జ్వల ద్రూపా'న్ని కల్గిస్తాడు కళాకారుడు. ఇదొక కాంతి పుంజం — కేవలం దర్శనం.

ఇలా అనాదిగా వస్తున్న దివ్యైకతా సూత్రానికీ స్థాయికు తాత్త్వికులు భావించే విన్యాస సౌందర్యానికీ మధ్యన సందిగ్ధత క్రమంగా పెరిగింది. అగస్టయిన్, అక్వినాస్ మర్లా Plotinus చెప్పిన ఆత్మవస్తువుల నడిమి స్వతసిద్ధతను అంగీకరించడం కనిపిస్తుంది.

మధ్యయుగాలు

'Dark Ages' అని పిలవబడే ఈ దశతో (11—16 శ.) సాహిత్యంమీద ప్రత్యేకమైన కృషి ఏమీ జరిగినట్టు తెలియడంలేదు. సాహిత్యాన్ని సాంకేతికంగా

---

12 ముందు పు. 118 లో చెప్పబడ్డ Abrams విభాగాన్ని ఇక్కడ అనుసంధించుకోవాలి. ఇదొక దృష్టి.

(Allegorical)[13]గా చదవడం: హిబ్రూ, క్రిస్టియన్ మతగ్రంథాల్ని వ్యాఖ్యానించడం లోనే గడిచిపోయింది. 13వ శతాబ్దంలో కవులకి మార్గ నిర్దేశం చేస్తూ అలంకారాల్ని వాడే పద్ధతుల్ని చెబుతూ Poetria Nova వంటి ప్రకరణ గ్రంథాలూ పుట్టాయి

అరిస్టాటిల్ పునరుజ్జీవనం :

సాహిత్యంలో అరిస్టాటిల్ గుర్తింపబడనంత వరకు సాహితీ మీమాంసకు కేంద్రఘూతుడు ఎవడూ లేడు. 16వ శ లో (రినైజాన్‌లో) ఇటలీలో అరిస్టాటిల్ 'poetics' చర్చనీయ గ్రంథమైంది హోరేస్ కూడా పునః పరిశీలింపబడ్డాడు. కాని ఈ మధ్యలో డాంటి (Dante) నుంచీ అరియొస్టో (Ariosto) దాకా ఎంతో ప్రాంతీయ-దేశీయ సాహిత్యం పుట్టింది. అది భిన్న సంఘటనలతో, ఛందస్సులతో, కల్పనలతో కూడింది ఉదాహరణానికి Tasso రచనలు. పల్లీ జీవితం వాటిలో ప్రధానం. ఇలా సాహిత్య వైవిధ్యం పెరగడంతో పాత సిద్ధాంతాల్ని ఓసారి పునస్సమీక్షించుకోవాల్సిన అవసరం వచ్చింది. కాల్పనిక స్వేచ్ఛ జయించింది. కాని మేధావివర్గం మాత్రం Scaliger నుంచీ Castel Vetro దాకా) అరిస్టాటిల్ మార్గంలో క్రియాకాల దేశైక్యతల్ని గురించి చర్చించడం మానలేదు. తర్వాతి శతాబ్దంలో ఫ్రెంచి నాటకకర్తలూ. డ్రైడన్ ప్రభృతులు తమ శక్తియుక్తుల్ని ఈ అంశం మీదే కేంద్రీకరించాల్సి వచ్చింది.[14]

---

13. ఈ దశలో వ్యాకరణం తర్కం, అలంకారం మొదలైనవి Pedagogical శాస్త్రాలయి పోయినాయి : Seven Liberal Arts గుర్తింపబడ్డాయి. వ్యాకరణం అన్ని శాస్త్రాలకూ మూలమని ఈ కాలంలో గుర్తింపబడింది. Martianus Capella రాసిన Mercury, Philologia ల వివాహం దీనికి నిదర్శనం. Philologia వధువు. ఆమెను అలంకరించడానికి వచ్చిన చెలికత్తెలుగా అలంకారాది సప్తశాస్త్రాలూ గుర్తింపబడ్డాయి. (వివరాలకు చూ. బ్రహ్మానంద 'వ్యంజన సూత్రము' పు. 49–50).

14. ఈ సందర్భంలో తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో కట్టమంచి సంప్రదాయం ఈ 'కాల్పనిక స్వేచ్ఛా' సూత్రాన్ని నేపథ్యంలో కల్గిందని గుర్తించాలి. ఒకవైపు భావ కవిత్వావిర్భావం: మరోవైపు అరిస్టాటిల్ ప్రభృతుల్ని ప్రమాణంగా తీసుకొంటూ ఐక్యతను గురించి మాట్లాడటం — వెనక Dryden ఉన్నాడు.

16 వ శతాబ్దం ద్వితీయార్ధంలో ఇటలీలో సాంకేతిక దశల్ని గురించి (levels of symbolism – allegory అనే అర్థంలో) మీమాంస మళ్ళీ మొదలైంది. ప్లాటో - అరిస్టాటిల్‌లు వేసుకొన్న ప్రశ్నలు మళ్ళీ వేసుకొన్నారు. కవిత్వం వాస్తవమా! (icastic/literal/realistic) లేక కాల్పనికమా! (fantastic) అన్నదీ ప్రశ్నల సారాంశం. అలాగే కవిత్వం ఆనందింప చేయాలా! ఉపదేశింప చేయాలా! అన్నది కూడా (ఈ model ని ఆధారంగా తెలుగులో వచ్చిన criticism పుస్తకాల్లో కూడా ఆనంద - ఉపదేశవాదాల్ని ఆలంకారికుల్లో గుర్తించడానికి ప్రయత్నించిన మమ్మటుని 'కాంతాసమ్మిత'త్వాన్ని గుర్తించడంతో ఆపివేయటం చూడవచ్చు! భారతీయ కళా సిద్ధాంతాల్లో ఎక్కడా Art for Arts sake – అన్న దృష్టిలేదు – అన్నది తేలిన సారాంశం. చూ. పింగళివారి సాహిత్య శిల్ప సమీక్ష).

1567 లో Abbe (pratique du theatre) ఒక సమాధానం చెప్పాడు. అది ఉపదేశిస్తూ సంతోషింప చెయ్యాలని. (ఇక్కడ ఒక తమాషా అంశం ఉంది. చూడండి. భరతుడు 'ప్రీత్యావ్యుత్పత్తిప్రదం అన్నాడు. అంటే కావ్యం బోధించే ధర్మం (మతం); ప్రీతి (రసం) మూలంగా ఉంటుందని. అంటే రసం మతానికి వ్యంజకమని ఇక్కడ సిద్ధాంతం. Abbe లో వరుస తిరగబడి ఉండటం గమనార్హం. అంటే ఆనాటి మానవతావాదం ఉపదేశాన్ని dominating posision లో వుంచిందన్నమాట). కవిత్వానికి పార్యంతిక ఫలం ప్రబోధన మాత్రమేనని.

తర్వాతి సంవత్సరాల్లో వచ్చిన భావన ఒకటుంది. 'Aesthetic value' అన్నది దానంతట అదే ఒక 'విలువ' అని. అంటే కళానుభవాన్ని ఇతర శాస్త్రాను గమిక సత్యాలతో తూచాల్సిన అవసరం లేదని. Abbe మాటల్లో ఈ సత్యం గర్భీభూతంగా ఉంది.

అనంతర దశలు :

ఎలిజబెతెన్ పండితుల్లో ఒకడైన Sir Phillip Sidney నీతిమార్గ ప్రతిపాదకుడు. కవి తన ప్రతిపాదర్శనానికి అందిందే చెబుతాడు దేన్నీ నిర్ధరించడం వాడి పనికాదు. వాడెప్పుడూ 'అబద్ధ' చెప్పడు - అని ఈయన అభిప్రాయం.

బేకన్ విజ్ఞానవాదం మనసుని వాస్తవికతవైపు; కవిత్వం వస్తువుని మనోధీనతవైపు తీసుకువెళ్తుందని గుర్తించడంకూడా ప్రధానంగా గమనించాలి.[15]

యాకోబియన్ తరంవాళ్ళలో Ben Jonson లో తీవ్రనీతివాదం; వ్యంగ్య ధోరణితో కూడిన విమర్శ విధానం కనిపిస్తుంది Comic రచన హేయ మనుకోవటం అరిస్టాటిల్ ప్రభృతుల మార్గానుసారమే.[16]

17వ శతాబ్దంలో Dryden షేక్స్‌పియర్ మహాకవిపైన అత్యధికంగా రాశాడు. 'ఛాసర్'ని అనువదించి ఆరాధించాడు. ఆనాడు విమర్శలో ప్రముఖ సమస్యలిలా ఉండేవి – వస్తువు (action అని కొందరు) ఐక్యత; డ్రామాలో లయ (verisimilitude as oppsed to imitation) వాగౌచిత్యం (verbal decorum); వాస్తవిక (the real; సాహసోపేతత్వం (the marvelous and the heroic); కవితా న్యాయం (poetic justice), ప్రాచీన నవీన భేద పరిగణనం; అనువాద సమస్య; కాని తొందర్లోనే ఈ మార్గమంతరించింది. దీని స్థానాన్ని హేతువాదం ఆక్రమించింది.[17]

17వ శతాబ్దంలో ఒక రకంగా చెబితే rhetorical culture (ఆలంకారిక దృష్టి) పతనమైపోయింది. ఉదాహరణానికి 'wit' అనే మాటకు వచ్చిన అర్థపరిణామం చూడవచ్చు సోక్రటీసు ప్రభృలిగా ప్రాచీనుల్లో 'దర్శన' మనే అర్థం అక్కడవుంటే; ఇక్కడ మాటల్లోనూ – ఆలోచనలోనూ ఔచిత్యముండటం అనే అర్థం వ్యాపించింది. ఒకవైపు డికార్టె, మరోవైపు న్యూటన్ తమ హేతు సూత్రితో మానవు'ని Semhibility నుంచి దూరం చేయడంలో కృతకృత్యులయ్యారు.

---

15. గురజాడ సంప్రదాయం ఇక్కడనుంచీ మొదలైంది.

16. ఈ శతాబ్దం మొదట్లో తెలుగు విమర్శలో చోటుచేసుకున్న 'శృంగార' వ్యతిరేక వాదానికి ఇది కూడా భూమిక కావచ్చునన్న సందేహం కలుగుతోంది. గురజాడ దీన్ని వ్యతిరేకించడం కూడా దీనికి సమర్థనగా కనిపిస్తోంది.

17. అనేక అభిప్రాయాలు కూడలిగా కనిపించే Dryden తెలుగులోని 'కట్టమంచి'లో మూర్తీభవించినట్టు కనిపిస్తాడు. ప్రాచీన నవీన కవీశ్వర భేద పరిగణన విషయంలో ఈ పోలిక చాలా సమంజసంగా కనిపిస్తుంది.

దీని ఫలితం సాహిత్యంమీద మరో రకంగా పడింది. 'imagination' అన్న అంశం పునః పరిశీలనకు తావిచ్చింది దీనితోపాటుగా సుఖదుఃఖ అనుభవాలు, భావ సౌకుమార్యం, సానుభూతి, విషాదంలో మాధుర్యం — ఇవి కవిత్వంలో చోటు చేసుకున్నాయి. Samuel Johnson Joshna Reyholds ప్రతిపాదించిన Platonic universal లాంగినస్ ప్రతిపాదనలతో సమన్వయింపబడింది. ఇదే 'modern' అనే పేరిట తర్వాత రెండు శతాబ్దాలు ప్రపంచంలో భిన్నరూపాలలో వ్యాప్తిలోకి వచ్చింది. కాకపోతే వీళ్ళు చెప్పింది 'association' అన్న అదనపు అంశం మాత్రమే 'Posilivism' కి ఇది మూలసూత్రం.[18]

ఇగ్లండులో 'Poetic diction' (కవిత్వ సంఘటనా నియమాలు) అనే పేరిట చాలా కాలంగా అమల్లో ఉన్న ఒక సాంప్రదాయిక ధోరణిని అధిగమించి Words Worth బయటికి వచ్చాడు.[19] ఇక్కడ 'emotion' అన్న అంశం చాల ప్రధానమైపోయింది. Coleridge జర్మన్ తత్త్వశాస్త్ర భూమికనుంచీ ఆత్మ వస్తు జ్ఞాన సూత్రాల్ని తెచ్చి 'imagination' తో సమన్వయించి కళాగత 'ప్రతిభ' (imagination కి ఇతని వ్యాఖ్యానం)లో భావం, ఆలోచన, జాతి, వ్యక్తి, ప్రకృతి- ఎలా సమన్వయిస్తాయో చూపించాడు. ఇదే జర్మన్ రొమాంటిసిజం సాధించదల్చిన పరమార్థం.

ఈ సిద్ధాంత ఒకవైపు కవితా స్వాతంత్ర్యాన్నీ, మరో వైపు కవి బాధ్యతనూ రెంటినీ గుర్తించింది. 19వ శతాబ్దంలో ఈ ఒక్క మూలం నుంచీ రెండు విరుద్ధ సిద్ధాంతాలు పుట్టాయి. అవి ఈనాటికీ అలాగే ఉన్నాయి ఒకటి కవితాస్వాతంత్ర్యం.

1. కాంట్ ప్రభావంతో ఫ్రెంచి సౌందర్యవాదుల, ప్రతీకావాదుల, 'భావన' తత్త్వఫలితంగా ఏర్పడ్డ కళావాదం, Croce.తో ఈ సిద్ధాంతం పటిష్ఠమైంది.

18. Cf. I A Richards 'Speculative Instrument' (1955).

19. ఈ దృష్టిలో నారాయణరెడ్డిగారు అన్నమాట గురజాడపై వర్డ్సు వర్తు ప్రభావముందని. (1967 : 218). దాన్ని వెల్చేరువారు అపార్థంచేసు కొన్నారు. రెడ్డిగారిది 'hasty generalisation' కాదు. రవీంద్రుడి ప్రభావవిషయంగా ఆయన అలాభావించి వుంటే అందులో కొంత సామంజస్య ముంది.

దీనికి సంబంధించిందే ప్రతీకావాదం (Symbolism) లోని అంతర జగదభి వ్యక్తి వాదం. ఇది జర్మనీయులనుంచీ కాకుండా షోపెహైన్, బాదిలేర్‌లతో మొదలై మలార్మే, వెనేరియన్స్‌దాకా ప్రచలితంగా ఉంది. ఇది తాత్త్విక సిద్ధాంతం. శబ్దాన్ని సంగీత స్వరంగా భావించడం, ఆధునిక విజ్ఞానంపై అధ్యాత్మిక విప్లవం తీసుకు రావడం దీని లక్షణాలు.[20]

రెండు - కవితా బాధ్యత

ఇది మూడు రకాలుగా చీలిపోయింది :

1. **Didactiaism :** షెల్లీ, కార్లైల్ ప్రభృతుల 'Phophatic' మార్గం.
2. **Classical humanism :** మాథ్యూ ఆర్నాల్డ్ 'నీతి' పథం.
3. **Franco Russian complex of ideas :** పరిణామక్రమంలో విశ్వమంతటా వ్యాప్తిచెందిన ఆలోచనా విధానం.

ఇది సమగ్రమైన కళాప్రబోధ వ్యాఖ్యాన మార్గమైంది Tolstoy. Zola దీనికి ప్రతినిధులయ్యారు.

అమెరికాలో 19వ శ. లోని కళా ఉద్యమం, విశ్వమానవతా వాదం, ఆర్నాల్డ్ హ్యూమనిజం 1935 దాకా బాగా నిరాఘాటంగా సాగాయి. 'Naturalism' అనే పేరిట ఒక **socio–real tradition** ఒకటి బాగా నిలదొక్కుకుంది. నవలాకారుడు సాంఘిక బాధ్యతనే ప్రధానంగా ఉన్నవాడుగా గుర్తింపబడ్డాడు. 1930 ప్రాంతానికి మార్క్సియన్ **criticism** స్పష్టంగా పాకిపోయింది[21].

---

20. అచంట జానకిరాం; సంజీవదేవ్; ఆనాడూ; శేషేంద్ర ఈనాడూ ఈ మార్గానికి ప్రతీకావద్యులుగా మిగిలి ఉండటం గమనించవచ్చు.

21. ఈ మార్గంలోవచ్చిన అమెరికన్ రచనల్లో Howard Fast రచించిన 'Literature and Reality' చాలా ముఖ్యమైంది. (1950). ప్రాన్సీయుడు Christopher Candwell రాసిన 'Illusion and reality' (1938) కూడా.

20వ శ.లో మన తత్వదృష్టి చాలామందిని ఆకర్షించిన విమర్శమార్గం. ఫ్రాయిడ్ నవలలకు, కవితలకు, సాహితీ విమర్శలకు ప్రేరణగా మారిపోయాడు. Jung పరిశోధనలు Myth, Archetype లను గురించి పరిశీలించడాలకి శాస్త్రీయ ప్రాతిపదికల్ని ప్రాయోగికంగా నిరూపించడంలో ఆధునిక సాహిత్య విమర్శలో Mythical language; sementic system; denotation conotation system – ల గురించిన structuralist criticism ఎంతో వృద్ధిపొందింది.

అలాగే సమకాలికంగానే 'affectinism'[22] ఒక విమర్శన సూత్రంగా పరిణమించింది. I. A. Richards దీనికి కేంద్రమయ్యాడు George Santayana వేసిన మార్గం దీనికి వెన్నెముక. మళ్ళీ Richards తో భావన, సౌందర్యం ఇలాంటి అభిప్రాయాలకు గిరాకీ పెరిగింది. ఊహామాత్రంగావున్న సౌందర్య సిద్ధాంతానికి ఈయన వాస్తవికమైన పునాదులు వేశాడు. Ezra Pound, T. S. Eliot లు సమకాలికంగా ప్రారంభించిన Neo-classicist ధోరణులు కూడా Richards కి బాలాన్నే చేకూర్చాయి.

ఈనాడు Neo-classicism T. E. Hulme ని ఆధారంగా గ్రహిస్తోంది. ఫ్రెంచి ప్రతీకావాదాన్ని, సంగీత సిద్ధాంతాన్ని ఒప్పుకొంది. కవి - వ్యక్తిత్వం, విశ్వజనీనత, కళాకౌశలం, వస్త్వాశ్రయ ధర్మం, విషయ స్పష్టత వాక్కుకీ (expression) భావానికీ (experience) మధ్యన సమన్వయం, drama, irony, ambiguity, metaphor – వీటిని గురించిన సమన్వయ ధోరణి – ఇన్నీ చేరి Richards చేత neo-classic ధోరణిలో 'practical criticism' (1936–40) రాయించింది. ఈ మార్గాన్ని సమకాలీన చారిత్రక దృక్కులు అసమగ్రమని, ఊహాజన్యమని నిరసిస్తూ ఉన్నా నిస్సందేహంగా కవిత్వంలో ఒక వాస్తవికాభిరుచిని కల్గించిన విమర్శ మార్గం I. A. Richards దే అనటంలో సందేహంలేదు.

ఈ శతాబ్ద ప్రథమార్థందాకా వచ్చిన ధోరణుల్లో కొత్తవి కొన్ని ఉన్నాయి. 1. విద్యాలయాలకు పరిమితమై సాగుతున్న 'పాఠక'దృష్టి. ఇది ఒకవైపు రచయితను, మరొకవైపు రచనను – రెంటినీ నిర్లక్ష్యంచేస్తోంది. 18వ శ. మధ్యభాగంలో

---

22. విమర్శసంప్రదాయ ధోరణితో సాగించే తెలుగువాళ్ళు Richards గ్రంథాల్ని ఎక్కువగా quote చేసుకోవడం చూడవచ్చు.

వార్టన్; హర్డ్, సామ్యూయెల్ జాన్సన్ ప్రభృతులు కవి వైయక్తిక ప్రతిభమీదే తమ పరిశీలనను కేంద్రీకరించారు. 19వ శ.లో జాతీయతావాదం, జానపద విజ్ఞాన దృష్టి, జాతీయతా మొండివైఖరి, జాతి (Race, Milien and movemcnt అన్న Taine విభాగం) పని చేశాయి. అందుచే సాహితీ పరిశీలనలో కూడా కవి నేపథ్యానికి వెళ్ళి ఆనాటి సాంఘిక స్థితిగతుల్ని గురించి, చరిత్రను గురించి తవ్వడం రివాజయిపోయింది. Saint Beure ఈ దృక్పథానికి ప్రబలోదాహరణం. Courthope ఇదేమార్గాన్ని ఇటీవలిదాకా కొనసాగిస్తూవచ్చాడు.[23]

ఈ చారిత్రక దృక్పథంలో మరో పాయ 1853 లో Mathew Arnold తో మొదలైంది. తన 'Poem' కి తానే రాసుకున్న పీఠికలో స్వీయరచన Empedocles ని తీవ్రంగా విమర్శించుకొన్నాడు. షేక్స్‌పియర్ తనలోని కాల్పనిక సామర్థ్యం చేతనే అనంతరకాలికుల్ని – ముఖ్యంగా 'కీట్సు'ని శబ్ద చిత్రాలవైపు తీసుకెళ్ళి – తన ప్రభావంతో వాళ్ళని పాడుచేశాడని అభిప్రాయపడ్డాడు. రైమర్, డ్రైడన్‌ల మార్గంలోనే ఆయనకూడా షేక్స్‌పియర్ రచనలో లోపాలున్నాయని, ఆయన కథానిర్మాణం అనుకరణీయంకాదని విమర్శకుడు ప్రధానంగా నిర్మాణాన్ని గురించీ, కథైక్యాన్ని గురించే, నిర్మాణ శిల్పంగురించీ – చెప్పాలితప్పా పద్య సౌందర్యాదుల్ని వ్యాఖ్యానించడం మాత్రంకాదు – అని ఆర్నాల్డ్ అభిప్రాయం.[24] Lessing కూడా ఇలాగే అభిప్రాయపడ్డాడు : లాకె, డికార్టెల, ప్రభావంతో. ఆర్నాల్డ్ ప్రతిపాదనల్నీ 'Post-romantic didacticism'లో భాగమవుతాయి.

Prose fiction[26] కి సంబంధించిన సూత్రాలు Zola (అంతకంటె Flambert) ప్రవేశపెట్టాడు. James, Ford అనుసరించారు. ప్రతీకావాదంకంటె భిన్నం కాకపోయినా 'సంఘటన' (event) కి సంబంధించిన కొత్త దృక్పథాలు మొదలైనాయి.

---

23. రిచర్డ్స్ గ్రంథాల్ని తెలుగులోకి అనువాదం చేస్తే చాలా అంశాలు తెలుగు వాళ్ళకి అందుబాటుకి వస్తాయి.
24. తెలుగులో కూడా ఈ మార్గం ఇంకా Continue అవుతోందని ముందే చెప్పబడ్డది.
25. కట్టమంచివారిలో ఈ 'rigour' అధికంగా ప్రవేశించింది.
26. వివరాలకు చూ. James 'The Art of Fiction' London (1883).

కాని ఇటీవల విశ్వవిద్యాలయాల్లో మళ్ళీ Aristotle వైపు ప్రస్థానం జరుగుతూ ఆయనకొక కొత్తకోట ఏర్పడుతోంది. పురాణేతిహాసాల మతప్రసక్తి తాత్త్విక చర్చలు దీనికి కారణమవుతోండడం గుర్తించాలి.[27] Metaphor మళ్ళీ ఒక ప్రధానకేంద్రమై పోతుంది. డ్రైడన్ కాలంనుంచీ లేని కొత్త కొత్త భావనలు metaphor మీద ఈనాడు వృద్ధిపొందుతున్నాయి. 'Tragic idea'లోని అంతర తాత్త్విక – భావప్రసక్తి ఈనాడు ప్రముఖంగా పండితుల్ని ఆకర్షిస్తోంది. (cf. Ferguson Idea of a theatre). ఈ ఐతిహాసికత కళామార్గ వ్యతిరేకి కాదు. Expressionism, Symbolism ఈ మార్గానికి చాలా సన్నిహితంగా ఉన్నాయి. ఎందుకంటే ఈ మార్గాలన్నీ మానవుడి సృజనాత్మక ప్రతిభనే కేంద్రంగా కల్గినది కాబట్టి మానవుడి చైతన్యమే కళ జన్మస్థానంగా అంగీకరింపబడటం కూడా ఈ పోలికకు హేతువు Herder, Schelling, Cassier మొ. వాళ్ళ 'చైతన్య'మన్న అంశాన్ని 'ప్రతీకా' సిద్ధాంతాధారంగా మతాతీతంగా (secularise) ఈనాడు వ్యాఖ్యానిస్తున్నారు.[28] ఉదాహరణానికి Phillip Wheelight 'Burning Fountain' అనే గ్రంథంలో ఒకవైపు మానవ పరిణామంతో కర్మకి వుండే సాంకేతిక, వాచ్య, వ్యంగ్యార్థాల్ని మానవుడిలో గుప్తంగాదాగి ఉన్న మహాచైతన్య దశనుండి వ్యాఖ్యానించడం కూడా ఒక నూత్న పరిణామమే. ఈ నాడు భాషా శాస్త్రంలో భాగంగా మాత్రమే కాకుండా అర్థవిజ్ఞానాన్ని భాషాతీతంగా గ్రహిస్తూ భాష భిన్నరంగాల్లో ఎన్ని ప్రయోజనాల్ని ఆశించి వాడబడుతోందో ఆ ప్రయోజనాల్ని సాధించడంకోసం మానవుడి బుద్ధి (మేధ), స్ఫురణ (హృదయం) చైతన్యం (consciousness) – ఇవి భిన్న వ్యాపారాల్ని ఎలా నిర్వహిస్తాయో పై గ్రంథం విచారిస్తోంది. మానవ పరిణామ శాస్త్రం పరంపరతను, అవ్యక్తచేతనాదశాజ్ఞానమైన ప్రతీక అస్తిత్వాన్ని భిన్న కళలతో, భిన్న సామాజిక రంగాలతో, చారిత్రక దశలలో సమన్వయించి చూపుతోంది. అలాగే Structuralist Poetics – కథా నిర్మాణంలో గుప్త వ్యక్త నిర్మాణ దశల్నిగురించి Para – Plots అనేపేరిట పరిశీలిస్తోంది.

---

27. 'classicism' ప్రతి యుగంలోనూ మన సంబంధమైన ఆలోచనా విధానం ఆవిష్కరింపబడటంతో/కోసం; పునరుజ్జీవితమౌతూ ఉండటం గమనార్హం.

28. తెలుగు విమర్శకులూ దీన్ని గుర్తించారు. చూ. బ్రహ్మానంద 'The Divinity of vak' unpub (1981).

మొత్తంమీద ఈ శతాబ్ది ప్రథమార్ధాంతానికే పురాణ ఇతిహాసాల మీద పాశ్చాత్య విమర్శక ధోరణి మారింది. భిన్న శాస్త్రపరిజ్ఞానాలు సహకరించాయి. ఈ నాడు ఇతిహాసం (epic) సామాజిక, బృహత్ చైతన్య సంబంధి కళారూపంగా గుర్తింపబడింది. కళ–కవిత్వం మతాది సాంఘిక ధర్మాలతో ఎలా ముడిపడివుందో 'ఇతిహాసం' ఒకటే చెప్పగల్గుతుందనీ గుర్తించారు.

అలా ఈ నాడు ఇతిహాసం ఆ యా జాతి ప్రాజ్ఞ్మానవ సామూహిక చేతనలో ఆవిర్భవించే ప్రదముచ్ఛద భావనా విశేషంగా సూత్రితమౌతోంది. ఒకోవైపు గ్రీకుల్ని, మరోవైపు హిందువుల్ని (Friedrich Schlegel మనవారిచేతే ప్రభావితుడైనాడని గుర్తించడం జరిగింది) Milton, Blake, Melrillc, Yeats, Eliot, Joyce, Faulknew – ల మహనీయ ధార్మనిక జ్ఞానాన్ని సమర్థిస్తోంది.

20 వ శతాబ్దిలో కనిపిస్తున్న ఈ మూడు ధోరణులూ–ప్రేక్షక–నిర్మాణ–ఇతిహాసిక దృష్టులు – సమకాలీన సామాజిక పరిణామంతో ముడిపడ్డ విమర్శక మార్గాలు. ఇవన్నీ 19 శ. లో మొదలైన నీతిపథనిర్దేశనాత్మక సాంఘిక వాస్తవికతా సాంప్రదాయానికి పొడిగింపు మాత్రమే. ఇవి శిష్టేతరమైన ఆలోచనా విధానావిష్కార మార్గాలు. ఈనాడు ఎక్కువ ఆదరణను పొందుతున్నవి ఈ మార్గాలే.

ఒక మాటలో చెబితే ఈ శతాబ్దంలో (ప్రపంచం మొత్తం మీద) ఏ సాహితీ ఉద్యమమైనా సగటు మనిషిని, వాడి వర్గాన్ని, ప్రతిక్రియను దృష్టిలో వుంచుకొని ఎదుగుతూ ఉండడం మరచిపోరాదు[29]

29. ఈ అంశాలమీద ఈ వ్యాసకర్త Rene Weleck & Austin Warrek, W.K.Wimsatt and Brooks, Terence Hawkes రచనలమీద ఆధారపడ్డారు. గ్రంథాలు పూర్వోదాహృతాలు (Also see Encyclopaedia Britannica Vol 6. PP 780–782, 1968) పాశ్చాత్య సాహిత్యోద్యమాలుగా గుర్తింపబడ్డ 1. సాంప్రదాయికత (classicism) 2. కాల్పనికత (Romanticism) 3 స్వేచ్ఛానవ్యత (Futurism) 4 వ్యక్తీకృతి (Expressionism) 5. అనుభూతి (Impressionism) 6. ప్రతీకాత్మకత (Symbolism) 7. వాస్తవికత (Realism) 8. స్వాభావికత (Naturalism) 9. రూపవ్యంజకత (Imagism) 10. అధివాస్తవికత (Surrealism) 11. అస్తిత్వత (Existentialism) ల దృష్ట్యాకూడా ఈ విమర్శక దృక్పథ పరిణామం వ్యాఖ్యానించవచ్చు. కాని (చూ. బ్రహ్మానంద 'పాశ్చాత్య*

ఇటీవలి రెండు దశాబ్దాల్లో పాశ్చాత్యవిమర్శలో ఉద్ధృతంగా పెరుగుతున్న మరో అంశం 'radical perspectivesin art'. విమర్శకుడు కూడా సాంఘికమైన తన అస్తిత్వాన్ని గుర్తిస్తూ కేవలం సాహిత్యవిలువల్ని మాత్రమేకాకుండా అది సామాజిక పురోగతికి ఎందాకా సహాయపడుతోందన్న అంశాన్ని కూడా తన పరిశీలనకు ప్రమాణంగా గుర్తించడం Jean Paul Sartre 'స్వేచ్ఛ'ను గురించిచేసిన ప్రతిపాదనలు, కమిట్మెంటును గురించి చెబుతున్న విధానం చాలామంది రచయితల్ని ఆకర్షించింది.[30]

Berkhold Brecht ప్రభృతులు 'జానపదీకరణ' (re-barbarisation)ను గురించి చేస్తున్న ప్రతిపాదనలు, తదాధారంగా Darko Surin మొదలైనవాళ్ళు (The Mirror and the Dynamo) చేస్తున్న పదసత్క-విశ్వ విభజన - ఈనాడు విమర్శరంగంలో కొన్ని కొత్త మలుపుల్ని సూచిస్తున్నాయి.

ప్రపంచంలో ఉన్న చాలా భాషలలో సాహిత్యంతో నిత్యసంపర్క-మున్న George Steiner వంటివాళ్ళు (Language and silence, After Babil మొ. గ్రంథాల్లో) ప్రపంచ సాహిత్యంలో కనిపించే మౌలికమైన సామ్యాలవెనుక కనిపించే తాత్త్విక దృక్పథాన్నీ; Biblical tower ను గురించిన పురాణ సంకేత సామంజస్యాన్ని అనువాద సమస్య నాధారంగా వాదిస్తున్నారు.

ఈ నాడు పాశ్చాత్య విమర్శ సంప్రదాయాలు చాలా విస్తారంగా ప్రబలిపోయాయి. పండితుల మధ్య ఏకాభిప్రాయంకంటె భిన్నమతాభినివేశాలు, విశ్లేషణ మార్గాలు ఉండటమే అభ్యుదయానికి సూచకంగా భావింపబడుతోంది. ఈ విస్తార వాఙ్మయంనుంచి ఏ తెలుగునాడు ఎంత Systematic గా చదివితే అంతమాత్రం సరిగా 'quote' చేసుకోగల్గుతున్నాడు.

---

*సాహిత్యోద్యమాలు' (unpub 1981) ఈ వ్యాసంలో చారిత్రక సరళి ఆధారంగా తీసుకోబడింది. తెలుగు విమర్శలో గుర్తించినట్టే వస్తు, భావ, వస్తుభావ సంసృష్టుల్ని నిరూపించవచ్చు. కాని కాలసరళి దెబ్బతింటుంది కాబట్టి పాటింపబడలేదు. అది ప్రత్యేకంగా విమర్శించ దగింది.

30. వెల్చేరు నారాయణరావుగారు తమ సిద్ధాంతవ్యాసం చివర Sartre అభిప్రాయాలతో ఏకీభవిస్తున్నారు. (చూ. 1978 : 231). కాని Marxist తత్త్వం మౌలికంగా సార్త్రే స్వేచ్ఛా సూత్రాన్ని అంగీకరించలేదు. Herbert Read (1949). 'Existentialism, Marxism and Anarchism లో ఈ సిద్ధాంత మౌలికాంశాలను తీవ్రంగా విమర్శించాడు.

అనుబంధం - 2

మాదిరి విమర్శలు - ఉద్ధరణ కళ

(Sample Criticisms — The art of quotation)

ఈ అనుబంధంలో ప్రసిద్ధమైన కొన్ని విమర్శల్ని 'sample' గా ప్రదర్శించడం జరుగుతుంది. ద్వితీయార్ధంలో ఉద్ధరణ కళకు ఉదాహరణలు ఉద్ధరింపబడుతాయి.

(1) విమర్శకుడు ప్రత్యక్షంగా ఆంగ్ల గ్రంథాల్ని 'నమూనా'లుగా ఉంచుకొన్న సందర్భాలు కొన్ని ఉన్నాయి. పూర్వ పరిశీలకులు గుర్తించిన వాటినే ప్రదర్శించడం జరుగుతుంది. వీటిని **imitative criticism** అని పిలవ్వచ్చు.

గురజాడ రామమూర్తిగారి కవి జీవితములు (1893) మెకాలే రచించిన **'Critical and Biographical Essays of Poet'**ని ప్రోద్బలకంగా కల్గింది.[1] కల్లూరి వెంకట నారాయణరావుగారి 'ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్ర సంగ్రహము (1928) **Long, Saintsbury** రచనల్ని ఆదర్శంగా కల్గింది.[2] కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారి 'కాళిదాసుని కళా ప్రతిభలు' **Dryden** రచన **'Shakespeare's Mind and Art'**ని ప్రేరణగా కల్గింది.[3]

(2) 'సాక్షి', 'వదరుబోతు' వ్యాసాలకు **'Spectator'** నేపథ్యంలో ఉందన్న విషయం ప్రసిద్ధం.

(3) సాహిత్యంలో చంద్రుడి మీదా, పాము మీదా జరిపిన విమర్శలూ ఇలాంటివేనని పండితులు గుర్తించారు.[4]

1,2,3 Cf S V. Rama Rao 1974 : 258, 266 & 222.

4. Cf. G. N. Reddy 1955 : 184: 'Desiya Vaidya Vijnana Caritra was a book containing some essays on medical references found in important Telugu works The author seems to have derined his inspiration from English books*

(4) 'వికాస' మనే పేరిట వచ్చిన విమర్శలన్నీ పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని సూచించేవే. నిర్దిష్టంగా ఫలానా పుస్తకమే నేపథ్యంలో ఉందని నిరూపించాల్సిన అవసరమూ ఇక్కడ లేదు. (Origin and Development of....) అన్న పాశ్చాత్య భావన దీనికి వెన్నెముక. ఆంధ్ర ప్రబంధము – అవతరణ వికాసములు, ఆంధ్ర రూపక వికాసం (తెనుగు వ్యాకరణ వికాసం) తెలుగు నవలా వికాసం, శతకవాఙ్మయ వికాసం ఇలాంటివే. 'వికాస' మనే పేరు లేకపోయినా టి. రామరాజుగారి 'తెలుగు జానపద గేయ సాహిత్యము' జోగారావుగారి 'యక్షగాన వాఙ్మయము' వికాస పరిధిలో చేరేవే![5] 'రాసి' ఇక్కడ ముఖ్యం. దానిలో సాహిత్యపు 'రాసి'ని కూడా వీళ్ళు చర్చించారు. పరిణామం అనే పేరుకూడా (e g. తెలుగు వ్యాస పరిణామం).

(5) 'ప్రభావం' అనే పేరిట వచ్చిన రచనలూ పాశ్చాత్య ప్రభావాన్ని సూచిస్తాయి. G. N. Reddy గారి 'The Influence of English on Telugu Literature' (1955), కె. వీరభద్రరావుగారి 'తెలుగు సాహిత్యముపై ఇంగ్లీషు ప్రభావము' (1960) లు ఇలాంటివి.

(6) ఒక సాహితీ ఉద్యమాన్ని ఆధారంగా చేసిన పరిశీలనలు కూడా ప్రక్రియాగతంగా పాశ్చాత్యమే అవుతాయి. పాటిబండ మాధవశర్మగారు 'భావ కవిత్వం' మీద రాశారని గుర్తింపబడ్డ M A (Hons) వ్యాసాలు ఇలాంటివి. (1934 - 35). 'ఆధునికాంధ్ర కవిత్వం' మీద సి. నారాయణరెడ్డిగారు (1967) చేసిన పరిశోధన కూడా 'Modern Poetry' లోని traditional continuity ని గురించి చెబుతూ ఆయనే ఉదాహరించుకొన్న John Livingston Lowes రచన (Convention and Revolt in Poetry) ని నేపథ్యంలో అంగీకరించినట్లు తెలుపుతోంది.

---

*like 'medicine in Shakespeare/Medicine in Homer'. Series like 'The Moon in Telugu literature', 'The Snake in Telugu Literature' were written by M. S. Sastri, The author apparently conceived the idea from English books like 'Wonders in Literature'.

5. Intensive – quantitative research అంటున్నారు బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తంగారు. తెలుగులో జరిగిన పరిశోధనను సమీక్షిస్తూ చూ: ఆం. ప. ఉ. సం 1980 : 82.

ఈ మార్గంలో ఈనాటికీ కొన్ని గ్రంథాల్లో మిగిలిపోయిన లక్షణం పూర్వులు లక్షణ మేర్పరచిరి; వేదములు చెప్పినవి; అభియుక్తోక్తి; ఆలంకారిక మార్గమిట్లున్నది; ఆధానికమున్నది; ఇత్యాదిగా source ని quote చెయ్యకుండానే తప్పించుకోవడం.

(4) పాశ్చాత్యుల్ని గురించి మాట్లాడేటప్పుడు కూడా ఇలాంటి మార్గమే కనిపిస్తుంది. 'పాత' పండితుల్లో ఈ లక్షణం మరింత ఎక్కువగా వుంటూండేది. 'హూణులు; మ్లేచ్ఛులు; పాశ్చాత్యులు' — ఇట్లని యుండిరట; అని ఉండిరి; అన్నారట; అన్నారు; అంటున్నారు — ఇదీ మన వారి వరస 'westernise' కావడంలో.[11]

కట్టమంచివారే 'అన్నారు' మార్గానికి చెందినవారైతే ఈ నాటికీ కొంతమంది 'అని ఉండిరి' మార్గానికి చెందినవారుగా కనిపిస్తున్నారు. ఇక్కడ 'intensity of contact' ఒక హేతువుగా చెప్పుకోవాలి స్వాతంత్ర్య పూర్వం (1950 దాకా) వచ్చిన కొన్ని విమర్శల్లో (కట్టమంచి, వింజమూరి రంగాచార్యులు, దువ్వూరి మొ.) స్పష్టమైన గ్రంథావగాహన కనిపిస్తోంది. ఇంగ్లీషు వాక్యాల్ని ఉదాహరించడం, ఉదాహరించకపోవడం ప్రధానంకాదిక్కడ — అవగాహన వాక్య నిర్మాణంలో, భావంలో పర్యవసించి 'విధానం'లో (method) లో రూపుదిద్దుకోవడం. (మన తెలుగు సాహిత్య ప్రపంచంలో కీ. శే. తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు పంతులవారిని, అమ్మలమడకవారిని, (వేదాలవారిని) తయారుచేసేదాకా ధ్వన్యాలోకాది మూల గ్రంథాల పరిచయం తెలుగువారికి లేదు. అందుకే ఈ 'అభియుక్తోక్తి' మార్గాలు వచ్చాయి. ఇప్పుడిప్పుడే ఈ పరిస్థితి మారుతోంది. కావ్యాలంకార సంగ్రహ మార్గం పోతోంది.)

5) ఆకర గ్రంథాలు రెండురకాలుగా ఉంటాయి. 1) Primary Source 2) Secondary Source. కట్టమంచివారి 'కవిత్వతత్త్వ విచారం' Primary అయితే సంపత్కుమార (1981)లో కనిపించే కట్టమంచివారి ప్రసక్తి Secondary Source. తెలుగు విమర్శలో చాలా ఎక్కువగా కనిపించేది. ఈ ద్వితీయ ఆకా

---

11. ప్రామాణిక విమర్శ గ్రంథాల్లో కూడా ఇలా 'చెప్పియుండి' పద్ధతి మిగిలి పోయి ఉండటం శోచనీయం. మార్గం ప్రసిద్ధం కొబట్టి పేర్లు అనవసరమని మానేయడం జరిగింది.

రాల్ని గ్రహించడం. కాలవ్యవధి చాలక, గ్రంథాలు దొరక్క, దొరికినా చూసే ఓపికలేక – తెలుగు విమర్శలో వచ్చిన ఈ సంప్రదాయం చాలా అసాయకరమైంది. అప్పుడు చేసే విశ్లేషణ తప్పుడుగా మారే అవకాశముంది. Secondary Source నిర్దుష్టం కావచ్చు. కాకపోవచ్చు. ఈ మార్గంవల్లనే చాలావరకు 'పాశ్చాత్యం' అనే అంశం ఇంకా అపోహలకు – తావిచ్చిందని కూడా గుర్తించాలి. అలాగే విజ్ఞాన సర్వస్వాలనుంచీ quote చేసుకోవడం. చాలావరకు విజ్ఞానసర్వసం నిర్దుష్టంకాబట్టి విశ్లేషణ తప్పవడానికి అవకాశంలేదుకాని ఎప్పటికప్పుడు వస్తున్న మార్పులన్నీ చేర్చి విజ్ఞానసర్వస్వాల్ని 're-edit' చేసిన గ్రంథాల్నే నమ్మి తీసుకోవడం క్షేమకరం. ఈ దృష్టిలోకూడా తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో నిర్వచనం మొదలు విషయవివేచనకు కావల్సిన పరికరాలకు కూడా 'encyclopaediae'లు చాలావరకు ఆకారాలై పోయాయి. అవి 'secondary' తప్ప 'Primaries' కావు. ఇలాంటిదే digests/text-books ని quote చేసుకోవడం కూడా.[12] బహుశా ఇండియాలోని భాషలన్నిటా ఇదే పద్ధతి జరుగుతోంది. దీన్ని విమర్శించి లాభంలేదు.

6) అలాగే తెలుగు సాహిత్యవిమర్శను ప్రభావితం చేస్తున్న మరో అంశం 'నిఘంటువు' చెప్పే అర్థాన్ని తీసుకోవడం. నిఘంటువు రూఢ్యర్థాన్ని (conventional meaning) మాత్రం చెబుతాయి. (criticism నిర్వచనాల్ని మనవారు చాలా వరకూ ఇలాగే చర్చించారు). ఇలాంటిదే 'అమరకోశ' నిర్వచనం తీసుకోవడం. (వి+మృశ్–అన్న పద్ధతి ఇలాంటిదే) దీనిద్వారాకూడా పాశ్చాత్యావగాహన పాఠకుడికి స్పష్టంకాక పోతోంది.

7) పరిశోధన (research) అనగానే రచయితకు ఒక మార్గం, దృక్పథం ఇవి ఏర్పడటం సహజం కాబట్టి తానుచూస్తున్న 'అంశాన్ని' చర్చిస్తున్న పాశ్చాత్య గ్రంథాల్ని మాత్రం చూడ్డం, తక్కిన వాటిని నిర్లక్ష్యం చేయడం కూడా తెలుగు విమర్శలో కనిపిస్తున్న మరో అంశం. ఒకేసారి తన సిద్ధాంతాన్ని సరిగా వ్యతిరే

12. అంతమాత్రాన text – book ని వాడుకోరాదనికాదు. ఒకో text book కి ఒక మార్గం ఉంటుంది. ఒకో పుస్తకం కేవలం 'guide' మాత్రం కావచ్చు. దాన్ని ఆధారంగా మూలమార్గాల్ని అంచనా వెయ్యకూడదన్నంతవరకే ఇక్కడ ఉద్దేశించింది.

కించే పాశ్చాత్య గ్రంథాల్ని quote చేసుకొని ఉండటం కనిపిస్తుంది; ఖండించడాని క్కాకుండా ![13]

ఈ పరిమితుల్ని అటుంచి తెలుగువారు పాశ్చాత్యుల్ని 'quote' చేసు కొంటున్న పద్ధతుల్లో కొన్ని చూద్దాం. (విషయ ప్రాధాన్య దృష్టితో అక్కడక్కడా (at random) తీసుకొన్న examples ప్రసక్త మౌతాయి).

(A) విదేశీభావాల్ని ఆధారంగా :

ట్రాజెడీ :

దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు 'మీరాబాయి' అన్న 'tragedy' రాశారు. (1933), దానిమీద 'రసలుబ్ధుడు' (కలంపేరు) చేసిన వాక్యాల్ని పురస్కరించుకొని రెడ్డిగారే 'కళాప్రియుడు' అనే పేట తన నాటకంలో tragedy లక్షణాల్ని సమన్వయించారు. ఒకచోట ఆయన G. E. Lessing ని ఉదాహరించు కొన్నారు :

'In short, tragedy is not history in dialogue. History is for tragedy nothing but a store house of names where with we are used to associate certain characters .... Historical accuracy is not his aim, but only the means by which he hopes to attain his aim, he wishes to delude us and touch our hearts through his delusion'.[14]

---

13. ఇటీవల వస్తున్న గ్రంథాల్లోనే ఈ లోపం కనిపిస్తుంటే పూర్వరచనల్లో ఈ విషయాన్ని గురించి చెప్పడమే అనవసరం : వెల్చేరు నారాయణరావు గారి గ్రంథం (1978) మీద బూదరాజు రాధాకృష్ణగారిలా అంటున్నారు. "భిన్న తాత్త్విక దృక్పథాలున్న పాశ్చాత్య విమర్శకుల విమర్శన పద్ధతులు సమన్వయరహితంగా అందులో ఉన్నా తెలుగులో మొదటిసారిగా ఆయన వాటిని దిక్ప్రదర్శనగా చూపారు."—అభ్యుదయ (విమర్శ వేదిక) పు. 54.

14. author పేరు మాత్రమిచ్చి గ్రంథం పేరివ్వకపోవడంకూడా అనాటికీ ఈనాటికీ తెలుగు విమర్శలో కనిపిస్తూనే వుంటోంది; 'Original' ఈ రచ యితకీ లభ్యం కాలేదు. కాని G. E. Leshiy (18 శ.) మీదా అతడి 'Laokoon'మీదా చర్చకు చూ. Wimsatt of Drooks 1957:372 73.

మీరాబాయి నాటకంలోని కథ చారిత్రకం కాదు. అంతమాత్రాన ట్రాజెడీ లక్షణం సమన్వయించక పోవడమనేది లేదు. అంచేత గ్రీకు – ఎలిజబెతెన్, ఆధునిక ట్రాజెడీల లక్షణాల్ని వివరంగా చర్చించి (పుటలు 245 – 46)[15] ఇబ్సెన్‌ను గురించీ, Problem plays ని గురించీ చెప్పి (పుటలు 247 – 48) ట్రాజెడీలో నాయకుడు విధిప్రేరితుడై చేసే పొరపాట్లవల్ల దుర్మరణం పాలవుతాడని చెబుతూ (పు. 250 – 51) ఒక ఇంగ్లీషు విమర్శకుడు[16] షేక్స్‌పియర్ ట్రాజెడీలలోని నాయికా నాయకుల్ని గురించి ఏం చెప్పారో ఉదాహరించారు (పు. 252).

కడపట రెడ్డిగారు రెండు విషయాలు తేల్చారు.

1. రాణా హేతువాది (rationalist) గా నగపడుచున్నాడు.... వైదిక మతమునకు విరుద్ధములైన మతములు లేవదీసినవారు అవివేకులు కారు. అవి వారి మత విశ్వాసములు.

2. రాణా సంస్కరణాభిలాషి. లౌకిక విజ్ఞానమును, జీవితమును ద్వేషించు ప్రతి మతమును మానవుని మనో వికాసమునకు అంతరాయమనియు....కుంభుని అభిప్రాయము. కాని కాలము ప్రతికూలము. పాపము! ఈ సంస్కర్తలు ఎప్పటికిని 'tragic hero' పాత్రములుగానే పరిణమించు చుందురు.

ఇలా రాణాసింగ్‌లోని లక్షణాన్ని 'passion rising to tragic grandness' గా సమన్వయించడంతో 'మీరా కథ'లో tragedy లక్షణముందన్నారు రెడ్డిగారు.

సారంగధరలో గ్రీకు ట్రాజెడీ లక్షణాలు :

పైన చూపిన విమర్శ రచయిత స్వయంగా తన నాటకంమీద రాసుకొన్నది. ప్రాచీన సాహిత్యంలో 'ట్రాజెడీ' లేదన్న అభిప్రాయం రెడ్డిగారికి స్పష్టంగా ఉన్నట్టే. చేమకూరి వెంకటకవి 'సారంగధర'లో గ్రీకు ట్రాజెడీ లక్షణాల్ని రాబట్టారు సర్దేశాయి తిరుమలరావుగారు.[17]

---

15. కవి కోకిల గ్రంథావళి, భా. 4 నుంచి ఉదాహృతం.
16. ibid.
17. 'నవభారతి' Vol. 2 (అనంతపురం. ప్రచురణ) 1–3 PP 33–48 (1977).

(7) తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ, తెలుగు విమర్శ; సాంప్రదాయిక రీతి, తెలుగులో తిట్టు కవిత్వం; తెలుగు ప్రబంధాలలో ప్రకృతి వర్ణనలు; తెలుగు సాహిత్యంలో సామాన్య మానవుడు; విశ్వనాథ నవలల్లో హరిజనుడు – ఇలాంటి పరిశోధన విమర్శలన్నీ 'Western Spirit' ని కల్గినవే. సాహిత్యం మొత్తంలోంచి ఒక aspect మీద రాయడం.

(8) కవి హృదయం తెలుసుకోవడం ఎంత కష్టమో 'విమర్శ అంతస్సు' కూడా అంతే కష్టసాధ్యం. ఉదాహరణకు నారాయణరెడ్డిగారి గ్రంథానికి Eliot రచన 'Tradition and the individual talent' ప్రేరణ కాకూడదా! అని ఒకరు ప్రశ్నించారు. వెల్చేరు నారాయణరావుగారి 'తెలుగులో కవితా విప్లవాల స్వరూపం' ప్రణాళిక Plekhanov వ్యాసం 'French Dramatic Literature and French painting of the 18th century viewed from the sociological angle' లో ఉందని (ఉండవచ్చుని) ఇటీవలి ప్రతిపాదన.[6]

(9) విమర్శ వ్యాసాల విషయమూ ఇంతే. ఉదాహరణానికి భారతిలో ఈ 60 సంవత్సరాలలో వచ్చిన వ్యాసాల పేర్లను పరిశీలిస్తే క్రమక్రమంగా westernization శీర్షికానుకరణంలో ఎలా ప్రవేశించిందో తెలుసుకోవచ్చు. అది ప్రత్యేకంగా అధ్యయనం చేయదగ్గ అంశం. పండిత ాయల 'పెసిమిజం' (మహీధర నళినీ మోహనరావుగారి వ్యాసం సీరీస్ – భారతిలో ఒకటి) అన్న వ్యాసం తీసుకోండి. ఒక స్వీడిష్ వనిత వ్యాసమంతా విని what a pesimist he is? అన్నదట. దాంతో పెట్టిన పేరట ఆ వ్యాసానికి.

కొన్ని వ్యాసాలకు అంతర్గతంగా పాశ్చాత్య ప్రేరణ వ్యతిరేకముఖంగా ఉంటుంది. కట్టమంచివారు భారతంలో కథలో 'ఐక్యత' లేదన్నారు కాబట్టి 'నన్నయ గారి ప్రసన్న కథా కలితార్థ' యుక్తిని విశ్వనాథ ప్రసంచించారు. నండూరి బంగారయ్య 'శాకుంతల విమర్శనం'లో భారతంలోని కథలోని 'సహజ పరిణామం' లోపించిం దన్నారు. కాబట్టి 'శాకుంతలము యొక్క అభిజ్ఞానత' నుని విశ్వనాథ వారు రాశారు.

6. Seshendra (in a review of Velcheru Narayana Rao's work) 1980 : 1 (Unpub).

(10) శిల్పం – అనేపేరిట వచ్చినవీ, – కళ అనేపేరిట వచ్చినవీ కూడా ఇలాంటివే. పాటిబండ మాధవశర్మగారి 'ఛందః శిల్పము'; తిరుమలరావుగారి 'కన్యాశుల్క- నాటక కళ' ఉదాహరణలు. ఇటీవల గ్రంథ నామకరణాల్లో technicality బాగా పెరుగుతూ ఉండటం గమనించవచ్చు. – దర్శనం, – సౌందర్యం, – సూత్రం లాంటి అనుబంధాల్ని చేర్చడం కనిపిస్తోంది.[7] కుటుంబ జీవిత చిత్రణం, చైతన్య స్రవంతి – సామాజిక స్పృహల్ని విమర్శకులు తవ్వడం కూడా ఈ నేపథ్యంలోనే. కమ్యూనిస్టు మేనిఫెస్టోను తలపిస్తూ 'కవిసేన మేనిఫెస్టో' రావడం ఇలాంటిదే.

(11) ఒకోచోట విమర్శకుడు ఎక్కడో ఉన్న reference ని సూచిస్తాడు. పట్టుకోవడం కష్టమైపోతుంది. ఒక ఉదాహరణం.

తుమ్మపూడి కోటీశ్వరరావుగారు 'చారుదత్తప్రతిభాదరిద్రత' మీద గంగప్ప గారితో వివాద విమర్శ చేశారు. స్రవంతిలో ఒక వ్యాసం వచ్చింది. 'విరామ విమర్శ' అని. అది Eliot ఎక్కడో రాసిన 'Leisure criticism' ని తలపిస్తుందని వారే చెప్పేదాకా ఈ వ్యాసకర్తకు అర్థంకాలేదు.

ఇలా చూస్తే ఈనాడు తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో పాశ్చాత్యాంశం అనుకూల ప్రతికూల ముఖాలుగా కలిసిపోయింది. వేరుచేయ రానంతగా అంతర్గత ప్రేరణ అయిపోయింది. కాని కేవలం 'ప్రేరణ' పొందినంత మాత్రాన విమర్శ అంతా 'westernise' అయిపోలేదు. కొందరిలో ఇంగ్లీషు వాడుకోవడం fashion. మరి కొందరిలో recognition వస్తుందన్న తృప్తి. ఎక్కడో వెదికి ఒక quotation నిలిగిస్తే బాగుంటుందని తృప్తిపడే విద్యార్థి మనస్తత్వం ఉన్నవాళ్ళు చాలామంది కనిపిస్తారు. కొంతమంది quotations ఇస్తూ తప్పుడు వ్యాఖ్యానాలు చెయ్యడమూ జరిగింది. అర్థం చేసుకోవడంలో, తాను వర్ణిస్తున్న విషయంతో సమన్వయించడంలో 'the art of quotation' తెలుగు విమర్శకుల్ని చాలా ఇబ్బంది పెడుతోంది. అయినా తెలుగు విమర్శలో ఈ దశ దాటిపోతోందని ఈనాడు గుర్తించాలి.

---

7. ఇలాంటిచోట్ల పాశ్చాత్య ప్రమాణాలకు లొంగని తాత్త్విక ప్రతిపాదనలు విమర్శక సూత్రాలుగా కనిపిస్తున్నాయి.

ఉ ద్ధ ర ణ క ళ

(The art of quotation)

ఉదాహరించుకోవడం (ఉద్ధరించుకోవటం) తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ మొదలైన నాటినుంచి కనిపిస్తున్న కళ. ఉద్ధరణ (ఉదాహరణ అనికూడా అక్కడక్కడా అనడం జరుగుతుంది) — ఒక కళే (art)[8]. అంటే రచయిత శక్తి సామర్థ్యాల్నిబట్టి 'బెమ్మని తిమ్మి' చేయడానికి అవకాశం వుందని అర్థం.

అలంకార శాస్త్ర సంప్రదాయంలోనూ ఇది ఉంది. ఆ పద్ధతి ఎలా వుంటుందో మొదట చూద్దాం.

(1) విషయం చాలా ప్రసిద్ధమయితే ఆహుః (అంటారు)[9], కథితః (చెప్పబడింది), అమ్నాతపూర్వం (పూర్వమే చక్కగా ప్రసిద్ధమైన మార్గం): గ్రథితః (సమన్వయించబడింది); ప్రసిద్ధ (మితి) — అనడం ఒక మార్గం.

(2) పూర్వ గ్రంథకర్త చెప్పకపోతే commentator (భాష్యకారుడు) ఆ 'source' ఏమిటో చెప్పడం కూడా ఉంది. ఒక ఉదాహరణం:

'తథాపి గుణ వృత్త్యా కావ్యేషు వ్యవహారం దర్శయితా ధ్వనిమార్గో మనాక్ స్పృష్టః' (ఆనందవర్ధనుడు, ధ్వన్యాలోకం పు. 31)

పై మాటలో ఆ 'దర్శయిత' లెవరన్న ప్రశ్న పాఠకుడికి వస్తుంది. లోచనం ఆ విషయాన్ని స్పష్టం చేసింది.

'భట్టోద్భట వామనాదినా' (లో. పు. 31) అని.

అంటే వాగ్వ్యాపారంగా 'metaphor' ని (అర్థదృష్ట్యా) గుర్తించిన పూర్వ అలంకారిక సంప్రదాయాన్ని 'trace' చేశాడన్నమాట అభినవులు.

---

8. 'Poetry' లో 'evocation' (శ్రీశ్రీగారి పరిభాష) కేవల నామపదాల కూర్పువల్ల ఎలా సాధింపబడుతోందో విమర్శలో సార్థక్యం, సమర్థన, శాస్త్రీయత కూడా ఉద్ధరణ కళవల్లే సిద్ధిస్తోంది.

9. రచయిత opinion differ అయినపుడు కూడా ఇలా అనడం వుంది. 'కొందరందురు' లాంటిది ఇది. (కేచిత్ బ్రూతే).

(3) గురుముఖంగా చదువుతున్న ప్రాచీన సమాజంలో 'అహాః' అని ఏ ఒక సందర్భంలో అన్నా, ఆ అన్నది ఎవరని శిష్యుడు అడిగితే గురువుగారు సందేహ నివృత్తి చెయ్యడానికి వీలుండేది. ఆ గ్రంథాల్ని ఇప్పుడు వ్యాఖ్యానించుకొనేటప్పు చాలా సందేహాలు వస్తాయి. ఈ మాట ఏ సంప్రదాయానికి చెందిందన్న విషయ తేలటమే కష్టమైపోతుంది. ఎవరిని తాకుతోందన్న సమన్వయ పరిష్కార ఉండదు అంచేతనే సంస్కృతాలంకారిక వ్యాకరణశాస్త్ర సంప్రదాయాలకు మూల ఏమిటో స్పష్టంగా ఇంకా తెలీటం లేదని ఒక పండితుడు రాశాడు.

"But in the European tradition we are in a position to follow a continuous line of development from the origins of the subject in ancient greece, where as we know little of the origin and early stages that lie behind the mature Sanskrit work in India"

—R. H. Robins 'A short history of lingnistors' (1956:

కాని ఈ మాట సత్యంకారు. భారతీయాది శాస్త్ర సంపాదన మార్గం భి మైంది. ఆ శాస్త్రాలతో నిత్య సంపర్కం, నేపథ్యంలో ఉన్న తత్త్వమార్గం పరిచయం ఉంటే తప్పా సంప్రదాయ పరిజ్ఞానం స్పష్టంగా ఏర్పడదు. (అలా ప్ర త్నించి తెలుగువారు కొంతమంది అలంకార శాస్త్ర సంప్రదాయాల్లోని అనుస్యూ లక్షణాన్ని గురించి పరిశోధించడం గమనించవచ్చు[10]).

ఏమైనా పరిశోధకుడికి ఇబ్బంది కలిగించే అంశం మాత్రం ఇందులో ఒ వుంది. అది భిన్న వ్యాఖ్యాలకు చోటివ్వడం – ఒకోసారి hasty generalisation తావివ్వడం. 'శబ్ద' ప్రమాణాన్ని మన విమర్శకులు చాలామంది **first source** తీసుకొంటారు. సంప్రదాయాను స్యూతి శబ్దగతంగానే ఉంటుందన్నది మన తెలుగు **'basic idea'**. అంచేత ఒక శబ్దం కనిపించగానే రచయిత అభిప్రాయం; దృక్ప వీటిని గురించి ఆలోచించాల్సిన అవసరం లేకుండానే వేదంలోనో, ఉపనిషత్తులో ఆ మాట ఎక్కడ వాడబడిందో వెదకడం, ఒక మంచి 'కృషి' అవుతుందేమో విమర్శక ధర్మాన్ని నెరవేర్చడంలో కొంతవరకు నిష్ఫలమౌతుంది.

10 తుమ్మపూడి కోటేశ్వరరావుగారి 'భామహుడు - వక్రతా సిద్ధాంతం', SUU 1976 ఇలాంటి ప్రయత్నం. & చూ. బ్రహ్మానంద 'వ్యంజన సూత్ర (1981).

"మనకు మత రహిత కవిత్వము (secular poetry) తక్కువ (దాదాపు లేదు). ప్రతి గ్రంథము ఏదో ఒక మత భావనతో ఉండును....భారతీయులకు వేదాంత మున్నది (philosophy). కాని సాంఘిక నీతి (social eltries) తక్కువ. ....[18] ప్రాచీన తెలుగు కావ్యములు సామాన్య లక్షణములను క్రోడీకరించిన తరువాత కొన్ని విశేష లక్షణములున్న కావ్యమున్నదా అను ప్రశ్న వచ్చును. కావలిసిన ఆ విశేష లక్షణము లేవనగా :

1. కావ్యములో దేవుళ్ళు ప్రధానముగా రారాదు. అసలుకు రానే రారాదు.
2. అందలి విషయములు చరిత్ర కందుబాటులో నున్న కాలములో జరిగి యుండవలెను. పురాణేతిహాసములలోని ఇతివృత్తము కారాదు.
3. అది భాషాంతీకరణము కారాదు. మౌలికమయి యుండవలెను.
4. అందు మత ప్రమేయముండకూడదు.
5. అంహాధ్యాత్మ తత్త్వము కాక సాంఘిక నీతి ప్రతిపాదితము కావలెను.
6. అందు అతిలోక, అతిమానుష సంఘటన లుండరాదు.
7. ఆ కావ్యము ప్రబంధములవలె 'ఫార్ములా' రచన కారాదు.
8. అందలి నాయకుడు కావ్య నాయకుని వలెకాక జీవిత వీరునివలె చిత్రింపబడి యుండవలెను. జీవితమున అస్తిత్వ పరిస్థితిలో చిక్కుకొని రెండు ప్రవర్తనా మార్గములలో దేనినైనను అనుసరించుటకు స్వతంత్రత కలిగి, ఆ స్వతంత్రత నుపయోగించుకొని ఒక మార్గము నెన్నుకొని పర్యవసానము ననుభవించిన వ్యక్తి కావలెను — సోక్రటీసు, జీమూతవాహనులవలె.
9. ఆ కావ్యము........త్రాసదముగా నుండవలెను.

ఈ నియమములకు చాలవరకు సరిపోవునది చేమకూర వేంకటకవి 'సారంగధర చరిత్ర' (పు. 37—38).

---

18. Western poetry లో ఉన్న secular nature మీద చాలా వివరాలున్నాయి ఇక్కడ. PP 35—36.

అరిస్టాటిల్ tragedy నిర్వచనం ఇలా తెలుగు చేయబడింది.

"త్రాసదము గంభీరముగా నుండవలెను. వర్ణనాత్మకముగా కాక క్రియాత్మకముగా (అనగా నాటకీయముగా) నుండవలయును. అది భయము (fear); అనుకంప (pity) ల మూలమున మన మనస్సులను క్షాళనము చేసి, ఈ ఉద్వేగములనుండి మనలకు విముక్తి (catharsis) కల్గింపవలెను" (అదే పుట).[19]

ఆయన నిరూపణకు గ్రహించిన చోట్లు ఇలా ఉన్నాయి.

I. 'సారంగధరుడు లీలా
సారంగధరుండు సాధు సంస్తుత్యనయా
చారుండు ధర్మ వి
చారుండు బుసుపోక సమ్మద లీలన్' (పావురముల పట్టెడివారిని జేరెను)

'ఈ మాట అతని బలహీనత (లేక) లోపము. దీనివలన అతని సౌమ్య గుణము పూర్ణము కాదని తేలినది (not pre-eminently virtous) (పు. 39)

II. సుబుద్ధి మొరను లెక్క చెయ్యకుండా (వారకాంతల కెందైన వావిగలదె) - ధర్మము తెలిసినా ధర్మసూక్ష్మము తెలియని సారంగధరుడు 'మనసుకు మనపే తార్కాణమ'ని చిత్రాంగి ఇంటికి వెళ్ళటంలో – అతని పాత్రలోని 'విచక్షణా రాహిత్యం' (error of judgement) వుంది.

III. 'వలదన్న మాన కరిగెన్
జలమునఁ దనపాల్లి విధివెసన్ గొనిపోవన్'

చిత్రాంగి మేడలోకి వెళ్ళి సారంగధరుడు ఇలా అంటాడు :

'రవి యణు రశ్మికిన్ జొరగరాని భయానకమైన నీలమణీ భవనము వచ్చి సొచ్చి పదపంకజముల్గని మ్రొక్కగంటి'.

---

19. పైన గీట్లు గీచిన చోట్లు గమనిస్తే ఇంగ్లీషు అనువాదాల్లో ఉన్న కృత్రిమత్వం తెలుస్తుంది. పై పదాలకు వాచ్య, లక్ష్యార్థాలు సంస్కృత ప్రభావంతో తెలుగులో భిన్నంగా స్థిరపడిపోయి ఉండటం – అర్థం కాకపోవడానికి కారణం.

ఇక్కడ రావుగారి వ్యాఖ్య ఇది : సత్యధర్మములు లేని మనుష్యులందు భవనము మణులతో గట్టబడి యున్నను, శీలములేని వారి యాకారము సౌష్ఠవమైనను భయంకరములే అని ట్రాజెడీ వ్రాయు చేమకూర హృదయము, ఇప్పటినుండి సారంగధరునిలో, కాఫ్కా (Kafka) రచనలలోని పాత్రకువలె భయము ఆవరించుటకు మొదలు పెట్టును. (పు. 40).

IV. సారంగధరుడు తనను బలవంతం చేశాడని చిత్రాంగి చూపిన రెండు సాక్ష్యాలు. 1. కుచా రేఖలు (inferential evidence), 2 సారంగధరుని దుప్పటి (direct substantial evidence)[20]. రావుగారి వివరణ ఇది :

'ఉత్తరీయమును నయముననో భయముననో చిత్రాంగి నుండి కొట్టివేయక తిరిగి ఇచ్చుట సారంగధరుని మూడవ విచక్షణతా రాహిత్యము. ఇవియే ఇతని ఇడుములకు (misfortunes) మూలములు. ఇది గ్రీకు త్రాసద వీరుని లక్షణము'. (పు. 42).

V. 'ఇది యేమోయని యెదవడి
యద వద యైనాడు' —

'ఎదవడి' అనే మాటలో 'దయనీయ చిత్రణ' ఉందని రావుగారు అంటున్నారు. తలవరులు సారంగధరుడి కాళ్ళూ చేతులూ నరికారు. అప్పుడు సారంగధరుడు 'హరహర మహదేవ' అని అఱచును.[21] ఆ స్థితిలో ఉన్న సారంగధరుణ్ణి కవి 'జొత్తుపాప' అని వర్ణిస్తాడు.

'అప్పుడే పుట్టి రక్తపు మడుగులో పడి యఱచుచు స్వాధీనము లేక కొట్టుకొను నిసుగు 'జొత్తుపాప'. ఈ యొక్క సమాసము చాలును అరిస్టోటిల్ చెప్పిన Pity (జాలి) అను భావమును క్రుమ్మరించుటకు'. (పు. 43)

---

20. ఇక్కడ Othello లో Desdemona చేతిరుమాలు Iago కి దొరికిన సందర్భం వివరింపబడింది. రామిరెడ్డిగారూ ఈ సందర్భాన్ని వాడుకొన్నారు.

21. 'ఇది క్రీస్తు శిలువ వేయగా నా ప్రభువు, దేవుని కొడుకు 'Eli Eli Lama Sabae Thani' (ఇది క్రీస్తు భాష అరమైక్ - అర్థము : 'దేవ, దేవ నన్నేల విడనాడితివి) అని విట్టడతినని బైబిలు వర్ణించిన కరుణరస దృశ్యమును తలపించుచున్నది' అని రావుగారి అనుసంధానం (పు. 43).

రావుగారి ఈ మార్గం పాశ్చాత్యమార్గాను సంధానంలో విలక్షణమైంది. 'ఉదాహరణ కళ'లో ఇది ఉత్తమ దశగా చెప్పవచ్చు.

[చేమకూర ఈ వాక్యాన్ని 'త్రాసదం'గా భావించాడా! లేదా! అన్న ప్రశ్న ఇక్కడ లేదు. లక్షణాలు సమన్వయిస్తున్నామా! లేదా! అన్నంతవరకే].

అసమర్థ నాయకుడు - తెలుగు నవల

"తెలుగు నవల ఇంగ్లీషు సాహిత్య ప్రభావ ఫలితమే అయినా అది ప్రారంభంనుంచీ సంస్కృత సాహిత్య సంప్రదాయాలను పూర్తిగా అతిక్రమించిపోలేదని చెప్పాలి. ఈ సంప్రదాయం మన నవలారచయితలు పరిశీలనకు తీసుకొన్న జీవితానికీ, ఆ జీవితంపట్ల వాళ్ళ దృక్పథానికీ సన్నివేశాల చిత్రణకూ, పాత్రకల్పనకూ కొన్ని పరిధుల్ని ఏర్పరచింది .... ధర్మారావు (వేయిపడగలు) ధీరోదాత్తాది నాయకుల కోవకు చెందినవాడైనా, అతడిని సృష్టించిన విశ్వనాథ జీవితాన్ని ధైర్యంగా పరిశీలించ గలిగినవాడు కావటంవల్ల (ఆ పరిశీలన ఎలాంటిది. ఎంతవరకు సహేతుకమైనదన్నది వేరే విషయం) ధర్మారావులో ఒక జీవం, గట్టితనం కనబడతాయి. కాని నారాయణరావు, కోనంగిరావులాంటి పాత్రలను బాపిరాజు అలా మలచటానికి కారణం ఆయనకు జీవితంమీద ఉన్న కాల్పనిక దృక్పథం (**romantic attitude**) .... అప్పటినుండి నేటిదాకా మన నవలా రచయితలలో చాలామంది బాపిరాజు మార్గంలోనే నవలలు రాస్తున్నారు. .... అయితే ఇందుకు మినహాయింపు అనదగిన రచయితలుకూడా—రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి, గోపీచంద్, బుచ్చిబాబు, ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం, కుటుంబరావు, కీ. శే. శ్రీరేని వంటి వాళ్ళు లేకపోలేదు. వీళ్ళలో ముఖ్యంగా రాచకొండ తన 'అల్పజీవి'లో, గోపీచంద్ తన 'అసమర్థుని జీవయాత్ర'లో, బుచ్చిబాబు తన 'చివరకుమిగిలేది' లో, సుదర్శనం తన 'అమర సంధ్య'లో సమకాలీన సాంఘిక సత్యాలను ప్రదర్శించారు.

—పణతుల రామచంద్రయ్య 1969 : 71–79[22]

ఇంతకీ ఈ అసమర్థనాయకులెవరు ? వీళ్ళని సృజించడంలో రచయితలపైన ఏ పాశ్చాత్య రచయితల ప్రభావముంది ? అన్న విషయాన్ని గురించి రాస్తూ :

22. 'తెలుగు నవలలో అసమర్థ నాయకుడు' – తిరుపతి సాహిత్య సమితి వ్యాసావళి (1968).

'యదార్థ జీవితాన్ని చిత్రించే ఈ రచయితలందరూ ఆ జీవితంలో పూర్తిగా తాదాత్మ్యం చెందారని చెప్పటం కష్టం .... ఈ ఆత్మీయత లేకపోవటం జేమ్స్ జాయిస్ నవలల్లో — హృదయంలేని డబ్లిన్ నగరంతో సంఘర్షించే కళాకారుణ్ణి గురించి చెప్పేటప్పుడు—కనిపిస్తుంది. స్టెండాల్, బాల్జాక్, ఫ్లాబెల నవలల్లోనూవుంది. స్టెండాల్ నవల 'లూసిమన్ లూవెన్'లో రచయిత సమకాలీన వ్యవస్థను అసంతృప్తి చెందిన ప్రేక్షకుడిలా పరికిస్తున్నట్లు కనబడతాడు' (పు. 73).

రామచంద్రయ్యగారు పై నాల్గు నవలల్లోనూ శ్రీధర్, సీతారామారావు, దయానిధి (అల్పజీవిలో రచయిత ఆవేదన) — పాత్రలలో సమకాలీన సంఘంపట్ల ఒక అసంతృప్తి ద్యోతకమైంది. ఈ పాత్రలు అసహాయశూరులు కారు. బలహీనతలకు దూరులూకారు. సాదామానవులు. వీళ్ళని ఎందుకు ఇలా సృజించాలి.

'స్టెండాల్ .... మొదలైన రచయితలలాగా రాచకొండ — ప్రభృతులు కూడా బూర్జువాలు ప్రాధాన్యంవహించే సమాజంలో, కాల్పనిక ధోరణిలో (లేక ఇతిహాస ధోరణిలో) నాయక పాత్రల్ని చిత్రిస్తే ఆ పాత్రలు Don quixote వలె హాస్యాస్పదంగా రూపొందుతాయని గుర్తించారు' (పు. 75).

అంచేత వీళ్ళని 'నాయకులని' ఎందుకు పిలవాలి ? అన్న ప్రశ్న పుట్టవచ్చు. పై పాత్రలు బూర్జువా పాత్రలు. వీళ్ళని 'tragic heroes'గా కూడా రచయిత మార్చేయవచ్చు.[23] కాని రచయిత దృష్టి పరిస్థితుల నడుమ ఒక పాత్రపడే సంఘర్షణను; పాత్రలోని 'లోప' ప్రదర్శననూ కేంద్రంగా కల్గించి దానివల్ల ఆ పాత్ర నాయకులా — నాయకుల కారు.

'ఈ విధంగా ఈ నాయకులు పూర్తిగా బూర్జువా తత్త్వానికి ప్రతీకలు కాకపోవడానికి కారణం — బూర్జువాను కథానాయకునిగా చేయవలసిన అవసరానికీ, పాతకాలపు నాయక లక్షణాలతో యింకా పూర్తిగా తెగిపోని అనుబంధాలకూ రచయిత మనస్సులో జరిగే సంఘర్షణే' (పు. 77).

---

23. అథసూచికలో (P. 77) బాల్జాక్ (Cesar Birotteau)లో కూడా ఇలాగే సీజర్ బలహీనతల్ని ఆధారంగా అతడి శత్రువులు ఆర్థికంగా నాశనం చెయ్యడాన్ని రామచంద్రయ్యగారుదాహరించారు. (సీతారామారావు అలా దరిద్రులైనవారే.)

ఇదొక పద్ధతిగా 'నాయకుణ్ణి' (నాయకుడుకాని) గురించిన మీమాంస. R. S. సుదర్శనంగారు (ఈ దృష్టిని సవరించడానికే అన్నట్టు) 'తెలుగు సాహిత్యంలో అస్తిత్వవాదం' (Existentialism) మీద రాశారు. (చూ. నవభారతి 1–3. 1977 : 1–20).

ట్రాజెడీ? / కామెడీ? - కన్యాశుల్కం

గురజాడవారు ఉపోద్ఘాతంలో ఇలా రాసుకున్నారు : వ్యావహారికంలో నాటకం రాయడానికి కారణం చెబుతూ —

'That it is the proper comic diction for Telugu' అని (A comic play అని ముఖపత్రంమీదా ఉంది.) ఆయనే ఇలాకూడా తన అభిప్రాయాన్ని wardని ప్రమాణంగా తీసుకొని స్పష్టంచేశారు.

'The metres in use in Telugu with their allituative restrictions, are incapable of importing to language conversational ease which is 'indispensable in a comedy, or courtimisy in which, as Mr. Ward[24] remarks, lies real life'.

ఇది రచయిత చెప్పిన విషయం. కాని విమర్శకులు భిన్నాభిప్రాయాలు చెబుతూనే ఉన్నారు. వెనక పని చేస్తున్నది. 'Art of quotation' అని గుర్తిస్తే ఆశ్చర్యమవుతుంది. సెట్టి ఈశ్వరరావుగారు 'హాస్యం' ఎక్కువైందని గుర్తిస్తూ 'ఏడ్పించాల్సిన పాత్రలు నవ్విస్తాయన్నారు'. అయల సోమయాజుల నరసింహశర్మ గారు ఈ నాటకంలో 'బీభత్స' ముందన్నారు. (1945) (చూ. మహోదయా పు. 405 – 407)

శ్రీశ్రీ సెల్యులాయిడ్‌లో కన్యాశూల్కాన్ని చూశారు.

'గిరీశం రామప్పంతులు లుబ్ధావధాన్లు మొదలైనవారు నవ్వుపుట్టించేట్లు మాట్లాడే ట్రాజిక్ హీరోలు. వీరిది శిథిలమవుతున్న ఒకానొక సాంఘిక వ్యవస్థయొక్క కరాళ

24. William S Ward 'Some aspects of the conservative attitude Towards Poetry in English criticism (1798–1800) PMLA LX (1945) PP 386–98 మూలం కావచ్చునని సందేహం కలుగుతోంది.

నృత్యం. కన్యాశుల్కం బీభత్సరసప్రధానమైన విషాదాంత నాటకం' అన్నారు. (పు. 62).

శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారు ఇది 'tragic – comedy' అన్నారు. దీనిమీద K. V. రమణారెడ్డిగారి వాఖ్య ఇలా ఉంది : (భారతి. ఆ. 1933)

'The Merchant of Venice వంటి నాటకాలను ఈ పేరున (tragic-Comedy) వర్ణిస్తూ ఉన్నారు. మామూలు కామెడీల్లాగా కాకుండా ఇవి పాత్రలు ఉద్రేకాలకు సంబంధించి నాటకంలో ఒక పక్షంవైపు ప్రేక్షకులను మనసారా మొగ్గేట్టు చేస్తాయి' .... ఈ కొన్ని గుణాలు Farce కు కూడా ఉన్నప్పటికీ, దీనిలో మొర టుగా ఉండి నిస్పృహావహంగా ఉన్న జీవిత విమర్శే 'కామెడీ'లో సానుభూతితో కూడి అధిక్షేపాత్మకంగా గాక పరిహాసాత్మకంగా ఉంటుంది .... నైతికదృష్టి ప్రధా నంగా ఉన్నరోజుల్లో 'కామెడీ' కూడా 'ట్రాజెడీ' తాలూకు ఒత్తిళ్ళనూ, ఘర్షణలనూ, ఆశాభంగాలనూ, సంకల్ప విఘాతాలనూ ప్రదర్శించవలసివచ్చింది. అందుచేతనే Walter Releigh ఇలారాశాడు.

'Shakespeare's comedy is akin to his tragedy, and does not come out of the other house. The Kin of comedy which has been most famous and most influencial in the world's history is satirical comedy which takes its stand on the best social usage, and laughs at the follies of idealists ....

(Shakespeare PP 131–132).

అంటూ శ్రీపాదవారినీ, శర్మగారినీ ఇద్దరినీ అంగీకరించారు. 'వస్తుదృష్టి' ఉన్న రెడ్డిగారు చేసిన వ్యాఖ్యానం ఇది. (మహోదయం పు. 407–408).

సర్దేశాయి తిరుమలరావుగారు (కన్యాశుల్క నాటక కళ 1974) ఈ విష యాన్ని మరింత విస్తారంగా చర్చించారు. ఆయన తీర్పు ఇది :

'కన్యాశుల్కము హాస్యరసప్రధానము కాదు. ప్రహసనము కాదు. రసపరి భాష[25]లో కావలెననిన ఇది కరుణరస, వీరరసప్రధానము. – పు. 38 – 39.

---

25 భరతుడి మార్గంతో సమన్వయించడం కాదు ఇక్కడ 'రస' పరిభాష వాడ్డం మాత్రమే.

ఈ సందర్భంలో తిరుమలరావుగారి 'art of quotation'ని గురించి ఓ మాట రాయాల్సిఉంది. 'తీగతో డొంకంతా కదిలించడం' ఆయన బాణి[26]

పైన అలా అన్న రావుగారే ఇలాకూడా రాశారు.

'కన్యాశుల్క నాటకమంత వ్యాకుల విషాదభావబీజ నిక్షిప్తమయినను నాటక మందు పైకి ఏ విషాదమూ కనిపించదు కన్యాశుల్కమున ఏ emotion అయినను నున్నదా అని సంశయము కలుగును. అటులనే ఏ ఏ రసమున్నట్లు కనిపింపదు. (పుట. 40).

Self – contradiction లాగా పైకి కనిపిస్తోంది కాని ఆయన భావం ఏమిటో తర్వాత చెబుతున్నారు.

'Windower's houses (బెర్నార్డ్‌షా నాటకము)ను **Economic tract in dramatic form** (నాటకరూప ఆర్థిక సిద్ధాంతవ్యాసము) అని **A. C. Ward** పిలిచెను. అటులనే 'కన్యాశుల్కము'ను **Social tract in dramatic form'** (నాటకరూప సాంఘిక సిద్ధాంతవ్యాసము) అని మనము పిలువవచ్చును. (అదే పుట).

ఒక తమాషా అంశాన్ని కూడా రావుగారు గుర్తించారు.

కన్యాశుల్కము ఇతివృత్తము ఉద్రేక పూరితముగ (emotional గ) ఉండగా, నాటకమున మాత్రమీ భావము లేదు. నాటకీయ వాతావరణము బుద్ధిమాత్రగ్రాహ్య ముగ (**intellectual**) నున్నది' (అదే పుట).

A. C. Ward (Twentieth Century Literature) లో చెప్పిన అభి ప్రాయాల్ని ఆధారంగా రావుగారు తేల్చిన అంశం – విక్టోరియన్ల నుంచీ సాంఘిక సంస్కరణ భావాల్ని గురజాడ గ్రహించారని – **'Ibsen, Bernard Shaw** ల నాటకముల కేయే దృశ్యాదృశ్య, జ్ఞాతాజ్ఞాత, ఇతరేతర పరిస్థితులు కారణములో, అవియే కన్యాశుల్కావిర్భావమునకు కారణములు' (పు. 42) అంటూ ఈ అంశాన్ని ముగించారు.

---

26. **P. 39**లో **Comedy, Farce, Satire, Burlesque** ల పేరిట రచనల్ని **The Frogs, Taming of the shrew** మొదలైన 19 రచనల్ని వరసగా ఇచ్చారు. ఒక విషయానికి సంబంధించి పాశ్చాత్య సాహిత్యంలో ఉన్న అన్ని విషయాంతరాల్ని తడవటం ఆయన ఒక్కడే చేస్తున్నపని.

ఇంతకీ 'comic play' అన్న గురజాడ 'కవి' హృదయం, సంస్కర్త హృదయాల్ని దాటి ఇంకా బయటికి రాలేకపోతోంది.[27]

Thesis + Antethesis = Synthesis.

ఉదాహరణ కళకు మరో ఉదాహరణం శ్రీశ్రీ గారి కింది వ్యాఖ్య. ఆయనకి తిక్కన, వేమనల కవిత్వంలో dialectical theory కనిపించింది. Marxist తర్కభాషలో thesis + antethesis = synthesis లాగా 'ఆధునిక ఆంగ్లకవి' తన కవిత్వం గూర్చి తానే ఇట్లా చెప్పుకున్నాడని శ్రీశ్రీ గారు ఆ మాటల్ని ఇలా అనువదించారు.

'మొదట తనకి ఏదో భావం మెదిలితే దానికి పూర్తి విరుద్ధభావం సృష్టించి ఆ రెంటికీ యుద్ధం చేయించి, పోరాటంపెట్టి, తగవులాడించి అందులోనుండి కడకు ఒకానొక సమన్వయ భావసమన్వితంగా కవిత్వమల్లుతా' నంటాడు. (శ్రీశ్రీ, 'చెల్వలకు' అనకుండా చెల్వ అని ఏకవచన ప్రయోగంచేయడంలో తిక్కనగారు create చేసిన composite image లో లక్షణముందన్నారు. అలాగే 'ఉప్పు కప్పురంబు' పద్యానికి కూడా మూడు పాదాలకీ వరసగా thesis, antithesis, synthesis లను apply చేశారు).

సంప్రదాయ విమర్శకులు 'అర్థాంతరవ్యాస' మనే దాన్ని శ్రీశ్రీ గారు Hegehian exporirionలో పుంచారు. ఇక్కడా ప్రత్యక్షమవుతున్నది ఉద్ధరణ కళే.

అ ని ర్వ చ నీ య త

'కొన్ని కొన్ని పద్యాలు చదివినపుడు లేక విన్నపుడు వెంటనే మధురమైన ఒక అనుభూతిని పొందుతాం. ఈ పద్య 'ఎంత బాగుంది' అంటాం. 'ఏం చెప్పాడు

---

27. ఈ వ్యాసకర్త అభిప్రాయం ఇక్కడ చెపాల్సి వస్తోంది Comic—అన్నది 'form' కి సంబంధించింది. Social perspectives దానికి సంబంధించిన అంశాలు. శ్రీశ్రీ 'tragic' అన్నది Content కి సంబంధించింది. Satire రచనల వెనుక Plato ప్రభృతుల భావ వాద నిరాసం ప్రధానం. అదే కన్యాశుల్కంలోకూడా ముఖ్యాంశం. రసప్రసక్తి ఇక్కడ లేదు.

కవి ఆ పద్యంలో'? అని అడిగితే మాత్రం వెంటనే ఇదమిత్థమని స్పష్టంగా ఏ
చెప్పలేం'.

అంటూ చిరుమామిళ్ళ సుబ్బారావుగారు[28] దాశరధిగారి 'మహోదయం' నుం
'మాట్లాడని పల్లెమొగ్గ
మాదిరిగా నడిచిరా'ని ఉదాహరించారు. ఇలా వ్యాఖ్య చేశారు.

"సజమైన కవిత్వం అంతా మాటల్లో చెప్పడానికి వీలులేని అనుభూతి
మాటలమధ్య ఇమడ్చటానికి చేసే ప్రయత్నమే అనవచ్చు. ఈ భావాన్నే T. S
ఇలియట్ 'A continual raid on the inarticulate' (అనిర్వాచ్యమైన
తత్త్వం మీద కవి నిరంతరంగా జరిపే దాడి కవిత్వం) అంటాడు. కవిత్వంలో
'అర్థం' అనేది దోపిడి దొంగవచ్చి 'మనస్సు' అనే కావల కుక్కకు నోరె త్తకుండా
పడిఉండడానికై వేసే రొట్టెముక్కలాంటిది మాత్రమే' (Meaning is only a
meat to the house – dog of the intellect) అని, అర్థానికి కవిత్వంలో
అప్రాధాన్యాన్ని సూచిస్తాడు ఇలియట్ మరోచోట. అర్థం అవడానికి ముందే
అనుభూతమయ్యేది కావ్యం. పాఠకుడి నాడీకుండలానికి విందుచెయ్యాలి ముఖ్యంగా
కావ్యం – ఆయన దృష్టిలో (P. 2).

సరిగ్గా 'ధ్వని' సిద్ధాంతం అర్థాన్నీ, భావాన్నీ వేరు చెయ్యడంలో ఇదే మార్గం
తొక్కింది. కాని దీన్ని 'అనిర్వచనీయత' [29] అనలేదు. 'అభివ్యక్తి' అంది.

కాలం - ఆధునిక సాహిత్యం

'సాహిత్య సౌధంలో అధికారంతో విహరించేందుకు శాస్త్ర పరిజ్ఞానం తాళ
చెవిలాంటిది. శాస్త్ర పరిజ్ఞానం అంటే అలంకార శాస్త్ర పరిజ్ఞానం మాత్రమే
కాదు. ఆ పాత తాళంచెవితో ఆధునిక సాహిత్య సౌధం ద్వారాలు తెరవబడట
లేదు. —సుదర్శనం 'ఆధునిక సాహిత్యంలో కాలం' పు. 166.

---

28. 'కవిత్వంలో అనిర్వచనీయత', తిరుపతి సాహిత్య సమితి వ్యాసావళి
1967 : 1–9.
29. కొంచిద్వాచాం స్థితమవిషయే – (ధ్వ. ఆ 1–1) లో ఈ అనిర్వచనీయ
వాదం ఖండింపబడిందికూడా.
30. సాహిత్యంలో దృక్పథాలు (1968) లో పు. 166 – 178.

అలంకారశాస్త్రం చెప్పని అలాంటి విషయం సాహిత్యంలో 'కాలం' అంటూ సుదర్శనంగారు శ్రీశ్రీ గారి 'చతురస్రం', Eliot Four quarters', ఆరుద్ర 'త్వమేవాహం' చైతన్య స్రవంతి నవలలు – వీటిలో ప్రధాన సమస్య 'కాలాన్ని' జయించడమే అంటున్నారు. దీనికి ఆయన Einstein ప్రతిపాదన 'Theory of Relativity' నీ – 'Space time continuity'[31] నీ ప్రమాణంగా తీసుకొన్నారు.

ప్రతివస్తువుకూ మనిషికీ తను చలనంతో సంబంధించి కాలం భిన్నంగా ఉంటోంది. దీన్నే ఆ వస్తువుకీ మనిషికీ సంబంధించిన 'ప్రత్యేకకాలం' అంటారంటూ:

'For each body, there is definite time-order for the events in its neighbourhood; this may be called the proper time for that body. Our own experience is governed by the 'proper time' for our own body.

—ABC of Relativity by Russel.

దీని మీద ఆయన ఇలా అంటారు.

'పురాణాల్లో కల్పము, బ్రహ్మకల్పము, మానవకాలాపేక్షముగా ఉంటాయనటం ఎటువంటి వైజ్ఞానిక సత్యమో దీనివల్ల విదితమౌతుంది ప్రతి మనిషికీ' (పు. 168).

వ్యాసాంతంలో తిక్కనగారి పద్యం quote చేశారు.

కాలమడగించు జనుఁగ
ల్లోలిని గిరిఁ ద్రెంచు కరణి, లోభ క్రోధా
శీలత్వ కామభయములఁ
దేలు జనుఁడు గాలవృత్తి తెలుఁగు నెఱుగునే (శాంతి పర్వం).

కాలాన్ని జయించటమంటే మనిషి తన్నుతాను జయించుకోవడమన్నారు.

స్వదేశీ భావాలకు విదేశీ ప్రతిబింబాలు

దిక్ప్రదర్శన మాత్రంగా ఇంతవరకు 'విదేశీభావాల్ని'[32] తెలుగు సాహిత్యం

---

31. 'దేశకాలానికతకమని' ఆయన అనువదించారు.
32. ప్రాచ్య పాశ్చాత్యాల్లో స్వదేశీ విదేశీయతల్లేవు, రచయితలు అలా భావించి quote చేశారు కాబట్టి ఇవేపేర్లతో పిలవటం జరిగింది. అందుకే 'అనుబంధం' లో చెప్పడం.

లోకి 'tansform' చేసిన ప్రయత్నాల్లోని ఉద్ధరణ కళావైభవం చూశాము. పూర్వం సుదర్శనం గారి పరిశీలనలో 'కాలం' తలుపులు తీయడానికి 'అలంకార శాస్త్రం' పనికిరాదని తేలింది. 'రసం' (తత్త్వం), లోకం, ఛందస్సు, 'శిల్పం' వీటిని గురించిన 'వైశ్వనారీ'య మార్గావిష్కరణం ఈ సమస్యను ఎంతగానో పరిష్కరించింది. ఈ ఖండంలో పాశ్చాత్య భావాల్లోని సాజాత్యం దేశీయ భావాలతో నిరూపించడంలో రచయితలు చూపిన మెలుకువలు ప్రదర్శించడం ఉద్దేశ్యం. ఉదాహరణ కళలో ఇది అధునాతన ఘట్టం.

రసం – లోకం

కాలాన్ని కవి ఎలా జయిస్తున్నాడు? ఈ ప్రశ్నను తిరగవేస్తే 'కాలం' చేత కావ్యం ఎందుకు limit కావడం లేదు? మరోరకంగా అడిగితే కావ్యం 'సత్యం' చరిత్ర 'వాస్తవం' ఎలా అవుతోంది? ఇంకో రకంగా చెబితే 'త్రైలోక్యభావానుకీర్తనం' అన్న భరతుడి మాటకు అర్థమేమిటి? కావ్య సత్యం 'త్రికాలాబాధితం' (eternity) అనడంలో ఉద్దేశ్యం ఏమిటి?

ఈ ప్రశ్నల్తో తుమ్మపూడి కోటేశ్వరరావుగారు 'రసము – లోకము' అన్న పరిశోధనాత్మక వివేచనలో[33] ఆధునిక చిత్రకళను, ప్రాచీన భారతీయ కళా స్వరూపాల్ని ఆధారంగా ఇలా సిద్ధాంతీకరించారు.

'లోకము-కవి మనోగత కైశికి-కావ్యము. ఇది వరుస-తాకికోద్రేకము లందలి కాలుష్యమును వడపోతపెట్టు పడపోత.సుద్ధ కైశికి. అదొక అందమైన రంగుటద్దము. లోకము వర్ణ (నా) మయమైన కావ్యముగా నావిర్భూతమగుచున్నది: లోకము వర్ణ (నా) రహితము. కావ్యము తత్సహితము, ఈ కైశికినే 'స్పంద' మనవచ్చును. అది మహోత్సాహశక్తి. ఆనంద నిరంతరము – సౌందర్య సాంద్రము. ఇది కవి సహృదయులం దిద్దరయందుండును.

అది కలచోట ఆనందమే కాలాని నిల్చును. దీనినే ద్వంద్వాత్మకత్వము నశించి కేవలం విచ్ఛిన్న ధారగా భావము ఏకఘన సంవిత్సుందరమై [34] వెల్గులారబోయును'

33. మాధవశర్మగారి సన్మాన సంచిక (అక్షరార్చనలో) 1970 : 60–70.
34. ఇదే కాలాన్ని అధిగమించడమంటే.

అదికలదోట దుఃఖమెట్లుండును ? ఇందుకే మహా చిత్రకారుడు Gangrin (1898 – 1903) అన్నాడు :

'Art has a divine source and lives in the hearts of all men who have been touched by the heavenly hight. Once having tasted the delights of great art, one is inescapably and for ever dedicated to it.'

(Great Painters and Great Paintings P. 14)

Picasso వేసిన Guernica ఆధునిక చిత్రకళా జగత్తునకు తురాయి ఘటించింది. ఆ బొమ్మ వేయుట కాతనిని ప్రోత్సహించిన భౌతిక సంఘటన ఏమి? బొమ్మకు దానికి సంబంధవేమి ?[35]....

దీనిని గూర్చి చెప్పదగిన దొక గ్రంథమున్నది. కాని పై వాక్యములు చాలు మేధావులకు. తాను చూచిన సంఘటన వేరు. భావించి చిత్రించినది వేరు" అంటున్నారు తుమ్మపూడివారు (పు. 69).

'రసము – కెథార్సిస్' అన్న మరో వ్యాసంలో[36] K. V. R. నరసింహం గారు పై సంప్రదాయాభిజ్ఞతతో ఇలా అన్నారు.

'రస సిద్ధాంతమున క్షాళన ప్రసక్తిగాని మాలిన్య క్షాళన ప్రసక్తిగాని లేదు. కావున దీనికి 'కెథార్సిస్' సిద్ధాంతముతో సమన్వయము కుదరదు. (పు 73).

అంటూ ట్రాజెడీ దర్శనమువల్ల ప్రేక్షకుడికి 'ఆనందమే' కలుగుతుందనీ – దాని స్వరూపం రూపకోచితంగా మారుతుందని అతడి అభిప్రాయమని గుర్తిస్తూ H. H.[37] ని ఇలా quote చేసుకొన్నారు.

'Pleasures differ from each other as activities differ' (పు. 73).

---

35. ఇక్కడ Picasso (Thames and Hudsoned) P—170 నుంచీ quote చేశారు. పు. 69.

36. ముందుదాహరించిన గ్రంథంలోనే పు. 71 - 75.

37. Heine Heinrich ?

శిల్పం – శైలి ← శీలం

పూర్వాధ్యాయాల్లో 'శిల్పం' (technical beauty) పాశ్చాత్య ప్రభావ జనితమైన విమర్శనాంశంగా చెప్పడం జరిగింది. కాని అక్కడ వివరించలేదు. 'శిల్పం' అనేమాట ఈ శతాబ్దంలో ప్రచారంలోకి విశ్వనాథ తెచ్చారు. తదాదిగా చాలా 'శిల్ప' విమర్శలు పుట్టాయి (అనుబిద్ధ గ్రంథావళిలో చూడవచ్చు).

'శిల్పం' సాహిత్యసంబంధిగా పూర్వులు ప్రయోగించారా లేదా అన్నది ఒక సమస్యగా తెలుగు విమర్శ లోకంలో వుంది. ఇటీవలి అవగాహన ఇది :

'పూర్వాలంకారికు లెవ్వరును – శారదా తనయుడు తప్ప[38] – శిల్పమును సాహిత్య విమర్శయందు వినియోగించినట్లు కన్పించదు. వారి వివేచనలో 'కౌశలము–నైపుణ్యము'ల ఉపయోగమే అధికము'.

—సంపత్కుమార 1981 : 221 - 222.

పాటిబండ మాధవశర్మగారు[39] ఋగ్వేద యజుర్వేద సామవేదముల మధ్య నుండే సంబంధాన్ని నిరూపించడంతో 'శిల్ప' స్థానాన్ని నిర్ధరించారు.

'ఋక్సామయోః శిల్పేస్థః' (యజుర్వేదము 4–9). ఋక్సామాల తర్వాత మనుష్యుడు 'సుఖ' ప్రదమైన కర్మలో ప్రవృత్తుడౌతాడు. ఆకర్మ యజ్ఞం. 'ఉదృచః యజ్ఞస్య' అనే మాటను వివరిస్తూ (దయానంద సరస్వతి నాధారంగా) ఉత్కృష్టముగా నధీతములైన ఋక్కులు దేనియందు ప్రత్యక్షీకృతము లగునో అది 'ఉదృచ' మను యజ్ఞము. అది శిల్పముచే సిద్ధించును'. (పు. 1).

మాధవశర్మగారికి తెలిసిన ఈ ఉదాహరణ కళ అనితరసాధ్యమైందిగా చెప్పాలి. ఆయన 'quote' చేసిన authors, ఆయన 'reading' అలాంటిది.

కావ్యంలో 'శిల్ప'ముంది. అదేమిటో నిరూపించాలి. స్పష్టమైన ఆలంకారిక మార్గం లేదు. అలాంటి చోట్లే రచయితలోని originality బయటపడేది. (శర్మగారు తీసుకొన్న problem అలాంటిది). అందుకాయన వేసుకున్న మార్గం –

---

38. ఏకస్యైవ పదార్థస్య నానారూప ప్రకల్పనమ్ వాఙ్మనః కర్మభిర్యత్తత్ శిల్పమిత్యభిధీమతే (భార. అధి. 3వ శ్లో. 241).

39. భారతము – ఛందః శిల్పము (1968).

(1) యజ్ఞం వైదిక ప్రక్రియగా సాగిస్తున్న పనిని నిరూపించడం.

(2) వాగర్ధ్వరంగా కాళిదాసా ప్రణ్యతులు చెప్పిన సంప్రదాయంలో 'శిల్పం'లో కూడా యజ్ఞ సాధన సదృశమే కావాలి.

1. సుఖకామన జీవ లక్షణం.

(a) Practically all modern psychology goes to suggest that the primary considerations of the unconscious animal mind are the avoidance of pain and the pursuit of peace'

—Mc. Dowall, A Biological Introduction to Psychology' P. 5.

2. (b) 'The basis of consciousness in every animal is desire'. —Th Ritot 'The Psychology of the Emotions' P. 439.

'శిల్ప శబ్దము శిలధాతు నిష్పన్నము[40]. శిల్పము అనగా కౌశలము. కుశలుని ధర్మము కౌశలము. శిల్పం నిపుణ కర్మ. శిల్పం కర్మకళాదికం' — శిల్పము కళాదిక మైన నిపుణ కర్మ. సుఖప్రదమైన కర్మకళ. (PP. 1–3)

మరో పద్ధతిలో అర్థవిచారణ చెయ్యడం కూడా ఉంది.

'శిల ధాతువునకు అభ్యాసము[41], సమాధి[42] అని అర్థములు చెప్పబడినవి. అభ్యాసము బాహ్య ప్రయత్నము. సమాధి యాంతర ప్రయత్నము. అభ్యాసమువలన కౌశల రూప శిల్పము, సమాధి వలన నైపుణ్యరూప శిల్పము సిద్ధించును. సుఖ ప్రయోగ చాతుర్యము కౌశలమనియు, సూక్ష్మార్థావ్యాప్తి నిరతమైన ధీవ్యాపారము నైపుణమనియు శారదాతనయుడు[43] వివరించుచున్నది. అనగా క్రియాసిద్ధమైన శిల్పము కౌశలము. మానససిద్ధమైన శిల్పము నైపుణమునని తాత్పర్యము. (పు. 3).

40. ధాత్వర్థ విచారణ సాంప్రదాయికమే అయినా పాటిబండవారిది విశ్వనాథ బాణీలో సాగిన విచారణ ధార.

41 & 42. నిఘంటువులు చెప్పే అర్థాలతో తృప్తిపడి వుంటే శర్మగారు ఈ అద్భుత మైన ఈ - అంశాన్ని చెప్పలేక పోయేవారు. చురాది—18, 79, భ్వాది—5, 23 లలో వరుసగా ఈ అర్థాలు చెప్పబడ్డాయి. (చూ. సిద్ధాంత కౌముది).

43. భావప్రకాశము. అధి. 3 (సంపత్కుమార గారూ quote చేశారు. కాని భేద ముంది).

ఇలా 'శిల్పానికి' మానసిక సిద్ధిని సాధించి ఛందస్తత్వ వివేచన చేస్తూ (పు. 15 - 18) 'శిల్పం' వాఙ్మయాధ్వర సాధనం ఎలా అవుతుందో నిరూపించారు. ఇలా అచ్ఛమైన వైదిక మార్గంలో 'శిల-శిల్ప' విషయాల్ని తమ సిద్ధాంత గ్రంథ రూప విమర్శలో సమగ్రంగా చర్చించా రాయన.

ఒక విచిత్రమైన అంశం ఇక్కడ గుర్తించాలి. ఆయన గ్రంథంలో ఎక్కడా 'శైలి' అన్నమాట లేదు.

'సౌందర్య' ప్రసక్తి వుంది. George Santayana 'Beauty is objectified pleasure' అనడం కాని (The Psychology of Beauty P. 270); 'Beauty is unity and totality' అనడం కాని (Puffer E.D. quoted id P. 50) రసదృష్టితో ఎలా సంవదిస్తుందో చర్చిస్తూ 'అంగ ప్రత్యంగకానాం' ఇత్యాది నాట్య శాస్త్ర శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు. (నా. శా. రస—93).

శర్మగారు ఛందోఽను శీలనంలో Paul Valery ప్రభృతి 'రొమాంటిక్ సంప్రదాయాన్ని' బాగా సమన్వయించుకొన్నారు. ఒక ఉదాహరణం.

'ఛందము వాగింద్రియ కర్మ. అది శ్రోత్రేంద్రియమునకు విషయము.... 'గాయం తం త్రాయతే' అన్న వ్యాస వచనము, 'పాఠ్యేగేయేచ మధురం' అన్న వాల్మీకి వచనము ఈ యర్థమునే సమర్థించుచున్నవి.

Paul Valery ఈ అంశమును చక్కగా చెప్పెను.

'It is the performance of the poem that is the poem. Without this, these rows of curiously assembled words are but inexplicable fabrications'.

(Imagination).[44]

---

44. ఇక్కడ శర్మగారు T. S. Osmond ను కూడా ఉదాహరించుకొన్నారు. అంటే ఛదః పరిశీలన పేపరు మీద చెయ్యగల్గింది కాదు. Contextual గా (in the living context) చెయ్యాలని అర్థం. (T. S. Osmond 'Study of Metre' P. 4. Q. P. 49).

ఇలా చెయ్యటంవల్లే తెలుగు పరిశోధన గ్రంథాల్లో 'శిల్పానికి' source book అయిపోయిందది.[45] (ఇలాంటిచోట్లే పుట 69 లో stout ని ఉదాహరించుకోవడం; 119 లో డార్విన్‌ని ఉదాహరించుకోవడం). మరి 'శైలి' విషయం ఏమిటి?

ఇటీవల యువ విమర్శకుడు చంద్రశేఖరరెడ్డి 'శైలి' శబ్ద చర్చ చేశాడు :

"శైలి' అను పదము తెలుగులో style అను ఆంగ్లపదమునకు సమానార్థకముగా వాడబడుచున్నది. Style అను పదము stylus అను పదము నుండి పుట్టినట్టు భావింపబడుచున్నది.[46]....'శైలి' పదము style అను పదమునకు సమానార్థకమే కాని, తజ్జన్యము మాత్రము కాదు". —శిల్ప ప్రభావతి. 1980 : 233.

"శైలి కవి రచనా విధానమును తెలుపు నట్టిదని విమర్శకాభిప్రాయము.... 'కావ్యత్వ సిద్ధిహేతుకమైన విశిష్ట శబ్ద విన్యాసము శైలి. కావ్యత్వ సిద్ధి యనగా 'ఆనందహేతుకమైన సౌందర్యము' అని అభిప్రాయపడుచు డా. టి. కోటీశ్వరరావు గారు[47]

'Style in the broadest sense, which includes mood and spirit and the choice of matter as well as technique and language'
(Principles of Literary Criticism — Aber Crombic : 14)

'Style is a quality of a language which communicates precisely emotion or thought or a system of emotions or thoughts, peculiar

---

45. శర్మగారు ప్రధానంగా భావుకులు. అనుభూతి ప్రధానమైన Statements కనిపిస్తాయి. వాటికి 'వాస్తవిక'మైన నిరూపణ ఉందా! (ఈ ప్రశ్నలోనే G. V. కృష్ణారావుగారు ఛందేచిత్వాని గురించి శర్మగారి మీద వ్యాసం రాయడం (1971)). కేవల 'వస్తుదృష్టి'తో 'తెలుగులో ఛందోరీతుల' మీద రాసిన గిడుగు సీతాపతిగారు (1961) 'Linguistics'ని అందులో ముఖ్యంగా, 'Phonetics'ని ఆశ్రయించారు. అక్కడ ఈ 'ఉద్ధరణ' కళకన్నా 'accent'ని ఆధారంగా తెలుగు 'ఛందస్సు' ఆవిర్భావాన్ని గేయాల్నించి నిరూపించడం ప్రధాన దృష్టి కావడం కూడా గుర్తించాల్సిన విషయమే.

46. చూ. కె. ఇనాక్ 1980.

47. చూ అముక్తమాల్యదా సౌందర్యం 1971 : 168.

to the author"

—(Problem of Style — Middleton Murray : 63)

అను వాక్యము ఉదాహరించిరి". (శిల్ప ప్రభావతి. పు. 235)

ఇలా రెడ్డిగారూ కోటీశ్వరరావుగారి నాధారంగానే శైలీతత్త్వం నిర్ధరించారు.[47]

వి మ ర్శ = Criticism

ఉదాహరణ కళకు కడపటి ఉదాహరణంగా ఇస్తున్నా మొదట చూసుకోవాల్సింది ఈ అంశమే. ప్రాధాన్య దృష్ట్యా ఇలా చెయ్యడం జరిగింది. ఒక కావ్యాన్ని విమర్శిస్తున్నప్పుడు ప్రతి విమర్శకుడూ నిర్వచనం ఇవ్వడు. ఇవ్వాల్సిన పనికూడా లేదు. 'విమర్శ' మీద గ్రంథమో, వ్యాసమో రాసినపుడు ఈ ఇబ్బంది. చాలా గ్రంథాల్లో, వ్యాసాల్లో విమర్శ నిర్వచించబడింది.

'విమర్శ' అనే పదాన్ని మౌలికార్థంలో (భూమికలో చెప్పిన సంప్రదాయార్థంలో) కట్టమంచి పూర్వదశనుంచీ కూడా ఎవరూ వాడలేదు.[49] కాని పరిశీలనలో 'సహృదయ' ప్రాధాన్యాన్ని గుర్తించిన విమర్శల్లో అన్నిటా ఆ అర్థం అంతర్గతంగా ఉంది. గుణాగుణ విమర్శ; నిష్పక్షపాత దృష్టి; వైయక్తిక ధోరణి; దూకుడు లేకుండుటం ఇవన్నీ అందరూ చెప్పారు.

ఇటీవల వచ్చిన గ్రంథంలో విమర్శను criticism కి పర్యాయంగా సంపత్కుమార గుర్తించలేదు—సమానార్థకమనీ ఎక్కడా చెప్పలేదు. (చూ: 1981 : preface) S. V. రామారావుగారు (1974 : 1) అధస్సూచికలో విమర్శకు సమానార్థకమైన

---

48. 'సంప్రదాయరీతిని' గురించి చర్చించిన సంపత్కుమార కూడా 'శైలి'ని వదిలి వేసి ఉండటం ప్రశంసనీయ విషయం. పరిశోధన వ్యగ్రతనిది నిరూపిస్తుంది.

49. 'విమర్శ రూపిణీ విద్యా' అన్న పరాస్తుతికి ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనంగారు (వ్యాసావళి : 93) ఇచ్చిన వివరణను పురస్కరించుకొని వాఙ్మయంలో 'గుణదోష విచార' మని వ్యాఖ్యానించు కొంటున్నారు కొందరు చూ. ఎస్. వి. రామారావు: 1971 : 1.

ఆంగ్లపదము criticism ఇది గ్రీకు శబ్దమైన kritein (judge) నుండి ఏర్పడినది అని రాశారు. కాని ఎలా సమన్వయిస్తుందో ఎక్కడా చెప్పలేదు.

ఈ రచయిత పరిశీలించిన చాలా గ్రంథాల్లో ఈ రెండు పదాల్ని సమానార్థకంగా వాడటం ఉంది. అసలు 'విమర్శ' అనే మాట ఈనాడు తొలగిపోతూ దర్శనము; అనుశీలనము; సహృదయ వివేచన; పరిశీలన; సమీక్షలాంటి మాటలు ప్రయుక్తమవుతున్నాయి. 'విమర్శ'ను సహృదయ వివేచనగా వస్తుభావ దృష్టి లేకుండా అందరూ గుర్తిస్తున్నారు.

ఈ శతాబ్దంలోనే వచ్చిన ఏకైక గ్రంథంగా గుర్తించదగిన 'విమర్శక పారిజాతము'లో పురాణం సూరిశాస్త్రిగారు (1926) 'విమర్శ తత్త్వ విచారము' (Theory of Criticism అని ఆయన చేసిన అనువాదం) అన్నపేరిట ఒక అధ్యాయం రాశారు.

"విమర్శనమునకు పాశ్చాత్య పర్యాయ పదము క్రిటిసిజము. అనగా క్రిటిక్కు యొక్క సారస్వత వ్యాపారము. క్రిటిక్కు అంటే విషయము యొక్క మంచి చెడ్డ లారసి గుణదోష వివేచన మొనర్చెడి వివేకశీలుడగు సమవర్తి. వీనినే తెలుగున విమర్శకుడందుము. వ్యవహారాచారములను బట్టియు తత్త్వార్థ మనుసరించియు విమర్శనమునకు రెండు విధములగు వ్యాప్తు లేర్పడినవి" (పు. 28)

అంటూ వ్యవహారికార్థాలుగా (అ) ఛిద్రాన్వేషణము, (ఆ) కృతుల రసవ్యాఖ్యానము[50] (సాక్షీ సమన్వము), (ఇ) గుణవివేకము (జడ్జిమెంటు వంటిది) (ఈ) సాదృశ్య విభేద దృష్ట్యా ఆనుషంగిక పరీక్ష (Comparison)[51], (ఉ) వస్తువందలి అంతస్సారమును వున్నదున్నట్లు గ్రహించుట[52]— వీటిని చెప్పారు.

50. Mathew Arnold నీ, Malton, Taine లను ఇక్కడ ఆయన పేర్కొన్నారు.
51. Robertson, Gadkin లను పేర్కొన్నారు.
52. Mathew Arnold అభిప్రాయాన్నీ (aesthetic & didactic prophecy) Kant తత్త్వ సిద్ధాంత జనితమైన విమర్శ నిర్వచనంతో (ఈ భావాభీష్ట మెందున గలుగుచున్నదో వీని యనేకత్వమునకు కారణము లెవ్వియో విచారించుట) పోల్చి చూశారు.

తత్త్వార్థాలుగా (అ) విమర్శకున్న శాస్త్రాధార పరిశీలన (ఆ) విమర్శ ప్రయుక్తమయ్యే మానసిక వ్యాపార పరిశీలన (ఇ) విమర్శకున్న సాంఘిక సం ధములను గూర్చిన మీమాంస (ఈ) వేదాంత మెంతవరకు సహాయభూతమ చున్నది? — అన్న విషయము.

(విమర్శక పారిజాతము. పు. 28 –

శాస్త్రిగారు చెప్పిందే సత్యం. విమర్శ criticism పర్యాయాలు మాత్ర ఉద్ధరణ కళలో భరత వాక్యమిది.

అనుబంధం - 3

విమర్శ భాషాస్వరూపము

(The Language of Criticism)

విమర్శను ఒక సాహిత్య ప్రక్రియగా గుర్తిస్తున్న ఈనాడు దానికి 'corresponding' గా ఒక 'language system' కూడా ఉందని గుర్తించాల్సిన అవసరం ఉంది. ఇక్కడ 'linguistics' లోకి పోకుండా విమర్శకుడు వాడుతున్న భాషలో పాశ్చాత్యప్రభావంవల్ల వచ్చిన కొన్ని మార్పుల్ని మాత్రం చర్చించడం జరుగుతుంది.

అంతా తెలుగుకాదా! మరి విమర్శకుడు ప్రత్యేకంగా ఏ విశేషాన్ని భాషాగతంగా కల్గిఉన్నాడన్న ప్రశ్న పుడుతుంది. ఉదాహరణంగా విశ్వనాథవారు నవలలు రాశారు. విమర్శ్నారాశారు. భేదం గుర్తించరానంతగా కలిసిపోయి వుంటాయి. ఆ రెంటిలోని భాషాశైలులు [1] రాళ్ళపల్లివారు 'విమర్శే' ఎక్కువగా రాశారు. ఆయన పద్యంరాస్తే ఆ శైలి వుండదు. తుమ్మపూడి సంజీవదేవ్‌గారి భాష—తెలుగు విమర్శక లోకంలోనే 'విలక్షణం'గా ఉంటుంది. రామారావుగారు (చేకూరి) రాస్తే అది 'మరోలా' ఉంటుంది. ఈ వ్యాసంలో వాడబడుతున్న 'శైలి' మరోరకం-అంతా తెలుగే. కాని ఈ భేదాలు ఏమిటి? నిర్ధారక సూత్రమేదీ లేదా!

ఉంది. అదే పైన పేర్కొన్న అందరి శైలుల్లోనూ ఉండే సమాన ధర్మం 'విమర్శశైలి' (critical style). దానిలో వచ్చే అవాంతర భేదాలు నిక్కచ్చిగా ఆయా విమర్శకులు కలిగిన వస్తు, భావ, వస్తుభావ సంసృష్టి దృష్టులకు ప్రతిబింబంగా వుండటంవల్ల సిద్ధిస్తాయి. వీటన్నిటి సమాహారం 'విమర్శభాష'

కవిత్వ (సాహిత్య) భాషకూ; విమర్శ భాషకూ ఉండే భేదం మొదట గమనించదగింది. కవిత్వ భాషలో 'అనుభవం' నిర్ధారక సూత్రం-ప్రయోగానికి. విమర్శ భాషలో ఆ అనుభవ 'వ్యక్తీకృతి' — నిర్ధారక సూత్రం. 'అనుభవం' భాషలో

---

1. ఇక్కడ 'శైలి' (linguistic style) అన్నది – భాషా ప్రయోగంలో ఉన్న అంతర నిర్మాణ దశావైవిధ్యానికి సంబంధించింది.

ఉన్న 'సాంస్కృతిక' నేపథ్యాన్ని ఆధారంగా పుడుతుంది. 'వ్యక్తీకృతి' ఆ నేపథ్యాన్ని విమర్శకుడు, విమర్శకుడు విశ్లేషించే మార్గాన్ని బట్టి పుడుతుంది, అంచేత 'కవిత్వభాష' మారదు. నన్నయనుంచి మనదాకా ఒకే symbol, metaphor, idiom వాడుకలో ఉన్నాయి. వాటికి మనమిచ్చే 'interpretation' మారుతోంది. అందుకే 'విమర్శభాష' మార్పును అభిలషిస్తుంది. ఇక్కడ మార్పు అంటే డు–ము–వు–లు మారడం మాత్రమేకాదు. form లోనూ content లోనూ రెంటిలోనూ వచ్చే 'gradual transision' అని అర్థము.[2] అందుకే కవిత్వ భాషను 'metaphoric language' అనీ; విమర్శ భాషను 'meta language' అనీ అంటారు. విమర్శ భాష 'పరిభాష'. అంటే విమర్శకుడు తాను సాహిత్యంలో దర్శించిన 'సత్యాన్ని' ఆవిష్కరించడానికి సృష్టించుకొనే 'second order language' అన్నమాట.[3]

కవికూడా 'కవిత్వభాష'ను సృష్టిస్తున్నాడు కదా! అనే ప్రశ్న పుడుతుంది. కవికూడా కొత్తభాష పుట్టించడం లేదు. ఉన్న శబ్దాలలోనే కొత్త 'భావాన్ని' పలికిస్తున్నాడు. అక్కడ వాడి కవి–త్వ ముంటోంది. ఆ 'కొత్తదనాన్ని' ఆవిష్కరించే ప్రయత్నంలో విమర్శకుడు పరి – భాషను కల్పిస్తున్నాడు. అదీ లోక వ్యవహారంలో ఉన్నదే. కవి 'భాషలోని sensibility' మీదా; విమర్శకుడు 'fact' మీదా తమ ప్రయోగాన్ని చేస్తుంటారని అర్థం. విమర్శకుడి ఈ ప్రయోగం వాడి 'తత్త్వాన్ని' బట్టి ఉంటోంది.

ఈ తత్త్వాలు ఇందాక చెప్పుతున్న రీతిలోనే మూడు రకాలుగా ఉంటున్నాయి: భాషాశైలులూ అలాగే వుంటాయి.

1) వస్తుదృష్టి : నిరలంకారమైన, హేతుబద్ధమైన, వ్యవహార సన్నిహిత్వం ఉన్న – భాషాశైలి. నిరంతర పరిణామ సమర్థం.

2) భావదృష్టి : నిర్హేతుకమైన, అనుభవ జన్యమైన, అనిర్దిష్ట వస్తుకమైన భాషాశైలి. పరిణామాన్ని సహిస్తుంది.

---

2. వివరాలకు చూ. బ్రహ్మానంద 'భాషా వ్యవహార వివేచన' (స్రవంతి డిసెంబరు 1981).

3. ఇది Semiotics పరిభాష. చూ. Terence thanks 'Structuralism and semiotics' (1977).

౩) సంసృష్టి : కవి హేతువే హేతువుగా; కవి అనుభవమే తన అనుభవంగా; ఉన్న 'సహృదయ' భాషాశైలి. పరిణామం అనే ప్రశ్న ఇక్కడ ఉండదు.
(2, 3 లలో 'అలంకారం' అనివార్యం).

మొదట దానికి ఉదాహరణం :

'బాపురెడ్డి 20 ఏళ్ళనుంచి కవిత్వం రాస్తున్నాడు. ఛందో రహస్యాలు తెలిసినవాడు. భాషాజ్ఞానం ఉన్నవాడు. అయితే ఈ ఇరవై ఏళ్ళ కాలంలోనూ తనదంటూ ఒక స్పష్టమైన మార్గాన్ని ఎన్నుకోకపోవటం విచారకరం. ఇజాల బుజాలు తడవక పోవడం అనేది అంత గర్వంగా చెప్పుకోదగిన అంశమేమీకాదు. మార్గరాహిత్యాన్ని అది సూచిస్తున్నది'.

—చేకూరి రామారావు 1972.[4]

'Objectivity' ఇక్కడ కొట్టొచ్చినట్టు కనిపించే లక్షణం. అనుభూతులకు తావుండదు. ప్రయత్నపూర్వకంగా 'Ornate style' ని అవలంభించే రెండో శైలికి ఉదాహరణం :

'ఆ దశాబ్దంలోనే చదువరులను ఆనందపరచినది కొడవటిగంటి వెంకట సుబ్బయ్య 'ఆతిథ్యము', ఈ రచనలో నడక అందంగా ఉండడమేగాక నవకవితకు చెందిన ప్రధానలక్షణాలు సౌకుమార్యము.[5] రామణీయకత,[6] భావశబలత[7] ప్రత్యక్షమగుతాయి.

---

4 'బాపురెడ్డి గేయ నాటికలు' (సమీక్ష) భారతి మే 1972. Osmania University లో 1980లో జరిగిన ఒక సెమినార్ (పూర్వోదాహృతం) రామారావు గారు ఒక 'వర్ణన' చదివి వినిపించి సిద్ధాంత వ్యాసాల్లో ఇలా ఉండరాదన్నారు : (See. An over view of content and style of Telugu Researchs): ఆయన వినిపించిన వర్ణన ఆలంకారికంగా ఉంది. రచనలో అది కూడదంటారాయన. F. L. Lucas 'metaphor'ని గురించి చెప్పిన విషయాలు చదివితే ఆయన తన అభిప్రాయాలు మార్చుకోవాల్సి వస్తుందేమో.

(చూ. Lucas 'Style' (1955) & Brahmananda (1981 : ch. 1)

5. 6. 7. భావకవితా పదజాలం.

ఆగుమాగుము తెరువరీ! ఆ
యా స ఖేపమున పనయింపుము
మా గృహాంగణ కుసుమ సముదయ
మధువు లియ్యదిగో!

ఇటువంటి మాటలు,[8] ఇటువంటి భావాలూ[9] నవకవితతో నిండుగా[10] ఉండడము వల్లనే శ్రీయుతులు కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు, పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు తమ కవితా సామాగ్రిలో, నవ కవితలో తుషారజలము, కలువ పూమెత్తందనము, పచ్చ కర్పూరపు గుబాళింపు, చలువతెమ్మెరలు – ఇలాంటివి ఉంటాయని నిర్వచించారు. శ్లేషకవితా మంజూష, కొరకుపడని సంస్కృత దీర్ఘ సమాసాలూ, విపరీతమైన ఉత్ప్రేక్ష[11] ఇవి నవ్యసాహితిలో దొరకవని వారు విశదీకరించారు.

—ఆచంట జానకిరామ్ 'అర్థశతాబ్దపు ఆంధ్ర సాహితి'[12] 1969 : 48.

ఈ శైలిలో ఒక లక్షణం గ్రాంధికాలూ, వ్యావహారికాలూ రెండూ కలసి సహజీవనం చెయ్యడం. అలంకార పరిభాషను వాడినా కొత్త అర్థంలో వాడటం. తెలుగులో ఈ నాటికీ చాలా 'పాప్యులర్' విమర్శశైలి ఇదే.

చిరుత తామర పూవ్వికసించుచున్న
చెఱువునుం బోలె మీ ముఖసీమ లొప్పు
ఈ కళాశాల గురువునై యెసగు చుంటి
నిత్యమార్తాండమూర్తిని నే నొకండ'

ఇది విశ్వనాథ 1950లో విజయవాడ కళాశాల విద్యార్థుల్ని ఉద్దేశించి చెప్పిన పద్యం. దీనిమీద 1976 లో ప్రభాకరరావు పొందిన 'సహృదయ స్పందం' ఇలాఉంది.

'విద్యార్థి సమూహం ఒక చెరువు. అందు వికసించుచున్న తామరపూలు విద్యార్థుల ముఖసీమలు, పద్మం జ్ఞానానికి సంకేతం బుద్ధి దానికి స్థానం. గురువు

8. 9. అనిర్వచనీయతా లక్షణం.

10. హృదయ ధర్మి 'domination'

11. 'మంజూష', 'కొరకుపడని', 'విపరీతమైన' — సార్థకాలుకావు.

12. చూ. తిరుపతి సాహిత్య సమితి వ్యాసావళి (1969).

బుద్ధిని వికసింపచేసేవాడు. పద్మాన్ని వికసింపచేసేవాడు సూర్యుడు. గురువులందరూ సూర్యులేకదా! తానందులో ప్రత్యేకంగా చెప్పిందేమిటి? ఇది కవియైనవాడికి లోకంలోవచ్చే సమస్య. దానికి ఉక్తి చమత్కృతిచే సాధించి సత్యాన్ని స్థాపించాలి. తాను గురువులందరికంటె గొప్పవాడే! విలక్షణుడే! దానిని చెప్పడం ఎలా? మార్తాండుడు ఒక్కడే. అనేకులు లేరు. తాను ఒక్కడే. తనవంటివారు లేరు. దీనిని చెప్పడం ఎలా? ....'

—బ్రాహ్మీమయమూర్తి, పు. 110.

రచయిత ఎవరో చెప్పకపోతే విశ్వనాథ రాశాడని అనుకోవాల్సిందే. ఈ 'శైలి' ఒకటి. ఇక్కడ సహృదయ తర్కం వుంటుంది. విశ్వనాథ తన నవలలోని పాత్రలలోకి తాను దూరి జరిపిన తతంగమంతా ఇదే.

ప్రభాకరరావు మరో వాక్యం చూడండి.

'కవితా వ్యక్తిగా విశ్వనాథ శ్రీనాథ భవభూతులవంటివాడు. (పు. 111)
ఇది 'అనుభూతి' జన్యమైన వాక్యంమాత్రం కాదు. అయితే మహా గొప్పవాడు అని వుండేవాడు. 'మాటలకందదు' అనేవాడు. (అందుకే ఈ శతాబ్దంలో అనుకూలం గాని, ప్రతికూలంగాకాని ఒక్క విశ్వనాథవారి మీదే 'maximum' విమర్శపుట్టింది). ఇక్కడ సతర్కనిరూపణంవుంది. అది కవి తర్కమే. (ఇక్కడా గ్రాంథిక వ్యావహారికాల పట్టింపు ఉండదు).

1, 2 పద్ధతుల్లో పరస్పర విరుద్ధ లక్షణాలు ఉన్నాయి.

1 లోని వాక్యం విశ్లేషణాత్మకం (analytical)

2 లోని వాక్యం అనుభవాత్మకం (sentimental)

3 లో పై రెండు లక్షణాలూ ఉన్న వాక్యాలున్నాయి. అందుకే గురజాడ వారితో భాషలో 'వ్యావహారిక' వాదం కూడా అభ్యుదయం పొందింది. శ్రీశ్రీ తన diction లో అలవాటు చొప్పున 'Prabandhic' లక్షణం మిగిలిపోయిందనీ—మార్చుకోవడం చేతకావడం లేదని అంటున్నారు.[13] రామారావుగారు గ్రాంథికం 'ఫ్యూడల్' అవశేషమనీ,[14] తన వ్యాసాల్లో సంస్కృత పదాల్ని వాడటం 'తప్పనిసరి' అవు

13. శ్రీశ్రీ సాహిత్యం Vol. III (1970).
14. చే. రామారావు 'మారుతున్న విలువలు — భాషా సమస్య' రచనలో (1970)

తోందని అంటున్నారు.[15] ఇటీవల ఒక వ్యాసంలో పరిభాషాకల్పన విషయంలో సంస్కృతానికి ఉన్న అవకాశాలు (నిర్మాణాత్మకంగా) తెలుక్కి లేవని, అది ఒప్పుకోవడం వాస్తవాన్ని గుర్తించడమేననీ గుర్తిస్తున్నారు.[16]

ఇదంతా దేన్ని సూచిస్తుంది? భాషకీ, sensibility కీ ఉండే సంబంధాన్ని సూచిస్తుంది.[17] విమర్శభాషలో క్రమపరిణామంలో వచ్చిన పాశ్చాత్యకరణను సూచిస్తుంది.

'విషయం ప్రాచీనమైతే గ్రాంథికం; ఆధునికమైతే వ్యావహారికం' సాధారణంగా వాడబడుతోందన్న 'popular idea' దానికి నిదర్శనం.

ఇక్కడ అనవసరం కాబట్టి వదిలివేస్తున్నా పరిభాషా కల్పనలో; వాక్య విన్యాసంలో, అనుసంధానంలో, ప్రశ్నించడంలో – కొందరిలో మరీ విడ్డూరంగా కూడా (తిరుమలరావుగారి కొన్ని అనువాదాలు ఇలా ఉంటాయి. అది ఆయన సైంటిస్టు వృత్తి ఫలితం. దోషమేంకాదు.) 'western sensibility' కనిపిస్తుంది. అది ప్రత్యేకంగా అధ్యయనం చేయదగింది.

తెలుగువారి నిత్యవ్యవహారంనుంచీ ఈ 'changed sensibility' కి ఉదాహరణలు చూద్దాం. అందులోనే లీనమై సంప్రదాయార్థమూ ప్రసరిస్తూ ఉంటుంది.

1. ... గారి విమర్శ (తప్పుపట్టడం – to find fault with).
2. విమర్శగా చెప్పడం (వివరంగా – detailed)
3. విమర్శగా చూడడం (స్పష్టంగా – clearly)
4. అంతర్విమర్శ (లోపలికి మునిగి ఆలోచించడం – introspect)

---

15. చే. రామారావు 'తెలుగు వాక్యం' ఉపోద్ఘాతం (ముందుకుపోయే ముందు) లో (1976)
16. ,, 'భాషాశాస్త్ర పరిభాష....' న్యూఢిల్లీ తెలుగు సాంస్కృతిక సమితి సంచిక (1981)
17. బ్రహ్మానంద 'తెలుగు వార్తాపత్రికల్లో సంస్కృతాంశం' న్యూఢిల్లీ తెలుగు సాంస్కృతిక సమితి సంచిక (1981).

5. విమర్శనాత్మకంగా (మంచి చెడుల్ని గుర్తిస్తూ – critically)

6. పునర్విమర్శ (పునః పరిశీలన – re-examination)

7. విమర్శక ధోరణి (critical attitude – స్వభావార్థంలో)

8. విమర్శ చెయ్యడం/విమర్శించడం (criticise)

9. ఆయన గొప్ప విమర్శకుడు (critic)

10. ఆయన ప్రతిదాన్నీ విమర్శిస్తుంటాడు (finding fault with)

11. దానిమీద ఏమంత విమర్శ (what going into details about it?)

12. పెద్దల్ని విమర్శించడం తప్పు (find fault with)

13. విమర్శపాలైంది (fell into criticism)

14. విమర్శ : పరామర్శ (criticism & re-examination)
(పరామర్శించు: touch upon, condoling the people in distress etc.)

15. సవిమర్శక ధోరణి dialectically valued critical attitude)

వీటిలో 4లో స్పష్టంగానూ, 14 లో అస్పష్టంగానూ సంప్రదాయార్థం వుంది. (భూమికలో చెప్పిన అర్థం). 2, 3, 6, 11 లలో కూడా ప్రాచ్య పాశ్చాత్య భావాలు కలిసి ఉన్నాయి. 5, 7, 8, 9 కేవలం western sensibility. 1, 10, 12, 13 అందులో ఒక శాఖను సూచిస్తుంది. భావ వస్తు దృష్టులు రెండిటా ఈ లక్షణముంది. పోతే 15 మాత్రం 'political sense' తో కూడింది. కేవలం వస్తు దృష్టికి పరిమితం. Greek Kreiten (judge) అనే ధాత్వర్థం సమన్వయం ఇక్కడ ఎక్కడా లేదు. అంచేత 'విమర్శ' 'criticism'కి పర్యాయపదమే తప్పా ఇవి రెండూ ఏకార్థకాలు కావు. వచ్చిన కొత్త అర్థాలన్నీ పాశ్చాత్యాలే.

"The true spirit of criticism is to seek in a literature, what we can find in it, great or beautiful, but not to demand from it, what it does not seek to give"

—*Aurobindo*

అనువిద్ధ వాఙ్మయం

(RELATED LITERATURE)

తత్త్వ గ్రంథాలు :

ఈశావాస్యోపనిషత్ - భాష్యారవిందం } అరవింద భాష్యం — డా. తుమ్మపూడి కోటీశ్వర రావు ఆంధ్రానువాదం (అను) 1981.

ఐతరేయోపనిషత్ —
కఠోపనిషత్ —
కేనోపనిషత్ —
కౌషీతకీ బ్రాహ్మణ ఉపనిషత్

} 1. Sri. Aurobindo Ashram Publications.
2. Chinmaya Trust Publications.
3. S. Radha Krishnan (Trs.)
4. Krishna Prem (Tr).

కామకలా విలాసం — వావిళ్ళ ప్రచురణ (1934).

తంత్రాలోకం — Kashmir Sanskrit series (1918) in 12 Vols.

దక్షిణామూర్తిస్తవం — చిన్మయానంద (Tr). Chaitanya Mission Trust Pub (1972 ed).

వాక్యపదీయమ్ — ఆధ్యంకర్ & లిమాయే (సం) న్యూఢిల్లీ (1965).

అలంకార గ్రంథాలు :

అభినవ భారతి — నాట్యశాస్త్ర వ్యాఖ్యానం. GOS (1956).

ధ్వన్యాలోకం — ఆనందవర్ధనుడు, పట్టాభిరామశాస్త్రి (1940)

లోచనం — అభినవులు ,, ,,

కావ్యాలంకార సంగ్రహం — భట్టుమూర్తి. సన్నిధానం సూర్యనారాయణశాస్త్రి. (అను) వావిళ్ళ (1969).

రమ్యాలోకం — రాయప్రోలు సుబ్బారావు (?)

తెలుగు గ్రంథాలు :

అనంతకృష్ణశర్మ, రాళ్ళపల్లి	'సారస్వతాలోకము' త్రివేణి ప్ర. (1954)
అప్పారావు, గురజాడ వెంకట	'వ్యాసచంద్రిక' అవసరాల సూర్యారావు (సం) విశాలాంధ్ర ప్రచురణ (1953, 32 ed)
—	'డిస్సెంటు పత్రం' (ప్రో. దక్షిణామూర్తి అను) విశాలాంధ్ర. ప్ర. (1968)
—	'మహాకవి డైరీలు' విశాలాంధ్ర ప్రచురణ (1961 ed)
—	'మాటామంతీ, అవీ-ఇవీ' ,, (1958)
—	'లేఖలు' ,, (1958)
అప్పారావు, పి. యస్. ఆర్.	'తెలుగు నాటక వికాసము' స్వీయ (1967)
అప్పారావు, బసవరాజు	'ఆంధ్ర కవిత్వ చరిత్ర' వావిళ్ళ (1932)
అప్పారావు. విస్సా	'వ్యాసావళి' స్వీయ (1956)
అమరేంద్ర (అను)	'శ్రీ అరవిందులు' (మనోజ్‌దాస్ Eng) సాహిత్య అకాడెమీ ప్రచురణ (1977).
ఆరుద్ర	'సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యం' 12 సం. Msco. (1965—68)
ఇనాక్, కొలకలూరి	'సాహిత్య వ్యాసాలు' CLS Pub (1968)
—	'తెలుగు వ్యాస పరిణామం' స్వీయ (1980)
ఉమాకాంతం, అక్కిరాజు	'నేటికాలపు కవిత్వం', వావిళ్ళ (1928)
కుటుంబరావు, కొడవటిగంటి	'సాహిత్య ప్రయోజనం' (వ్యాసావళి) విశాలాంధ్ర ప్రచురణ (1969).
కృష్ణారావు G. V.	'జేగంటలు'
—	'ప్లాటో ఆదర్శరాజ్యం' (Plato's Republic Tr) స్వీయ (1962).

—	'కావ్య జగత్తు' స్వీయ (1963)
—	'నవ్య తోరణము' త్రివేణి ప్రచురణ (1971)
కోటేశ్వరరావు, తుమ్మపూడి	'ఆముక్త మాల్యదా సౌందర్యము' స్వీయ (1971)
—	'కుమార భారతి' (స్వీయ ఉపోద్ఘాతం) (1981)
కోదండరామయ్య, తిమ్మావజ్ఝుల	'కాళాపూర్ణోదయ ప్రశంస' స్వీయ (1960)
— (సంపా)	'మనుచరిత్ర' APSA (1966)
—	'కవిరాజ శిఖామణి' స్వీయ (1966)
కోదండరామిరెడ్డి, మరుపూజ	'ప్రజాకవి వేమనయోగి' APSA (1975)
కృష్ణకుమారి, నాయని	'తెలుగు జానపద గేయ గాథలు' స్వీయ (1977)
—	'పరిశోధన' (వ్యాస సంకలనం) స్వీయ (1979)
కృష్ణమూర్తి, వే. శ్రీ. (సంపా)	'వ్యాస రచనల సూచి' APSA (1977)
గణపతిశాస్త్రి చర్ల	'సమగ్రాలంకార శాస్త్రం' స్వీయ (1972)
గోపాలకృష్ణయ్య, వడ్లమూడి	'జాను తెనుగు' స్వీయ (1972)
చంద్రశేఖరరెడ్డి, రాచపాళెం	'శిల్ప ప్రభావతి' స్వీయ (1980)
చిన్నయసూరి, పరవస్తు	'బాలవ్యాకరణం' వావిళ్ళ (1950)
జగన్మోహనరావు, మహీధర	'సాహిత్య జగత్తు' విశ్వసాహిత్యం. రాజమండ్రి (1984).
జోగారావు, ఎస్. వి.	'ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్ర' (1957)
తిరుమలరావు, సర్దేశాయి	'శివభారత దర్శనము' స్వీయ (1974)
—	'కన్యాశుల్క- నాటక కళ' స్వీయ (1979)
దేవకి M. K.	'తెలుగులో బాలగేయ సాహిత్యం' అము (1979)
దక్షిణామూర్తి, పి.	'పింగళి సూరన' (1892)
దక్షిణామూర్తి, పోరంకి	'కథానికా వాఙ్మయం' APSA (1975)

నరసింహం, కె. వి. ఆర్. 'ఆంధ్ర ప్రబంధము: అవతరణ వికాసములు' (1945).

— 'సాహిత్య దర్శనము' స్వీయ (1965)

— 'ఆధునికాంధ్ర కవితా సమీక్ష' స్వీయ (1981)

నరసింహారెడ్డి, పి. 'తెలుగు సామెతలు – సాంఘిక జీవితము' (1981).

దొణప్ప, టి. 'జానపద కళా సంపద' స్వీయ (1976)

నాగభూషణ శర్మ, మొదలి. 'తెలుగు నవలా వికాసము' స్వీయ (1971)

నాగయ్య, జి. 'తెలుగు కావ్యావతారికలు'

— 'దాక్షిణాత్య సాహిత్య సమీక్ష' సం. స్వీయ (1976).

నారాయణదాసు, ఆదిభట్ల 'నవరస తరంగిణి' కర్రా శ్యామలాదేవి, గుంటూరు ద్వితీయ ముద్రణ (1979)

నారాయణరావు, చిలుకూరి 'ఆంధ్రభాషా చరిత్రము' (2 Vols.) (1937)

నారాయణరావు, వెల్చేరు 'తెలుగులో కవితా విప్లవాల స్వరూపం', స్వీయ (1978).

నారాయణరెడ్డి, సింగిరెడ్డి **C. N. R.** 'ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము : సంప్రదాయములు – ప్రయోగములు', స్వీయ (1967).

— 'వ్యాసావళి'

పానకేశ్వరరావు, **A. V.** 'రసమంజరి' (సాహిత్య వ్యాస సంపుటి) స్వీయ (1978).

ప్రతాపరెడ్డి, సురవరం 'ఆంధ్రులు – సాంఘిక చరిత్ర' (1950)

ప్రభాకరశాస్త్రి, వేటూరి 'బాల భాష' (తేదీలేదు)

బంగారయ్య, నండూరి 'శాకుంతల విమర్శనము' (1952)

— 'నలుపు చేసిన నేరమేమిటి ?' (1966)

బంగోరె (సంపా)	'బ్రౌను లేఖలు' S. V. Univ. Pub. (1977)
బుచ్చిబాబు	'నన్నుమార్చిన పుస్తకం' (What is clasic ? by T. S. Eliot).
బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి, కాశీభట్ల	'వివేకచంద్రికా విమర్శనము' (1896).
బ్రహ్మానంద, హెచ్. ఎస్.	'వ్యంజన సూత్రము' స్వీయ (1981).
	'పాశ్చాత్య సాహిత్యోద్యమాలు, (unpub).
మాధవశర్మ, పాటిబండ	'ఛందః శిల్పము' (ఆంధ్ర మహాభారతము' స్వీయ (1966).
—	'తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ' APSA (1975).
మోహన్, జి. యస్.	'జానపద విజ్ఞాన వ్యాసావళి' (స్వీయ) (1980).
రంగాచార్యులు, వింజమూరి	'పింగళి సూరనార్యుడు' (1914).
రఘునాథశర్మ, శలాక	'ఆంధ్ర మహాభారత ధ్వని దర్శనము' స్వీయ (1979).
—	'వ్యాసభారత విరాటపర్వ ప్రతి శ్లోక వ్యాఖ్య' (అము)
రమణారెడ్డి, కె. వి.	'మహోదయం' విశాలాంధ్ర ప్ర. (1969).
— (ed)	'శ్రీశ్రీ సాహిత్యం' Vols 1–6, షష్ఠిపూర్తి సన్మాన సంఘ ప్రచురణ (1970).
రమాపతిరావు, అక్కిరాజు	'వీరేశలింగం పంతులు, సమగ్ర (సవిమర్శ) పరిశీలన' (1965).
రామకృష్ణ, మిరియాల	'శ్రీశ్రీ కవిత్వం: వస్తువు–సంవిధానం' స్వీయ (1981)
రామకృష్ణయ్య, కోరాడ	'కాళిదాసుని కళాప్రతిభలు' (1957 ed)
—	'ఆంధ్ర భారత కవితా విమర్శనము' (1929).
—	'దక్షిణదేశ భాషా సారస్వతములు : దేశి' (1968 ed)..

రామకృష్ణారావు, బూర్గుల	'సారస్వతవ్యాస ముక్తావళి' ASP (దుర్ముఖి).
రామచంద్రారెడ్డి, రాచమల్లు	'ఆధునిక చరిత్ర' విశాలాంధ్ర ప్ర. (1967).
— (సం)	'సంవేదన' (Vols. 1–6) (1969).
—	'సారస్వత వివేచన' విశాలాంధ్ర ప్ర. (1976).
రామమూర్తి, గిడుగు వెంకట	'నిజమైన సంప్రదాయము' (1914).
—	'సవరలు' దేశి బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్ ప్ర (1972).
రామచంద్రరావు, వెన్నేటి	'మను వసుచరిత్ర రచనా విమర్శ' (1879)
రామమోహనరావు, అద్దేపల్లి	'శ్రీశ్రీ కవితా ప్రస్థానం' స్వీయ (1968).
—	'విమర్శ వేదిక' స్వీయ (1979).
రామమూర్తి, గురజాడ	'కవి జీవితములు' (1893).
రామరాజు, బిరుదురాజు	'తెలుగు జానపదగేయ సాహిత్యము' స్వీయ (1958 & 78).
— & కృష్ణకుమారి నాయని (సం)	'జానపదగేయములు – సాంఘిక చరిత్ర' APSA (1975).
రామలింగారెడ్డి, కట్టమంచి	'కవిత్వతత్త్వ విచారము' (1914)
	— వాల్తేరు (1917)
,,	'వ్యాసమంజరి' వాల్తేరు (?)
రామానుజరావు, దేవులపల్లి	'సారస్వత నవనీతము' (1955).
—	'తెలుగుసీమలో సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనము' (1962).
రామారావు, చేకూరి & సంపత్కుమార, కోవెల	'వచన పద్యం – లక్షణచర్చ' (1978).
రామారావు, చేకూరి	'తెలుగు వాక్యం' APSA (1975).
రామారావు, ఎస్. వి.	'తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ' స్వీయ (1974).

రామిరెడ్డి, దువ్వూరి	'కవికోకిల గ్రంథావళి' సం. 4. (1967 ed).
లక్ష్మణరావు, కొమర్రాజు, వెంకట	'వ్యాసావళి' (1923).
లక్ష్మీకాంతం, పింగళి	'గౌతమ వ్యాసములు' (195?).
—	'సాహిత్య శిల్ప సమీక్ష' (1970 ed).
లక్ష్మీనరసింహారావు, పానుగంటి	'సాక్షి' (వ్యాసములు' (1954)
లక్ష్మీనారాయణరావు, భూపతి	'కావ్యదర్శనము' త్రివేణి ప్ర. (1959)
—	'భారతము – తిక్కన రచన' (1949).
లలితాదేవి జె.	'ఆధునికాంధ్ర కవిత్వ సమీక్ష' స్వీయ (1980)
లీలాజ్యోతి, బొడ్డపాటి (tr)	'ఉదాత్త సాహిత్య వ్యాసములు' (నరేంద్రునివి). బొ. కుటుంబరాయశర్మ (ed) (1966).
వామనరావు, దాసు	'ఇష్టాగోష్ఠి' Msco (1968).
వీరభద్రరావు, కొత్తపల్లి	'తెలుగు సాహిత్యముపై ఇంగ్లీషు ప్రభావము' స్వీయ (1960).
వీరేశలింగంపంతులు, కందుకూరి	'కవుల చరిత్ర' ( )
వెంకటనారాయణరావు, కల్లూరి	'ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్ర సంగ్రహము' (1928).
వెంకట రమణారెడ్డి, మిరియాల	'చంద్రగిరి దుర్గము : ఒక సహృదయ పరిశీలన' unpub (1979).
వెంకటరావు, నిడదవోలు & అప్పారావు పి. యస్. ఆర్.	'మానవల్లి కవి రచనలు' APSA (1972)
వెంకటసుబ్బయ్య, గొర్రెపాటి	'డాక్టర్ సి. ఆర్. రెడ్డి', దేశి ప్ర. (1972).
వెంకటేశ్వరరావు, నార్ల	'కదంబం' నవోదయ ప్ర (1976).
—	'సీతా జోస్యం' ,, (1979).
వెంకటేశ్వరరావు, ఆర్.	'సాహిత్య తత్వం' యుగసాహితీ ప్ర. (1980).
వేంకట కృష్ణయ్య తాటికొండ & ప్రభాకరరావు ముదివేడు	'బ్రహ్మీమయమూర్తి' (విశ్వనాథ సాహితీ దర్శనము) స్వీయ (1976).

వేంకటావధాని, దివాకర్ల	'సాహిత్య సోపానములు' ASP (1966, 1970).
—	'భాషాశాస్త్ర విమర్శ సూత్రములు' మాధవి. ప్ర. (1975).
శివప్రసాద్, ముదిగొండ	'మన పురాణ సంకేతములు' యువభారతి ప్ర. (1980).
శివరావు, చామర్తి	'విశ్వనాథ పురాణ వైర గ్రంథమాల—ప్రాగ్రూప దృక్పథము' (అము) (1979).
శ్రీనివాసరావు శ్రీరంగం	'గురజాడ' (వ్యాసాలు) విశాలాంధ్ర ప్ర.(1967).
—	'శ్రీశ్రీ సాహిత్యం' K. V. రమణారెడ్డి (సం)-
శ్రీరామమూర్తి, కోడూరి	'తెలుగు నవలా సాహిత్యంలో మనస్తత్వ విశ్లేషణ' స్వీ (1979).
శేషగిరిరావు, బుర్రా	'విమర్శా దర్శనము' (1915).
శేషేంద్ర శర్మ, గుంటూరు	'సాహిత్య కౌముది' (1963).
—	'నీరై పారిపోయింది' (1971).
—	'నాదేశం – నా ప్రజలు' (1975).
—	'కవిసేన మేనిఫెస్టో' (1977).
సంజీవమ్మ, పి.	'తెలుగు నవలలో సామాజిక చైతన్యం' (అము) (1981)
సంపత్కుమారాచార్య. కోవెల	'ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య విమర్శ ; సంప్రదాయరీతి' స్వీయ (1981).
సత్యనారాయణ, కంభంపాటి	'ఆంధ్రుల సంస్కృతి : చరిత్ర' (అను. రామమోహనరావు) హైదరాబాద్ బుక్ ట్రస్ట్ ప్ర. (1981).
సత్యనారాయణ, విశ్వనాథ	'హాహా, హూహూ' (1970 ed).
—	'విష్ణుశర్మ ఇంగ్లీషు చదువు' (1972 ed).

—	'అల్లసానివాని అల్లిక జిగి బిగి' (1962).
—	'ఒకడు నాచన సోమన్న' (1970).
—	'కావ్యానందము' 1972).
—	'శాకుంతలము యొక్క అభిజ్ఞానత' (1961).
—	'తరు నదులు' (1967).
సాంబశివరావు, గోపరాజు	'ఆంగ్ల సాహిత్య చరిత్ర', నవజీవన్ బుక్ లింక్స్ ప్రచురణ (1968).
సీతాపతి, జి. వి.	'తెలుగు ఛందో రీతులు' విశాలాపల్ల (1961).
సీతారామయ్య, కురుగంటి	'అలంకార తత్త్వవిచారము' (1915).
— & హనుమంతరావు, పిల్లలమర్రి	'నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీధులు' (1949).
సుందరం, ఆర్. వి. ఎస్	'జానపద సాహిత్య స్వరూపం' స్వీయ (1976).
సుదర్శనం, ఆర్. ఎస్	'సమాజము – సాహిత్యము' (1978).
—	'సాహిత్యంలో దృక్పథాలు' (1968).
సుప్రసన్నాచార్యులు, కోవెల (సం)	'స్వాతంత్ర్యోత్తర కాంచ తెలుగు కవిత' జనధర్మ (1969).
—	'సాహిత్య వివేచన' (1971).
సుబ్రహ్మణ్యం, జి. వి.	'వీరరసము' స్వీయ (1968).
—	'సారస్వత సౌరభవము' స్వీయ (1970).
— (సం)	'సమాలోచనం' APSA (1980).
సుబ్రహ్మణ్య అయ్యర్, పి.	'నన్నయ భట్టారకుడు' (1910).
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, శ్రీపాద	'అనుభవాలు - జ్ఞాపకాలు' Vol. 2 (1955-58).
సూరిశాస్త్రి, పురాణం	'విమర్శక పారిజాతము' (1926).

సోమయాజి, గంటజోగి — 'ఆంధ్ర భాషా వికాసము', త్రివేణి (1945).

హనుమంతరావు, కొఱూరి — 'సాహితీ జగత్తు', స్వీయ (1970).

ప్రత్యేక గ్రంథం

వెంకటావధాని, దివాకర్ల — 'విజ్ఞాన సర్వస్వము' సం. 6. 'విశ్వసాహితి' (1931).

ఇంకా

ప్రసిద్ధమైన వ్యాస సంపుటులు, పత్రికాగత వ్యాసాలు ఉన్నాయి. (స్థలాభావం వల్ల వాటిని ఇక్కడ ఈయటం లేదు.)

పీఠికలు, సమీక్షలు వగైరా...

అప్పలస్వామి, పురి పండా — 'పీఠిక' (వ్యాసం అంటే?) సారస్వత వ్యాసములు Vol. 2 (1969).

అప్పారావు, గురజాడ వెంకట — 'కన్యాశుల్కానికి' స్వీయ పీఠిక (1 ed. Eng) (1897) (2nd ed (1910).

— 'విజయనగరసామ్రాజ్య నవలా సమీక్ష' (1914).

అశ్వత్థ నారాయణ, సుందరం Rvs (సం) — 'రాళ్ళపల్లి పీఠికలు' బెంగుళూరు (1978).

ఆంధ్రకవితా విమర్శగ్రంథ మాలికా సంపాదకీయం — 'అలంకార తత్త్వ విచారం' (1915).

కోటీశ్వరరావు, తుమ్మపూడి — 'అనుశాసనిక పర్వ పీఠిక' (ఆంధ్ర మహాభారతము). APSA (1974).

— 'భూమిక' (బ్రహ్మమయమూర్తి) (1976).

— 'శిల్పభూమిక' (శిల్ప ప్రభావతి) (1980).

— 'చత్వారివాక్' (వ్యంజన సూత్రము) (1981).

—	'పద్మినీ భాస్కరము' (మోటూరి వెంకటరావు) పీఠిక (అము) (1982).
కృష్ణశాస్త్రి, దేవులపల్లి, వేంకట.	'శ్యామపర్ణి పీఠిక' (అనసూయగారి రచన) (1965/69).
దాశరధి	'ముందుమాట' (వేదనా శిఖరం-సమద్ రచన), (1980).
నారాయణరావు, చిలుకూరి	'ఆంధ్రుల పుట్టు పూర్వోత్తరాలు' (కోట వెంకటాచలం పంతులుగారిది) పీఠిక (1955).
—	'శివభారతము' (గడియారం వారి రచన) పీఠిక - అభిప్రాయము (1943).
జ్యేష్ఠ	'సాహిత్యంలో మార్క్సిజం - ఒక పరిశీలన' (G. V. సుబ్రహ్మణ్యంగారి ఉపన్యాస సమీక్ష) ఆంధ్రప్రభ. 13—12—81.
జోగారావు, ఎస్. వి.	'సారంగధర చరిత్ర' (ఆదిభట్ల కృతి) పీఠిక (1979).
తిరుమలరావు, సర్దేశాయి	'మోనా' (కవిత)పై 'అవలోకనం' (1978).
పి. ఆర్.	'అసుర సంధ్య' (R. S. సుదర్శనం) సమీక్ష భారతి జనవరి (1967).
రంగనాయకమ్మ, ముప్పాళ.	'విషవృక్షం' పీఠికలు (1973...)
రంగారావు, రావి	'ఏది మినీ కవిత ?', పాంప్లెట్ విమర్శ, (1-4-81).
రజనీకాంతారావు, బాలాంత్రపు	'విశ్వవీణ' (పీఠిక) (1964).
రమణారెడ్డి, K. V.	'ఉన్నవ రచనలు కొన్ని'కి రాసిన ఉపోద్ఘాతం; Society for Social change Pub. Tenali (1979).
రామచంద్రారెడ్డి, రాచమల్లు	'పరిచయము' (సాహిత్య ప్రయోజనం) (1969/80).

వ్యా సా లు

అనంతం	'శాస్త్ర సాహిత్యాలు పరస్పర విరోధులా!' భారతి. న. (1970).
అనంతకృష్ణశర్మ, రాళ్ళపల్లి	'కవిత' ఆం. ప. ఉ. సం (1980).
—	'రాయలనాటి రసికత' (సారస్వతోపన్యాసములు– సారస్వతా లోకంలో)
—	'నాచన సోముని నవీన గుణములు' (పై గ్రంథంలో).
—	'ఆంధ్ర వాఙ్మయమున నాచన సోమనాథుని కీయ దగిన స్థానము' (పై గ్రంథంలో).
అప్పారావు, విస్సా	'నాట్యకళ', వ్యాసావళి (లో) (1956) పు. 175-176.
అరుణాచలం, పి. వి.	'గణితము - ఆధునిక సమాజము' భారతి. సె. (1978).
అశ్వత్థనారాయణ, ఘ	'పుస్తక సమీక్ష', విమర్శ వేదిక (అభ్యుదయ) (1980).
ఆంజనేయులు, కుందుర్తి	'సమాజంలో మారుతున్న విలువలు' రచన యువభారతి వ్యాస సంకలనంలో) (1970).
ఆనందమూర్తి, వేటూరి	'నాటి కవిత - కృష్ణశాస్త్రి', స్రవంతి (1958).
అర్.	'కావ్యగుర్రం' (చే. రామారావుగారి విశ్లేషణపై విమర్శ) ప్రజాసాహితి ఆ. (1980).
ఆర్. కె. వి. యన్	'సంప్రదాయము – సాహిత్యము' సాధన–15, (1981).
ఇనాక్, కొలకలూరి	'గెంజిగాధ' (జపాన్ ఇతివృత్తంపై) భారతి. జు. (1971).
—	'తెలుగు సాహిత్య విమర్శ' APSA వ్యాస సం. (1980).

కాంతారావు, టి. యల్.	'కవిత్వం - సిద్ధాంత దృక్పథం'; ఆ. ప. ఉ. సం (1981).
కామేశ్వరరావు, శ్రీపాద	'కన్యాశుల్క నాటక విమర్శనము' భారతి. (1933)
కుటుంబరావు, కొడగంటి	'సాహిత్యం ఎందుకు ?' భారత. సె. (1937).
—	'చార్లీ చాప్లిన్ సినిమాకళ', అభ్యుదయమా (1948).
—	'అనువాద సాహిత్యం' అభ్యుదయ మార్చి (1959).
కృష్ణమూర్తి, రాంభట్ల	'మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శ' విమర్శవేదిక (1980).
కృష్ణకుమారి, నాయని	'అలంకారిక శాస్త్రరచన–గణాంకశాస్త్రము వివేచన' (1976).
కృష్ణశాస్త్రి, దేవులపల్లి	'పాతిక సంవత్సరాల తెలుగు కవిత్వము' భారతి జ. (1949).
కోటేశ్వరరావు, తుమ్మపూడి	'విశ్వనాథ విమర్శ సూత్రము' స్రవంతి (1971).
—	'రసము–లోకము' అక్షరార్చన(లో) (1972).
—	'కరుణాద్భుతము', S. V. U. O. J. (1972).
—	'పదవిద్య–అక్షరరమ్యత' భారతి పి. (1976)
—	'రసజ్ఞుడు' **SVUOJ** (1976).
రామారావు, చేకూరి	'బాపురెడ్డి గేయ నాటికలు' సమీక్ష భారతి. మే. (1972).
—	'ముందుకు పోయేముందు' (తెలుగు వాక్యం) పీఠిక **APSA** (1975).
—	(విశ్లేషణ) కొయ్యగుర్రం (కేశవరావు) (1980).
రెడ్డి, జి. యన్.	'సాహితీ సుధాలహరి' (సముద్రాల నాగయ్య) (1971).

—	'పీఠిక' (శిల్ప ప్రభావతి) (1980).
లక్ష్మీరంజనం, ఖండవల్లి	'Main Story of Lexiography' (Intro-duction to Maha Bharata (ed). O. U. Vol. 1. (1968).
వీరేశలింగం, ముదిగొండ	'సీమంతినీ కల్యాణం' (పెనుమళ్ళ సోమమంత్రి) సమీక్ష. భారతి. జ. 67.
వెంకటాచలం, కోట	'బ్రహ్మాండ పురాణ సృష్టి విజ్ఞానము' స్వీయపీఠిక (1949).
వేంకట శేషకవి, వంగీపురం	'శేషరామాయణం' (జానకీ పరిణయ కాండం) స్వీయ పీఠిక (ప్లవ).
శేషేంద్రశర్మ, గుంటూరు	'నీరై పారిపోయింది' (Turned into water and fled away Eng. Intro.).
—	'నిశాంతం' (R. S. సుదర్శనం) కిరాసిన
—	'కావ్యతత్త్వపు దీపిక' (పీఠిక) (1976).
—	'త్రిపురనేని మధుసూదనరావు గారికి రాసిన ఉత్తరం' (1980).
—	'A Kavisena circular' (A Review of Telugu to Kavita Viplavala Svarupam (Velchuru Narayana Rao) unpub (1980).
శ్రీనివాసరావు, శ్రీరంగం	'హలో పాఠకుడా!' (గజ్జెల మల్లారెడ్డి 'శంఖారావం' పీఠిక (1968).
—	'ఫిడేలు రాగాల డజన్' (Intro.) (1939).
—	'T.S. కవితాశిల్ప సమీక్ష' (శ్రీశ్రీ సాహిత్యంలో)
సత్యనారాయణ విశ్వనాథ	'నవ్యసాహిత్య పరిషత్ అధ్యక్షోపన్యాసం' భారతి ప. (1940).

—	'ఉపోద్ఘాతం' (గురజాడ రాఘవశర్మ, సం. జాతీయ గీతాలు) APSA (1973).
—	'సంపాదకీయం' జయంతి 1–1 (1958).
స్వామి శివశంకరస్వామి	'పీఠిక' చేకూరి చెన్నకృష్ణయ్య – ప్రకృతి ప్రబంధము) (1972).
సుప్రసన్నాచార్య, కోవెల	'సులోచనం' (సాహిత్య సమాలోచన పీఠిక) (1980).
సుబ్బారావు, రాయప్రోలు	'తృణకంకణ' పీఠిక (1912).
కోటేశ్వరరావు, తుమ్మపూడి	'విశ్వనాథ వ్యక్తిత్వం' నవభారతి పు. (1977).
—	'వేదము – వాదము' భావాతీత ధ్యానం(లో) (1977).
—	'సహృదయ తత్వం', విమర్శ వేదిక(లో) (1980).
—	'రష్యాసాహిత్య విమర్శ మార్గం—సంప్రదాయం' సాధన 15 (1981)a.
—	'జానపద కవిత – ప్రతీకాత్మకత, భాష – జానపదం'లో (1981).
—	'కల్పవృక్షము' సాధన. న. (1981)b.
కోదండరామయ్య, తిమ్మావజ్ఝల	'ఇరుగు పొరుగు సాహిత్య ప్రక్రియలు' (కన్నడము, మలయాళము) SVUOJ. (1970).
కోదండరామిరెడ్డి, మరుపూరి	'సాహిత్య విమర్శ', భారతి పూర్ణోత్సవ సంచిక జ. (1974).
గోపాలరావు, ఆమంచర్ల	'Motif భావనాకుందమే' భా. జూ (1959).
గోపి, ఎన్.	'వేమన పద్యాల పరిష్కరణ, బ్రౌన్ నేపథ్య కృషి' భారతి. సె. (1980).

గోరాశాస్త్రి	'మారుతున్న విలువలు – రచయిత బాధ్యత రచనలో (1970).
గౌతమరావు, జువ్వాడి	'విశ్వనాథవారి నవలలు – వాని వైశిష్ట్యము' స్రవంతి (1959).
చంద్రశేఖర్, సాతవల్లి	'విమర్శ రాళ్ళపల్లి వారి దృక్పథం' తెలుగు సాంస్కృతిక సమాఖ్య ప్ర.న్యూఢిల్లీ Souvenir (1981).
చంద్రశేఖర్ రెడ్డి, రాచపాళెం	'సినిమా కవిత్వం' స్రవంతి (1972).
చినసీతారామస్వామి, వజ్ఝల	'ఆంధ్రభాష' గ్రం. సర్వ. II–1 (1917).
జయరాం, సోదూ	'చార్లీచాప్లిన్ ఆత్మకథ' సంవేదన జు. (1969)
జానకిరాం, అచంట	'అర్ధశతాబ్దపు ఆంధ్రసాహితి', సాహితీ సమితి వ్యాసావళి (తిరుపతి) (1968).
జోగారావు ఎస్. వి.	'సాహిత్య ప్రతిపత్తి' భారతి. అ. (1970).
—	'విమర్శ గ్రంథములు—వ్యాససంపుటులు' మహతి (లో) (1972).
తిరుమలరావు, సర్దేశాయి	'చేమకూరు వేంకటకవి సారంగధర చరిత్ర'– Greek Tragedy' (నవభారతిలో 1976).
—	'కృష్ణశాస్త్రి రొమాంటిసిజం – కన్యాశుల్కం, క్లాసిసిజం', భారతి ఫి. (1980).
—	'శాస్త్రకళలలో సృజనాత్మక స్వవిమర్శ—పోపర్ భావములు', భారతి. జు. (1980).
దేశపతిరావు	'విమర్శకులు – విమర్శనము' జయంతి 1-4 (1959).
నరసింహమూర్తి, U. A	'కవిత్వంలో అనుసరణ', భారతి. ఫి. (1975).

నరసింహశర్మ, అయల సోమయాజుల	'కన్యాశుల్కంలో రసము బీభత్సవే తెలుగుతల్లి' ఏ. (1945).
నరసింహశాస్త్రి, నోరి	'ఆముక్తమాల్యద - కర్తృత్వ నిర్ణయము' భారతి. జూ. (1970).
నరసింహాచారి, యన్. టి	'సాహిత్యంలో అసౌందర్యం', సాహిత్య సమితి వ్యాసావళిలో (1968).
నరసింహారావు, BVL	'ఆంధ్రాంగ్ల నవలలు – తారతమ్య పరిశీలన', భారతి మే/జూన్ (1955).
నరసింహారావు VVL	'తెలుగు విమర్శ సాహిత్యపు తీరుతెన్నులు' ఆ. ప. ఉ. సం. (1980).
నళినీమోహనరావు, మహీధర	'పండితరాయల పెసిమిజం' భారతి. మే (1972).
నాగేశ్వరరావు, గుత్తికొండ	'శైలీ శాస్త్రం', సాహిత్య సమితి వ్యాసావళి (1971).
—	'ఆధునిక కవిత్వం – నిత్య జీవితం', సాహిత్య సమితి వ్యాసావళి (1968).
నారాయణరావు, కాళోజీ	'జీవితం - సాహిత్యం'. రచన (లో) (1970).
నారాయణరెడ్డి, సి.	'అమలిన శృంగార తత్త్వము', ఆ. ప. ఉ. సం. (1963).
నారాయణాచార్య, పుట్టపర్తి	'అంధకారంలో సూర్యోదయం' విమర్శ వేదిక (1980).
నారాయణరావు, వెల్చేరు	'తెలుగు పరిశోధనల తీరుతెన్నులు' విమర్శ వేదిక (1980).
నిఖిలేశ్వర్	'ప్రపంచ సాహిత్యంలో యువతరం తిరుగుబాటు' భారతి. జ. (1969).
నిష్పాణి ఆర్. ఆర్.	'అనంతపురం జిల్లాలోని దేవాలయములు' అనంతపుర మండల చరిత్ర'లో (1976).

పిచ్చయ్యశాస్త్రి, దీపాల	'వచన కంబ రామాయణ పరామర్శ' నెల్లూరు (1981).
పురుషోత్తం, బొడ్డుపల్లి	'యాభై ఏండ్ల తెలుగు పరిశోధన' ఆ. ప. ఉ. సం (1981).
ప్రకాశం, వెన్నెలకంటి	'కావ్య భాష : ప్రాముఖ్యతా సంప్రదాయం' భారతి మే. (1978).
ప్రభాకరరావు, ముదివేడు	'విశ్వనాథ రామ కథాభాష్యకారిత్వము' SVUOJ (1973).
—	'చెహోవ్ కథా శిల్పం' నవభారతి (1979).
ప్రభాకరశాస్త్రి, వేటూరి	'వినోద విమర్శలు' ఆ. సా. ప. ప. (1940).
బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి, కాశీభట్ల	'పాత్రౌచిత్య విచారము' ఆ. ప. ఉ. సం (1976).
బ్రహ్మానంద, హెచ్. ఎస్	'వాక్కు - భాష' ఆ. ప. ఉ. సం. (1980).
—	'ఆలంకారికుల వాక్ తత్త్వదర్శనం' ఆ. ఉ. సం. (1981).
—	'పొడుపు కథల్లో అంతర్నిర్మాణము', 'భాష - జానపదం'లో (1981) (b).
—	'భావ గణం - సాహిత్య దృష్టి' ముద్రణలో సాధన (1981) (c).
—	'భాషావ్యవహార వివేచన', స్రవంతి. డి. (1981) (d).
—	'తెలుగు వార్తాపత్రికల్లో సంస్కృతాంశం' తెలుగు సాంస్కృతిక సమాఖ్య (న్యూఢిల్లీ) (1981) (E)
—	'అభినవగుప్తుడు - ప్లాటినస్' ముద్రణలో ఆ. ప. ఉ. సం. (1982).
భక్తవత్సలరెడ్డి, ఎన్.	'కాల్పనిక ప్రస్థానావిర్భావం - కుమారన్ ఆశాన్' భారతి. మే. (1978).

మండేశ్వరరావు, వడలి — 'బహుముఖ శిల్పి - విశ్వనాథ', మేఖల (విశ్వనాథ స్మారక సంచిక) (1977).

— 'సాహిత్యంలో ఆధునికత' భారతి. జు. (1978).

మల్లయ్యశాస్త్రి, బంకుపల్లి — 'అభిధ - లక్షణ - వ్యంజన' తెలుగు Vol. 1. 1919. సారస్వత వ్యాసములు (పురిపండా అప్పలస్వామి సం.)లో (1939).

మల్లిక్ — 'రూపం - వస్తువు', విమర్శ వేదిక (1980).

మస్తాన్‌రెడ్డి, చేరెడ్డి — 'శైలి - పాశ్చాత్య పండితాభిప్రాయ పరామర్శ' భారతి. మే. (1980).

మాధవశర్మ, పాటిబండ — 'కవిత్వము' (భారతి 1934), సారస్వత వ్యాసములు, (జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం సం) (1969).

మారుతీరావు, గొల్లపూడి — 'మారుతున్న విలువలు - నాటకం', రచనలో (1970).

మురళీధర్ — 'కమ్యూనిస్టు రష్యాలో సాహిత్య ప్రతిభటన' భారతి. జు. (1978).

మోహన్, జి. యస్. — 'కథన ఘటకములు', జానపద విజ్ఞాన వ్యాసావళిలో (1981).

రంగనాథాచార్యులు, కె. కె. — 'ఆధునిక సాహిత్య విమర్శలో భావవాద పలాయనవాదాలు' వా. వి. సం. (1980).

రంగారావు, మాదిరాజు — 'నవల - ఒక పరిశీలనం' భారతి. సె. (1978).

— a) మహాప్రస్థానం - ప్రేరక శక్తులు (P. I).
b) మానవతావాదం - చివరకు మిగిలేది (P. II).
c) అల్పజీవి పాత్ర విశ్లేషణం (P. II)
'విమర్శిని'లో (1976, 77).

రమణారెడ్డి, కె. వి. — 'తెలుగు కవితలో కొత్త తెన్నులు' (రాయప్రోలు నుండి దేవులపల్లి వరకు) జయంతి 1-1 (1958).

—	'కాడ్వెల్ : పానకంలో పుడకలు', సంవేదన, అ. (1968).
—	'అక్షర జగత్తు', ఆంధ్రప్రభలో (serial essays) (1981).
రాఘవన్. కె. వి. ఎన్.	'మాలపల్లి - ఐతిహాసికత' ఆ. ప. ఉ. సం. (1981).
రాఘవాచార్య, కె. వి	'కవి సమయములు - క్రొత్త ప్రయోగములు' భారతి. ఏ. (1978).
రామకృష్ణారావు, అడపా	'వర్తమాన సాహిత్య విమర్శ : పరికరాలు – ప్రమాణాలు' అక్షరార్చనలో (1972).
—	'మలేషియా పర్యటన' (యాత్రా వ్యాసాలు) (ఆంధ్రప్రభలో ప్రచురితం) (1981).
రామకోటిశాస్త్రి, కేతవరపు	'విమర్శకులు - విమర్శనము' జయంతి. డి. (1958). ఫి. మా. ఏ. (1959).
—	'విలువలు మారిన సాహిత్యం', రచన. లో (1970).
—	'కాడ్వెల్ కవితా తత్త్వము' జనధర్మలో ధారా వాహికంగా ప్రసారితం (1969–70).
—	'కవిత్వమున అర్థస్ఫురణ' భారతి సె. (1970).
రామకోటిశాస్త్రి, కేతవరపు	a) భ్రమరవాసిని (Keynote) b) భావ కవిత్వ విచారము I c) అభ్యుదయ కవిత్వ విచారము d) ఏకవీర **Paradise Lost and Regained** విమర్శిని II లో (1977).
—	'కావ్యము యొక్క సాపేక్ష సిద్ధాంతం' భారతి, న. (1979).

రామచంద్రయ్య, పణతుల — 'తెలుగు నవలలో అసమర్థ నాయకుడు' సాహిత్య సమితి వ్యాసావళిలో (1968).

రామచంద్రశాస్త్రి, మారేపల్లి — 'గ్రంథ రచన', గ్రం. సర్వ I - II (1916). పురిపండా అప్పలసామి (సం) (1969).

రాధాకృష్ణ, బూదరాజు — 'విమర్శ కావ్యాలు', విమర్శ వేదిక (1980).

రామమోహనరావు, అద్దేపల్లి — 'తిక్కన పాత్ర సృష్టి – మనస్తత్వ దృష్టి' జాగృతి దీపావళి సంచిక (1978).

— 'మినీ కవిత - శిల్ప స్పృహ', మినీ కవిత (లో). (1980).

— 'అనంత సౌందర్యాన్వేషి బుచ్చిబాబు' ఆంధ్రప్రభ సారస్వతానుబంధం (1970).

రామలింగేశ్వరరావు S. V. V. — 'వర్డ్సుకర్తు – పాశ్చాత్యవీధుల విహరించు ప్రాచ్య విహంగము' సాహితీవాల్లభ్యం(లో).

రామసుబ్బారెడ్డి, N. C. — 'సామాన్య పాఠకుడూ—సాహిత్య విమర్శ' విమర్శ వేదికలో (1980).

రామారావు, చేకూరి — 'వ్యాకరణ శ్లేష', సంవేదన. ఏ. (1969).

— 'మారుతున్న విలువలు—భాషా సమస్య', రచనలో (1970).

— 'భాషాశాస్త్రంలో పరివర్తన సిద్ధాంతం' (శారదా మంజీరం)లో (1970).

— 'తెలుగు సాహిత్య విమర్శలో ఆధునిక ధోరణులు' కె. కె. రంగనాథాచార్య (సం) 'తెలుగు సాహిత్య వికాసం' (1900–1947) లో (1979).

— 'వచన పద్యంలో వ్యాకరణం' భారతి పి.(1980).

—	'తెలుగులో (భాషా) శాస్త్ర పరిభాష' (లక్షణాలు, వాదాలు, మార్గాలు, వ్యూహాలు), తెలుగు సారస్వత సమాఖ్య సంచిక (న్యూఢిల్లీ)లో (1981).
రామారావు, T.	'పాశ్చాత్య నవలలు—భారతీయ ఆధ్యాత్మిక భావాలు' (from Triveni) భారతి. మా. (1952).
రామిరెడ్డి, దుప్పూరి	'కవిత్వ తత్త్వము' గ్రం. సర్వ II. 5 (1921). పురిపండా అప్పలస్వామి (సం) (1969).
—	'కావ్యము—నీతి' ఆం. ప. ఉ. సం. (1975).
రావు. ఎస్. వి. ఎస్.	'అరిస్టాటిల్ నాటక సిద్ధాంతంపై బెర్టోల్డ్‌బ్రెక్ట్ తిరుగుబాటు', సంవేదన. అ. (1968).
రెడ్డి, జి. యన్.	'భాషాలలో భావాలతీరు' సాహిత్య సమితి వ్యాసావళిలో (1968).
లక్ష్మీనారాయణ, గంగిశెట్టి	'సాహిత్య విమర్శ : శాస్త్రస్థాయి', విమర్శ విశేష సంచికలో (1980).
లక్ష్మీనారాయణశర్మ, కుంటముక్కల	'శైలీశాస్త్రం — ఎంకి', తెలుగు (1977).
—	'జానపదగేయం—వ్యవస్థ' భారతి. జూ. (1978).
లక్ష్మీరంజనం, ఖండవల్లి	a) తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ b) ఆధునిక కవిత్వము—పాశ్చాత్య విజ్ఞానము c) భావకవిత్వం (వ్యాసావళిలో) (1970).
లీలా మోహనరావు, కొడవంటి	'సాహిత్యంలో సింబాలిజం' భారతి. మే. (1972).
—	'నేటి కవితకు ప్రేరణ' ఆ. ప. ఉ. సం. (1978).
వీరభద్రరావు, కొత్తపల్లి	'కొత్తపాతల మేలు కలయిక', చైతన్య లహరి (యువభారతి ప్ర.)లో (1972).

వీరభద్రుడు, తడికెళ్ళ	'ఆంధ్ర విషాద నాటకము' ఆ. ప. ఉ. సం. (19:7) G. V. సుబ్రహ్మణ్యం (సం)(1969)లో
వెంకటరమణయ్య, బులుసు	'అలంకార శాస్త్రము' ఆ. సా. ప. ప. (1931) G. V. సుబ్రహ్మణ్యం (సం) (1969) లో
వెంకటరాయశాస్త్రి, వేదం	'ఆంధ్ర గ్రంథ విమర్శన ప్రకారలేశనము' భారతి. జూ. (1930).
	(incl. in : G. V. సుబ్రహ్మణ్యం (above).
	'గ్రామ్యాదేశ నిరసనము' (1912).
వెంకటరంగయ్య, మామిడిపూడి	'విలువలు – నాడునేడు', రచన (లో) (1970).
వెంకటరామనరసింహం, కాకర్ల	'రసము—కెథార్సిస్' అక్షరార్చన(లో) (1972).
వెంకయ్య, దోనెపూడి	'విప్లవ కవుల కవితా వస్తువు—ఒక విమర్శ' భారతి. ఫి. (1974).
వేంకటశివరావు, దిగవల్లి	'ఇంగ్లీషు చదువుల చరిత్ర', కృష్ణాపత్రిక(1941).
వెంకటసుబ్బయ్య, గొర్రెపాటి	'నాదృష్టిలో 'కవిగాచలం', తెలుగు స్వతంత్ర 28 Dec. (1956).
వెంకటసుబ్బయ్య, వల్లంపాటి	'ఆధునిక సాహిత్య విమర్శ పద్ధతులు' వి. వి. సం. (1980).
వెంకటేశ్వరరావు, ఆర్.	'తెలుగు సాహిత్యం—ఆధునిక ధోరణులు' వి. వి. సం. (1980).
వెంకటేశ్వరరావు, నార్ల	'అజ్ఞేయతావాదంలోంచి నాస్తికవాదంలోకి' నందిని ఏ. (1981).
వెంకటేశ్వరరావు, త్రిపురనేని	'250 ఏళ్ళనాటి పారిస్ వేమన' ఆంధ్రప్రభలో Dec. 27 (1981).

వేంకటరాయ సాంఖ్యాయన శర్మ, ఆచంట	'ఆంధ్ర కవితా కళ–శదితర మనోజ్ఞకళ' గ్రం. స. అ. (1924).
	పురిపండా అప్పలస్వామి (సం.)(1969).
వేంకటావధాని, దివాకర్ల	'కావ్యస్వరూపము' జయంతి. 1–1 (1958).
శివప్రసాద్, ముదిగొండ	'సమీక్షలు–చర్చలు–వాదోపవాదాలు' మహతిలో (1972).
శ్రీనివాసాచార్యులు, బొమ్మకంటి	'సాహిత్యంలో విలువలు', సాహిత్య సమితి వ్యాసావళిలో (1968).
—	'వ్యాకరణశ్లేష – కొన్ని సందేహాలు', సంవేదన జులై (1969).
శ్రీరామమూర్తి కోడూరి	'మూడు దశాబ్దాల తెలుగు సాహిత్యంలో స్వీయ చరిత్ర' బా. డి. (1978).
—	'కథకుడుగా బుచ్చిబాబు' ఆ.ప.ఉ. సం. (1981).
శ్రీనివాసరావు శ్రీరంగం	'ఆంధ్రదేశంలో సాహిత్య సంఘాలు' కిన్నెర ఆగస్టు (1949).
—	'సంక్షుబ్ధ సౌందర్యం' శ్రీశ్రీ సాహిత్యం సం. 2 (1970).
—	'నేనూ – ఈ పాతికేళ్ళ సాహిత్యం' మహతిలో (1972).
శేషగిరిరావు, కొండిపర్తి	'రస జగత్తులో సామాన్యుడూ, సమీక్షకుడూ' భారతి మే. (1969).
—	'చూడటం – చదవటం' భారతి. జూన్ (1972).
శేషగిరిరావు, బుర్రా	'గ్రంథవిమర్శనము–ఆంధ్రభారతి' ఆ. (1912).

శేషేంద్రశర్మ & ఇందిరాధన్ రాజ్‌గిర్	'మేఘదూతకు రామాయణంతో ఉన్న సంబంధం' అక్షరార్చనలో (1972).
సంజీవ్ దేవ్, తుమ్మపూడి	'మారుతున్న విలువలు – రచయిత బాధ్యత' రచన (లో) 1970.
—	'లలిత కళలు' మహతి(లో) (1972)
సంజీవమ్మ, పి.	'సాహిత్య విమర్శ : మార్క్సిస్టు దృక్పథం', వి. వి. సం. లో (1980).
సంపత్కుమార, కోవెల	'మారుతున్న సాహిత్యం - విమర్శ' రచనలో (1970).
—	'విమర్శ : ప్రమాణాలు : ప్రయోగాలు', మహతి లో (1972).
సత్యనారాయణ, విశ్వనాథ	'కృత్యాద్య వ్యవస్థ' ప్రతిభ 1-3 (1936).
—	'లిరికల్ పొయెట్రీ' భారతి, అ. (1939).
—	'నేనూ నా సాహిత్య రచనలు' మహతిలో (1972).
సాంధ్యశ్రీ	'సంప్రదాయం ప్రగతి వ్యతిరేకమా ?' భారతి ఫి. (1978).
సాంబశివరావు, గాలి	'శైలి', 'భాష - జానపదం'లో (1981).
సింగరాచార్య, బి. వి.	'డాక్టర్ కారల్ యూంగ్ : మానసిక శాస్త్రంలో ఆధునిక పరిణామాలు' భారతి. న. (1955).
సి. వి.	a) 'బూతు కవితా చరిత్ర' b) 'సక్రియ లిస్టు కవిత' c) ధ్వని కమ్యూనిజాన్ని ధ్వనిస్తేనే ధ్వని etc. 'శ్రీశ్రీ ఖడ్గ సృష్టి పరామర్శ' (1974).
సీతాపతి, గిడుగు	'తెలుగు నుడికారము' సాహిత్యోపన్యాసములు'లో (APSA) (1962).

—	'షేక్స్పియర్ రచనలు – సవిమర్శక ప్రశంస' 2nd ed (1972).
సుదర్శనం, ఆర్. ఎస్	'సాహిత్యంలో సృజన', అనంతపుర మండల చరిత్ర'లో (1976).
—	'తెలుగు సాహిత్యంలో అస్తిత్వవాదం', నవ భారతిలో (1977).
—	'సాహిత్యంలో సామాజిక స్పృహ', జాగృతి (1978).
సుప్రసన్నాచార్య, కోవెల	'సాహిత్యము - జాతీయకరణ' రచనలో (1970).
—	'నవ్య కవిత్వారంభము' (P. I), వేయి పడగలు ఆధ్యాత్మ భావ భూమిక (P. II) 'విమర్శిని' (1976, 77).
సుబ్బారావు, చిట్టిప్రోలు	'పరిశోధకుడి మనవి', భారతి. జూ. (1980).
సుబ్బారావు, చిరుమామిళ్ళ	'న్యూ క్రిటిసిజమ్' సాహిత్య సమితి వ్యాసావళిలో (1968).
—	'కవిత్వంలో అనిర్వచనీయత' అదే గ్రంథావళిలో (1967).
స్ఫూర్తిశ్రీ	'సూక్తులలో విమర్శ' స్రవంతి (1959).
సుబ్బారావు, రాయప్రోలు	'ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యము' గ్రం. స. 1–III (1916) పురిపండా అప్పలస్వామి (సం) (1969).
—	'కళాకవిత్వములు' ఆంధ్ర భారతి (1905).
సుబ్రహ్మణ్యం, G. V.	'మారుతున్న విలువలు – విమర్శ' రచనలో (1970).
—	'తెలుగు విమర్శ', మహతిలో (1972).

— 'శ్రీశ్రీ కవితలో పురాణ ప్రతీకలు' విమర్శిని PI (1976).

సోమసుందర్, ఆ. 'సామాజిక వాద కథన శిల్పి – చాసో' అవగాహన –4 (1981).

— 'కవిత్వం – అనుభవ స్మృతి తరంగం'. ఆ. ప. ఉ. సం. (1981).

హనుమంతరావు, కాటూరి 'కవిత్వంలో అస్పష్టత', భారతి. ఆ. (1970).

హనుమంతరావు, పిల్లలమర్రి వేంకట 'విమర్శకుడు – కళోపాసకుడు' భారతి ఏ. (1940).

ENGLISH WORKS / ESSAYS.

Aurobindo	'The Foundations of Indian Culture' (1953).
—	'The future poetry' (1953).
Aber Crombic	'Principles of literary criticism'(1932).
Abrams M. H.	'The Mirror and Lamp', 'Romantic Theory and Critical Tradition' OUP London (1953. 76 ed.).
—	'English Romantic Poets', 'Modern Essays in Criticism' OUP (1870).
Aristotle	'On the art of Poetry' Tr. Ingarm Bywatas Oxford, (1954).
—	'Poetics', S. H. Butcher's Tr. London (1907).
Alan H. Gilbert	'Literary Criticism' Plato to Dryden Wayl State Univ. Press. Detroit (1962 ed.).
Arnold Mathew	'Essays in Criticism' (1st and 2nd series) London (1905).
Arvon, Henri	'Marxist Aesthetics', Cornel UP (1973).
Atkins JWH	a) Literary Criticism in Antiquity (1934). b) English Literary Criticism (the Medianel Phase (1943). c) English Literary Criticism – the Renainance (1947).

d) English literary criticism-the 17th and 18th centuries (1951)

Banerjea, Sir. Surendra Nath — 'A Nation in making' (1925).

Barabash, Yuri — 'Aesthetics and Poetics', Progress Pub. Moscow (1977).

Barfield, Owen — 'Poetic Diction' Faber & Faber, London (1927 repr. 1951).

Barthes, Roland — 'Elements of Semiology' Cape Edition London (1967)

Barthes, Roland — 'Style and Its Image' in Chatman (ed) (1971) PP 3-15.

Bexandale, Lee (ed) — 'Radical Perspectives in the Arts' Penjuin Books (1972).

Boyle J. A. — 'Telugu Balled Poetry' in the Indian Antiquary. Vol III (1874).

Bowra. C. M. — 'Creative Experiment' (?)

—— 'The Heritage of Symbolism' (1967).

Brahmananda H. S. — 'The Divinity of vak', in pub. Triveni (1981).

—— 'Western Influence on Telugu Literature' in Dravidian Encyclopaedia (pp 1-26) (Pub. 1982)

Brect, Berthold — Q.from Darko Suvin The Mirror and the Dynamo', Radical perspectives in the Arts' Lee Baxandal Ed (1972).

Cald well, Robert Bishop — 'A Comparative Grammar of the Dravidian, or the South Indian Family of languages'. Univ of Madras (1963 ed).

Cand well, Christopher — 'Illusion and Reality', A study of the sources of poetry 'New york (1970).

Chapman John Jay — 'Lucian Plato and greek Movak' (1931).

Chatman, Seymour — 'Literary Style-a Symporium' OUP (1971).

Coleridge ST — 'Biographia Literia '2 vols. J. Shaw Cron (ed) London OUP (1969 ed).

Coomara Swamy, Ananda K — 'Rajput painting' (1956) repr. Hackey Art Books. N. Y (1975).

—— 'The Dance of Shiva' (1918) repr. Sagar Publications (1956).

—— 'The Christian and Oriental Philosophy of Art' (1972).

Crane R. S. 'The language of criticism and the structure of poetry' Univ. of Toranto press (1953).

Daiches, David 'Critical Approaches to Literature' Ind. Ed (1967).

Darko, Suvin 'The Mirror and the Dynamo' in Lee Ber and all (ed) of above.

Desh pande B & S. A Dange in 'Martism on Vedanta', People publishing House (1976).

Dowall Me 'A Biological Introduction to psychology. (?).

Eliot, T. S. 'On Poetry and Poets', Faber and Faber London (1957).

—— 'Selected Essays', Fabev and Fabev (1951)

'What is a classic ?' (1944) Faber & Faber (1945).

—— 'The use of Poetry and the use of criticism', Studies in the reration of criticism to poetry in England.

—— Cambridge-Man. Harund UP (1933).

Emerson, R. W 'The poet' incl. in 'Emersson's Essays' London (1906).

Empson, William 'Seven types of Ambiguity' (1930) Chatto and Williams repr. London. (1963).

Fast, Howard 'Literature and Reality' International Publishers Co. Inc. Ny (1950) Indian Ed (1955 ed).

Fowler, Roger. 'Linguistics and the Novel', New Accent, Mathoun & Co, London (1978).

— (ed) 'A Dictionary of Modern Critical Terms'. ed (1971).

Foss, Martim 'Symbol and Metaphor in Human Experience', princetor (1949).

Fox Ralph — 'The Novel and the People', Foreign Language publishing House, Moscow (1956),

Fyre, N. — 'Anatomy of criticism' (1951).

Gaurgin — 'Great painters and Great paintings Q in. T. K. Rao (1970).

Groli Raniero A. — 'Aesthetic Experience According to Abhinava Gupta' Chowkhamba Sanskrit Series, Varanasi (1968).

Gorky Maxim — 'On Literature' Moscow (?).

Grubbe, G. M. A — 'Plato's Thought' CQ. in. C. N. R. (1967).'

Hamilton E & Cairus H (ed) — 'The Collectd Dialogues of plato' Princeton Univ Press. Chicago (1961, 73 edl)

Hutchins Robert Maynard etal (ed) — 'Aristotle' ch. Poetics, incl. in Britannica Great Books. Vol. 9. (1952).

Hawkes, Tevence — 'Structuralism and Semioties', New Accents, Mathenn & Co. L.td. London (1977)

Hudson, W. H. — a) 'An Introduction to study of Literature (1922) (1970 ed).

—— b) 'An outline of English Literature' (1912). B. I, Pub. ed(1966).

Inge. W. R. — 'The Philosophy of Plotimus'. London Longmans & Sween Co. LH (1923)

Jaffe Anicla — 'The Myth of Meaning' (in the works of C. G. Jung. 'Tr. R. FC. Hull Horder & Stoughton (1970).

Jakobson, loman — 'Linguistics and poetics' in Thomas (ed) 'Style in Language, M. I. T. Press (1960).

Juri Tynianov & Roman Jakobson — 'Problems in the study of language and Literature' in 'The Structuralist from Marx to Levi Strauss, Richard and Farnade De Peorge, Ny (1972).

Jung, Carl G. 'Psychological Reflections', An Anthology of the writings of C. G. Jung Routledge & Keyan Paul London (1945)

—— 'Psychological Types', Rantledge & Keyan Paul, London (1953).

Jung. Carl G. 'Two Modes of Artistic creation in the Modern Man in search of a soul', Routledge & Kejan Paul London (1933).

Keshab Chandrasen 'Lectures in India' K. V. Rao Q. in (1960).

Krishna Chaitanya 'Sanskrit Poetics', Asia Publishing House Bombay (1965).

Krishna Moorthy K. 'Essays in Sanskrit Criticism', Karnatak University Dharwar (1964).

—— 'Indian Theory of Dhvani and Its parallels in western Literary Criticism' P. O' XIII (1851).

—— 'Indian poetics and T. S. Eliot's Three voices of poetry'. HYJMU XV-1 (1954).

Krishna Rao. G. V. 'Studies in Kala Purnodayam' (Literature and Its values in life with special reference to Kala Purnodayam') Sahiti kendram, Tenali (1956).

Krishna Rayan 'Suggestion and statement in poetry London (1972).

Khrap Chenko, M. 'The writer's Individuality and the development of Literature' progress publishers, Moscow (1977).

Kulm, Thomas, S. 'The Structure of Scientific Revolutions Chicago univ. Press (1970).

Kuppu Swami Sastri S. 'High ways and By ways of Literary Criticism in Sanskrit', Kuppu Swami Sastri Research Institute, Madras (1945).

Leslan, Charlotte & Wolf 'African poems and Love Songs' New York (1970).

Lord Albert B. 'The Singer of Tales', Harward univi press New York (1973).

Lowes, John Livingston 'Convention and Revolt in Poetry' London (1930).

Lucas. F. L. 'Style', Cassel (1955).

Lunacharsky 'On Literature and Arts', Progress Pub- 1965 (1973).

Mangamma. J. 'Book Printing in India', Bangore books (1975).

Machelsh 'Literature and Experience' (?).

Macdonell 'History of Sanskrit literature'

Masson J. L. & Patwaradhan M. V. 'Saontarasa and Abhinava Gupta's Philosophy of Aerthetics'. Poona B. O. R. I. (1969).

Morley, Henry 'Preface to English works' (1864).

Murry, Middleton 'The problem of Style' London (1950)

Myre 'Poetic Diction' Q. in K. S (1981).

O' Malley L. S. S. 'Modern India and the west' O. U. P. (1941)

Osborne . H. 'Aesthetics and Criticism' Q in T.K. Rao (1971)

Osmond T. S. 'Study of Metre' Q in PMS (1966).

Pater, Sir Walter 'Renaissence' (1873)

Pandey, K. C 'Abhinava Gupta', Chowkhamba Sanskrit Series', Varanasi (1963).

—— 'Comparative Aesthetics', Vol. 1 Chowkhamba Series (1959).

—— 'Western Aesthetics' Chowkhamba Series (1972).

Plato a) Symposium b) Phadras etc. in Hamilton & Cairm (ed) of. above.

Plekhanov G. V. 'Arts and Society life', London (1953)

Pound. Ezra 'Literary Essays' (1954).

Raleigh, Walter 'Shakespeare' (1965).

Ramaswami Carelly Venkata 'Biographical Sketches of Dekkan poets: (1829, 1888)

Read, Herbert 'Existentialism, Marxism & Anarchism' (1947).
—— 'Surrealism' New York (1971 ed)
—— 'The limitations of a Scientific Philosophy, incl-in 'The Form of Things unknown' Faber and Faber, London (1960).
—— 'English prose style', Lyall Book Indian ed. (1968).
—— 'The personality of the poet', incl. in the Selected writings of C. R. Reddy ; Muthuswami (ed) 'Some Great lives' A. U. Vol. 1.

Reddy G. N. 'The Influence of English on Telugu literature' (with a reference to Translations and Adaptations) unpub M. Litt, thesis, Madras univ. (1955)

Reddy V. M & Rao. P. R 'Andhras under British Rule' APSA. (1975)

Reddy. M. P. R (ed) 'Athavana vyavatrava tantram' A Mackenzie Manuscript. (April 1802). Telugu Text ints Eng. Introduction & a note. Centre for Historical Studies. Kavali (1980)

Ribot. Th. 'The psychology of Emotions' (?).

Richards S A. 'Speculative Instrument', Routledge & kagan paul, London (1955).
—— Principles of Literary Criticism', Routledge & Kegan paul, London (1924 repr. 1970).
—— 'Philosophy of Rhetoric', O.U.P (1936).
'Coleridge on imagination' Indian univ. (1965).
—— 'Practical Criticism' Routledge & Kegan Paul, London (1970 ed).

Robins. R. H. 'A short History of Linguistics', Longmans London (1967).

Robinson W. S. 'A short History of Greece' 5th ed' Ravingtous, London (1902)

Russel, Burtrand — 'ABC of Relativity

Saints bury G. — 'A Short History of Criticism' (1949).

—— 'Loci Critici'

Santayana, George — 'The Sense of Beauty' New York (1896).

Sarollin — 'The Reconstruction of Humanity'

Sartre, Jean Paul — 'Literature and Existentialism', tr. Bernard Frechtman. N. Y. (1962).

Sanssure, Ferdinand — 'Course de linguistique general' (A course in general linguisties) tr. Wade Basseir. Peter oweng, London (ed 1960).

Seshendra Sharma, G. — 'A Review of Telugu to Kavitaviplavala Svarupam(Velchuru Narayana Rao 1978), unpub. (1980).

—— 'On form and Language in poetry', Pub. Bangalore university (1980).

Singh, Jayadev — 'Pratyabhijna Hvdayam' (KS emeraja) Motilal Banarsidas pub. (With Introduction and Notes) 1977 ed.

Sheherbina, Vladimir — 'Lenin and problems of Literature' progress Pub. Moscow (1974).

Shelly, Percy Busshe — 'A Defense of poetry' A. S. Cook ed. Borton (1891).

Sidney phillip — 'An Apologie for Poetry' Cf. Corwell March Dowlin MLQ. III: 573-81 (1942).

Sitapati. G. r — 'History of Telugu Literature' (1959 ?).

Sri Ramachandrudu P. — 'The Name of the Sanskrit poetics' in AK Sarariana (P.M. Sarma Shashtipurti Volume) (1970)

Steiner, George — 'After Baloel', Aspects of Language and Translation', OUP (1975).

—— 'Language and Silence' Essays on Language, Literature and the In human; N. Y. (1972).

Sundara Murthy. G. — 'Early literary theories in Tamil', (in comparison with Sanskrit Theosis)., Sarvodaya Ilakkiya Pannai, Madurai (1974).

Trofimon, Pavel. — 'Problem of Modern Aesthetics' (?).

Valeny paul — 'Imagination' (?).

Venkata Rao. N. 'The Southern School in Indian Literature' Univ of Madras (1950, 1978 ed)

Vivekananda 'The East and the West' (1899-1901) Ramakrishna Mission Trust Pub (1971ed)

Veera Bhadra Rao. K. 'Telugu Sahityamnpai English Prabhavamu', Author : Hyderabad (1960).

Wath, Alan 'Temple of Konarka : Erotic Spirituality' Q. in T. K. Rao's preface to R. C. Reddy (1980).

Woodroffe, John 'Introduction to Tandra 'Sastra' Ganesh pub. Co Madras (1913, 1963).

— 'Garland of letters' Ganesh publishing Co. (1958)

Wordsworth, William 'Lyrical Ballads' London (1800).

Wellek, Rene Concepts of criticism', Yale univ, press (1971).

—& Warren Austin 'Theory of literatures' (1949). Penjuin Books ed. (1973)

Wellen Warth George 'The Theatre of protest and paradox' (Development in the Avant Garde Drama) New York. (1964)

Wilde, Oscar 'Intentions' (1891) (1922)

Wimsatt, W. K & Brooks, Cleanth 'Literary Criticism : A short History' (1957), Indian ed. IBH repr. (1974)

Yogindra Nath Basu 'Life of Madhusudan Dutt' (1905).

Zimenko, Uladisiav 'The Humanism of Art', Moscow (1976).

Zis, Arner. 'Foundations of Marxist Aesthetics' Progress pub. Moscow (1977).

General

Aurobindo (ed) 'Kavmayogin' Vol. 1. June 1909 No. 2

'Dictionary of Philosophy' Progress pub. Moscow (1967).

'Encyclopaedia Britannica' Vol. 6. 1960. pp 780-782

Jaques Barjun & Henry F. Graff 'The Modern Research' (1970).

'ప్రజాస్వామిక సంస్కృతి' (కందుకూరి గురజాడలందోహదం) **S. S. C. Pub. Kavali** (1980).

'భావన' (A Collection of quotations) యువభారతి ప్ర. **(1974).**

సుందరేశ్వరరావు & శ్రీకృష్ణమూర్తి నే. 'ఆంధ్రసదుర్తి కర్గామృతము' **APSA (1976).**

Seshandra (Literary Biodata) The Indian Language Form (1981)

శోధిక

	పుట	పంక్తి	
కృతస్మృతి	—	22	భద్రిరాజు
Keynote	—	10	Conceptual
ముందుమాట	iii	5	కోట్ (quote)
భూమిక	i	12	విధానమని
	ii	7	Rigveda
	—	11	Ananda. K.
	—	22	స్ప్యాల్, ప్రసజ్యేత
	iii	1	మైన
	—	22	ఆధునికత
	1	17	సామగ్రి
	3	fn 3	root, more
	4	10	పరిష్వంగం
	—	13	flaw
	—	15	The
	—	18	suddenness
	—	24	Banerjea
	5	1	బేకన్, తత్త్వశాస్త్రంలో
	—	21	అస్తిక్యేతరంలో
	6	13	అంతఃపరిశీలన
	—	14	వసుధైక
	—	18	శంకరులతో
	7	4	1977
	11	fn 5	81 (b)
	15	19	కాలాల్లోని

పుట	పంక్తి	
17	5	**Muller**
—	14	నైఘంటికుడు
18	2	మెకెరెల్
—	5	1856 (1875)
—	fn 10	**historic descrimination**
19	17	నేపథ్యాన్ని
20	9	**Of –**
21	9	పుట్టి
—	23	**Rhetorical**
—	fn 20	సీతజ్యోత్స్నం
22	1	దృక్ప్రభావాన్ని
—	5	ప్రబోధాలు
—	12	**quote**
—	14	చంద్రసేన్, తుమ్మపూడి
—	17	పాశ్చాత్య
—	22	**human, uterus**
23	15	శివభారత
24	22	**Critici**
25	**Read f.n 23 against 24 and likewise thereon.**	
29	16	**Abrams**
41	8	**G. V.**
41	fn 60	**symbolisation**
44	15	**Ambiguity**
46	4	క్ - క్
—	16	**henotheism**
47	2	పునరుజ్జీవనం
52	9	**Gnoli, Loais**

పుట	పంక్తి	
53	2	ప్రభావం
—	14	ప్రజాభిప్రాయం
55	22	unpub.
56	fn 12	అభ్యుదయ
57	18	ప్రతిష్ఠితా
68	19	వర్ధుప్రవర్తు
71	fn 19	hymns in honour of
79	2	భారతావతారిక
84	fn 8	Aksharārchana
88	fn 16(6)	Canonised
94	16	ధ్వన్యాలోక, యదిస్యాత్
—	23	రక్తరేఖ
97	18	makes
98	3	అపృథగ్యత్న
99	23	భార్స్క-
101	12	Surana
—	14	fleeting
101	15	క్లాసిక్
103	19	many problems
105	20	not upon the poet, but upon the poetry
106	fn 51	బ్రాహ్మీమయమూర్తి
107	6	Valmiki and Vyasa
—	fn 54	ఫోర్ క్వార్టెర్స్
112	5	సాత్యనారాయణీయ
118	1	Anthropology
120	12	Biographia Literiaria
122	fn 13(3)	transposal

పుట	పంక్తి	
132	14	**Mac Leish**
135	fn 43	**Semiotics**
155	fn (7)	శౌచ
193	fn 45(3)	ఛందౌచిత్యాన్ని

[ముఖ్యంగా విషయాన్ని అర్థం చేసుకోవడంలో ఇబ్బంది కల్గించే ముద్రణ దోషాల్ని మాత్రమే సవరించడం జరిగింది. అనివార్య పరిస్థితుల్లో ఈ తప్పులు దొర్లాయి. పాఠకులు సరిదిద్దుకోగలరని ప్రార్థన.]

అక్షర ప్రసార ప్రచురణ – 3

తెలుగు సాహిత్య విమర్శ - పాశ్చాత్య ప్రభావం

(Telugu Literary Criticism in Western Impact)